

Visit

Dwarkadheeshvastu.com

For

FREE Vastu Consultancy, Music, Epics, Devotional Videos
Educational Books, Educational Videos, Wallpapers

All Music is also available in CD format. CD Cover can also be print with your Firm Name

We also provide this whole Music and Data in PENDRIVE and EXTERNAL HARD DISK.

Contact : Ankit Mishra (+91-8010381364, dwarkadheeshvastu@gmail.com)

YAJUR VED

(Nepali)

विषयसूची

| | | |
|------------------|-------------------|-----|
| प्रथमोऽध्याय | - पहिलो अध्याय | १ |
| द्वितीयोऽध्याय | - दोस्रो अध्याय | ८ |
| तृतीयोऽध्याय | - तेस्रो अध्याय | १४ |
| चतुर्थोऽध्याय | - चौथो अध्याय | २४ |
| पञ्चमोऽध्याय | - पंचौ अध्याय | ३३ |
| षष्ठोऽध्याय | - छठो अध्याय | ४४ |
| सप्तमोऽध्याय | - साठो अध्याय | ६० |
| अष्टमोऽध्याय | - अठौ अध्याय | ७६ |
| नवमोऽध्याय | - नवौ अध्याय | ८६ |
| दशमोऽध्याय | - दसौ अध्याय | ९४ |
| एकादशोऽध्याय | - एघारौ अध्याय | ९३ |
| द्वादशोऽध्याय | - बाराहौ अध्याय | १०७ |
| त्रयोदशोऽध्याय | - तेह्रौ अध्याय | १२४ |
| चतुर्दशोऽध्याय | - चौधौ अध्याय | १३७ |
| पञ्चदशोऽध्याय | - पन्ध्रौ अध्याय | १४७ |
| षोडशोऽध्याय | - सोह्रौ अध्याय | १६१ |
| सप्तदशोऽध्याय | - सत्रौ अध्याय | १७७ |
| अष्टादशोऽध्याय | - अठारौ अध्याय | १८६ |
| एकोनविंशोऽध्याय | - उन्नाइसौ अध्याय | २०४ |
| विंशोऽध्याय | - बीसौ अध्याय | २२० |
| एकविंशोऽध्याय | - एकठाईसौ अध्याय | २३४ |
| द्विविंशोऽध्याय | - बाइसौ अध्याय | २४७ |
| त्रयोविंशोऽध्याय | - तेइसौ अध्याय | २६४ |
| चतुर्विंशोऽध्याय | - चौबीसौ अध्याय | २६६ |

| | | |
|----------------------|---------------------|-----|
| पञ्चविंशोऽध्याय | - पञ्चवीसौ अध्याय | २७४ |
| षड्विंशोऽध्याय | - छब्बीसौ अध्याय | २८३ |
| सप्तविंशोऽध्याय | - सत्ताईसौ अध्याय | २८८ |
| अष्टविंशोऽध्याय | - अठ्ठाईसौ अध्याय | २९५ |
| एकोनविंशोऽध्याय | - उनन्तीसौ अध्याय | ३०५ |
| त्रिंशोऽध्याय | - तीसौ अध्याय | ३१५ |
| एकत्रिंशोऽध्याय | - एकतीसौ अध्याय | ३२१ |
| द्वात्रिंशोऽध्याय | - बत्तीसौ अध्याय | ३२४ |
| त्रयस्त्रिंशोऽध्याय | - तेत्तीसौ अध्याय | ३२७ |
| चतुस्त्रिंशोऽध्याय | - चौतीसौ अध्याय | ३४० |
| पञ्चत्रिंशोऽध्याय | - पैंतीसौ अध्याय | ३४९ |
| षट्त्रिंशोऽध्याय | - छत्तीसौ अध्याय | ३५३ |
| सप्तत्रिंशोऽध्याय | - सैंतीसौ अध्याय | ३५७ |
| अष्टत्रिंशोऽध्याय | - अद्तीसौ अध्याय | ३६२ |
| एकोनचत्वारिंशोऽध्याय | - उनन्चालीसौ अध्याय | ३६८ |
| चत्वारिंशोऽध्याय | - चालीसौ अध्याय | ३७१ |

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि माध्यन्दिना शुक्ल

यजुर्वेद - सहिता

॥अथ प्रथमोऽध्यायः॥

॥पहिलो अध्यायः॥

अग्नि— परमेष्ठी, प्रजापति, देवगण प्रजापति, अघशंस ।

देवता— शाखा, वायु, इन्द्र, उखा, पय, प्रश्न, गी, अग्नि, प्रजापति, सुक्, शूर्प, राक्षस, ब्रह्म, राक्षसघाती, द्यू, अन्न, प्राणवायु, हवि, रक्ष, सविता, लिङ्गोक्त देवता, सूर्य, गृह, जल, पात्रसमूह, कृष्णाजिन, उलूखल, हवि, मुसल, वाक, पत्नी, शूर्प, हवि, तण्डुल, उपवेश, कपाल, दृषत्, शम्पा, उपल, आज्य, आज्य, पुरोडाश, त्रित, द्वित, एकत, स्फुट, वेदिका, पुरीष, पूरक, असुर, वेदिका, विष्णु, चन्द्रमा, प्रैष, आभिचारिक, मृव ।

छन्द— स्वराद बृहती, ब्राह्मी उष्णिक्, स्वराद आर्षी त्रिष्टुप्, भुरिक् जगती, अनुष्टुप्, आर्षी त्रिष्टुप्, आर्षी पङ्क्ति, प्राजापत्या जगती, निचूत् अतिजगती, निचूत् त्रिष्टुप्, भुरिक् बृहती, स्वराद जगती, भुरिक् अत्यष्टि, निचूत् उष्णिक्, भुरिक् आर्षी गायत्री, भुरिक् उष्णिक्, निचूत् जगती, यानुधी पङ्क्ति, स्वराद ब्राह्मी त्रिष्टुप्, विराद गायत्री, निचूत् ब्राह्मी पङ्क्ति, ब्राह्मी उष्णिक्, आर्षी त्रिष्टुप्, आर्षी पङ्क्ति, निचूत् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, विराद ब्राह्मी त्रिष्टुप्, गायत्री, निचूत् पङ्क्ति, भुरिक् त्रिष्टुप् गायत्री, बृहती, स्वराद ब्राह्मी पङ्क्ति, स्वराद ब्राह्मी पङ्क्ति, भुरिक् ब्राह्मी पङ्क्ति, ब्राह्मी त्रिष्टुप्, विराद ब्राह्मी पङ्क्ति, त्रिष्टुप्, निचूत् जगती, जगती अनुष्टुप् ।

॥ॐ॥ इषे त्वोर्जे त्वा वायव स्थ देवो वः सविता प्रार्पयतु श्रेष्ठतमाय कर्मणऽ
आप्यायध्वमध्व्याऽ इन्द्राय भार्ग प्रजावतीरनमीवाऽ अयक्ष्मा मा व स्तेनऽ ईशत
माघशर्धं सो ध्रुवाऽ अस्मिन् गोपती स्यात् बह्वीर्यजमानस्य पशून्पाहि ॥१॥

हे यज्ञका साधनहरू हो ! अन्न प्राप्तिका लागि सवितादेवताले तिमीहरूलाई अघि सारुन् । सृष्टिकर्ताले तिमीहरूलाई तेजस्वी बन्नका लागि प्रेरित गर्नु । तिमीहरू सबै प्राणस्वरूप हो । सृष्टिकर्ताले श्रेष्ठ कर्मका लागि तिमीहरूलाई अघि सारुन् । तिमीहरूको शक्ति विनाशक नभई उन्नतिशालि होस् । आफ्ना उत्पादनको एक भाग इन्द्रलाई प्रदान गर । सुसन्ततियुक्त र आरोग्यसम्पन्न भएर क्षय आदि रोगबाट मुक्त होओ । चोरीचकारी गर्नेहरूले तिमीहरूलाई चलाउन नसक्नु । तिमीहरू दुष्टका संरक्षणमा नहोओ । मातृधूमिका रक्षाको छत्रछायामा रहेर सन्जनको सङ्ख्या वृद्धि गर र याजकका पशु आदि धनको रक्षा गर ।

वसोः पवित्रमसि द्यौरसि पृथिव्यसि मातरिक्षेनो घर्मोऽसि विश्वधाऽसि ।

परमेण धाम्ना दुध्ने हस्व मा ह्वामा ते यज्ञपतिर्ह्वयीत ॥२॥

हे यज्ञका साधनहरू हो ! तिमीहरू आफ्ना कर्मले सधैं वस्तुलाई पवित्र गराउने
शुलोक र पृथ्वीका रूप हो । तिमीहरू नै प्राणमा उष्णता धारण गर्दछौ । महान् शक्ति
धारण गर र विग्रन नदिई प्रगतिमार्गलाई अधि बढाओ । तिमीहरूसँग सम्बन्धित
यज्ञपति पनि क्रुटिल नहोऊन् ।

वसोः पवित्रमसि शतधरं वसोः पवित्रमसि सहस्रधारम् । देवस्त्वा सविता

पुनातु वसोः पवित्रेणा शतधारेण सुप्वा कामधुक् ॥३॥

हे यज्ञका साधनहरू हो ! तिमीहरू सयौं धारा भएका र पवित्र गराउने साधन हो ।
सधैंलाई पवित्रता प्रदान गर्ने सविताका सयौं धाराले तिमीहरूलाई पवित्र बनाऊन् । हे
मानिसहरू हो ! तिमीहरू अब कुन कामधेनु दुहेर कस्तो कामना पूरा गर्ने चाहन्छौ ?

सा विश्वायुः सा विश्वकर्मा सा विश्वधायाः । इन्द्रस्य त्वा भागध्ने सोमेनातनञ्चि
विष्णो हव्यध्ने रक्ष ॥४॥

हे मानिसहरू हो ! पुर्ण आयु, कर्मशाल शक्ति र धारक शक्ति नामका तीन कामधेनु
तिमीहरूसँग छन् । तिनबाट प्राप्त हुने पोषणक्षमतामध्ये इन्द्रको भागमा सोम मिसाएर
तयार गरौ । पोषणकर्ता विष्णुले हव्यपदार्थहरू सुरक्षित राख्नुन् ।

आग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छ्रेयं तन्मे राध्यताम् ।

इदमहमनृतात्सत्यमुपैमि ॥५॥

हे व्रतका पालक तेजस्वी अग्निदेवता ! हामी व्रतशाल अग्र सकौ । असत्यको मार्ग
न्यागेर सत्यको मार्गमा चल्ने हाम्रो व्रत पूरा होस् ।

कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्ति कस्मै त्वा युनक्ति तस्मै त्वा युनक्ति । कर्मणे वा
वेषाय वाम् ॥६॥

हे यज्ञका साधनहरू हो ! तिमीहरूलाई कसले नियुक्त गरेको हो ? कुन कामका
लागि नियुक्त गरेको हो ? उसले तिमीहरूलाई कर्म गर्नका लागि नियुक्त गरेको हो र
दिव्य स्थानमा व्याप्त रहनका लागि नियुक्त गरेको हो ।

प्रत्युष्टध्ने रक्षः प्रत्युष्टाऽअरातयो निष्टुप्तध्ने रक्षो निष्टुप्ताऽअरातयः ।

उर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥७॥

सम्बन्धित उपकरणहरूमा लुकिबसेका राक्षस र रात्रुहरू यज्ञरूपी ऊर्जाका प्रभावले
डिहिसके, दुःख दिनेहरू डिहिसके । त्यसैले यस यज्ञका साधनहरू बाधाविध्वनित
भएर अन्तरिक्षमा प्रवेश गर्दछन् ।

धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्वं तं योस्मान्धूर्वति तं धूर्वं यं वयं धूर्वामः । देवानामसि

वह्निमध्ने सस्मिन्तमं पप्रितमं जुष्टतमं देवदूतमम् ॥८॥

तिमी आफ्ना विध्वंसकारी शक्तिले दुष्ट र हिंस्रकहरूको विनाश गर, अनेकौंलाई दुःख
दिने हत्याराहकलाई नाश गर, सधैंले नष्ट गर्ने चाहेका दुरात्माहरूलाई नष्ट गराओ, देवी
शक्तिका बाहक, चलवर्द्धक, पूर्णता प्राप्त गराउने, सेवनयोग्य र देवताहरूलाई
आमन्त्रित गर्ने होओ ।

अहस्तमसि हविर्भानं दुध्ं हस्व मा ह्यर्मा ते यज्ञपतिर्होषात् । विष्णुस्त्वा
क्रमतामुरु वातायापहतध्ं रक्षो यच्छन्ता पञ्च ॥९॥

तिर्माहरू देवशक्ति धारण गर्नेका लागि दुध् र सुयोग्य पात्र हो । तिर्माहरू र तिर्माहरूका यज्ञ सञ्चालकले कुटिल हुनुहुँदैन । सबैका पोषक विष्णुदेव ते तिर्माहरूमाथि आरूढ होऊन । विशाल वायुमण्डलमा विचरण गर्दै वायु सेवन गरेर तिर्माहरू प्राणसंचर्दन गर । रक्षसो वृत्तिहरू हटाइसकेपछि पाँच औंलारूपी पाँच किसिमका शक्तिहरूसँगै ईश्वरीय प्रयोजनमा संलग्न होओ ।

**देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेक्षिनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । अग्नये जुष्टं
गृह्णाम्यग्नीषोमाभ्यां जुष्टं गृह्णामि ॥१०॥**

हे यज्ञका सामग्रीहरू हो ! सृष्टिकर्ताले रचना गरेका यस सृष्टिमा अश्विनीकुमारहरूका बाहु र पृथदेवताका हातबाट तिर्माहरूलाई हामी ग्रहण गर्दछौ । अग्निका लागि प्रिय लाग्ने हविष्यान्नका लागि तिर्माहरूलाई हामी स्वीकार गर्दछौ र अग्नि तथा सोमका लागि प्रिय लागेको पदार्थ तिर्माहरू ग्रहण गर्दछौ ।

**भूताय त्वा नरातये स्वरभिविख्येष दुध्ं हेता दुयः पृथिव्यामु-र्वन्तरिक्षम्वेमि ।
पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादयाम्यदित्याऽ उपस्थेमे हव्यध्ं रक्ष ॥११॥**

तिर्माहरूलाई अनुदारताका लागि नभएर उन्नतिका लागि निर्माण गरिएको हो । आत्मामा रहेको ज्योति हामीले देख्न पाऔ । धर्तृमा सन्जनताको वृद्धि होस् । समस्त भूमण्डलमा अवरोधविना हामी विचरण गर्न सकौ । हे अदितिपुत्र अग्निदेवता ! पृथ्वीको नाभीका रूपमा रहेको यस यज्ञस्थलमा स्थापना गरिएको हविष्यान्नको रक्षा गर ।

**पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य
रश्मिभिः । देवीरापो अग्रेपुवो अग्रेपुवो ग्रऽ इममद्य यज्ञं नयताग्रे यज्ञपतिध्ं
सुधातुं यज्ञपतिं देवयुवम् ॥१२॥**

यज्ञका लागि प्रयोगमा आएका तिर्माहरू दुई कुशका खण्डरूपी साधनहरूलाई पवित्रकर्ता वायु र सूर्यका रश्मिले दोषरहित र पवित्र गराउँछन् । हे दिव्य जलसमूह ! तिर्मा अग्रगामी र पवित्रता प्रदान गर्नेहरूमा श्रेष्ठ छौ । यज्ञकर्तालाई उन्नतिपथमा लैजाऊ र राम्रोसित यज्ञ सञ्चालन गर्ने याज्ञिकहरूलाई देवशक्तिले सम्पन्न गराऊ ।

**युष्मा इन्द्रोवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्ये प्रोक्षिताः स्थ । अग्नये त्वा
जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि । दैव्याय कर्मणे शुन्धध्वं
देवयज्यायै यदोशुद्धः पराजघ्नुरिदं वस्तच्छुधामि ॥१३॥**

हे सन्तानका रूपमा रहेका जल ! इन्द्रदेवताले विकाररूपी वृत्रलाई नष्ट गर्दाखेरि तिमी सहायता लिएका थिए, तिमीले पनि उनलाई सहयोग दिएका थियौ । अग्नि र सोमका निम्ति तिमी प्रिय छौ र हामीले शुद्ध गराउँदा तिमी शुद्ध होऊ । हे यज्ञीय उपकरणहरू हो ! अशुद्ध रहेका कारण तिर्माहरू स्याह हुन सक्दैनौ, त्यसैले यज्ञीय कार्य र देवताको पूजाका लागि हामी तिर्माहरूलाई पवित्र गराउँछौ ।

शर्मास्यवधूतश्च रक्षोवधूताऽ अरातयो दित्यास्त्वगसि प्रति त्वादितिवेत्तु ।

अद्विरसि वानस्पत्यो प्रावांसि पृथुबुध्नः प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्तु ॥१४॥

यो सुखकारक मृगचर्मरूपी आसनबाट दुष्ट राक्षस र अनुदार वृत्ति हुनेहरूलाई हटाइसकिएको छ । यो पृथ्वीको आवरण हो । यसलाई पृथ्वीले स्वाकार गरेको छ । तिमीहरू वनस्पतिले निर्मित छौ र जंगको दुङ्गोजस्तै बलिया छौ । पृथ्वीको आवरण तिमीहरूलाई प्राप्त होस् ।

अग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जन् देववीतये त्वा गृह्णामि बृहदप्रावासि वानस्पत्यः
सऽ इदं देवेभ्यो हविः शमीष्व सुशमि शमीष्व । हविष्कृदेहि ॥१५॥

मन्त्ररूपी वाणीसँग विसर्जित हुने तिम्रो हविष्यरूपी शरीर अग्निको बाहिरो आवरणरूप हो । मुसलका रूपमा दुङ्गोजस्तो बलियो काठले बनाइएका तिमीलाई देवी शक्तिको कीर्ति बढाउने उद्देश्यले हामी ग्रहण गर्दछौ । त्यसैले देवताको प्रयोजनका लागि यो हविष्यान्न उत्तम रीतिले तयार गरेर हामीलाई प्रदान गर । हे हविष्यान्न तयार गर्ने मुसल ! तिमी यहाँ आऊ ।

कुक्कुटेसि मधुजिह्वऽ इधमूर्जमावद त्वया वयश्च संधातश्च संधात जेष्व
वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्ध वेत्तु परापूतश्च रक्षः परापूताऽ अरातयोपहतश्च
रक्षो वायुर्वो विविनक्तु देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृह्णात्वच्छिद्रेण
पाणिना ॥१६॥

हे शमी ! तिमी कुखुरोभै खनेर असुरको संहार गर्ने र देवताहरूको लागि मिठो बोलाँ बोल्ने मधुर जिह्वो भएका छौ, त्यसो हुनाले बलप्रदायक ध्वनि सुनाऊ । तिम्रा सहयोगले हामी सङ्घर्षमा पशुत्वमाथि विजय पाउन हुन सकौ । हे मुपो र हविष्यान्न ! तिमीहरू वर्षाका पानीले बढ्दछौ । वर्षा बढाउने यज्ञले तिमीहरूलाई स्वाकार गरोस् । राक्षसी र अनुदार तत्त्व हटाइएको छ, अब तिनीहरू नाश भइसके । वायुले तिमीहरूलाई शुद्ध गराऊन् र सवितादेवताले सुनौला हातले तिमीहरूलाई धारण गरुन् ।

धृष्टिरस्यपाग्ने अग्निमामाद जहि निष्क्रव्यादश्च सेधा देवयजं वह । ध्रुवमसि
पृथिवीं दुश्च ह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्पुपदधामि भ्रातृव्यस्य
वधाय ॥१७॥

हे अग्नि धारण गर्ने काठले बनेका उपवेश नामका पात्र ! काँचो पदार्थ पकाउने लौकिक अग्नि र मांस जलाउने चिताग्निलाई निषेध गरेर देवपूजनका लागि योग्य गार्हपत्य अग्निको रूप धारण गर । हे यज्ञाग्नि ! तिमी पृथ्वीलाई बलियो बनाएर कपाल नामका पात्रमा स्थिर होऊ । ज्ञानो ब्राह्मण, शौर्यशाली शत्रिय र अन्य सजातीय तेजस्वी नागरिकहरूको हित गर्ने हुनाले तिमीलाई हामी शत्रुको विनाश गर्नका लागि धारण गर्दछौ ।

अग्ने ब्रह्म गृध्णीष्व धरुणमस्यन्तरिक्षं दुश्च ह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि
सजातवन्पुपदधामि भ्रातृव्यस्य वधाय । धर्ममसि दिवं दुश्च ह ब्रह्मवनि त्वा

क्षत्रचनि सजातवन्नुपदधामि भ्रातृव्यस्य वधाय । विश्वाभ्यस्त्वाशाभ्यऽ
उपदधामि चितः स्थोर्ध्वचितो भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वम् ॥१८॥

ज्ञानी ब्राह्मण, शूर क्षत्रिय र मानवजातिका उत्तमिमा सहयोगीहरूका हितमा लागेका हे
अग्निदेवता ! तिमी ज्ञान धारण गर्ने धारक हो, इलोक र अन्तरिक्षलाई बलशाली
तुल्याऊ । तिमी ब्राह्मण, क्षत्रिय र अन्य सजातीयहरूलाई चेतना प्रदान गर्ने हो, त्यसैले
तिमीलाई आफ्ना नजिकै हामी स्थापित गर्दछौं । भृगु र अङ्गिराका तपस्वीरूपी अग्निले
तेजस्वी बनेर हामीलाई उत्तमि गर्ने ऊर्ध्वगामी चेतना प्रदान गर ।

शर्मास्यवधूतश्च रक्षोवधूता अरातयो दित्यास्त्वगसि प्रति त्वादितिर्वेत्तु ।
धिषणासि पर्वतो प्रति त्वादित्यास्त्वग्वेत्तु दिवः स्कम्भनीरसि धिषणासि
पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वती वेत्तु ॥१९॥

यो सुखकारक मृगचर्मरूपी आसनबाट दुष्ट राक्षस र अनुदार बृत्ति हुनेहरूलाई
हटाइएको छ । यो पृथ्वीको आवरण हो । यसलाई पृथ्वीले स्वीकार गरेको छ ।
पृथ्वीको आवरण आफ्नै आधारसित परिचित रहोस् । अन्तरिक्षले इलोकलाई धारण
गरेभैं पर्वतहरूलाई धारण गर्न सक्नेलाई तिमी चिन । तिमी ती पर्वतका सन्तानलाई
कर्मशक्ति प्रदान गर्दछौ ।

धान्यमसि धिनुहि देवान् प्राणाय त्वोदानाय त्वा व्यानाय त्वा । दीर्घामनु
प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृणात्वच्छिद्रेण पाणिना
चक्षुषे त्वा महीना पयोसि ॥२०॥

हे हविष्यान्नहरू हो ! तिमीहरू देवतालाई सन्तुष्ट गराओ । प्राण, उदान, व्यान आदि
प्राणलाई संवर्द्धन गर्ने र उचित पात्रताका रूपमा रहेका हुनाले तिमीहरूलाई हामी ग्रहण
गर्दछौं । तिमीहरू पृथ्वीका लागि पयका रूपमा पानी, दुध, चिउ आदि पोषक तत्त्व
हो । तिमीहरूलाई सवितादेवताले आफ्ना छिदरहित हातमा धारण गरुन् ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेक्षिनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । स वपामि समापऽ
ओषधीभिः समोषधयो रसेन । सधरेवतीर्जगतीभिः पृच्यन्ताथ्सं
मधुमतीर्मधुमतीभिः पृच्यन्ताम् ॥२१॥

हे यज्ञका सामग्रीहरू हो ! सृष्टिकर्ताले रचना गरेका सृष्टिमा अधिनोकुमारहरूका बाहु
र पृथादेवताका हातबाट तिमीहरूलाई हामीले विस्तार गरेका छौं । औषधिहरूलाई जल
प्राप्त होस् र तिनीहरू रसले परिपुष्ट होऊन् । गुणसम्पन्न औषधिहरू प्रवाहमान जलमा
मिसिऊन् । मधुरता युक्त तत्त्वहरू आपसमा मिसिऊन् ।

जनयत्यै त्वा संयमीदमग्नेरिदमग्नीषोमयोरिषे त्वा घर्मोसि विश्वायुरुरुप्रथाऽ
उरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामग्निष्टे त्वचं मा हिंश्सीदेवस्त्वा सविता
श्रपयतु वर्षिष्टेधि नाके ॥२२॥

पोषकहरूमा उत्पादक क्षमता र पूर्ण आयु वृद्धिका लागि जल र चामलको पिठो
मिसाउँछौं । यो काम अग्निका लागि, सोमका लागि र अग्निसोमका लागि गरिएको
हो । हे पिठोले पकाइएका पुरोडाश नामका रोटी ! विस्तार क्षमताले युक्त हुनाले तिमी

विस्मृत होऊ र यसैबाट यात्रकको पनि यश विस्मृत होम् । अग्निदेवताले तिर्मांलाई शक्ति नगम्स्, सवितादेवताले देवताकाका अग्निद्वारा तिर्मांलाई परिपक्व बनाऊन् ।

मा भेर्मा सविक्त्वाऽ अतमेरुयज्ञोतमेरुयज्ञमानस्य प्रजा भूयात् त्रिताय त्वा द्विताय त्वैकताय त्वा ॥२३॥

नङ्ग्राऔ, पछि नङ्ग्री । तीनका लागि, दुईका लागि वा एककै लागि गरिग्यो भए पनि यस क्रमै क्रमशःहित हुन्छ । यज्ञकर्ताका प्रजाहरू दुःखबाट मुक्त रहन्छन् ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेक्षिनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददेध्वरक्तं देवेभ्यऽ इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टि शततेजा वायुरसि तिग्मतेजा द्विषतोवधः ॥२४॥

हे यज्ञका सामग्रीहरू हो ! मृष्टिकर्ताले रचना गरेका मृष्टिमा अश्विनीकुमारहरूका बाहु र पूषादेवताका हातबाट तिर्माहरूलाई हामोले बिस्तार गरेका छौं । तिर्मा इन्द्रका लागि दाहिने हातजस्तै छी । हजारौँ किसिमका विकृतिहरू डढाउने, अत्यधिक प्रकाशमान, तीक्ष्ण तेजयुक्त अग्निलाई प्रदोष गर्ने वायुको जस्तै तिर्मा क्षमता छ । तिर्मा यज्ञमा बाधा पुऱ्याउनेहरूलाई नष्ट गर्नमा सक्षम छी ।

पृथिवि देवयजन्योपध्यास्ते मूलं मा हिध्ं, सिषं व्रज गच्छ गोष्ठान् वर्षतु ते द्यौर्बन्धान देव सवितः परमस्यां पृथिव्याध्ं शतेन पाशैर्योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौक् ॥२५॥

हे पृथिवी ! देवताहरूका लागि तिर्मामाथि नै हवन गरिँ छ । तिर्मामाथि उम्रेने औषधिका जराका हाँसा कारणले शक्ति नहोस् । हे खनेर निकालिएको माटो ! तिर्मा गाईको निवासस्थानमा जाऊ । दुलोकमा तिर्मा मनगो वधा गर । हे मृष्टिकर्ता सवितादेवता ! हाम्रो सबैलाई जसले दुःख दिन्छ त्यस दुष्टहरूलाई सबैले रिस गर्दछन् । त्यस्ता दुष्टलाई विशाल पृथ्वीमा आफ्ना सयौँ बन्धनले बाँधेदेऊ र कहिल्यै मुक्त हुन नदेऊ ।

अपारहं पृथिव्यै देवयजनाद्वध्यासं व्रज गच्छ गोष्ठान् वर्षतु ते द्यौर्बन्धान देव सवितः परमस्यां पृथिव्याध्ं शतेन पाशैर्योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौक् । अररो दिवं मा पप्तो द्रप्सस्ते द्वां मा स्कन् व्रज गच्छ गोष्ठान् वर्षतु ते द्यौर्बन्धान देव सवितः परमस्यां पृथिव्याध्ं शतेन पाशैर्योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौक् ॥२६॥

हाम्रोले भरसु नामका दुष्टलाई यहाँबाट निकालिसकेका छौं । हे खनिाको माटो ! तिर्मा गाईको निवासस्थानमा जाऊ । दुलोकमा तिर्मा बर्षा पराऊ । हे मृष्टिकर्ता सवितादेवता ! हाम्रो रिस गर्नेहरूलाई तिर्मा कहिल्यै छुट्न नसक्ने गरि सयौँ किसिमका बन्धनले बाँध ।

गायत्रेण त्वा छन्दसा परिगृह्णामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा परिगृह्णामि जागतेन त्वा
छन्दसा परिगृह्णामि । सुक्मा चासि शिवा चासि स्योना चासि सुषदा
चास्यूर्जस्वती चासि पयस्वती च ॥२७॥

हे यज्ञवेदी ! हमी गायत्री, त्रिष्टुप् र जगती छन्दका मन्त्रले तिमीलाई प्राप्त गर्दछौ ।
तिमी कल्याणकारिणी, आनन्ददायिनी, पोषक खाद्य एवं पेयले युक्त, बस्नका लागि
स्थान उपलब्ध गराउने र सुन्दर भूभागका रूपमा रहेको छौ ।

पुरा क्रूरस्य विसृपो विरपिश्रुदादाय पृथिवी जीवदानुम् । यामैरत्यश्चन्द्रमसि
स्वधाभिस्तामु धीरमो अनुदिश्य यजन्ते । प्रोक्षणीरासादय द्विपतो वधेसि ॥२८॥

हे ज्ञानविज्ञानका अधिपति विष्णु ! यीर पुरुषले क्रूर युद्धमा आफ्नो सर्वस्व होमदछन्,
तर त्यसभन्दा पहिले नै विवेकवानुले शक्ति र साधनलाई यज्ञका लागि प्रयोग
गर्नुपर्दछ । उनीहरू आफूले धारण गरेको स्वधा शक्तिका माध्यमले भूमिलाई
चन्द्रमातर्फ प्रेरित गर्दछन् । हे विज्ञानवेत्ता साधकहरू हो ! पवित्र गराउने जलपात्र
नजिकै राख । तिमीहरू रिसडाहा गर्नेहरूका विनाशक हो ।

प्रत्युष्टश् रक्षः प्रत्युष्टाऽ अरातयो निष्टुष्टश् रक्षो निष्टुष्टाऽ अरातयः ।
अनिशितोसि सपलक्षिद्वजिन त्वा वाजेध्यायै सम्पार्ज्मि । प्रत्युष्टश् रक्षः
प्रत्युष्टाऽ अरातयो निष्टुष्टरक्षो निष्टुष्टाऽ अरातयः । अनिशितासि
सपलक्षिद्वजिनी त्वा वाजेध्यायै सम्पार्ज्मि ॥२९॥

राक्षसी र अनुदार चरित्रकाहरू जति शिष्ट ती सर्व डढेर नाश भइसके । त्यसो हुँदा
हामी याजकहरू व्यापक क्षेत्रमा यज्ञका लागि प्रवेश गर्दछौ । हे सुवा र सुची नामका
यज्ञपात्र हो ! शत्रु नाश गर्नमा र अन्न दिनमा तिमीहरू समर्थ छौ । तिमीहरूलाई अन्न
र बल प्राप्तिका लागि हामी पवित्र गराउँछौ ।

अदित्यै रास्तासि विष्णोर्वेष्णोस्यूजे त्वादब्धेन त्वा चक्षुषावपश्यामि ।
अग्नेर्जिह्वासि सुहृद्वेभ्यो धाम्ने धाम्ने मे भव यजुषे यजुषे ॥३०॥

तिमी पृथ्वीको रसरूपी सारतत्त्व हो । तिमी अग्निको जिह्वारूपी लफ्का हो । हाम्रा
प्रत्येक यज्ञमा र प्रत्येक घरमा देवतालाई आह्वान गरिदेऊ । तिमी सर्वव्यापी
परमात्माको निवास-स्थलजस्तै छौ । हामी अन्न र बल प्राप्त गर्नका लागि तिमीलाई
आँखा नभिम्व्याई हेरिरहन्छौ ।

सवितुस्त्वा प्रसवऽ उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । सवितुर्वः
प्रसवऽ उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । तेजोसि
शुक्रमस्यमृतमसि धाम नामासि प्रियं देवानामनाधुष्टं देवयजनमसि ॥३१॥

हामी याजकहरू सवितादेवताका प्रेरणाले, तेजस्वी सूर्यका रश्मिका माध्यमबाट
तिमीहरूलाई शुद्ध गराउँछौ । तिमीहरू तेजस्वरूप, प्रकाशरूप, अमृतरूप हो र दिव्य
आवास तथा कसैका दमनमा नपर्ने खालका छौ । त्यसैले देवताहरूका प्रिय यज्ञका
साधनका रूपमा रहेका छौ ।

॥ इति प्रथमोऽध्यायः ॥

॥पहिलो अध्याय सकियो ॥

यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।

यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।

गन्धर्वस्त्वा विश्वाम्बुः परिदधातु विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य
परिधिरस्यग्निरिडऽ ईडितः । इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणो विश्वस्यारिष्ट्यै
यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिडऽ ईडितः । मित्रावरुणौ त्वोत्तरतः परिधर्ता ध्रुवेण
धर्मणा विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिडऽ ईडितः ॥३॥

यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।

वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तश्च समिधीमहि । अग्ने बृहन्तमध्वरे ॥४॥

यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।

समिदसि सूर्यस्त्वा पुरस्तात् पातु कस्याञ्चिदभिशास्त्यै सवितुर्बाहू स्वऽ ऊर्णमग्रदसं
त्वा स्तुणामि स्वासम्यं देवेभ्यऽ आत्वा वसवो रुद्राऽ आदित्याः सदन्तु ॥५॥

यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।

धृताच्यसि जुहुर्नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियश्च सदऽ आसीद
धृताच्यम्युपभृत्राम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियश्च सदऽ आसीद धृताच्यसि ध्रुवा
नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियश्च सदऽ आसीद प्रियेण धाम्ना प्रियश्च सदऽ
आसीद । ध्रुवा असदधृतस्य योनौ ता विष्णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं
पाहि मां यज्ञन्यम् ॥६॥

यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।

अग्ने वाज्रजिह्वाजं त्वा सरिष्यन्तं वाज्रजितश्च सम्मार्ज्यं । नमो देवेभ्यः स्वधा
पितृभ्यः सुयमे मे भूयास्तम् ॥७॥

यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।
यज्ञात्तस्यै । वाज्रपात्रं च । तस्मात्पञ्चोक्तं रथं यन्त्रं लोकका प्राणीहृत्का ।

असकब्रमद्य देवेभ्यऽ आज्यधं, संप्रियासमङ्घ्रिणा विष्णो मा त्वावक्रमिष
वसुमतीमग्ने ते च्छयामुपस्थेयं विष्णोः स्थानमसीतऽ इन्द्रो
वीर्यमकुणोदुध्वोध्वरऽ आस्थात ॥८॥

हे यज्ञका अग्नि ! यज्ञस्थलालाई तामी आपणा गोड्याने अर्घ्यावर गगर्दिने । देवताहक्कालाई समर्पित गर्नका लागि आज तामीले धनिर धिर न्यायका हौं हे अग्निदेवता ! इन्द्रदेवताले आपणा पराक्रमले यज्ञलाई अग्नि गगणका शिरो । यज्ञस्थलमा गृह अन्न प्रदान गर्ने तामी यज्ञकहक मध्ये तिसा नाजक रहन पाऔं ।

अने वेहोत्र वेदुत्यमवतां त्वां द्यावापृथिवी अव त्वं द्यावापृथिवी
स्थिरष्टकुहेवेभ्यऽ इन्द्रऽ आज्येन हविषा भूत्स्वाहा सं ज्योतिषा ज्योतिः ॥१॥

हे अग्निदेवता । हवनचार्यको विधिधन्यवस्था निर्माणे गन्धर्व ज्ञानका श्रे । तिमाले मे देवताकहाँ
 शक्तिको भाग पुःगाउन गरेका छौ । तिमि दुग्गाव र भृगोकका न स्था गर । हाम्रो चिदरूपी
 हवने देवताहरूसहित उन्नत संस्तुत होउनु । ज्योतिष्यत मे ज्योतिषको मङ्गलकाम्य होम् ।

मयीदमिन्द्रऽ इन्द्रियं दधात्यस्मान् राथो मघवानः सचन्ताम् । अस्माकं
सन्वाशिषः सत्या नः सन्वाशिषऽ उपहृता पृथिवी मातोपमा पृथिवी माता
ह्यतामग्निराग्नौधात्स्वाहा ॥१०॥

हे इन्द्रदेवता ! हाप्रो मनोकामना पूरा होम् । हार्मा त्वमे किशिमका मेधर्षने युक्त होऔ । हार्मा पराक्रमी हुन सकौ । हाप्रा इच्छाशक्त्य सत्य फलयुक्त होऊन । पृथ्वीलाई हार्माले माताको जस्तै स्तुति गरेका छौ । यसले हार्मालाई यज्ञाग्नि प्रदीप्त गराउन सक्ने नेत्रज्योती अनाद्य लोकहितमा समर्पित हुने अनुमति देआम् ।

अपहृतो धौष्पितोप मां धौष्पिता ह्ययतामग्निरग्नीध्रात्स्वाहा । देवस्य त्वा सवितुः
प्रस्वेनिनोर्बाहुभ्यां धूष्णो हस्ताभ्याम् । प्रतिगृह्याम्यनेष्ट्वाभ्येन प्रशस्तामि ॥११॥

दुलोकलाई पालन गर्ने गाईनादेखिनालाई हामी भन्धर्युद्धरूपले गर्नुति गरेका छौं । त्यसैले दुलोकका स्वामीले यज्ञको अवशेष ग्रहण गर्ने अनुमति दिकन । अग्निको अनुकूलताले हामी यज्ञको अवशेष ग्रहण गर्दछौं । यो यज्ञावशेष श्राद्धतिका रूपमा स्टेर उन्नति गराउने होम् । गाईनादेखिनाका प्रेम्णाले भक्षितोक्ष्मागर्भका बाहु र पृष्ठादेखिनाका हातका गृहास्थताले हामी यज्ञको यो अवशेष ग्रहण गर्दछौं । अग्निका मुखबाट हामी भक्षण गर्दछौं ।

एतन्ते देव सवितर्यज्ञं प्रादुर्बृहस्पतये ब्रह्मणे । तेन यज्ञमव तेन यज्ञपतिं तेन
मायव ॥९२॥

हे मृष्टिकतो माथिलादेवता । यज्ञमाजहसु तिमे निम्नि यज्ञको या अनुष्ठान गरिहेका
रहु । त्यमैले तिमा यम यज्ञको यज्ञमानको र हाम्रो यज्ञ सञ्चालकहरूको रक्षा गर ।

मनो जूतिर्जुषतामान्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिमं तनोत्विरष्टं यज्ञं, समिमं दधातु ।
विश्वे देवासऽ इह मादयन्तामोऽम्नातिष्ठ ॥१३॥

हः मणितादेवता । तिष्ठ शैवध्यान मनसि श्रान्त्यको मेवम गंगेय वृत्तमानदेवताले यस्य यज्ञात् अग्निष्टुतिन यन्माय समनः । तिष्ठताय मन्त्रः यः श्रावणात् ॥ १३॥ मध्ये देवो

॥ १४६ ॥ अग्निर्वातुन भाग्यं आनन्दितं र मनुष्टु हिकुम् । अग्निदेवताको सधाम्नु कथनं प्रतीकितं होम् ।

एषा ते अग्ने समितया वर्धस्व चा च प्यापस्व । वर्धयिषमहि च वयमा च प्यामिषीमहि । अग्ने वाज्रजिह्वाजं त्वा समुवाध्वं सं वाज्रजितध्वं सम्प्राप्तिम् ॥१४॥

॥ आग्नेदेवता ॥ यो समिक्षा निर्मोलाटं प्रज्वालितं गन्तका लागि तयार गरिएको छ । अग्ने वाज्रजिह्वा निर्मोलाटं प्रदीप्त गरिईदे स्वयं पनि समृद्ध हुने कामना गर्दछौं । हे वाज्र उन्मादक अग्निदेवता । निर्मोलाई हामी अन्नमेव न गरि परिकृत गर्दछौं ।

अग्नीषामयोरुज्जितमनूजेष वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि । अग्नीषोमौ तमपनुदतां योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्यो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि । इन्द्राग्न्योरुज्जितमनूजेष वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि । इन्द्राग्नी तमपनुदतां योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्यो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि ॥१५॥

अत्रात्र प्रमित भाग्यति सामं र अग्निदेवताले प्राप्त गरेको जस्तै वित्तय प्राप्त गर्नका लागि हामी तयार भएका छौं । जसले हाम्रो रिस गर्दछन् र जोसित हामी रिस गर्दछौं तिहरूलाई जिन र सामले पर भगाइदिइन् । अत्रले प्रमित भाग्यका हामीहरू इन्द्र र अग्निदेवताले प्राप्त गर्नेछौं जस्तै वित्तय प्राप्त गर्नका लागि प्रेरित भएका छौं । जसले हाम्रिस रिस गर्दछन् र जोसित हामी रिस गर्दछौं उनलाई इन्द्र र अग्निदेवताले पर गराइदिइन् । हामी हविष्यान्नका प्रेरणाले शत्रुलाई पर भाग्यौंछौं ।

वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वादित्येभ्यस्त्वा सौजानाथां छावापृथिवी मित्रावरुणौ त्वा वृष्टयावताम् । व्यन्तु वयोक्त रिहाणा भरुतां पृषतीर्गच्छ वशा पृश्निभृत्वा दिवं गच्छ ततो नो वृष्टिमावह । चक्षुष्याऽ अग्नेमि चक्षुर्मे पाहि ॥१६॥

यो मनुष्टुलाट र रुद्रहमलाट र अदित्यहमलाटं क्रमशः यो नानं परिधिहरू समर्पित गर्दछौं । यो वसु वृष्टाका र पृथ्वीलोकाका अग्निहरूले जनेका छन् । मित्रावरुणले वर्षाबाट जलको रक्षा गर्छन् । धिउले युक्त हव्यका ग्यद तिदि प्रक्षारणी यज्ञीय ऊर्जाले मरुतहरूको शत्रुताले गर्दा रक्षाधान क्षिण्यमा परबर्तित भएर दुस्ताकमा पुग्छन् । त्यहीबाट वर्षा लिएर आउँछन् । तिमी नेत्रका रक्षक हो त्यसैले हाम्रा नेत्रको रक्षा गर ।

यं परिधिं पर्यधत्वाऽ अग्ने देव पणिभिर्गुह्यमानः । तं तऽ एतमनु जोषं भराभ्येष नेत्वदपचेतयताऽ अग्नेः प्रियं पाथोर्षीतम् ॥१७॥

॥ अग्निदेवता ॥ निर्मोलाट रण्य नामका शत्रु अन्वेषणबाट जगाउनका लागि चरितरि भएर सम्पन्न भएका शत्रुहरूलाई अन्न नामकाका यम निर्मोलाट पर नहोस् भनेर हामी तिघ्रै भएर जताउँछौं । यो यिन अन्वेषणले निर्मोलाट प्राप्त होम् ।

सध्वं सुवधागा स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्टाः परिधेयाश्च देवाः । इमा वाचमभि विश्वे गुणन्तऽ आसद्याग्निम् बर्हिषि मादयध्वध्वं स्वाहा वाट ॥१८॥

॥ अग्निदेवता हो । निर्मोलाट रण्य परिधिका वाधयमा रण्य । अग्ने आसनमा बसेर तिहरूले युक्त अन्न रण्य तम सध्व रण्य वृष्ट हुँदै आनन्द मान । निर्माहरू बर्हि रण्य आनन्दका स्वाहा वाट ।

धृताची स्थो धुर्यै पातथ, सुप्ते स्थः सुप्ते मा धत्तम् । यज्ञ नमश्च तऽ उप च
यज्ञस्य शिवे सतिष्ठस्व स्वित्ते मे सतिष्ठस्व ॥१९॥

हे गुरु ! स्वप्नतु नाशका विष्णूचा यज्ञात्मक हो । निर्मातरु विष्णूने परिपूर्ण हो । तू मा-
नस्य रहनारु हो । निर्मातरु भुगमा ब्रह्मणका क्षेत्रा सर्वको रक्षा कर । ह यज्ञात्मक ।
हविष्याग्र निम्न निरुद्धमा न्यादगाऊ ७४ । निर्मा सुगुहका रूप हो । निर्माये प्रज्ञा पुत्रा रक्षात्मका
लागि होमा उरु अंगर हार्मोलाई मुख प्रदान गर्दे पूर्ण स्थापित होऊ ।

अग्नेदध्वायोशीतम पाहि मा दिद्योः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरात्म्या
अविषं नः पितुं कृणु । सुषदा योनौ स्वाहा वाङ्मनये सवेशपतये स्वाहा
सरस्वत्यै यशोभगिन्यै स्वाहा ॥२०॥

हे तेजस्वी । हे आयु प्रदान गर्ने ! हे सर्वव्यापक अग्निदेवता ! शत्रुको शस्त्र र
तिनका जालकाट हार्मोलाई रक्षा कर, हार्मोलाई विनाशकाट जोगाऊ । हार्मोलाई विष्णू-
भोजनकाट जोगाऊ । हार्मोलाई रक्षित कराऊ । आपणा निराममा सुगुह र नाशका
गंहेर हार्मो मार्ग विशाल गंहेर भजे हार्मो ग्रथना गंहेर । हार्मा निराममा रहने गरका
निर्मा अग्निका लागि हार्मा यो आर्तन गंहेर । यज्ञका अग्निका रूपना रहका
वागीरुका समस्वर्तलाई यो आर्तन हार्मोलाई प्रदान गरका हो ।

वेदोसि येन त्व देव वेद देवेभ्यो वेदोभवस्तेन मद्वा वेदो भूयाः । देवा गातुविदो
गातु वित्वा गातुमित । मनसस्पतऽ इम देव यज्ञथ, स्वाहा वाते धाः ॥२१॥

हे धा ! तिमा ज्ञानका स्वरूप हो । देवताहरू लाई ज्ञानदान कर । तिमालाई ज्ञान
ज्ञान प्रदान कर । हे मार्गदर्शक देवताहरू हो । मन्त्राचार विवेक मन्त्रका प्रथमा अर्थात्
ब्रह्म । हे मनका परिपालक देवता ! यो यज्ञ तिमोलाई समर्पित गरका हो । आयु र
माध्यमकाट यसलाई तिमा विस्तृत कराऊ ।

संबर्हिरङ्क्ताथ, हविषा जूतेन समादित्यैर्वसुभिः सम्मरुद्भिः । समिन्द्रो
विश्वदेवेभिरङ्क्ता दिव्यं नभो गच्छतु यत् स्वाहा ॥२२॥

हे इन्द्रदेवता ! कुरुको यो मुटो यज्ञका लागि न्यादगाऊ । विष्णूने विनाश समर्पित गर्दे
हो । यज्ञका आर्तन, समुहका प्रकृत तथा भवे देवताहरूसँग दिव्य वायुशक्त्या
स्थापित कराऊ ।

कस्त्वा विमुञ्चति स त्वा विमुञ्चति कस्मै त्वा विमुञ्चति तस्मै त्वा
विमुञ्चति । पोषाय रक्षसा भार्गोसि ॥२३॥

तिमोलाई कस्मल खोलेको हो । तिमोलाई उने मुष्टिकाशने खोलेका हुने । तिमालाई
विन खोलेको हो । तिमोलाई यज्ञ र यज्ञात्मको हितका लागि रक्षाकर हो । यज्ञका
रक्षकको र भार्गवाको अत्र गहमका भागका प्रथमा न्यायणको हो ।

सं वचसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सध शिवेन । त्वष्टा सुदशो
विदधातु रायोनुपार्थु तन्वो यद्विलिप्तम् ॥२४॥

यमा शरीर तेजस्विता र पोषक तन्त्राले युक्त होम् । हार्मा मन वायुशक्त्या ज्ञानाले
युक्त होम् । शरीरमा रहेको कर्मा मय पुत्र होम् । अस्मिता रहने मने त्वष्टा र तान्त्रा
अनेको किसिमका ऐश्वर्य प्रदान गरुन् ।

दिवि विष्णुर्व्यक्रधः स्त जागतेन छन्दसा ततो निर्भक्तो योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं
द्विप्पोन्तरिक्षे विष्णुर्व्यक्रधः स्त त्रैष्टुभेन छन्दसा ततो निर्भक्तो योस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्टः पृथिव्या विष्णुर्व्यक्रधः स्त गायत्रेण छन्दसा ततो निर्भक्तो
योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विप्पोत्मादब्रादस्यै प्रतिष्ठायाऽ अग्नम् स्वः सं
ज्योतिषाभूम ॥२१॥

“जागता” शब्दको विनाशले जागता छन्दको मन्त्रले शुलोभा, त्रैष्टुभ छन्दको मन्त्रले
“द्विष्टः” शब्दको र गायत्र छन्दको मन्त्रले पृथ्वीको विष्णुको गायको ध्या । यमै कारण
हामो हामो मिस गर्दछ र जोडिने हामो मिस गर्दछौं तिनीहरूलाई हामीले शुलोक,
मन्त्रले वा पृथ्वीको मन्त्रले मन्त्रको छौं । हविष्याश्रको स्थानबाट र पूजाको स्थानबाट
यसको अङ्गुलीलाई स्पर्शस्केको छौं । यमै किमिमले स्वर्गधाम प्राप्त गरेर हामी
नेत्रको छौं

स्वयंभूरमि श्रेष्ठो रश्मिर्वचोदाऽ असि वचो मे देहि ।
सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते ॥२६॥

“रश्मिर्वचोदा” विद्वां रश्मिर्वचोदा” विद्वां स्वयं मिदु र मयर्थ छौं । श्रेष्ठ तेजको
मन्त्रको छौं । स्वयं हामीलाई पनि तेजस्वो बनाऊ । हामी सूर्यको
मन्त्रको मुखको पनि आवृतन गर्न सफल होऔं

अग्ने गृहपते सुगृहपतिस्त्वयाग्नेह गृहपतिना भूयासधः सुगृहपतिस्त्व मयाग्ने
गृहपतिना भूयाः अस्थूरि णौ गार्हपत्यानि सन्तु शतधः हिमाः
सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते ॥२७॥

“गार्हपति” अग्नि । “गृहपति” यो अग्नि निम्नो निकाल्न पाएर हामी श्रेष्ठ गृहस्वामी
हौं । गृहस्वामीको मन्त्रले तिमी उत्तम गृहपालक बन । हे अग्निदेवता । हामी
“गार्हपति” नाकको निचाँव गरि मय वषन्त्यम यज्ञ गरौं । सूर्यले स्थापना गरेका सबै
गृहको पनि हामी पालन गरौं

अग्ने व्रतपते व्रतमचारिष तदशकं तमेराध्री दमह यऽ एवास्मि सोस्मि ॥२८॥

“व्रतपति” व्रतम पालन गर्ने अग्निदेवता । हामीले व्रतम गर्दा नियमले हामी
“व्रतपति” बनेका छौं । हामी व्रतकमलको पिताले मिदु गराएका हौं । यज्ञीय कम
“व्रतपति” नाकको निचाँव गरि मय वषन्त्यम यज्ञ गरौं । सूर्यले स्थापना गरेका सबै
गृहको पनि हामी पालन गरौं

अग्नये कव्यवाहनाय स्वाहा सोमाय पितृमते स्वाहा । अपहताऽ असुरा रक्षाधः
सि वेदिषदः ॥२९॥

“अग्नये” अग्नि पृथ्वीको अग्निदेवताको लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ ।
“सोमाय” सोमदेवताको लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ । यज्ञभूमिमा
“अपहताऽ असुरा रक्षाधः” अग्नि

ये रूपाणि प्रतिमुञ्चमानाऽ असुराः सन्तः स्वधया नरन्ति परापुरो निपुत्रे ये
भरन्त्यग्निध्वौल्लोकात्प्रणुदात्यस्मात् ॥३०॥

पितृहन्ताएँ समर्पित गरुडों ने उन सबको मारकर आग में जलाकर दे दिया ।
उन काम करने वाले ने गरुडों से कहा कि तुम आनेवाले गरुडों को मारकर
प्रति मुञ्च दो ।

अत्र पितरो मादयध्वं यथाभागमावृषायध्वम् । अमोमदन्त पितरो
यथाभागमावृषायिषत ॥३१॥

हे पितृहन्ता हो । गोदोने आनेवाले गोवधन्माएँ ने अन्नभाग पाकर मनुष्य र आनेवाले
भागधैँ निर्माहन्ता पाते भागपाना करनेवाले भाग पाते गरुड खिलते र इषित तथा
आनन्दित होओ ।

नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शोषाय नमो वः पितरो जौवाय नमो वः
पितरः स्वधायै नमो वः पितरो घोराय नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरः
पितरो नमो वो गृहाजः पितरो दत्त सतो वः पितरो देधैतद्धः पितरो वासऽ
आधत्त ॥३२॥

हे पितृहन्ता हो । निर्माहन्ताको रसरूपा अमन्त, शोषकरूपा शोषम, जौवनरूपा वषा,
अन्नरूपा रासद, पोषणरूपा समन्त र स्वधहरूपा शोषण, मनुष्यरूपा होकर नमस्कार
कर । हे पितृहन्ता हो । हमाराभंग भाएँका गरुड गजालका रसम आकर खरूहम देमाना ने
समर्पित गर्वधैँ । हमोंनेइ पुराणेगाँवन गुरु गुरु प्रदान गर ।

आधत्त पितरो गर्भ कुमार पुष्करजम् । यथेह पुरुषोत्तम् ॥३३॥

हे पितृहन्ता हो । यम पृथ्वीका गौर गुरुय कर मकोस भंगर निर्मितम शक्ति, यमअन्न
शरीर बनेका यस सुन्दर बालकलाई पालनपोषण गर ।

ऊर्जं वहन्तोरमृतं धृतं पयः कीलाल परिमृत्तम् । स्वधा स्थ तर्पयत मे
पितृन् ॥३४॥

हे जलसमूह ! अन्न, घिउ, दुध र फलफलमा तिमो रसका रूपमा विद्यमान श्री ,
त्यमैले अमृतजस्तै सेवनीय र धारकशक्ति बढ़ाउने भाएँकाले हम्रा पितृहन्ताउ
मनुष्य गरओ ।

॥ इति द्वितीयोऽध्यायः ॥

॥दोस्रो अध्याय समाप्त॥

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात्

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ तृतीयोऽध्यायः॥

॥तेजो अध्यायः॥

अथि— विरूप आङ्गिरस, वसुधुन, भगदाज, माषमर्जा, प्रजापति, नभः, अँवल चँलकां, राजापात, देवगण, मोतम राहुगण, विरूप, देवश्रवा देववान भान्न वामदेव नवन्मग, अथिगण, मधुच्छ्रष्टा वेशतामित्र, कधु, सुकधु, श्रुतकधु, विप्रकधु, कधु, ब्रह्मणस्पति, मेधाविशि, सत्यधृति चामणि, आमुर्ग, आदिन्य, शयु वातमन्य अगस्त्य श्रीणकाभ, गानम, कधु अविष्ट, नारायण ।

देवता - अग्नि, धाय, मृग्य, यजमान आशीर्वाद लिङ्गोक्त, इन्द्राग्नी, गी, अग्नि, पय, गर्ग, गो, ब्रह्मणस्पति, आदिन्य, इन्द्र, यँवता, अग्नि, गातपत्य ब्राह्मनीय, अक्षणाग्नि आहवनाय गातपत्य, अन्वाहार्यपचन, चाम्नु, मरुद्गण, इन्द्र मरुद्गण, यज्ञ, मन, सोम, रुद्र, यजमान आशीर्वाद, क्षुर ।

छन्द— गायत्रा निचुत गायत्री, देवा बृहता निचुन बृहता, पङ्क्ति, यागुषी पङ्क्ति, गायत्री, भुरिक, गायत्री, विराट् त्रिष्टुप्, निचुन अनुष्टुप्, भुरिक त्रिष्टुप्, त्रिष्टुप्, निचुन ब्राह्मी पङ्क्ति, गानां, भुरिक बृहता, त्रिष्टुप्, भुरिक आमुर्ग गायत्री, गायत्री, विराट् गायत्री, स्वागट् बृहता पथ्या बृहता, ब्राह्मी त्रिष्टुप्, अनुष्टुप्, अगो पङ्क्ति, भुरिक ब्रह्मता, स्वागट् अनुष्टुप्, भुरिक पङ्क्ति, विराट् अनुष्टुप्, ब्रह्मा अनुष्टुप्, भुरिक अनुष्टुप्, विराट् पङ्क्ति, अतिपाद निचुत गायत्री स्वागट् गायत्री, विराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, पङ्क्ति ।

समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥१॥

समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥१॥
समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥१॥

समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥१॥

समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥१॥
समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥१॥

तत्त्वा समिद्धिरङ्गिरो घृतेन वर्धयामसि । बृहच्छ्रोत्रा यविष्ठ ॥३॥

तत्त्वा समिद्धिरङ्गिरो घृतेन वर्धयामसि । बृहच्छ्रोत्रा यविष्ठ ॥३॥
तत्त्वा समिद्धिरङ्गिरो घृतेन वर्धयामसि । बृहच्छ्रोत्रा यविष्ठ ॥३॥
तत्त्वा समिद्धिरङ्गिरो घृतेन वर्धयामसि । बृहच्छ्रोत्रा यविष्ठ ॥३॥

उप त्वान्म हविष्मतीर्धृताचीर्यन्तु हर्यत । जुषस्व समिधो मम ॥४॥

हे अग्निदेवता । त्विष्टव्य र पिबता शुद्ध भाषका समिधा तिमालाज मन्त्रों का प्रयोग करने । हे देवतायमान् अग्निदेवता । हमारे प्रदान करने का स्वाकार पर ।

भूर्भुवः स्वर्द्यौस्त्रि भूमा पृथिवीव वरिष्णा । तस्यास्ते पृथिवि देवयजनि
पृष्ठेग्निसन्नदमन्नाद्यायादधे ॥५॥

अग्निदेवता । त्रिगो पृथ्वीलोकमा अग्निरूप, अन्तरिक्षलोकमा विद्युतरूप र द्युलोकमा सूर्यरूपमा रहेर सर्वत्र विद्यमान हो देवताहस्त्रका लागि यज्ञ सम्पन्न गर्ने उपयुक्त स्थान प्रदान गर्ने हे पृथिवी देवी । देवताहस्त्रलाई हवि प्रदान करने का लागि त्रिजगत्माधि बनाइएका यज्ञवेदीमा हमारे अग्निदेवतालाई प्रतिष्ठापन गइरहो । यज्ञ समुदाय हमारे दुलोकजयने सुनिन्तु । र पृथ्वीजयने मर्त्याशान्त कर गवौ ।

आयं गौः पृश्निरऋभूदसदन् मातरं पुरु । पितरं च प्रयन्तस्व । ॥६॥

अनको किमिमका गङ्गायाम्हा प्रकाश न युक्त भाग तीन लोकमा विचरण गर्ने अग्निका तेज धाराय गरेका, विद्युत्तुल्यको आभारयुक्त, गरिमान् सूर्यदेव प्रकट भाग सम्बन्धमा पहिले उनी माता पृथ्वी, पिता स्वर्ग र अन्तरिक्षलोकमा हुने निर्देशकलाई प्राप्त गर्दैछन् ।

अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो दिवम् ॥७॥

अनको प्रकाश आकाशमा सन्धारित छ । अश्वले प्राणजट्ट अपान प्रकृत्य सम्पन्न गराउँछ । या महान् सूर्यदेव अन्तरिक्षबाट विशाल ज्वलन् प्रकाशित गर्दछ ।

त्रिधंशद्दाम वि राजति वाक्मत्तङ्गाय धीयते । प्रति वस्तोरह द्युधिः । ॥८॥

सर्वेका प्रेरक सूर्यदेव दिनका तीव्र प्रदीप्ततामा आफ्ना अश्वले प्रकाशित हुन्छन् । या प्रकाशित सूर्यदेवताको प्रार्थना गरिन्छ ।

अग्निज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहा सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहा । अग्निर्वचो
ज्योतिर्वचः स्वाहा सूर्यो वचो ज्योतिर्वचः स्वाहा ज्योतिः सूर्यः सूर्यो
ज्योतिः स्वाहा ॥९॥

अग्नि तेज हुन् र तेज नै अग्नि हुन्, ताका तेजस्वी अग्निलाई हवि प्रदान गर्दछौ । सूर्य ज्योति हुन् र ज्योति नै सूर्य हुन् । हमारे अग्निको अग्निलाई हवि प्रदान गर्दछौ । अग्नि वचो हुन् र ज्योति नै वचो हुन् । हमारे वचस्वरूप अग्निलाई हवि प्रदान गर्दछौ । सूर्य वचस्वरूपको रूप हुन् र अग्निलाई सूर्यको रूप हुन् । हमारे अग्निलाई अग्निलाई हवि प्रदान गर्दछौ । ज्योति नै सूर्य हुन् र सूर्य नै ज्योति हुन् । यहाँ यहाँ सूर्यलाई आहुति प्रदान गर्दछौ ।

सजूर्देवेन सवित्रा सजू राज्येन्द्रवत्या । जुषाणो अग्निर्वेत्तु स्वाहा । सजूर्देवेन
सवित्रा सजूरुषसेन्द्रवत्या । जुषाणः सूर्यो वेत्तु स्वाहा ॥१०॥

सवित्रादेव र इन्द्रसँगै रात्रिमिल गर्ने सूर्यको अग्निदेवताको या अहुति गर्दछ । सजूर्देवसँगै इन्द्रसँगै रात्रिमिल गर्ने सूर्यको अग्निदेवताको या अहुति गर्दछौ ।

उपग्रथन्तो अध्वर मन्त्र वोचंमाणये । आरे अस्मे च शृण्वते ॥११॥

॥ ११ ॥ उपग्रथन्तो अध्वर मन्त्र वोचंमाणये । आरे अस्मे च शृण्वते ॥११॥
 ॥ ११ ॥ उपग्रथन्तो अध्वर मन्त्र वोचंमाणये । आरे अस्मे च शृण्वते ॥११॥

अग्निमूर्धो दिवः ककुत्सतिः पृथिव्या अयम् । अशध्व रेताध्वसि
 जिन्वति ॥१६॥

॥ १६ ॥ अग्निमूर्धो दिवः ककुत्सतिः पृथिव्या अयम् । अशध्व रेताध्वसि
 जिन्वति ॥१६॥

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधस सह मादवध्वी । उभा दाताराविषाध्व
 रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् ॥१३॥

॥ १३ ॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधस सह मादवध्वी । उभा दाताराविषाध्व
 रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् ॥१३॥

अय ते योनिर्धत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानव्रग्नऽ आरोहथा नो वर्धया
 रयिम् ॥१४॥

॥ १४ ॥ अय ते योनिर्धत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानव्रग्नऽ आरोहथा नो वर्धया
 रयिम् ॥१४॥

प्रयमिह प्रथमो धायि भ्रातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीद्व्यः । यमपवानो भृगवो
 विरुचुर्धनेषु चित्र विभ्व विशोविशे ॥१५॥

॥ १५ ॥ प्रयमिह प्रथमो धायि भ्रातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीद्व्यः । यमपवानो भृगवो
 विरुचुर्धनेषु चित्र विभ्व विशोविशे ॥१५॥

अस्य प्रतामनु द्युतध्वं शुरु दुर्द्वे अद्वयः । पयः सहस्रमामृषिम् ॥१६॥

॥ १६ ॥ अस्य प्रतामनु द्युतध्वं शुरु दुर्द्वे अद्वयः । पयः सहस्रमामृषिम् ॥१६॥

तनूपाऽ अग्नेसि तन्वं मे पाह्नायुर्दाऽ अग्नेस्यायुर्मै देहि वर्चोदाऽ अग्नेमि वर्चो
 मे देहि । अग्ने यन्मे तन्वा ऊन तन्मऽ आपृण ॥१७॥

॥ १७ ॥ तनूपाऽ अग्नेसि तन्वं मे पाह्नायुर्दाऽ अग्नेस्यायुर्मै देहि वर्चोदाऽ अग्नेमि वर्चो
 मे देहि । अग्ने यन्मे तन्वा ऊन तन्मऽ आपृण ॥१७॥

इन्धानास्त्वा शतश्च हिमा द्युमन्तश्च समिधीमहि । वयस्वन्तो वयस्कृतश्च
सहस्वन्तः सहस्कृतम् । अग्ने सपत्नदम्भनमदन्धासो अदाभ्यम् । त्रिज्वावसो
स्वस्ति ते पारमशीय ॥१८॥

हे अग्निदेवता ! तिमि दीप्तिमान्, धनसम्पन्न, अहिंसक, कसैवाट पनि पराजित नहुने
छौ । आयुष्मान्, शक्तिसम्पन्न, कसैसित पराजित नहुने गरौ तिम्रो कृपा पाएपछि हामी
याजकहरू सय वर्षसम्म तिम्रोलाई प्रश्र्वलित गरेर भल्लमल्ल गराउँछौ । हे रात्रिदेवी !
कल्याण, प्राप्तिका लागि हामी यजमानहरू तिम्रा निकट रहन पाऔँ ।

स त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसागथाः समृषिणाश्च स्तुतेन । स प्रियेण धाम्ना
समहमायुषा स वर्चसा स प्रजया सश्च रायस्पोषेण गिमीय ॥१९॥

हे अग्निदेवता ! तिमि सूर्यको तेज, ऋषिहरूका स्तोत्र र आहुतिले युक्त रहेका छौ ।
हामी पनि तिम्रो कृपा पाएर दीर्घायु, सुशिक्षा, ऐश्वर्ययुक्त तेज र पुत्रपौत्रादि सहित
धनधान्य आदि पोषणले सम्पन्न हुन सकौँ ।

अन्धस्थान्धो वो भक्षीय महस्य महो वो भक्षीयोजस्योर्जो वो भक्षीय रायस्पोषस्य
रायस्पोष वो भक्षीय ॥२०॥

हे गाईहरू हो ! तिमिहरू अन्नका स्रोत हो । तिमिहरूका कृपाले हामी विभिन्न
किसिमका अन्न आदि सेवन गरौँ । तिमिहरू पूज्य भएर हामीलाई पूज्यभावको प्रसिद्धि
प्राप्त गराओ । तिमिहरू बलवान् छौ । तिमिहरूका कृपाले हामीलाई बल प्राप्त
होस् । तिमिहरू धनका रूप हो । तिमिहरूका कृपाले हामीलाई धनधान्य आदिको
पोषण प्राप्त होस् ।

रेवती रमध्वमस्मिन्योनावस्मिन् गोष्ठेस्मिल्लोस्मिन् क्षये । इहैव स्त
मापगात ॥२१॥

हे धनसम्पन्न गाईहरू हो ! अग्निहोत्रका समयमा तिमिहरू आनन्दपूर्वक बस । दुध
डुहनुभन्दा पहिले नै तिमिहरू गोठमा पुग र यजमानका आँखाले देख्न पाउने ठाउँमै
रहिराख । राति यजमानका घरमा सुखपूर्वक निवास गर र तिमिहरू यजमानको घर
नछेड टाढा नजाओ त्यहाँ बस्ने गर ।

सश्चिहितासि विश्वरूप्यूर्जामाविश गौपत्येन । उप त्वाम्ने दिवेदिवे
दोषावस्तर्द्धिया वयम् । नमो भरन्तऽएमसि ॥२२॥

हे गाईहरू हो ! काला, सेता अनेकौँ रूपरङ्गका तिमिहरू दुध आदि द्रव्य प्रदान गर्दै
यज्ञकार्यसित संयुक्त रहेका छौ । दुध आदि बलवर्द्धक रस प्रदान गर्ने गाईका धनी
यजमानलाई तिमिहरू आफ्ना स्वामीका रूपमा प्रतिष्ठित गराओ । रातदिन वास
गरिरहेका हे गाईस्मृत्य अग्निदेवता ! हामी यजमानहरू सधैं श्रद्धाभावले भुकेर तिम्रा
नजिकै आउँछौ ।

राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्धमानश्च स्वे दमे ॥२३॥

प्रकाशयुक्त, यज्ञका रक्षक, सत्य वचनरूपी व्रतमा प्रेरित गर्ने, यज्ञस्थलमा हुर्कने, यज्ञले
खुसी हुने अग्निदेवतालाई स्तुति गर्दै हामी गृहस्थहरू उनैका नजिक आएका छौ ।

स नः पितेव सूनवेऽग्ने सुपायनो भव । सचस्वान्नः स्वस्तये ॥२४॥

हे गृहस्थका स्वामी अग्नि ! पुत्रले पितालाई सजिले भेटेभैं हामी यजमानका लागि चिनाचाथा तिमी प्राप्त होऊ । हाम्रो कल्याणका लागि तिमी हाम्रा नजिकै रहिदेऊ ।

अग्ने त्वं नो अन्तमऽउत त्राता शिवो भवा वरुध्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवाऽ
अच्छन्नश्चि द्युमतमथ्ने रथि दाः ॥२५॥

हे अग्निदेवता ! तिमी हाम्रा अति नजिकै असल संरक्षक र मङ्गलकारी भएर रहन्छौ । तयैलाई आश्रय दिने, धनवान्हरूमा प्रथम हे अग्निदेवता ! तिमी हाम्रा नजिकै सहजै भाऊ र तेजस्वितायुक्त भएर हामीलाई धन प्रदान गर ।

तत्त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः । स नो बोधि श्रुधी
हवमुरुष्या णो अघायतः समस्मात् ॥२६॥

हे तेजस्वी र प्रकाशवान् अग्निदेवता ! मित्र आदि स्नेही आफन्तका लागि सुखको कामना गर्दै निश्चित रूपमा हामी तिमी प्रार्थना गर्दछौ । हे अग्निदेवता ! हामीहरूलाई तिमी चिन्, हाम्रो आङ्गान सुन र समस्त पापीबाट रक्षा गर ।

इडाएहादितऽएहि काम्याऽएत । मयि यः कामघरणं भूयात् ॥२७॥

हे इडाका रूपमा रहेका गाईहरू हो ! इडा र मनुभैं तिमीहरू हाम्रा यज्ञमा आओ । हे अदितिका रूपमा रहेका गाईहरू हो ! अदिति र आदित्यभैं तिमीहरू पनि हाम्रा यज्ञस्थलमा आओ । हे अभीष्ट रूपी गाईहरू हो ! यहाँ आएर तिमीहरूले हाम्रा मनको रहस्य पुरा गरओ ।

सोमानथ्ने स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तं यऽऔशजः ॥२८॥

हे सम्पूर्ण ज्ञानका अधिपति ब्रह्मणस्पतिदेवता ! सोमरस सेवन गराउने यजमानलाई तिमी उशजका पुत्र औशज अर्थात् कक्षीवान्लाई जस्तै उत्तम प्रकाशका शक्तिले सम्पन्न गराइदेऊ ।

यो रेवान्योऽअमीवहा वसुवित् पुष्टिवर्धनः । स नः सिषक्तु यस्तुरः ॥२९॥

ब्रह्मणस्पतिदेव ऐश्वर्यशाली, रोगनाशक, धनदाता, पुष्टिवर्धक र शीघ्र फलदायक छन् । तिनले हामीमाथि कृपा राख्नु ।

मा नः सथ्नेसोऽअररुषो भूर्तिः प्रणङ् मर्त्यस्य । रक्षा णो ब्रह्मणस्पते ॥३०॥

हे ब्रह्मणस्पतिदेवता ! यज्ञ गर्नुको सट्टा अनिष्ट होस् भन्ने विचार भएका दुष्ट शत्रुहरू संहार गर । हामीमाथि दुष्टको प्रभाव नपरोस् । तिमी हाम्रो रक्षा गर ।

महि त्रीणामवोस्तु द्युध मित्रस्यार्यम्णः । दुराधर्ष वरुणस्य ॥३१॥

मित्र, वरुण र अर्यमा तीन देवताको तेजस्वी, संयुक्त अवस्थाको संरक्षण हामीलाई प्राप्त होस् । त्यसबाट हामी अर्कालाई पराजित गर्न सक्षम होऔं ।

नहि तेषाममा चन नाध्वसु वारणेषु । ईशे रिपुरघशथ्नेसः ॥३२॥

यौ देवताका आश्रयमा रहनेलाई अनिष्टकारी आसुरी शक्तिले केही बिगान सक्दैन । देवताका कृपाले उनीहरूको आवास र यात्रा सुरक्षित हुन्छ ।

ते हि पुत्रासो अदितेः प्र जीवसे मर्त्याय । ज्योतिर्यच्छन्त्यजघ्नम् ॥३३॥

मित्र, अर्यमा र वरुण यी अदितिपुत्रहरूले मानिसलाई दोर्ध्र जीवनको आधारका रूपमा रहेको अक्षय ज्योति निरन्तर प्रदान गर्दछन् ।

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सञ्चसि दाशुषे । ठपोपेनु मघवन् भूयऽ इनु ते दान देवस्य पुच्यते ॥३४॥

हे इन्द्रदेवता ! तिम्रो कहिल्यै सुष्टि विखण्डित गर्दैनौ । तिम्रो याजकका सहयोगी देवता हो । तिम्रो दान बारम्बार आउँछ, त्यो आशाभन्दा बढी नै प्राप्त भएको हुन्छ ।

तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥३५॥

आफ्ना तेजले सबै सत्कर्म सम्पदान गराउनका लागि हाम्रा बुद्धिलाई सम्मार्गमा प्रेरित गर्ने सवितादेवताको वरण गर्न योग्य विकृतिनाशक, दिव्यता प्रदायक तेजको हामी ध्यान गर्दछौं ।

परि ते दृढभो रथोरस्मां असनोतु विश्वतः । येन रक्षसि दाशुषः ॥३६॥

कसैबाट पनि प्रभावित नहुने तिम्रो रथ, जसबाट तिम्रो दान दिनेहरूको रक्षा गर्दछौ, उसैबाट हामी सबैलाई चारै तिरबाट राम्ररी रक्षा गर ।

भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याध्वं सुवीरो वीरिः सुपोषः पोषैः । नर्यं प्रजां मे पाहि शध्वंस्य पशून्मे पाह्यथर्यं पितुं मे पाहि ॥३७॥

हे सत्य एवं स्थायी आनन्दका रूपमा स्थापित अग्निदेव असल प्रजा र सन्तानले, श्रेष्ठ वीरले र पौष्टिकता प्रदायक अन्नले तिम्रो सम्पन्न छौ । हे मानिसका हितैषि अग्निदेवता ! हाम्रा सन्तानको रक्षा गर । हे प्रशंसनीय अग्निदेवता ! हाम्रा सहयोगी पशुको रक्षा गर । हे गतिमान् अग्निदेवता ! हाम्रा पोषणकारी अन्नको रक्षा गर ।

आ गन्म विश्ववेदसमस्मभ्यं वसुवित्तमम् । अग्ने सम्राडभि ह्युन्ममभि सहऽ आ यच्छस्व ॥३८॥

हे दीप्तिसम्पन्न, आह्वान गर्न योग्य अग्निदेवता ! तिम्रो सर्वज्ञ छौ र यजमानका लागि सर्वाधिक सम्पत्ति धारण गर्दछौ । हे अग्निदेवता ! हामी तिम्रा नजिक आउँदै छौ, हामीलाई बल र ऐश्वर्य प्रदान गर ।

अयमग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यः प्रजाया वसुवित्तमः । अग्ने गृहपतेभि ह्युन्ममभि सहऽ आ यच्छस्व ॥३९॥

हाम्रा अगाडि रहेका यी अग्नि गृहपति हुन् । यिनले नै हामीलाई पुत्रपौत्रादि र धनधान्य प्रदान गर्दछन् । हे अग्निदेवता ! हामीलाई शक्ति र वैभव प्रदान गर ।

अयमग्निः पुरीषो रयिमान् पुष्टिवर्धनः । अग्ने पुरीष्याभि ह्युन्ममभि सहऽ आ यच्छस्व ॥४०॥

यी दक्षिणाग्नि पशु आदिले युक्त छन् । यिनो ऐश्वर्य र समृद्धिवर्धक हुन् । हे पृथ्वीमा रहेका दक्षिणाग्नि ! हामीलाई तिम्रो शक्ति र ऐश्वर्य प्रदान गर ।

गृहा मा बिभीत मा वेपथ्वमूर्ज बिभ्रतऽ एमसि । ऊर्ज बिभ्रद्ः सुमनाः सुमेधा
गृहानमि मनसा मोदमानः ॥४१॥

हे आवासगृह तिमी नडराऊ । हामी शक्तियुक्त भएर तिम्रा सामु आउँछौं । हामी
ओजसम्पन्न, श्रेष्ठ बुद्धियुक्त, दुःखरहित र हर्षित हुँदै तिम्रो कहाँ प्रवेश गर्दछौं ।

येषामध्येति प्रवसन्त्येषु सौमनसो बहुः । गृहानुपह्वयामहे ते नो जानन्तु
जानतः ॥४२॥

हे घर ! अन्यत्र देशमा जानुपर्दा तिम्रा विषयमा मनगो सोच्ने गर्दछौं, हामीलाई तिमी
ज्यादै प्रिय छौ । त्यसैले हामी उपस्थित रहेका अवस्थामा तिमीलाई सन्तुष्ट राख्छौं ।
घरका अधिष्ठातादेव ज्ञानवान् छन्, उनले हाम्रो यो भावना ग्रहण गरुन् ।

उपहृताऽह गावऽउपहृताऽअजावयः । अथो अत्रस्य कीलालऽउपहृतो गृहेषु
नः । क्षेमाय वः शान्त्यै प्रपद्ये शिवश्च शम्भश्च शंयोः शंयोः ॥४३॥

हाम्रा घरमा गाईगोरु र भेडाबाखालाई सुखपूर्वक रहनका लागि सम्मानपूर्वक हामीले
बोलाएका छौं । घरको समृद्धिका लागि अन्नरसलाई आह्वान गरेका छौं । कल्याणका
लागि र सबै किसिमका अनिष्टबाट जोगिनका लागि हामीले घर प्राप्त गरेका छौं ।
यस घरमा नै हामीलाई लौकिक र पारलौकिक सुख प्राप्त होस् ।

प्रधासिनो हवामहे मरुतश्च रिशादसः । करम्पेण सजोषसः ॥४४॥

हे शत्रुलाई विनाश गर्ने, प्रधास नामको विशेष किसिमको हवि ग्रहण गर्ने र दही
मिश्रित जीको सत्तुलाई हविका रूपमा ग्रहण गर्ने मरुतहरू हो ! हामी तिमीहरूलाई
आह्वान गर्दछौं ।

यदग्रामे सदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये । यदेनश्चकृत्मा वयमिदं तदवयजामहे
स्वाहा ॥४५॥

गाउँमा रहँदा, जङ्गलमा रहँदा, सामाजिक कार्य गर्दा अथवा जिब्रो आदि अङ्गले
जेजस्तो पापकर्म उब्जाएका वा हामीले गरेका छौं, त्यो सबै खालको पापलाई यसै
आहुतिले विनाश गरिदेओस् ।

मो षू णऽ इन्द्रात्र पुत्सु देवैरस्ति हि ष्मा ते शुभिन्नवयाः । महश्चिदास्य मीढुषो
यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः ॥४६॥

हे इन्द्रदेवता ! युद्धमा तिमी हाम्रो पनि साथ नछोड । हे बलशाली इन्द्रदेवता ! तिम्रा
लागि यज्ञको भाग प्रस्तुत छ । हामीलाई सुख दिने र प्रतिफल पाइने स्तुतिले अन्न र
अन्न प्रदान गर्ने मरुतहरूको पनि वन्दना गर्दछन् ।

अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोधुवा । देवेभ्यः कर्म कृत्वास्तं प्रेत
सचाधुवः ॥४७॥

कर्म गर्ने ऋत्विक्हरूले सुख प्रदान गर्ने खालको वाणीले मन्त्रपाठ गरुन् । आपसमा
सम्माननाको भावना राखेर रहेका हे ऋत्विक्हरू हो ! देवताहरूका लागि अनुष्ठान पूरा
गरिसकेपछि आफ्ना घरतिर प्रस्थान गर ।

अवभृथ निचुम्पुण निचेरुरसि निचुम्पुणः । अव देवैर्देवकृतमेनोयासिषमव
मत्स्यैर्मत्स्यकृतं पुरुराव्णो देव रिषस्पाहि ॥४८॥

अवभृथ यज्ञका रूपमा उँधोतिर प्रवाहित हुने हे जलप्रवाह हो । तिमीहरू अत्यन्त
वेगवान् भए पनि अत्यन्त मन्द गतिमा प्रवाहित भइदेओ । चैतन्य इन्द्रियले देवताप्रति
गरेका पापकर्म यस जलमा पखाल्नका लागि आएका छौं । हे अवभृथ नामका
यज्ञदेवता ! दुःखदायी शत्रुबाट हामीलाई जोगाऊ ।

पूर्णां दर्वि परपत सुपूर्णां पुनरपत । वस्नेव विक्रीणावहं इषमूर्जं
शतक्रतो ॥४९॥

हे काठले बनेका दाबिलाहरू हो ! नभिकै रहेका अत्रले उत्कृष्ट रूपमा तिमीहरू पूरा
भएर इन्द्रदेवतर्फ जाओ । कर्मफलले परिपूर्ण भएर फेरि पनि इन्द्रदेवतर्फ नै जाओ ।
अनेकौं खालका असल कर्म सम्पन्न गर्ने हे इन्द्रदेवता ! हामीहरू दुवैले निश्चित गरेका
मूल्यमा नै यो हबिरूपी अन्नको रस परस्परमा क्रयविक्रय गरौं ।

देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे । निहारं च हरसि मे निहारं निहरणि ते
स्वाहा ॥५०॥

हे यजमान ! तिमी सबैभन्दा पहिले मलाई हवि प्रदान गर । त्यसपछि म तिमीले
खोजेको र रोजेको फल प्रदान गर्नेछु । तिमी निश्चित रूपमा हवि प्रदान गर, म निश्चित
रूपले तिमीले रुचाएको फल प्रदान गर्नेछु । हे इन्द्रदेवता ! म तिमी लागि पक्कै हवि
प्रदान गर्नेछु, तिमी त्यसको प्रतिफल अवश्य प्रदान गर ।

अक्षत्रमीमदन्त द्वाव प्रियाऽ अघूषत । अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया
मती योजा न्विन्द्र ते हरी ॥५१॥

हे इन्द्रदेवता ! तिमी अत्रले तुप्त भएका ब्राह्मणहरूले आफ्नो आनन्द व्यक्त गर्दै शिर
हल्लाए । त्यसपछि उनीहरूले अरु नयाँ स्तोत्र पाठ गरे । अब तिमी यज्ञमा प्रस्थान
गर्नका लागि रघमा अश्व नियोजित गर ।

सुसंदुशं त्वा वयं मघवन्वन्दिषीमहि । प्र नूनं पूर्णवन्धुः स्तुतो यासि वशीरऽ
अनु योजा न्विन्द्र ते हरी ॥५२॥

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेवता ! सबै प्राणीहरूप्रति अनुग्रहको दृष्टि राख्ने भएकाले हामी
तिमी अर्चना गर्दछौं । स्तोतालाई दिन तयार गरेका धनले तिमी रथ परिपूर्ण छ । तिमी
रुचाएका यजमानसमक्ष तुरुन्तै आउँछौं । हे स्तुत्य इन्द्रदेवता ! तिमी हरी नामको अश्व
रथमा नियोजित गर ।

मनो न्वा हवामहे नाराशंसेन स्तोमेन । पितृणां च मन्मभि ॥५३॥

हामी श्रेष्ठ पुरुषमा प्रशंसित सोम र पितृ सन्तुष्ट गराउने स्तोत्रले देवता आह्वान गर्छौं ।

आ नऽ एतु मनः पुन ऋत्वे दक्षाय जीवसे । ज्योक् च सूर्यं दुरो ॥५४॥

सत्कर्म र कार्यदक्षताका लागि चिरकालसम्म सूर्यदेवताको दर्शन गर्ने मन श्रेष्ठ होस् ।

पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः । जीवं व्रातथ्यं सचेमहि ॥१५॥

हाम्रा मनलाई श्रेष्ठताका लागि पितृहरूले पुनः प्रेरित गरन अनि त्यसैबाट हामी आफ्नो जीवन र प्राण बलियो बनाउन सकौं ।

वयं सोम व्रते तव मनस्तनुषु विभ्रतः । प्रजावन्तः सचेमहि । ॥१६॥

हे सोमदेवता ! हामी याज्ञक तिप्प्रे अनुरूप कर्मका नियममा आबद्ध रहँदै शरीर र मन लगाउँछौं । त्यसले गर्दा हामी सन्तानयुक्त भईकन पोषणमा सक्षम पनि होऔं ।

एष ते रुद्र भागः सह स्वस्मिन्मित्रकया तं जुषस्व स्वाहैष ते रुद्र भागः॥आधुस्ते पशुः ॥१७॥

हे रुद्रदेवता ! यो पुरोडाशको भाग मैले तिमी लागि अर्पित गरेको छु । तिम्रो आफ्ना बहिनी अम्बिकासँग सेवन गर । यो तिमी घरपालुवा मुसाका लागि दिइएको भाग पनि तिमी हो ।

अव रुद्रमदीमहाव देव त्र्यम्बकम् । यथा नो वस्यसस्करद्यथा नः

श्रेयसस्करद्यथा नो व्यवसाययात् ॥१८॥

हे तान आँखाले तानै कालका दुष्टको दमन गर्ने रुद्रदेवता ! तिम्रीलाई अर्पित गरिसकेपछि मात्रै हामी अन्न ग्रहण गर्दछौं । त्यसो गर्नाले हामीलाई असल आवाप्त, व्यवसायमा सफलता र यशकीर्ति प्राप्त होस् ।

भेषजमसि भेषजं गवेधाय पुरुषाय भेषजम् । सुखं मेपाय मेयै ॥१९॥

हे रुद्रदेवता ! तिम्री कष्ट निवारण गर्ने औषधिजस्तै सम्पूर्ण आपद्हरू निवारण गर्दछौं । त्यसो हुँदा हाम्रा अश्व र आफन्तका सबै किसिमका रोगव्याध निको पार्ने औषधि हामीलाई प्रदान गर । हाम्रा भेडा आदि पशुहरूलाई पनि सुखी वा निरोग बनाऊ ।

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् । ऊर्वाःरुक्मिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् । त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पतिवेदनम् । ऊर्वाःरुक्मिव बन्धनादितो मुक्षीय मामृतः ॥२०॥

सुगन्धित पुष्प, कीर्तिवान्, पुष्टिवर्द्धक र तीन किसिमले संरक्षण प्रदान गर्ने तान किसिमको दृष्टि भएका भगवान्को हामी उपासना गर्दछौं । रुद्रदेवताले हामीलाई काँक्रोखरबुजो आदि उर्वाःरुक् फलले भै मृत्युको बन्धनबाट मुक्त गरून् र अमरताको सूत्रदेखि पर नपुन्याऊन् । पाकेको फल भेटनाबाट आफैँ खुस्किएभै सहजै हामी मृत्युका डरबाट मुक्त हुन सकौं, तर हामी अमरताबाट भने विपुख नहोऔं । हामी संसारका बन्धनहरूबाट मुक्त होऔं तर स्वर्गीय आनन्दबाट होइन ।

एतत्ते रुद्रावस तेन परो भूजवतोतीहि । अवततधन्वा पिनाकापसः

कृचिवासाऽजहिथ्य सत्रः शिवोतीहि ॥२१॥

हे रुद्रदेवता ! तिम्री आफ्नो बाँकी रहेको हविको अंश लिएर धनुषको प्रशस्त खुकुल्याउँदै सत्रे प्राणीलाई भयमुक्त गराउन त्यस धनुषलाई कण्ठमा लगेर मृत्यु

पर्वतमा रहेका आफ्ना निवासतर्फ जाऊ । हे छालामा बेरिएका रुद्रदेवता ! तिमी कल्याणकारी हुँदै, कष्टबाट जोगाउँदै हाम्रो पूजाले सन्तुष्ट भएर पर्वतभन्दा पल्लोतिर जाऊ ।

त्र्यायुषं जमदग्नेः कश्यपस्य त्र्यायुषं । यद्देवेषु त्र्यायुषं तन्नो अस्तु त्र्यायुषम् ॥६२॥

बाल्य, यौवन र वृद्ध यी तीनै किसिमका आयु जमदग्नि, कश्यप र देवताहरूको जस्तै तेजस्वी रूपमा हामीलाई प्राप्त होस् ।

शिवो नामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्ते अस्तु मा माहिं११सीः । निवर्तयाम्यायुषेन्नाद्याय प्रजननाय रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय ॥६३॥

हे रुद्रदेवता ! तिमी आफ्नो छुरा भन्ने नामक कारण कल्याणकारी छौ । धारयुक्त शस्त्र तिम्रा पिता हुन् । तिमीलाई हामी नमस्कार गर्दछौ । हामीलाई दुःख नदेऊ । हामी आयु, पोषक अन्न, सुसन्तान, ऐश्वर्य वृद्धि, उत्तम प्रजा र श्रेष्ठ पराक्रम प्राप्त गर्नका लागि विशिष्ट सन्दर्भमा तिमीलाई चलाउने प्रयास गर्दछौ ।

॥इति तृतीयोऽध्यायः॥
॥तेस्रो अध्याय सकियो॥

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि तादृग्विद्वन् शुक्ल

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ चतुर्थोऽध्यायः॥

॥चौथो अध्याया॥

अग्नि- प्रजापति, स्वस्त्य आत्रेय, आङ्गिरस्, वत्स, अभितपन सूर्य, गोतम ।

देवता- देवयजन, कुशतरुण, क्षुर, आपः, जल, वास, नवनीत, अञ्जन, प्रजापति, सविता, आशांवाद, यज्ञ, अग्नि, लिङ्गोक्त, सविता, कृष्णाजिन, मेखला, नीवि, कृष्णविषाण, वास, दण्ड, यज्ञ, धी, वाक्, प्राण उदान, चक्षु, श्रोत्र, मित्रावरुण, आदित्य, विश्वेदेवा, लोष्ट, मूत्र, सोम, हिरण्य, आन्य, वाक्, गौ, पत्नी, सोम, अजा, धिष्य नाम, पन्था, सोमवरुण, अनहुत, सूर्य ।

छन्द-विराट् ब्राह्मी जगती, स्वराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, स्वराट् अनुष्टुप्, निचूत ब्राह्मी पङ्क्ति, निचूत आपी अनुष्टुप्, पङ्क्ति, आपीबृहती, आपी अनुष्टुप्, आपी पङ्क्ति, निचूत आपी जगती, साम्नी त्रिष्टुप्, स्वराट् ब्राह्मी अनुष्टुप्, आपी उष्णिक्, भुरिक् ब्राह्मी अनुष्टुप्, भुरिक् आपी बृहती, स्वराट् आपी उष्णिक्, ब्राह्मी बृहती, भुरिक् आपी पङ्क्ति, आची त्रिष्टुप्, स्वराट् आपी बृहती, साम्नी जगती, भुरिक् आपी उष्णिक्, विराट् आपी बृहती, ब्राह्मी पङ्क्ति, आस्तार पङ्क्ति, ब्राह्मी जगती, याजुषी पङ्क्ति, भुरिक् शक्वरी, भुरिक् गायत्री, भुरिक् ब्राह्मी पङ्क्ति, साम्नी बृहती, साम्नी उष्णिक्, स्वराट् याजुषी त्रिष्टुप्, आपी त्रिष्टुप्, विराट् आपी त्रिष्टुप्, निवृत् आपी गायत्री, याजुषी जगती, भुरिक् आची गायत्री, भुरिक् आची बृहती, विराट् आची अनुष्टुप्, निवृत् आपी जगती, विराट् ब्राह्मी बृहती, निवृत् आपी त्रिष्टुप् ।

एदमगन्म देवज्जनं पृथिव्या यत्र देवासो अजुषन्तविश्वे । ऋक्सामाभ्यांश्च सन्तरन्तो यजुषीं रायस्योषेण समिषा मदेम । इमाऽ आपः शमु मे सन्तु देवीरोषधे त्रायस्व स्वधिते मैनश्च हिंसीः ॥१॥

सर्वे देवताहरू आनन्दित हुने खालको यज्ञको उत्कृष्ट भूमिमा हामी यजमानहरू भेला भएका छौं । ऋक् र सामवेदका मन्त्रले यज्ञ पूर्ण गर्दै हाम्रो धन र सन्तुष्ट हुनेछौं । यो दिव्य जल हाम्रा लागि सुखदायक होस् । हे दिव्य गुणले सम्पन्न औषधि । हाम्रो रक्षा गर । हे शस्त्र ! तिम्रो यस यजमान र औषधिलाई हिंसा नगर ।

आपो अस्मान्मतरः शुन्धयन्तु घृतेन नो घृतपक्वः पुनन्तु । विश्वश्च हिरिप्रम्प्रवहन्ति देवीरुदिदाभ्यः शुचिरा पूत एमि । दीक्षातपसोस्तनूरसि तां त्वा शिवांश्च शर्मां परिदधे भद्रं वर्णं पुष्यन् ॥२॥

आमाजस्त सह्यार गर्ने जलले हामीलाई पवित्र बनाओस् । घिउका रूपमा रहेका जलले हाम्रो अशुद्धता निवारण गरोस् । तेजयुक्त यस जलको दिव्यताका दिव्य स्रोतले सबै पाप शोधन गरोस् । जलले शुद्ध र पवित्र बनेर हामी उँभो लाग्न सकौं ।

महिना पयोसि वचोदाऽ असि वचो मे देहि । वृत्रस्यासि कनीनकश्चक्षुर्दाऽ
असि चक्षुर्मे देहि ॥३॥

हे गार्गीका दुधले बनेका कान्तिप्रद नीनी ! हामीलाई कान्ति प्रदान गर । हे अञ्जन !
तिमी वृत्रका आखाको पुतलीभै छौ । हामीलाई हेर्न सक्ने हुनका लागि दृष्टिशक्ति
प्रदान गर ।

चित्पतिर्मा पुनातु वाक्पतिर्मा पुनातु देवो मा सविता पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण
सूर्यस्य रश्मिभिः । तस्य ते पवित्रपते पवित्रपूतस्य यत्कामः पुने
तच्छक्रेयम् ॥४॥

ज्ञानका अधिपति मनरूपी देवताले हामीलाई शुद्ध गराऊन् । वाणीका स्वामीले हाम्रो
वाणी पवित्र गरुन् । दोषरूपी छिद्रविहीन सवितादेवताले हामीलाई शोधित गरुन् । हे
पवित्रका अधिपति ! शोधन गरिएका पवित्रा साधनले यज्ञमानको अभीष्ट पूरा होस् ।
सोमयज्ञको अनुष्ठान गर्ने रहर्ने हामी पवित्र हुने विचार गर्दछौ, हामीलाई यज्ञ गर्ने
सामर्थ्य प्राप्त होस् ।

आ वो देवासऽ ईमहे वाम प्रयत्यध्वरे । आ वो देवासऽ आशिषो यज्ञियासो
हवामहे ॥५॥

हे देवताहरू हो ! यज्ञ प्रारम्भ भएपछि हामी यज्ञको फलका आशाले तिमीहरूलाई
आह्वान गर्दछौ । हे देवताहरू हो ! हामी आशीर्वादरूपी यज्ञको फल प्राप्त गर्नका
लागि तिमीहरूलाई बोलाउँछौ ।

स्वाहा यज्ञं मनसः स्वाहोरोरन्तरिक्षात्स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याम् स्वाहा
वातादारभे स्वाहा ॥६॥

हामी अन्तःकरणदेखि नै पूरा मन लगाएर यज्ञको अनुष्ठान गर्दछौ । विस्तृत
अन्तरिक्षका लागि यज्ञ गर्दछौ । द्युलोक र पृथ्वीलोकका लागि हामी यज्ञका कार्यहरू
गर्दछौ । सबै कर्मका प्रेरक वायुदेवताका कृपाले हामी यज्ञ प्रारम्भ गर्दछौ ।

आकृत्यै प्रयुजेनये स्वाहा मेधायै मनसेनये स्वाहा दीक्षायै तपसेनये स्वाहा
सरस्वत्यै पूष्णेनये स्वाहा । आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवोद्द्यावापृथिवीऽ
उरोऽ अन्तरिक्ष । बृहस्पतये हविषा विधेम स्वाहा ॥७॥

यज्ञ गर्ने मानसिक सङ्कल्पका प्रेरक अग्निदेवताका लागि हामी यो आहुति चढाउँछौ ।
मन्त्र धारण गर्ने मेधाशक्ति र मनलाई प्रेरित गर्ने अग्निदेवतालाई हामी आहुति अर्पण
गर्दछौ । दीक्षा र तपको सिद्धिका लागि अग्निदेवतालाई हामी आहुति प्रदान गर्दछौ ।
मन्त्र उच्चारण गर्ने शक्तिले युक्त सरस्वती र वाणीका इन्द्रियलाई पोषण दिने
पूषादेवतालाई प्रेरित गर्ने अग्निदेवतालाई यो आहुति प्रदान गरेका छौ । हे द्युलोक,
विशाल पृथ्वीलोक र विस्तृत अन्तरिक्षलोक ! द्युतिमान विशाल संसारका लागि
सुखको कामना गर्ने हे जल । हामी श्रेष्ठ ज्ञान प्राप्त गर्नका लागि हविष्यान्न अर्पित
गर्दछौ । यो आहुति बृहस्पतिदेवताका लागि समर्पित गरिएको छ ।

विश्वो देवस्य नेतुर्मर्तो बुरीत सख्यम् । विश्वो रायऽ इषुध्पति ह्यम् वृषीत
पुण्यसे स्वाहा ॥८॥

सबै मानिसलाई कर्मफल प्रदान गर्ने प्रेरणादायी सवितादेवताको मित्रता स्वीकार गर्दै हामी उर्नाबाट प्रेरणा प्राप्त गर्दछौं । हामी आफ्ना प्रजाको पोषणका लागि दीप्तिमान धनको कामना गर्दछौं । सबै मानिस उर्नाबाट धन प्राप्त गर्दछन् र ऐश्वर्यका अधिपति हुन्छन् । यसैका निमित्त यो आहुति समर्पित गर्दछौं ।

अबसामथोः शिल्पे स्थस्ते वामारभे ते मा पातमास्य यज्ञस्योदुचः । शर्मासि शर्म
मे यच्छ नमस्ते अस्तु मा मा हिंश्सौः ॥९॥

हे शिल्प रूपात्मक अक् र सामवेदका अधिष्ठाता देवताहरू हो ! हामी तिमीलाई स्पर्श गर्दछौं । तिमी उत्तम अक् उच्चारण गर्ने बेलामा हाम्रो रक्षा गर । हे शिल्पका अधिपति ! तिमी शरणदाता भएर हामीलाई आश्रय देऊ । अक् र सामका रूपमा तिमीलाई नमस्कार छ । यज्ञमानलाई तिमी हिंसा नगर ।

ऊर्गस्याङ्गिरस्यूर्णप्रदा ऊर्जं भयि धेहि । सोमस्य नीविरसि विष्णोः शर्मासि शर्म
यज्ञमानस्येन्द्रस्य योनिरसि सुसस्याः कृषीस्कृधि । उच्छ्रयस्व वनस्पतऽ ऊर्ध्वो
मा पाद्वाध्रहसऽ आस्य यज्ञस्योदुचः ॥१०॥

अङ्गमा शक्ति प्रदान गर्ने हे यज्ञका मेखला ! हामीलाई बल प्रदान गर । हे सोमप्रिय मेखला ! तिमी हाम्रा लागि दुर्ब पारोहरू जोडिन सक्ने होऊ । तिमी विष्णुका लागि सुखदायी माध्यम हुनाले यज्ञमानका लागि सुखदायी होऊ । तिमी इन्द्रदेवताका लागि उत्पादनको स्रोत हुनाले खेतीवाली हरियो बनाऊ । हे वनस्पतिबाट उत्पन्न भएका दण्ड ! तिमी उन्नत भएर यज्ञको समाप्तिसम्म हामीलाई पापकर्मबाट जोगाऊ ।

व्रतं कृणुताग्निर्ब्रह्माग्निर्यज्ञो वनस्पतिर्यज्ञियः । दैवी धियं मनामहे
सुमृडीकामभिष्टये चर्चोधा यज्ञवाहसध्र सुतीर्था नोऽ असद्वशे । ये देवा
मनोजाता मनोपुजो दक्षक्रतवस्ते नोवन्तु ते नः पान्तु तेभ्यः स्वाहा ॥११॥

हे सेवासुसार गर्नेहरू हो ! आफ्ना नियमित कामहरू राम्ररी पूरा गर । श्रौत अग्नि वेदरूपी ब्रह्म हुन् । अग्नि नै यज्ञ हुन् । वनस्पतिहरू नै यज्ञका लागि योग्य छन् । यज्ञको सिद्धिका लागि देवताहरूलाई लक्ष्य प्रदान गर्ने, सुखका लागि तेज धारण गर्ने, यज्ञ सम्पन्न गराउने, यज्ञबन्धुपठानका विषयको बुद्धि हामीले प्राप्त गरौं । हाम्रा अधीनमा सुन्याष्ट बुद्धि होस् । देख्ने, सुन्नेजस्ता रूप र इच्छाबाट उत्पन्न भएर मनले संयुक्त, कुशल सङ्कल्प भएका देवताहरूले यज्ञमा विघ्न निवारण गरेर हामीलाई रक्षा गरुन् । प्राणरूप देवताहरूका निमित्त यो आहुति अर्पित गरिएको छ ।

आत्राः पीता भवत यूयमापो अस्माकमन्तरुदरे सुशेवाः । ताऽ
अस्मभ्यमयक्ष्माऽ अनमीवाऽ अनागसः स्वदन्तु देवीरमृताऽ श्रुतावुधः ॥१२॥

हे जल ! दुधका रूपमा हामीले सेवन गर्दा तिमी चाँडै पच्ने र पचाउने होऊ । हामीले पिइसकेपछि पेटमा पुगेर सुखकर होऊ । टुला रोगविहीन, सामान्य बाधाहरू हटाउने, अपराध मेटाउने यज्ञमा सहायक, अनूतरूपी यो जल दिव्य गुणले युक्त र हाम्रा लागि स्वादिष्ट होस् ।

इयं ते यज्ञिया हनूरो मुञ्चामि न प्रजाम् । अथ होमुवः स्वाहाकृताः
पृथिवीमाविशत पृथिव्या सम्भव ॥१३॥

हे यज्ञपुरुषरूपी पृथ्वी ! तिम्नो शरीर यज्ञका लागि योग्य छ । हामी यस ठाउँको
चिकारयुक्त जल परित्याग गर्दछौं, प्रजाका लागि उपयोगी रस त्याग्दौं । यो काम
पापविनाशक होस् । स्वाहाका रूपमा स्वीकार गर । योग्य जल विकारयुक्त भएपछि
त्यागनुपर्ने हुन्छ । त्यस्तो जल धर्तीका माटुमा पस्ने त्यसमा मांसियोग्य ।

अग्ने त्वधं सु जागृहि वयधं सु मन्दिरीमहि । रक्षा णोऽ अप्रयुच्छन् प्रबुधे नः
पुनस्कृधि ॥१४॥

हे अग्निदेवता ! तिमी राम्रोसित बलिदेव । हामी यजमानहरू निद्राको आनन्द लिन्छौं तिमी
निरन्तर हाम्रो रक्षा गर । हे अग्निदेवता । हामीलाई फेरि जगाएर तिमी क्रियाशील गराऊ ।

पुनर्मनः पुनरायुर्मऽ आगन् पुनः प्राणः पुनरात्मा मऽ आगन् पुनश्चक्षुः पुनः श्रोत्रं
मऽ आगन् । वैश्वानरो अदध्यस्तनूपाऽ अग्निर्नः पातु दुरितादवघ्नात् ॥१५॥

निदाएर अचेतन भएको यजमानको मन जागेपछि फेरि शरीरमा आइसकेको छ । सुतेर
गुमिसकेको मेरो आयु जागेपछि फेरि प्राप्त भएको छ । यसै गरी प्राण, आत्मा, चक्षु,
कान आदि इन्द्रियहरू मलाई फेरि प्राप्त भएका छन् । यसै गरी सबै इन्द्रियहरू
क्रियाशील भएका, सम्पूर्ण विश्वका लागि हितकारी, दमन गर्न नसकिने, शरीरलाई
सुरक्षित राख्ने हे अग्निदेवता । चिन लाग्दा पापबाट हामीलाई जोगाऊ ।

त्वमग्ने व्रतपाऽ असि देवऽ आ मर्त्येष्व त्वं यज्ञेष्वीदृधः । राख्येयत्सोमा भूयो
भर देवो नः सविता वसोर्दता वस्वदात् ॥१६॥

दिव्य गुणले सम्पन्न हे अग्निदेवता ! तिमी मानिस र देवतार्थीचको श्रेष्ठ सङ्कल्पका
संरक्षक हो । त्यसैले समस्त यज्ञमा तिम्रो उपस्थितिका लागि प्रार्थना गरिन्छ ।

एषा ते शुक्रं तनूरेतद्वर्चस्तया सम्भव भ्राजं गच्छ । जूरसि धृता मनसा जुष्ट
विष्णवे ॥१७॥

हे स्वच्छ वर्णका अग्निदेवता ! शरीरको रूपमा यो धिउ र तेजका रूपमा यो सुनौला आभा
तिमीसँगै छन् । तिम्रो स्वरूप र तेज एकाकार भएर आकाशमा व्याप्त रहून् । मनले ग्रहण
गरेका मन्त्ररूपी वाणीहरू वेगवान् भएर विष्णुरूपी यज्ञलाई स्तुष्ट गरून् ।

तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवे तन्वो यन्त्रमशीय स्वाहा । शुक्रमसि
चन्द्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवमसि ॥१८॥

तिमी सत्यका स्वरूप हो र हामी तिम्रा कृपापात्रले तिम्रा शरीरबाट नियमित शक्ति प्राप्त
गर्न सकौं । यो आहुति तिम्रै लागि हो । हे सुनौला देवता ! तिमी दीप्तिमान् र
बिनाशरहित छौ । तिमी सबै देवताको सङ्गठित शक्तिका रूपमा छौ ।

विदसि भनासि धीरसि दक्षिणासि क्षत्रियासि यज्ञियास्यदितिरस्युभयतः
शोष्णी । सा नः सुप्राची सुप्रतीच्येधि मित्रस्त्वा पदि बध्नीता
पृषाध्वनस्यात्विन्द्रायाध्यक्षाय ॥१९॥

हे वाणी ! तिमी चिन, मन र बुद्धिका रूप हो । तिमी दक्षिणाका लागि दिइने द्रव्यको
श्रेष्ठ रूप हो । तिमी क्षत्रियको शक्तिका रूपमा रहेका छौ र यज्ञमा प्रयुक्त हुन योग्य

छौ । तिमी अखण्डित र देवमाताका रूप हो । तिमी दुई शिरले युक्त छौ र अगाडि बढ्न तथा पछाडि हट्नका लागि सहयोग पुऱ्याउँछौ । मित्रले तिम्रा दाहिने गोडामा बन्धन हालिदिऊन् । इन्द्रदेव अध्यक्षजस्ता होऊन् र पूषा देवताले मार्गको रक्षा गर्दै आनन्दित गराऊन् ।

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितानु भ्राता सगम्भ्योऽनु सखा सयुध्यः । सा देवी देवमच्छेहीन्द्राय सोमं रुद्रस्त्वा वर्तयतु स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि ॥२०॥

यज्ञका लागि सोम जम्मा गर्न लाग्दा तिमीलाई तिम्रो माता, तिम्रा पिता, सहोदर दाजुभाइ, सँगै रहने साथीभाइहरूले अनुमति दिऊन् । हे वाणीरूपी देवी ! इन्द्रदेवताका लागि सोम प्राप्त गर्नका लागि तिमी प्रस्थान गर । सोम ग्रहण गरिसकेपछि तिमीलाई रुद्रदेवताले हामीतिर ल्याऊन् । सोमसँगै हाम्रो कल्याण गर्न तिमी फेरि यहाँ आऊ ।

वस्यस्यदितिरस्यादित्यासि रुद्रासि चन्द्रासि । बृहस्पतिष्ट्वा सुम्ने रम्णातु रुद्रो वसुभिरा चके ॥२१॥

सोम प्राप्त गराउने गाईरूपी हे वाणी ! तिमी वसु, देवमाता अदिति, द्वादश आदित्य, एकादश रुद्र र चन्द्रका रूप हो । बृहस्पतिले तिमीलाई अत्यन्त हर्ष प्रदान गरून् । रुद्रले वसुगणसँगै तिम्रो रक्षा गरून् ।

अदित्यास्त्वा मूर्द्धन्नाजिधर्मि देवयजने पृथिव्याऽ इक्षयास्पदमसि धृतवत् स्वाहा । अस्मे रमस्वास्मे ते बन्धुस्त्वे रयो मे रयो मा वयश्च रयस्योवेष विवौष्म तोतो रयः ॥२२॥

हे वाणीरूपी देवी ! समस्त पृथ्वीको सबैभन्दा उत्तम स्थानका रूपमा रहेको यज्ञस्थलमा हामी तिमीलाई घिउको आहुति प्रदान गर्दछौं । तिमी पृथ्वीकी अधिष्ठात्री देवी हो । हाम्रो यस घिउको आहुतिले सन्तुष्ट होऊ । तिमी ऐश्वर्यशाली छौ । हामीलाई आफ्नै स्वजन ठानेर धनधान्यले समृद्ध गराऊ । हामीलाई त्यसबाट वञ्चित नगर ।

समख्ये देव्या धिया सं दक्षिणयोरुचक्षसा । मा मऽ आयुः प्रमोषीमोऽ अहं तव वीरं विदेय तव देवी सन्दृशि ॥२३॥

हे सोम एकत्र गर्ने दीप्तिमती, दक्षिणायोग्य, विस्तृत दर्शनयुक्त देवी ! हामीलाई तिमी विवेकपूर्वक हेर्दछ्यौ । पत्नीको र हाम्रो आयु क्षीण नगराऊ । हामीले तिम्रो आयु नष्ट नगरौं । तिम्रो कृपादृष्टिमा रहँदा हामीलाई पराक्रमी पुत्र प्राप्त होस् ।

एष ते गायत्री भागऽ इति मे सोमाय ब्रूतादेव ते त्रैष्टुभो भागऽ इति मे सोमाय ब्रूतादेव ते जागती भागऽ इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोनामानाश्च साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूतादास्माकोसि शुक्रस्ते ग्रहो विचितस्त्वा वि चिन्वन्तु ॥२४॥

हे सोम ! अगाडि देखिदै गरेको तिम्रो भाग गायत्री छन्दको हो । यो त्रिष्टुप् छन्दको भाग हो, यो तिम्रो जगती छन्दको भाग हो र यो उष्णिक् आदि छन्दको भाग हो । हामी यजमानहरू यो कुरो सोमलाई भन्दछौं । हे दिव्य सोम किनबेचका रूपमा आउने भए पनि तिमीसँग हाम्रो आफ्नोपना छ । शुक्र आदि सबै ग्रहहरू तिम्रै नियमका अधीनमा

रहेका छन् । विवेकपूर्वक तिमीलाई चयन गर्नेहरूले तत्त्व र अतत्त्व कुनकुन हुन् भनी ठप्पाएर ग्रहण गर्नु ।

अभि त्वं देवस्य, सवितारमोष्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसवस्य, रत्नधामभि प्रियं मति कविम् । उषां यस्यामतिर्भाऽ अदिद्युतसवीमनि हिरण्यपाणिर्ममीत सुक्रतुः कृष स्वः । प्रजाभ्यस्त्वा प्रजास्त्वानुप्राणन्तु प्रजास्त्वन्तुप्राणिहि ॥२५॥

द्युलोक र पृथ्वीलोकका मध्य भागमा विद्यमान, मेधावी, सत्यका प्रेरक, रत्नद्वारा पोषक, सबै प्राणीले रुचाउने, स्मरण गर्न योग्य, नवीन तत्त्वको साक्षात्कार गर्ने, ऊर्ध्व मुख भएर आकाशमा विद्यमान, सबैलाई प्रकाशित गराउने, आफ्नो दीप्तिले स्वयं पनि प्रकाशित भइरहने, सुनीला आभूषणले युक्त हात भएका, सत्यसङ्कल्पले स्वर्गको रचना गर्नमा समर्थ सवितादेवतालाई हामी अर्चना गर्दछौं । हे सोम ! प्रजाको उपकारका लागि हामी तिमीलाई स्थिर गराउँछौं । हे सोम ! सास फेर्ने बेलामा तिमी अनुसरण गर्दै प्रजाले जीवन धारण गर्नु । तिमी पनि प्रजाको अनुसरण गर्दै श्वास लिने गर ।

शुक्रं त्वा शुक्रेण क्रोणामि चन्द्र चन्द्रेणामृतममृतेन । सम्ये ते गौरस्ये ते चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णः परमेण पशुना क्रियसे सहस्रपोष पुषेयम् ॥२६॥

चन्द्रमाजस्तै आनन्ददायी र अमृतस्वरूपका हे सोम ! तिमी सुनभै दीप्तिमान भएर चम्कने हुनाले हामी सुनका सट्टामा किन्न चाहन्छौं । हे सोम विक्रेता ! सोमको मूल्यका लागि तिरेका गाई फेरि यजमानकहाँ फिर्ता जाऊन् । तिमीलाई दिइएको वेदीप्यमान स्वर्ण फेरि हामीकहाँ नै आओस् । हे अज ! तिमी तपस्वीको पवित्र शरीरभै छौ र सबै देवताका लागि प्रिय एवं प्रजापतिका शरीर ही । हे सोम ! हामी श्रेष्ठ पशुधनले तिमीलाई किन्दछौं । त्यसैले हजारौं पुत्रपौत्रादिलाई पालनपोषण गर्न पुग्ने सम्पत्ति हामीकहाँ वृद्धि गराइदेऊ ।

मित्रो नऽ एहि सुमित्रधऽ इन्दस्योरुमा विश दक्षिणमुशान्नुशन्तस्य स्योनः स्योनम् । स्वान प्राजाह्वारे बम्भारे हस्त सुहस्त कुशानवेते चः सोमक्रयणास्तात्रक्षध्वं मा वो दधन् ॥२७॥

हे प्रिय मित्र सोमदेवता ! मित्रको पोषण गर्ने हुनाले तिमी हामीतर्फ आऊ । तिमी सुखदायक हुँदै मङ्गलदायिनी जङ्गामा प्रवेश गर । ध्वनि गर्ने, सुशोभित रहने, पापका शत्रु, विश्वका पोषणकर्ता, सधैं प्रसन्न रहने, श्रेष्ठ हात भएका, शक्तिहीन प्राणीका लागि जीवनदाता र सोमको रक्षा गर्ने हे सात विशिष्ट देवताहरू हो ! सोम किन्नका लागि तिमीहरूका सामु स्वर्ण राखिएको छ, त्यस बहुमूल्य पदार्थको रक्षा गर । तिमीहरूलाई कसैले दुःख नदेओस् ।

परि मागे दुश्चरिताद्वाधस्वा मा सुचरिते भज । उदायुषा स्वायुषोदस्थाममृतैरऽ अनु ॥२८॥

हे अग्निदेवता ! हामीलाई तिमी पूरै बचाऊ । सदाचाररूपी पुरुषलाई हामी यजमानहरूका बीचमा तिमी प्रतिष्ठित गराऊ । यज्ञ आदि उत्तम कर्म गर्दै, सोम आदि

देवताहरूको आयुको अनुसरण गर्दै सोम प्राप्ति रूपी अमरत्व प्राप्त गरेर हामी उत्कृष्ट हुन पाएका छौं ।

प्रति फ्यामपदाहि स्वस्तिगाम्नेहसम् । येन विष्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु ॥२९॥

हाम्रोलाई कल्याणको यात्रामा गमन गर्न योग्य, पाप या अपराधरूपी बाधाहरू नभएको मार्ग प्राप्त होस् । त्यस मार्गमा जाँदा यजमानलाई चोर आदि सबै शत्रु निवारण हुँदै जाऊन् र सम्पदाहरूको प्राप्ति होस् ।

अदित्यास्त्वगस्यदितै सद आसीद । अस्तन्नादद्या वृषभो अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्याः । आसीदद्विष्वा भुवनानि सम्राड्विष्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि ॥३०॥

हे कृष्णसार भृगुका चर्म ! तिमी सम्पूर्ण पृथ्वीकै लागि चर्मजस्तै छौ । तिमी पृथ्वीको सानो भागका रूपमा रहेका यज्ञवेदीमा बस । शक्तिसम्पन्न वरुणदेवताले दुलोक र अन्तरिक्षलाई स्थिर गराउँछन् । उनले पृथ्वीको परिमाण पनि मापन गर्दछन् । अत्यन्त सजिसजाउ सम्राट्मै भएका वरुणदेवताले सम्पूर्ण भुवनलाई व्याप्त गरेर प्रतिष्ठित भएका छन् । यो उनको निश्चित कार्य हो ।

यनेषु व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पय उधियासु । इत्सु क्रतु वरुणो विष्वग्नि दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रौ ॥३१॥

वरुणदेवताले वनका वृक्षका टुप्पामा अन्तरिक्ष विस्तृत गराए । अश्व या मानिसमा वीर्य वृद्धि गरे, गाईमा दुध स्थापित गरे, हृदयमा सङ्कल्पशक्ति भएको मन बनाए, प्राणीमा पचाउने जठराग्नि स्थापित गरे । दुलोकमा सूर्यदेव र पर्वतमा सोम उत्पन्न गरे ।

सूर्यस्य चक्षुरोऽहानेरक्षणः कनोनकम् । यत्रैतशेभिरीयसे भ्राजमाने विपश्चिता ॥३२॥

हे ज्ञानले सम्पन्न तेजस्वी किरण ! तिमी अश्वको जस्तै सञ्चरण गर्दछौ र अग्निको प्रकाशमै दुनियाँका आँखाका पुतलीमा आरोहण गर्दछौ ।

उन्नावेत धूर्षाही युन्येधामनशू अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ । स्वस्ति यजमानस्य गृहान् गच्छतम् ॥३३॥

हे बलिष्ठा गोरुका रूपमा रहेका सूर्य र अग्निदेवता ! यो ब्रह्माण्डरूपी गाछको भार वहन गर्नमा तिमीहरू सक्षम छौ । तिमीहरू अत्यन्त जोसिला हुनाले आँसु भाउँदैनौ । तिमीहरू अत्यन्त वीर हुनाले वीरलाई सताउँदैनौ । तिमीहरू नै ब्राह्मणलाई यज्ञको कार्यमा नियुक्त गर्दछौ । तिमीहरू आफूखुसी आएर रथमा जुट । अनि तिमीहरू दुवै हितकारी भएर यजमानका घरमा आओ ।

भद्रो मेसि प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि । मा त्वा परिपरिणो विदन् मा त्वा परिपन्थिनो विदन् मा त्वा वृका अधायवो विदन् । श्येनो भूत्वा परापत यजमानस्य गृहान् गच्छ तत्री सत्थस्कृतम् ॥३४॥

हे प्राणीका पालक सोम ! तिमी यजमानहरूको पालन गर्दछौ । तिमी यजमानको परिवार, यज्ञशाला आदि सबैतिर लक्ष्य बनाएर तीव्र गतिमा गमन गर । सबैतिर घुम्ने

गरेका तस्करले तिम्ना विषयमा जानकारी नपाउन् । यज्ञविरोधी शत्रुले तिर्मालाई चित्र नसक्नु । पापी, ब्वाँसा र त्यस्तै दुर्जनहरूले तिर्मालाई नजान्नु । तिम्रो आज्ञापूर्वक तीव्रगामी बनेर परसम्म जाऊ । तिमी यजमानको घर फेला पार र त्यहीँका यज्ञीय उपकरणले युक्त, यज्ञीय स्थानमा पुग ।

नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदुतथ्स सपर्यत । दूरदुशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शथ्सत ॥३५॥

हे ऋत्विक्हरू हो ! मित्र वरुणदेवतालाई देखेका महान् दिव्यतायुक्त, अति दूरबाट नै सबै वस्तु देख्ने, देवताका कुलमा उत्पन्न, संसार प्रकाशित गर्ने र द्युलोकका पुत्रजस्ता सूर्यदेवतालाई नमस्कार गर । उनका सत्यपथको अनुसरण गर्दै उनलाई पूजा गर ।

वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनी स्थो वरुणस्यऋतसदन्यसि वरुणस्यऋतसदनमसि वरुणस्यऋतसदनमासीद ॥३६॥

हे काठका उपकरणहरू हो ! तिमीहरू वरुणरूपी सोमको उन्नति गराओ । हे शर्मा ! तिमी वरुणदेवताको गति स्थिर गराऊ । हे डुप्रीका काठले बनेका आसन्दी ! तिमी यज्ञमा वरुणको आसनका रूपमा रहेको यस कालो मृगको चर्ममाथि सुखपूर्वक आसन ग्रहण गर ।

या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् । गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽ वीरहा प्र चरा सोम दुर्यान् ॥३७॥

हे सोमदेवता ! यज्ञ गर्नेहरू तिम्ना जुन तेजका लागि हवि प्रदान गर्दछन्, ती सबै तेज प्रखर यज्ञक्षेत्रका चारैतिर रहन् । घरको उन्नति गराउने, विपत्तिमा जोगाउने, पुत्रप्राप्ति श्रेष्ठ वीरहरूले युक्त गराउने, शत्रुका विनाशक सोमदेवता ! तिमी हार्मातिर आऊ ।

॥इति चतुर्थोऽध्यायः॥

॥चौथो अध्याय सकियो॥

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि माध्यन्दिन शुक्ल

यजुर्वेद – संहिता

॥अथ पञ्चमोऽध्यायः॥

॥पौर्वा अध्यायः॥

ऋषि— गोतम, श्यावाश्व, मेधातिथि, वसिष्ठ, दीर्घतमा औतथ्य, मधुच्छन्दा, मधुच्छन्दा क्रतु भार्गव, अगस्त्य ।

देवता— विष्णु, शकल, दर्भतरुण, लिङ्गोक्त, अग्नि, वायु, सोम, पृथिवी, वेदिका, जल, चाक्, सूक्, परिधि, गुल्गुल, सविता, अक्षधुरी, हविर्धान, अभि, राक्षसघाती, उपरव, यव, औदुम्बर, पितर, औदुम्बरी, छावापृथिवी, इन्द्र, विश्वेदेवा, धिष्ण्य, आहवनीय, बहिष्पवमान, देश, चात्काल, शामित्र, ब्रह्मासन, शालाद्वार, प्राजहित, सद, द्वार, सूर्य, ऋत्विगगण, धिष्णु, सोम, अप्सु, वनस्पति, क्षुशतरुण, परशु ।

छन्द— स्वराद् ब्राह्मी बृहती, आर्षो गायत्री, आर्ची त्रिष्टुप्, आर्षो पङ्क्ति, आर्षो त्रिष्टुप्, आर्षो उष्णिक्, भुरिक् आर्षो पङ्क्ति, विराद् ब्राह्मी पङ्क्ति, आर्षो बृहती, आर्षो जगती, विराद् आर्षो बृहती, निचृत् आर्षो बृहती, भुरिक् आर्षो गायत्री, भुरिक् आर्षो, भुरिक् आर्षो गायत्री, भुरिक् ब्राह्मी बृहती, निचृत्, ब्राह्मी जगती, याजुषी अनुष्टुप्, ब्राह्मी उष्णिक्, निचृत् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, भुरिक् ब्राह्मी पङ्क्ति, भुरिक् आर्षो अनुष्टुप्, स्वराद् आर्षो जगती, भुरिक् आर्षो गायत्री, स्वराद् आर्षो त्रिष्टुप्, स्वराद् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, निचृत् आर्षो जगती, विराद् आर्ची त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्ची पङ्क्ति, साम्नी पङ्क्ति, भुरिक् आर्षो बृहती, याजुषी बृहती, भुरिक् अष्टि, स्वराद् ब्राह्मी उष्णिक्, ब्राह्मी बृहती, आर्षो पङ्क्ति, निचृत् आर्षो पङ्क्ति, निचृत् आर्षो त्रिष्टुप्, ब्राह्मी जगती, आर्षो जगती, अनुष्टुप् । आर्ची उष्णिक्, विराद् आर्षो अनुष्टुप्, ब्राह्मी पङ्क्ति, अतिजगती, निचृत् आर्षो त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्षो त्रिष्टुप्, साम्नी बृहती, निचृत् आर्षो पङ्क्ति, भुरिक् अत्यष्टि, ब्राह्मी त्रिष्टुप् ।

अग्नेस्वनूरसि विष्णवे त्वा सोमस्य तनूरसि विष्णवे त्वातिथेरतिथ्यमसि विष्णवे त्वा श्येनाय त्वा सोमभूते विष्णवे त्वानये त्वा रायस्मोषदे विष्णवे त्वा ॥१॥

हे सोम । तिमी अग्निको जस्तै उर्जा प्रदान गर्ने अग्नि नै हो । तिमी दिव्य पोषक रसका रूपमा रहेका छौ । तिमी यज्ञमा आफ्ना अतिथिहरूलाई यथोचित सत्कार गर्दछौ । तिमी सोम लिएर आउने श्येनजस्तै छौ । धनप्रेक्ष्य प्रदान गरेर सम्पूर्ण ससारका पोषक अग्नि एवं विष्णुदेवताको सन्तुष्टिका लागि हामी तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ ।

अग्नेर्जनित्रमसि वृषणी स्थऽउर्वस्यस्याधुरसि पुरुरवाऽअसि । गायत्रेण त्वा छन्दसा
मन्थामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा मन्थामि जगतेन त्वा छन्दसा मन्थामि ॥२॥

हे शकल ! तिमी अग्नि उत्पादनका आधार हो । हे कुश ! तिमी अग्निको उत्पादक
चायँरूप हो । अग्नि उत्पन्न गर्नमा सहायक, तल रहेको शमीकाठ उर्वशांभै र माथिको
काठ पुरुरवाजस्तै भएर सबैको ध्यान आकर्षित गर्दछी । हे पात्रमा राखिएका पिठ !
तिमी अग्निलाई आयु प्रदान गरेर लामो समयसम्म प्रज्वलित गर्दछी । हे अग्निदेवता !
तिमीलाई प्रकट गर्नका लागि गायत्री, त्रिष्टुप् र जगती छन्दले मन्थन गर्दछी ।

भवत नः समनसौ सचेतसावरेपसी । मा यज्ञश्च हिंश्चसिष्ट मा यज्ञपति
जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥३॥

एकाग्र मन भएका, सद्भावयुक्त र नसुस्ताउने हे अग्निदेवता । हाम्रा अपराधहरूमा
नरिसाएर हाम्रो यज्ञ तिमी नष्ट हुन नदेऊ । यजमानको नाश हुन पनि नदेऊ, उनको
रक्षा गर । आजको दिन हामी सबैका लागि कल्याणप्रद र शुभ होस् ।

अग्नावग्निरति प्रविष्टऽश्वीणां पुत्रो अभिशस्तिपावा । स नः स्योनः सुयजा
यजेह देवेभ्यो हव्यश्च सदमप्रयुच्छन्त्स्वाहा ॥४॥

वेदको ज्ञान भएका ऋषिपुत्रहरूजस्ता हे ऋत्विक्हरू हो ! प्रमादवश यजमानलाई शाप
दिएको भए आङ्गनीय अग्निदेव रक्षक भएर त्यसबाट यी यजमानहरूको रक्षा गरुन्,
यज्ञकुण्डमा प्रतिष्ठित भएर हवन सेवन गरुन् । हे अग्निदेवता ! तिमी यजमानहरूका
लागि कल्याणकारी हुनाले यस श्रेष्ठ यज्ञमा हामीले प्रदान गरेको आहुति
जोसजागरस्रध ग्रहण गर र इन्द्र आदि देवताहरूलाई पुन्याइदेऊ ।

आपतये त्वा परिपतये गूहामि तनूनवे शाक्वरय शक्वनऽओजिष्ठाय ।
अनाधुष्टमस्यनाधुष्य देवानामोजोनभिशास्त्यभिशास्तिपाऽ अनभिशास्त्येन्यमञ्जसा
सत्यमुपगेष्यश्च स्विते मा धाः ॥५॥

सर्वत्र गमन गर्ने, सर्वव्यापी, सबैका लागि नातिजतिकै प्रिय, सबै खालका काम सम्पन्न
गराउन सक्षम, बलशाली हे आन्य ! तिमीलाई हामी यज्ञकार्यका लागि स्वीकार
गर्दछौ । तिमी कसैबाट तिरस्कृत नहुने खालका छौ, कसैलाई तिरस्कार गर्दैनौ । तिमी
अग्नि आदि देवताका ओजस्वरूप, निन्दित कर्मबाट जोगाउने र प्रशंसाका योग्य छी ।
त्यसैले हे शरीरको रक्षा गर्ने आन्य ! सरल र श्रेष्ठ मार्ग निर्देशन गर्ने भएर हामीलाई
तिमी यज्ञका लागि स्थापित गर ।

अग्ने व्रतपास्त्ये व्रतपा या तव तनूरियश्च सा मयि यो मम तनूरेषा सा त्वयि ।

सह नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षा दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिः ॥६॥

हे व्रतपालनमा सर्वश्रेष्ठ अग्निदेवता ! तिमी हाम्रा हालका नियमहरू पालन गर्दछी ।
व्रतपालक भएर तिम्रो शरीर हामीसँग एकीकृत होस् । हे व्रतका अधिपति !
व्रतकार्यले अग्नि र यजमान समान रूपले सम्मानित होऊन् । दीक्षा पालन गर्ने सोमले
हाम्रो दीक्षा पालन गरुन् र दीक्षा दिने तथा दीक्षा लिनेका बीचमा आपसी प्रेम बलियो
होस् । तपस्याका अधिपति गुरु र तपको आचरण गर्ने शिष्यको भावना एक समान
मिलेको होस् ।

अध्वशुरश्च शुष्टे देव सोमाप्यायतामिन्द्रायैकधनविदे । आ तुभ्यमिन्द्रः
प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्व । आप्याययास्मान्त्सखीन्त्सन्त्या मेधया स्वस्ति
ते देव सोम सुत्यामशीय । एष्ट्य रायः प्रेषे भगाय ऋतमृतवादिभ्यो नमो
द्यावापृथिवीभ्याम् ॥७॥

हे सोमदेवता ! सोमवल्लीका सबै अवयव धनवान् इन्द्रका लागि हितकारी होऊन् र
त्यसका निम्ति वृद्धि होऊन् । तिमीलाई पान गरेर इन्द्रदेवताको उन्नति होस् । हे
सोम ! तिमी पनि इन्द्रदेवताका निम्ति नै बढिराख । तिमी प्रिय ऋत्विक्हरूको धन
प्रदान गर्ने शक्तिले वृद्धि होऊ । हे सोमदेवता ! तिम्रो कल्याण होस् । तिम्रा कृपाले
हामी सोम सवन गर्ने कार्य चाँडै सम्पन्न गर्न सकौं । तिम्रो अनुकम्पाले हामी धन प्राप्त
गरौं । सत्यको पथ अनुसरण गर्ने अग्निदेवताका होताहरूलाई सत्यरूपी फल प्राप्त
होस् । द्यावापृथिवीलाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

या ते अग्नेयः शया तनूर्वीर्षिष्ठा गङ्गरेष्ठा । उग्रं वचोऽ अपावधीत्स्वाहा ।
अपावधीत्स्वाहा । या तेऽ अग्ने रजःशया तनूर्वीर्षिष्ठा गङ्गरेष्ठा । उग्रं वचोऽ
अपावधीत्स्वेव वचोऽ अपावधीत्स्वाहा । या ते अग्ने हरिशया तनूर्वीर्षिष्ठा
गङ्गरेष्ठा । उग्रं वचोऽ अपावधीत्स्वेव वचोऽ अपावधीत्स्वाहा ॥८॥

हे अग्निदेवता ! तिमीसँग फलामे, चाँदीको र सुनको शरीर छ । त्यसले देवताहरूका
मनको रहर पूरा गर्दछ । असुरहरूलाई टाढाका गुफामा पस्ने बनाउँछ । त्यसले
राक्षसका कठोर शब्द नाश गर्दछ र देवताहरूका विषयमा आरोपप्रत्यारोप गर्दै
जोलाएका कुराहरूलाई पूर्ण रूपले प्रभावहीन पारिदिन्छ । यस किसिमको महिमाले
सम्पन्न शरीर भएका तिमी अग्निलाई हामी आहुति प्रदान गर्दछौं ।

तप्तायनी मेसि वित्तायनी मेस्यवतान्मा नाधितादवतान्मा व्यधितात् ।
विदेदग्निर्नभो नामाने अङ्गिरसायुना नाम्नेहि योस्यां पृथिव्यामसि यत्तेनाधृष्टं
नाम यज्ञिय तेन त्वा दधे विदेदग्निर्नभो नामाने अङ्गिरसायुना नाम्नेहि यो
द्वितीयस्यां पृथिव्यामसि यत्तेनाधृष्टं नाम यज्ञिय तेन त्वा दधे विदेदग्निर्नभो
नामानेऽ अङ्गिरसायुना नाम्नेहि यस्तृतीयस्यां पृथिव्यामसि यत्तेनाधृष्टं नाम
यज्ञिय तेन त्वा दधे । अनु त्वा देववीतये ॥९॥

हे पृथ्वीदेवी ! तिमी उर्जा प्रदान गर्ने हुनाले तप्यायनी र धन प्रदान गर्ने हुनाले
वित्तायनी हो, हामीलाई दुःखकष्टबाट जोगाऊ । हे खनजोत हुने धर्तीदेवी ! नभ
नामका अन्तरिक्षका अग्निले तिम्रीलाई ज्ञानून । हे अङ्गिरसका नामले अङ्गमा रहेका
अग्निदेवता ! तिमी आयुका रूपमा यस ठाउँमा रहिदेऊ । तिमी दृश्य रूपमा नै
पृथ्वीमा निवास गर्दछौ । तिम्रो अति स्वच्छ, तिरस्काररहित, अन्विष्ट यज्ञीय रूपलाई
हामी यहाँ स्थापित गर्दछौं । हे नभ नामले परिचित अग्निदेवता ! तिमी जुन उद्देश्यले
अर्को स्थानमा छौ, उसै उद्देश्यले धर्तीमा फेरि नाश नहुने खालको यज्ञीय रूपमा हामी
स्थापित गर्दछौं । हे माटो ! देवताका लागि उत्तर वेदिकाका रूपमा तिमीलाई स्थापित
गर्दछौं ।

सिंध्यद्वासि सपलसाही देवेभ्यः कल्पस्व सिंध्यद्वासि सपलसाही देवेभ्यः
शुन्धस्व सिंध्यद्वासि सपलसाही देवेभ्यः शुम्भस्व ॥१०॥

सिंहिर्नाजस्ते भएर सबै शत्रु नाश गर्ने हे उत्तर वेदिका ! तिमी आफ्ना सामर्थ्यले देवताहरूको हित गर्नमा समर्थ छौ । शत्रुको नाश गर्ने सिंहिर्नाका रूपमा देवताको हित गर्नका लागि तिमीलाई पवित्रता प्राप्त होस् । तिमी शत्रु विनाश गर्ने सिंहिर्ना हो । शुद्ध भएर देवताका पक्षमा काम गर र उनीहरूलाई प्रसन्न गराऊ ।

इन्द्रधोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु मनोजवास्त्वा
पितृभिर्दक्षिणतः पातु विश्वकर्मा त्वादित्यैरुत्तरतः पातिवदमहं तपं वार्षहिर्धा
यज्ञाग्निः सुजामि ॥११॥

हे उत्तरवेदिका ! अष्टवसुहरूसँगै इन्द्रदेवताले पूर्व दिशामा तिमी रक्षा गरून् । एकादश रुद्रहरूसँगै वरुणदेवताले पश्चिमतर्फ तिमी रक्षा गरून् । पितृहरूसँगै यमदेवताले दक्षिण दिशामा तिमी रक्षा गरून् । द्वादश आदित्यसँगै विश्वेदेवताले उत्तर दिशामा तिमी रक्षा गरून् । तिमी रक्षाका लागि तयार गरिएको जललाई हामी वेदीका बाहिरतर्फ स्थापित गर्दछौ ।

सिंध्यद्वासि स्वाहा सिंध्यद्वास्यादित्यवनिः स्वाहा सिंध्यद्वासि ब्रह्मवनिः क्षत्रवनिः
स्वाहा सिंध्यद्वासि सुप्रजावनिः रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंध्यद्वास्या वह देवान्
यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा ॥१२॥

हे उत्तरवेदिका ! तिमी सिंहिर्नाको रूप हो । तिमी सिंहिर्ना रूपलाई यो आहुति प्रदान गरिएको छ । तिमी आदित्यलाई प्रसन्न गर्ने सिंहिर्ना रूप हो । यो आहुति तिमीलाई दिईदै छ । तिमी ब्राह्मण र क्षत्रियलाई हर्षित गराउने सिंहिर्ना रूप हो । तिमी यसै रूपलाई आहुति प्रदान गरिदै छ । तिमी पुत्रपौत्र, धनधान्य र स्वर्ण आदि प्रदान गर्ने हो । तिमी सिंहिर्ना रूपलाई यो आहुति दिईदै छ । यजमानको हित गर्नका लागि देवताहरूलाई आह्वान गर्ने हो । सम्पूर्ण प्राणीको कल्याणका लागि यो आहुति तिमीलाई समर्पित गर्दछौ ।

ध्रुवोसि पृथिवीं दुधं ह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं दुधं हाच्युतक्षिदसि दिवं दुधं हाणे
पुरीषमसि ॥१३॥

हे स्थिर मध्यम परिधि ! पृथ्वीलाई तिमी स्थिर गराऊ । हे दक्षिण परिधि ! तिमी अन्तरिक्षमा स्थिर यज्ञमा निवास गर्दछौ । त्यसैले अन्तरिक्षलाई पुष्ट गराऊ । हे उत्तर परिधि ! तिमी ध्रुलोकको रूप हो । त्यसैले ध्रुलोकलाई स्थिर गराऊ । हे सुगन्धित द्रव्यहरू हो ! अग्निलाई पूर्ण गराओ ।

युज्यते मनऽ उत युज्यते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होत्रा दधे
वयुनाविदेकऽ इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः स्वाहा ॥१४॥

एकलै यज्ञ धारण गर्ने, मार्गको ज्ञान भएका सवितादेव महान् स्तुतिका पात्र हुन् । अति बुद्धिमान् र ज्ञानी मानिस आफ्नो मन र बुद्धि उनै प्रेरक सवितादेवमा योजित गर्दछन् ।

इदं विष्णुर्विं चक्रमे त्रेधा नि दधे षदम् । समूढमस्य पाथ्यसुरे स्वाहा ॥१५॥

यस्तो सबै विष्णुदेवताको पराक्रम हो, उनका तीन प्रकारका चरण छन् । यसको मर्म ध्रुलो भरिएका ठाउँमा रहेको हुन्छ ।

इरावती धेनुमती हि भूतश्च सूवसिनी मनवे दशस्या । व्यस्तभ्ना रोदसी
विष्णवेते दाधर्त्य पृथिवीमभितो मयूखैः स्वाहा ॥१६॥

हे धावापृथ्वी ! मानिसको कल्याणका आकाङ्क्षाले तिमीहरू दुवै गाई र अत्रले
परिपूर्ण भएका छौ । हे विष्णुदेवता ! तिमीले झुलोक र पृथ्वीलाई स्थिरता प्रदान
गरेका छौ र पर्वतबाट पृथ्वीलाई अड्याएका छौ ।

देवश्रुती देवैश्चा घोषत प्राची प्रेतमध्वर कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयत मा
जिह्वरतम् । स्वं गोष्ठमा वदत देवा दुर्वे आहुर्मा निर्वादिष्टं प्रजां मा
निर्वादिष्टमत्र रमेष्वां वर्धन् पृथिव्याः ॥१७॥

हे दिव्य विद्यामा निपुण देवश्रुतहरू हो ! देवताहरू यज्ञलाई पूर्व दिशामा अघि
बढाऊन्, यज्ञलाई उन्नति गराऊन्, तल खस्न नदिऊन् भनेर तिमीहरू दुवैले देवसभामा
घोषण गरिदेओ । देवस्थानमा रहेका गौशालामा गएर तिमीहरू दुईले आयु छउन्जेल
देवताहरूले यज्ञकर्ता र प्रजालाई निन्दित हुन नदिऊन् भन्ने कुरो गरिदेओ । पृथ्वीका
ग्रस रहन योग्य र सेवा गर्न योग्य स्थलमा आनन्दपूर्वक निवास गरौ ।

विष्णोर्नुकं वीर्षाणि प्रवोच यः पार्थिवानि विममे रजाश्चैति । यो
जस्कभायदुत्तरश्च सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधौरुगायो विष्णवे त्वा ॥१८॥
पृथ्वी, अन्तरिक्ष र झुलोकका निर्माता, देवताहरूको निवासस्थान झुलोकलाई स्थिर
गराउने, तान खुट्टाले तानै लोकमा विचरण गर्ने विष्णुदेवताका वीरतापूर्ण कार्यको वर्णन
कति गरौ ?

दिवो वा विष्णोऽत वा पृथिव्या महो वा विष्णोऽतोरन्तरिक्षात् । उभा हि हस्ता
वसुना पूणस्या प्रयच्छ दक्षिणादेत सव्याद्विष्णवे त्वा ॥१९॥

हे विष्णुदेवता ! झुलोक वा पृथिवीलोक वा अत्यधिक विस्तृत अन्तरिक्षलोकबाट
उपलब्ध गरेका धनले तिमी दुवै हात परिपूर्ण गराऊ । अनि दाहिने हातले र नयाँ
हातले बहुमूल्य एवं प्रचुर ऐश्वर्य हामीलाई प्रदान गर । हे काष्ठ ! विष्णुदेवताको
प्रसन्नताका लागि तिमीलाई हामी स्थापित गर्दछौ ।

प्र तद्विष्णुः स्ववते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः । यस्योरुषु त्रिषु
विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥२०॥

विष्णुदेवताका तान पाउमा ब्रह्माण्ड अडेको छ । भयङ्कर, हिंसक र पहाडका कन्दरामा
बस्ने पराक्रमी पशु आदि सारा ससारले विष्णुदेवताका पराक्रमको प्रशंसा गर्दछ ।

विष्णो रराटमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवोसि ।
वैष्णवमसि विष्णवे त्वा ॥२१॥

कुरा अडिनका लागि आधार दिएको हे ठाउँ ! तिमी विष्णुको निधारजस्तै हो । हे
शिरका दुवै भागहरू हो ! तिमीहरू विष्णुरूपी मण्डपका काठका जेनी हो । हे
सूत्र ! तिमी विष्णुरूपी लोकलाई व्यापक बनाउँछौ । हे धागोमा बाँधिएका ग्रन्थि
तिमी विष्णुको रूपमा लोकहरूलाई स्थिर गराउँछौ । हे हविर्धान नामका यज्ञमण्डप !
तिमी सर्वव्यापक विष्णुसित सम्बन्धित छौ । त्यसैले हामी विष्णुदेवताको प्रसन्नताका
लागि तिमीलाई स्पर्श गर्दछौ ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्या पूष्णो हस्ताभ्याम् । आ ददे नार्यसी
दमहंश्च रक्षसां ग्रीवाऽऽपिकृन्तामि । बृहत्रसि बृहदवा बृहतीमिन्द्राय वाच
वद ॥२२॥

हे अग्नि देवता ! सवितदेव छँदाछँदै पनि हामी अश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आ ददे नार्यसी
दमहंश्च रक्षसां ग्रीवाऽऽपिकृन्तामि । बृहत्रसि बृहदवा बृहतीमिन्द्राय वाच
नामका खाडल । तिमी महान् छी, मनगो ध्वनि निकाल्छौ । त्यसैले इन्द्रलाई लक्ष्य
गरेर उनैलाई सुहाउने स्तोत्रको पाठ गर ।

रक्षोहणं वलगहनं वैष्णवीमिदमहं तं वलगमुत्किरामि यं मे निष्टयो यममात्यो
निचखानेदमहं तं वलगमुत्किरामि यं मे समानो यमसमानो निचखानेदमहं तं
वलगमुत्किरामि यं मे सक्नुयमसक्नुनिचखानेदमहं तं वलगमुत्किरामि यं मे
सजातो यमसजातो निचखानोत्कृत्या किरामि ॥२३॥

रक्षसको विनाश गर्ने, हिंसाका गोप्य प्रयोगहरू नष्ट गर्ने, पोषण दिन समर्थ बृहद
वैष्णवी वेदका वाणीहरू खोलून् । हाम्रो अनिष्ट गर्न सक्ने गोप्य मन्त्रणाहरू र गोप्य
रूपमा स्थापित घातक प्रयोगहरूलाई परामर्शदाताहरूले उखेलेर मिल्काइदिऊन् ।
हामीसरहका वा भित्रै खालकाहरूले गोप्य रूपमा प्रयोग गरेका अनिष्टकारी प्रयोगहरू
हामी निकालेर पर पर्याकिदिउँ । हाम्रो आफन्त वा विरानाले छलपूर्वक स्थापित
गरेका अनिष्टकारी प्रयोग भित्रको पर पर्याकिदिऔं । हाम्रा सजातीय वा
विजातीयहरूले हाम्रो अनिष्ट गर्नका लागि स्थापित गरेका गुप्त प्रयोगहरू हामी उधिनै
पर मिल्काऔं । यसरी हामीमाथि हुने गोप्य तथा घातक क्रियाकलापहरू हामी निर्मूल
गर्न सकौं ।

स्वराडसि सपलहा सत्रराडस्यभिमातिहा जनराडसि रक्षोहा
सर्वराडस्यमित्रहा ॥२४॥

हे यज्ञका खाडल ! तिमी प्रकाशवान् भएर अन्धकाररूपी शत्रुलाई नष्ट गर्दछौ । तिमी
यज्ञको पूरै अवधिभरि रहन्छौ र अभिमानोहरूको विनाश गर्दछौ । तिमी असल
मानिसहरूमा सुप्रतिष्ठित भएका कारण रक्षसहरूलाई नष्ट गर्न सक्दछौ । तिमी
सबैलाई प्रकाशित गराउँछौ र अमित्रहरूलाई विनाश गर्दछौ ।

रक्षोहणो वो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणो वो वलगहनोवनयामि
वैष्णवान् रक्षोहणो वो वलगहनोवस्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणौ वा
वलगहनाऽऽपदधामि वैष्णवी रक्षोहणौ वा वलगहनौ पर्याहामि वैष्णवी
वैष्णवमसि वैष्णवा स्य ॥२५॥

रक्षस र अभिचारी साधनहरूको विनाश गर्ने विष्णुदेवतासित सम्बन्धित यस यज्ञका
खाडललाई हामी पखाल्छौं । रक्षस र अभिचारी साधनको विनाश गर्ने विष्णुदेवताका
रूपमा स्थापित यस यज्ञको खाडललाई पखालेर बचेको पानी छर्किएर हामी कुशका
आसन बिछाउँछौं । रक्षस र अभिचारसाधनका विनाशक विष्णुदेवताका रूपमा रहंका
यज्ञका खाडलका बरिपरि हामी कुशका आसनले ढाक्छौं । रक्षस र तिनको अभिचार

विनाश गर्ने विष्णुदेवतासित सम्बन्धित पुर्व यज्ञका खाडलहरूमा एकएक फल्याक राख्दछौ । राक्षस र तिनको अभिचार मन्त्र विनाश गर्ने विष्णुदेवतासित सम्बन्धित यज्ञका खाडललाई चारै तिरबाट माटाले छोप्दछौ । हे पत्थरहरू हो ! तिमीहरू यज्ञका रक्षक विष्णुदेवसित एकीकृत होओ ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे नार्यसी दमहन्, खसां ग्रीवा अपिकृन्तामि । यवोसि यवयास्मदद्भेपो यवपारतीर्दिवेत्वन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्तौल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥२६॥

हे अभि देवता ; सवितादेव छँदाछँदै पनि हामी अश्विनकुमारहरूका बाहु र पूषादेवताका हातबाट तिमीलाई स्वीकार गर्दछौ । तिमी हाम्रा सहायक हो । मौलो गाइनका लागि खाडल खन्दा यज्ञमा बाधा हाल्ने राक्षसको घाँटो छिनाउँछौ । हे यव ! दुर्भाग्य र शत्रुका समूहका दुःखबाट हामीलाई तिमी जोगाऊ । हे दुर्भ्रीका हाँगा ! चुलोकलाई हर्षित गराउनका लागि, अन्तरिक्षलाई हर्षित गराउनका लागि र मूल भागको रूपमा रहेको पृथ्वीलाई प्रसन्न गर्नका लागि हामी तिमीलाई सप्ता गर्दछौ । हे यजुष ! यस जलले पितृको निवासस्थान शुद्ध होस् । हे कुश ! तिमी पितृका आवासस्थान हो ।

उद्विहन् स्तभान्तरिक्षं पृण दुध्हस्व पृथिव्यां द्युतानस्त्वा मरुतो मिनोतु मित्रावरुणौ ध्रुवेण धर्मणा । ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि रायस्योषवनि पर्यूहामि ब्रह्म दुध्हस्व क्षत्रं दुध्हस्वायुर्दुध्हस्व प्रजां दुध्हस्व ॥२७॥

हे दुर्भ्रीका हाँगा ! तिमी चुलोकलाई माथि उठाऊ, अन्तरिक्षलाई विशाल बनाऊ र पृथ्वीलाई स्थिर गराऊ । दीप्तिमान् मरुत, वायु र मित्रावरुणले तिमीलाई स्थिर गराउनका लागि खाडलमा हाल्छन् । हे दुर्भ्री ! ब्राह्मण, क्षत्रिय र वैश्यले स्तुति गरिने तिम्रा चारैतिर हामी माटो हाल्दछौ । हे दुर्भ्रीका हाँगा तिमीलाई हामी स्थिर गर्दछौ । तिमी पनि ब्राह्मण, क्षत्रिय, धन र पुत्र आदिलाई सुस्थिर गराऊ ।

ध्रुवासि ध्रुवोयं यजमानोस्मिन्नायतने प्रजया पशुभिर्भूयात् । धृतेन द्यावापृथिवी पूर्येयामिन्द्रस्य छदिरसि विश्वजनस्य छाया ॥२८॥

हे दुर्भ्रीका हाँगा ! तिमी स्थिर हो । यजमान पनि आआपना घरमा पुत्र र पशुले परिपूर्ण हुँदै स्थिर रहून् । यस धिउका आहुतिले तिमी चुलोक र पृथ्वी व्याप्त गराऊ । हे भारपातले बनेका घरकटेराहरू हो तिमीहरू इन्द्रसँग सम्बन्धित छौ, त्यसैले तिमीहरू सबै मानिसका लागि छहारीका रूपमा रहेका छौ ।

परि त्वा गिर्वणो गिरुहमा भवन्तु विश्वतः । वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्ट भवन्तु जुष्टयः ॥२९॥

हे स्तुत्य इन्द्रदेवता ! श्रेष्ठ वृद्ध पुरुष, तीनै कालमा सक्न गर्ने यजमान र स्तोत्ररूपी शास्त्रका वाणीहरू तिमीलाई सबै तिरबाट प्राप्त होऊन् । हाम्रो सेवाले तिमी प्रसन्न होऊ ।

इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवोसि । ऐन्द्रमसि वैश्वदेवमसि ॥३०॥

हे डोरी ! तिमी इन्द्रदेवसँगको सम्बन्ध गाँस्ने गँसोटका रूप हो । हे डोरीको गाँठाहरू हो ! तिमीहरू इन्द्रदेवसित सयुक्त भएर स्थिर होओ । हे सदी नामका यज्ञमण्डप !

इन्द्र तिम्रा अभिमानी देवता हुन् । हे आग्नीध्र नामका मण्डप । तिम्री इन्द्रदेवताका सम्बन्धित भएका छौं । अब सबै देवताहरूसँग सम्बन्धित होऊ ।

विभूरसि प्रवाहणो वहिरसि हव्यवाहनः । क्षात्रोसि प्रचेतास्तुथोसि विश्ववेदाः ॥३१॥

हे आग्नीध्रोय धिष्ण्य नामका प्रमुख यज्ञवेदी । तिम्रीभित्र प्रज्वलित भएको अग्नि अन्य वेदीहरूमा लगिन्छ । त्यसैले त्यस व्यापक अग्निलाई विभिन्न रूपमा चित्रे गरिएको छ । हे होतुधिष्ण्य नामका यज्ञवेदी । तिम्रीमा प्रकट भएका अग्निले यज्ञलाई वहन गर्दछन् र देवताहरूका लागि प्रदान गरिएको हवि धारण गर्ने हुनाले तिनी हव्यवाहन हुन पुगेका छन् । हे मित्रावरुणधिष्ण्य यज्ञवेदी । तिम्रीमा प्रकट भएका अग्नि सबैका मित्र हुनाले क्षात्र नाम भएका हुन्छन् र सबै विकृतिहरू हटाउनाले वरुण नाम तिनको हुन्छ । हे ब्राह्मणच्छन्सधिष्ण्य । तिम्री ब्रह्मस्वरूप हो र सबैलाई चिनेजानेका छौं ।

**उशिगसि कविरह्वारिसि बम्भारिरवस्यूरसि दुवस्वाज्जुध्वूरसि मार्जालीयः
सम्राडसि कृशानुः परिषद्योसि पयमानो नभोसि प्रतक्वा मृध्येसि
हव्यसूदनञ्जतधामसि स्वज्योतिः ॥३२॥**

हे पोतुधिष्ण्य । तिम्री कामनायोग्य छौं र नूतन श्रृचाहरूको दर्शन गर्न सक्छौं । हे नेष्टुधिष्ण्य । तिम्री पापनाशक र पोषणकर्ता हो । हे अच्छावाकुधिष्ण्य । तिम्री अन्नको कामना गर्ने र हवियुक्त छौं । हे होत्रादिधिष्ण्य । तिम्री दक्षिण दिशामा रहेर शुद्ध र पवित्र गराउने गर्दछौं । हे उत्तर वेदीमा रहेका आहवनीय । तिम्री अनेक आहुति धारण गर्ने हुनाले सम्राट् हो र व्रत लिएर खिइएका यजमानकहाँ जाने हुनाले कृशानु हो । हे वहिष्ण्वमान देश । तिम्री श्रुतिहरूले चारै तिरबाट घेरिएका हुनाले पावन हो । हे चात्वात् । खन्ने काम गर्दा माथितिर उचातिने हुनाले तिम्री आकाशरूप हो र प्रदक्षिणाका निम्ति श्रुतिहरूले हिँडाउने हुनाले तिम्री प्रतक्वा हो । हे शामित्र । तिम्री शुद्ध छौं तथा हवि पकाउने हो । हे दुष्प्रोका हाँगाहरू हो । तिम्रीहरू सामगान हुने ठाउँमा र सुनमा प्रकाशित हुने सूर्यको ज्योतिरूप हो ।

**समुद्रोसि विश्वव्यचाजोस्येकपादहिरसि जुष्यो वागस्यैन्द्रमसि सदोस्यृतस्य द्वौ
मा मा स्ताप्तमध्वनामध्वपते प्र मा तिर स्वस्ति मेस्मिन्पथि देवयाने भूयत् ॥३३॥**

हे ब्रह्मासन । तिम्री समुद्रजस्तै अनन्त ज्ञानवान् छौं र सदसत् कार्यका ज्ञाता हो । हे पुराना यज्ञस्थलका ढोकाहरू हो । तिम्रीहरू यज्ञस्थलमा जाने जुनसुकै प्राणीका गोष्ठ अनुशासित गराउँछौं । हे प्राजहित । तिम्री नयाँ स्थानमा राखिँदा पनि नष्ट नहुने र सबैभन्दा पहिले राखिएका कारणले मूल अग्निका रूप हो । हे सदो मण्डप । तिम्री वाणीका रूप हो । इन्द्रदेवतासँग संयुक्त छौं र उनका गृहका रूप हो । हे सदो मण्डपका द्वारमा रहेका तीन शाखाहरू हो । तिम्रीहरू यज्ञका द्वारमा स्थापित छौं ।

बारम्बार आउनेजानेबाट दुःखी नहोओ । हे मार्गरक्षक सूर्य । मार्गका मध्य भागमा विद्यमान भएर तिमीले मेरो उन्नति गराऊ । देवत्व प्राप्तिको मार्ग वा यज्ञमार्गमा लागेर हाम्रो कल्याण होस् ।

मित्रस्य मा चक्षुषेक्षध्वमनयः सगराः सगरास्य सगरेण नाम्ना रौद्रेणानीकेन पात मानयः पिपृत मानयो गोपायत मा नमो वोस्तु मा मा हिंसेसिष्ट ॥३४॥

हे श्रुतिवक्ताहरू हो । हामी याजकहरूमाथि तिमीहरूको भक्षणमयी दृष्टि रहोस् । हे अग्नि हो । तिमीहरू नामविना वा धिष्य नामले गरिएका स्तुतिप्रति सम्मानको भावना राख । हे अग्निहरू हो ! भयङ्कर सेनाले तिमी हाम्रो रक्षा गर । हे अग्निहरू हो ! धनधान्यले परिपूर्ण गरेर हामीलाई रक्षा गर । तिमीहरूलाई हामी नमस्कार गर्दछौं । हामीलाई हिंसित नगर र हाम्रो यज्ञ निर्बाध सम्पन्न गराओ ।

ज्योतिरसि विधरूपं विश्वेषां देवानां, समित् । त्वं, सोम तनूकृद्भ्यो द्वेयोभ्यान्यकुतेभ्यऽउरुयन्तासि वरूधं, स्वाहा जुषाणो अयुगज्यस्य वेतु स्वाहा ॥३५॥

हे आन्य ! तिमी अनेकौं आहुतिले युक्त भएका कारण विश्वरूप हो । प्रकाशले युक्त र सबै देवताका लागि समिधाजस्तै छौं । तिमी प्रचरणी नामका जुहुमा राखिएको सोमले शत्रुको नाश गराउँछौं । हाम्रा विरोधीहरूले गरेका अरू सबै असत् कर्मका तिमी विनाशक हो । तिमी शत्रुहरूबाट सुरक्षित स्थानमा हामीलाई लैजाने भएकाले हाम्रा बल हो । सोम लिएर जानका लागि यो आहुति तिमीलाई प्रदान गरिएको छ । हे सोम ! प्रसन्न हुँदै तिमी आन्य सेवन गर, यो आहुति तिमीलाई समर्पित छ ।

अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विधानि देव वयुनानि विद्वान् । युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्य ते नमउक्तिं विधेम ॥३६॥

दिव्य गुणले युक्त हे अग्निदेवे ! सबै मार्ग जानेका हुनाले हामी याजकहरूलाई यज्ञको फल प्राप्त गराउनका लागि तिमी नै सन्मार्गतिर लैजाऊ । हामीलाई कुटिल आचरण भएका शत्रु र पापबाट मुक्त राख । तिम्रा लागि स्तोत्र र नमस्कारको व्यवस्था गर्दछौं ।

अयं नो अग्निर्वरिस्कुणोत्वयं मृधः पुष्ट एतु प्रभिन्दन् । अयं वाजाज्वयतु वाजसातावयं, शत्रूज्वयतु जर्दुषाणः स्वाहा ॥३७॥

अग्निले हामीलाई श्रेष्ठ धन प्रदान गरून् । शत्रुको विनाश गर्दै अग्नि हाम्रासामु आऊन् । यिनै अग्नि अन्नको कामना गर्ने यजमानहरूलाई, शत्रुबाट प्राप्त धन प्रदान गरेर विजयी गराऊन् । यिनै अग्नि शत्रुलाई प्रसन्नतापूर्वक गितून् र हामीले चढाएको आहुति ग्रहण गरून् ।

उरु विष्णो विक्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि । धृत धृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर
स्वाहा ॥३८॥

हे सर्वव्यापी आह्वनीय अग्निदेवता ! तिमि आफ्ना पराक्रमले शत्रुलाई परास्त गर ।
हाम्रो निवासका लागि हामीलाई प्रचुर क्षमताले सम्पन्न गराऊ । हे धिउको आहुतिले
प्रदीप्त अग्निदेवता ! यज्ञमा तिमि धिउको सेवन गर र यजमानको अत्यधिक
उन्नति गराऊ ।

देव सवितरेष ते सोमस्तथ रक्षस्व मा त्वा दधन् । एतत्त्वं देव सोम देवो
देवीरऽ उपागाऽइदमहं मनुष्यान्तसह रायस्पोषेण स्वाहा निर्वरुणस्य
पाशान्मुच्ये ॥३९॥

हे सवितादेवता ! यो सोम तिमिलाई प्रदान गरिएको छ । तिमि यसको रक्षा गर । हे
सोमको रक्षा गर्नेहरू हो ! तिमिहरूलाई राक्षसले दुःख नदिएका । हे सोमदेवता !
तिमि देवत्व प्राप्त गरेर देवताहरूमा अधिष्ठित भएका छौ । हामीलाई हामीसित
सम्बन्धित सबै व्यक्ति, पशु आदि धन प्राप्त होऊन् । मण्डपबाट निस्केका यस
सोमका आहुतिले हामी वरुणदेवताको पाशबाट मुक्त भएका छौ ।

अग्ने व्रतपास्त्वै व्रतपा या तव तनूर्मध्यभूदेषा सा त्वयि यो मम
तनुस्त्वय्यभूदियथ सा मयि । यथायथ नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षा
दीक्षापतिरमथ स्तानु तपस्तपस्पतिः ॥४०॥

हे व्रतपालनमा सर्वश्रेष्ठ अग्निदेवता ! तिमि हाम्रा व्रत रक्षा गर । व्रतकालमा हाम्रो र
तिम्रो शरीर एकीकृत होस् । हे व्रतका अधिपति अग्निदेव ! श्रेष्ठ व्रतकार्यमा दीक्षा
पालक अग्निदेवता हाम्रो दीक्षा पालन गरेका छन् । तपका पालक अग्निदेवता हाम्रो तपस्या
स्वीकार गर्नु ।

उरु विष्णो विक्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि । धृत धृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर
स्वाहा ॥४१॥

हे सर्वव्यापी आह्वनीय अग्निदेवता ! तिमि आफ्ना पराक्रमले शत्रुलाई परास्त गर ।
हाम्रो निवासका लागि हामीलाई प्रचुर क्षमताले सम्पन्न गराऊ । हे धिउको आहुतिले
प्रदीप्त अग्निदेवता ! यज्ञमा तिमि धिउको सेवन गर र यजमानको अत्यधिक
उन्नति गराऊ ।

अत्यन्यौरऽ अगा नान्यौरऽ उपागामर्वाक् त्वा परेभ्योविदं परोवरेभ्यः । तं त्वा
जुषामहे देव वनस्पते देवयज्यायै देवास्त्वादेवयज्यावैजुषन्ता विष्णवे त्वा ।
ओषधे त्रायस्व स्वधिते मैनथ हिथ्सोः ॥४२॥

हे यूपवृक्ष ! मौलो निर्माण गर्नमा उपयोगी यूपवृक्षहरू हामी प्राप्त गरौ । मौलो
बनाउन काम नलाग्ने वृक्ष हामीलाई प्राप्त नहोऊन् । टाढा वा नजिकका वृक्षमध्ये
हामीले तिमिलाई नै नजिकै पाएका छौ । हे वनका पालक ! देदीप्यमान वृक्ष !
देवताहरूका यज्ञकार्यका लागि हामी तिम्रो सेवा गर्दछौ । देवताकार्यका लागि देवताले

पनि तिप्रो सेवा गर्दछन् । हे मौलो तयार गर्ने वृक्ष ! हामी यज्ञका लागि छिउ छर्कन्छौं । हे औषधि ! बन्चतेबाट यसको रक्षा गर । हे फर्सा ! यस मौलोलाई तिमी नष्ट नगर ।

द्या मा लेखीरन्तरिक्ष मा द्विःसीः पृथिव्या सम्भव । अयध् हि त्वा
स्वधिस्तेतिजानः प्रणिनाय महते सौभगाय । अतस्त्वं देव वनस्पते शतवत्सो
वि रोह सहस्रवत्सा वि वयं रुहेम ॥४३॥

हे मौलोका लागि उपयोगी वृक्ष ! तिमी घुलोकलाई नष्ट नगर, अन्तरिक्षलाई पनि हिसित नगर बरु तिमी पृथ्वीसित मिलेर एकाकार होऊ । हे काटिएका रुख ! यो ज्यादै धारिलो बन्चरो तिम्रै सौभाग्यका लागि हो । तिमी यज्ञका लागि मौलोको रूप भइदेऊ । हामी यज्ञमा मौलोका रूपमा तिमीलाई प्रयोग गरौं । हे वनस्पतिरूपी देवता ! हालसम्म तिमी केवल काठ नै थियौ, अब तिमी यज्ञको मौलोका रूपमा प्रयुक्त हुनाले अनेकौं आँकुराहरूले युक्त हुँदै विशिष्ट जीवन प्राप्त गर्दछौ । हामी याजकहरू वृक्षका हाँगाबिँगाभै पुत्रपौत्रादिले युक्त भई वंश वृद्धि गर्न सकौं ।

॥इति पञ्चम अध्याय ॥

॥पाँचौं अध्याय सकियो॥

३

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि माध्याह्निह शुक्ल

यजुर्वेद - सहिता

॥अथ षष्ठोऽध्यायः ॥

॥छैट्यै अध्यायाः॥

अग्नि- अगस्त्य, दीर्घतमा, मेधातिथि, मधुच्छन्दा, गोतम ।

देवता- सविता, शकल, यूप, चपाल, विष्णु, स्वरु, लिङ्गोक्त, पशु, अग्नि, सोम, अपः, शास, वाक्, तृण, देवगण, रज्जू, यज्ञ, आशीर्वाद, सुख, द्वेष, असि, राक्षस, द्यावा, पृथिवी, वायु, वपाश्रावण्य, पवमान, हृदय, वसा, विश्वेदेवा, दिशा, प्राण, त्वष्टा, समुद्र, शूल, वरुण, आन्य, प्रावा, निग्राभ्या, इन्द्र ।

छन्द- निचृत् पङ्क्ति, आसुरी उष्णिक, भुरिक् आर्षी उष्णिक, निचृत् गायत्री, स्वराद पङ्क्ति आर्षी उष्णिक, साम्नी त्रिष्टुप्, स्वराद प्राजापत्या जगती, निचृत् आर्षी गायत्री, आर्षी गायत्री, आर्षी उष्णिक भुरिक् साम्नी बृहती, निचृत् आर्षी बृहती, प्राजापत्या अनुष्टुप्, भुरिक् प्राजापत्या बृहती, प्राजापत्या बृहती, निचृत् अतिजगती, प्राजापत्या बृहती, भुरिक् आर्षी गायत्री, स्वराद प्राजापत्या बृहती, भुरिक् आर्षी उष्णिक निचृत् गायत्री, भुरिक् प्राजापत्या अनुष्टुप्, साम्नी उष्णिक, निचृत् आर्षी अनुष्टुप्, भुरिक् आर्षी जगती, स्वराद धृति, निचृत् आर्षी त्रिष्टुप्, ब्राह्मी उष्णिक, निचृत् ब्राह्मी अनुष्टुप्, प्राजापत्या अनुष्टुप्, आर्षी पङ्क्ति, देवा पङ्क्ति, ब्राह्मी अनुष्टुप्, ब्राह्मी त्रिष्टुप्, याजुषी उष्णिक, स्वराद उत्कृति, ब्राह्मी स्वराद उष्णिक, निचृत् अनुष्टुप्, आर्षी त्रिष्टुप्, त्रिपाद गायत्री, आर्षी विराद अनुष्टुप्, भुरिक् गायत्री, आर्षी त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्षी गायत्री, स्वराद आर्षी पङ्क्ति, भुरिक् आर्षी पङ्क्ति, विराद ब्राह्मी जगती, पंचपदा ज्योतिष्मती जगती, भुरिक् आर्षी बृहती, स्वराद आर्षी पथ्याबृहती, भुरिक् आर्षी अनुष्टुप्, पुरोष्णिक ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आ ददे नार्यसी दमहन्, रक्षसां ग्रीवा अपिकृन्तामि । यवोसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीर्दिवेत्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥१॥

हे अग्नि देवता ! सवितादेवसंगै रहेर हमो अश्विनीकुमारहरूका बाहु र पूषादेवताका हातबाट तिमीलाई स्वीकार गर्दछौं । तिमी हाम्रा सहायक हो । मौलो गाइनका लागि खाडल खन्दा यज्ञमा बाधा हाल्ने राक्षसको घाँटी छिनाउँछौं । हे यव ! दुर्भाग्य र शत्रुका समूहका दुःखबाट हामीलाई तिमी जोगाऊ । हे डुम्रीका हाँगा । चुलोकोलाई हर्षित गराउनका लागि, अन्तरिक्षलाई हर्षित गराउनका लागि र मूल भागको रूपमा

रहेको पृथ्वीलाई प्रसन्न गर्नका लागि हामी तिमीलाई सप्ता गर्दछौं । हे यजुष ! यस जलले पितृको निवासस्थान शुद्ध होस् । हे कुश ! तिमी पितृका आवासस्थान हो ।

अग्नेणीरसि स्वावेशऽऽग्नेतृणामेतस्य वित्तादधि त्वा स्थास्यति देवस्त्या सविता मध्वानस्तु सुधिष्मताभ्यस्त्वौषधीभ्यः । धामग्नेणास्पृक्ष आन्तरिक्षं मदद्भवेनाग्राः पृथिवीमुपरेणादृष्टः ॥२॥

हे यज्ञका साधनहरू हो ! तिमीहरू पहिलो पटक प्रयोग गरिने हो र आफ्नो महान् दायित्व बुझेर समाजको नेतृत्व गर्ने सत्रै मानिसलाई सम्मार्गमा प्रेरित गर । संसारका अधिपति सविता देवताले तिमीहरूलाई मधुर र श्रेष्ठ फलदायक औषधीय गुणले सम्पन्न गराउनु । तिमीहरू आफ्ना सद्भावनाले दुलोकको स्पर्श गर, सद्बिचारले अन्तरिक्ष भर र सत्कर्मले पृथ्वीलाई सुदृढ बनाओ ।

या ते धामान्युर्मसि गमद्भ्यै यत्र गावो भूरिशृङ्गा अयासः । अत्राहत्तदुगायस्य विष्णोः परमं पदमव भारि भूरि । ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि रायस्पोषवनि पर्युडामि । ब्रह्म दुधं ह क्षत्रं दुधं हासुर्दुधं ह प्रजां दुधं ह ॥३॥

हे यज्ञका सम्पूर्ण सामग्रीहरू हो ! सूर्यका रश्मिले प्रकाशित, सर्वव्यापक, सम्माननीय भगवान् विष्णुको परम धामजस्तो उत्तम धाममा पुग्ने रहर गर्दछौं । हे यज्ञसामग्रीहरू हो ! हामी तिमीहरूलाई ब्राह्मण, क्षत्रिय र वैश्य आदिका लागि बल र वैभव प्रदान गर्ने भन्दछौं । त्यसैले तिमीहरू ब्रह्मनिष्ठलाई सद्ज्ञानरूपी सम्पदा, क्षत्रियलाई पराक्रमरूपी सम्पदा र वैश्यलाई धनऐश्वर्य प्रदा गरेर सबैको आयु र सङ्ख्या वृद्धि गराओ ।

विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्परो । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥४॥

हे याज्ञकहरू ! सर्वव्यापक भगवान् विष्णुका सृष्टि सञ्चालनमा सम्बन्धित कार्यहरू ध्यानपूर्वक हेर । यसमा अनेकौं किसिमका व्रत वा नियमहरूको दर्शन गर्न सकिन्छ । इन्द्रका योग्य मित्रहरूले त्यसमा परम सत्ताको अनुकूल बनेर रहनुपर्दछ ।

तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् ॥५॥

जसरी सामान्य आँखाले आकाशमा रहेका सूर्यदेवतालाई सहजतापूर्वक देख्न सकिन्छ उसै गरी विद्वान्हरूले आफ्ना ज्ञानचक्षुले विष्णुदेवताका श्रेष्ठ स्थानलाई पनि देख्छन् ।

परिवीरसि परि त्वा दैवीर्विशो व्ययन्तां परीमं यजमानं रायो मनुष्याणाम् ।

दिवः सूरस्येव ते पृथिव्याल्लोकाऽऽरण्यस्ते पशुः ॥६॥

हे सर्वव्यापी यज्ञदेवता ! ज्ञानीजलका समूहले तिमीलाई सूर्यको दिव्य प्रकाशभै कणकणमा निहित रहेको अनुभव गर्दछन् । समस्त पृथ्वी, वन र पशुप्राणीमा तिमी विस्तार छ । तिमी याज्ञकहरूलाई सत्कर्मका मार्गबाट सबैतिरको वैभव परिपूर्ण रूपमा प्रदान गर ।

उषावीरस्युप देवान्दैवीर्विशः प्रागुरुशिजो वह्निमान् । देव त्वष्टर्वसु रम हव्या ते स्वदन्ताम् ॥७॥

हे त्वष्टादेवता ! तिमी आफ्ना अगाडि आएकाहरूको रक्षा गर्दछौ । श्रेष्ठ गुणले युक्त प्रजा, दिव्य गुणसम्पन्न, तेजस्वी समर्थ विद्वान्लाई तिमी प्राप्त हुन्छौ । तिमी साधनको सन्तुपयोग गर्दछौ । यस हव्य पदार्थले तिमीलाई सन्तुष्ट गरोस् ।

रेवती रमदध्वम्बृहस्पते धारया वसूनि । ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेन
प्रतिमुञ्चामि धर्षा मानुषः ॥८॥

विद्वान् पुरुषहरूले श्रेष्ठ यज्ञमा श्रेष्ठ हवि प्रदान गर्नका लागि बाँधेका जेजति पशुहरू छन्, ती सबै दुधालु पशुहरू मुक्त होऊन् र दुध आदि ऐश्वर्य प्रदान गर्दै तिनीहरू आनन्दले रहून् तथा मानिसहरू पनि समर्थ होऊन् ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसक्तेष्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । अग्नीसोमाभ्यां
जुष्टं नियुनज्मि । अदभ्यस्त्वौषधीभ्यो नु त्वा माता मन्यतामनु पिता नु भ्राता
सगर्भो नु सखा सयूष्यः । अग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि ॥९॥

हे यज्ञका साधनहरू हो ! सवितादेवताका प्रेरणाले अश्विनीकुमारहरूका हातबाट हामी तिमीहरूलाई ग्रहण गर्दछौं । औषधि र जलका सहायताले शुद्ध गर्दछौं र सोम र अग्निको सन्तुष्टिका लागि यज्ञजस्तो उत्तम कार्यमा नियोजित गर्दछौं । यसका लागि तिमी मातापिता, भाइबन्धु र मित्रहरूले अनुमति प्रदान गरून् ।

अपां पेरुरस्यापो देवीः स्वदन्तु स्वात्तं चित्सदेवहविः । सन्ते प्राणो वातेन
गच्छन्तांश्च समज्जानि यजत्रैः सं यज्ञपतिराशिषा ॥१०॥

हे यज्ञसँग सम्बन्धित पशु ! तिमी जलको रक्षा गर्दछौं । दिव्य गुण भएको जल र हविष्यात्रले सबै समृद्ध रहन्छौं । देवताका आशीर्वादले तिमी जीवन पूर्ण रूपमा यज्ञकार्यमा समर्पित रहोस् । तिमी प्राण शुद्ध वायुसँग सम्बद्ध होस् र तिमी यज्ञीय अनुशासनको पालनकर्ता होऊ ।

भूतेनाक्तौ पर्शूस्त्रायेथांश्च रेवति यजमाने प्रियं धाञ्जाविश ।
उरोरन्तरिक्षात्सजूर्देवेन वातेनास्य हविषस्तमना यज समस्य तन्वा भव । वर्षो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपति धाः स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा ॥११॥

हे यज्ञको साधनका रूपमा रहेका स्तम्भ र हतियार ! तिमीहरू घिउ आदि पदार्थ प्रदान गर्ने पशुको रक्षा गर । अन्तरिक्षबाट सबैको रक्षा गर्ने दिव्य प्राणभै ऐश्वर्यशाली याजकका शरीरका लागि अनुकूल र प्रिय बनेर रहँदै उनलाई रक्षा गर । हे याजकहरू हो ! सबै किसिमका सुख प्रदान गर्ने यस महान् यज्ञमा श्रेष्ठ हविष्यात्रले आहुति प्रदान गर । त्यो आहुति देवताको सम्मानका लागि समर्पित गर्दै यज्ञीय अनुशासनको पालनकर्ता होओ ।

माहिर्भूर्मा पृदाकुर्मस्त्य आतानानर्वा प्रेहि । धृतस्य कुल्याऽ उप ऋतस्य
पथ्याऽऽनु ॥१२॥

सत्कर्मले सुख विस्तार गराउने हे यज्ञका साधनहरू हो ! सर्प आदि हिंस्रक प्राणीको जस्तो तिमीहरू क्रोधी र प्राणनाशक नहोओ । हे याजकहरू हो ! निर्बाध रूपले प्रवाहित जलधाराको जस्तो तिमीहरू शाश्वत सत्यका मार्गमा चल, हामी तिमीहरूको सम्मान गर्दछौं ।

**देवीपूः शुद्धा योद्धवन् सुपरिविष्ट देवेषु सुपरिविष्ट वयं परिवेष्ट्यते
भूयास्म ॥१३॥**

जलको जस्तो सरस दिव्य गुणले सम्पन्न, स्वाभाविकतया शुद्ध हे देवीहरू हो !
तिमीहरू देवताहरूका सन्तुष्टिका लागि उत्तम पात्रमा रहेको हविष्यान्न ग्रहण गर ।
देवताहरूलाई आहुति दिँदै हामी पनि यस देवताकार्यमा संलग्न हुन्छौं ।

**वाच ते शुन्धामि प्राण ते शुन्धामि चक्षुस्ते शुन्धामि श्रोत्र ते शुन्धामि नाभि ते
शुन्धामि मेढु ते शुन्धामि पायु ते शुन्धामि चरित्रास्ते शुन्धामि ॥१४॥**

हे याजकहरू हो ! हामी तिमी प्राण, वाणी, दृष्टि, श्रोत्र, नाभी, जननेन्द्रिय, गुदा
आदिको सफाई गर्दछौं र यसै अनुकूल तिमी चरित्रलाई पनि शुद्ध गराएर यज्ञका लागि
अनुकूल गराउँछौं ।

**मनस्तऽआप्यायतां वाक्तऽआप्यायतां प्राणस्तऽआप्यायतां चक्षुस्तऽआप्यायतां
श्रोत्रं तऽआप्यायताम् । यत्ते ऋरं यदास्थितं तत्तऽआप्यायतां निष्ठायतां तत्ते
शुध्यतु शमहोभ्यः । औषधे त्रायस्व स्वधिते मैनं हिंसीः ॥१५॥**

हे याजकहरू हो ! तिमी मन, वाणी र प्राणले उत्कर्ष प्राप्त गरुन् । तिमी नेत्र र कान
कल्याणकारी शक्तिले युक्त होऊन् । यज्ञीय पशुको ऋता शान्त होस् र स्वाभाविकता
स्थिर रहोस् । उसको आचरण सधैं सुखदायी होस् । हे औषधि ! यिनको रक्षा गर र
यिनलाई नष्ट हुनबाट जोगाऊ ।

**रक्षसां भागोसि निरस्तं रक्षइदमहं रक्षोभि तिष्ठामीदमहं रक्षोव बाध
इदमहं रक्षोधर्मं तमो नयामि । घृतेन छावापूथिवी प्रोर्णुवाथा वायो वे
स्तोकानामग्निपयस्य वेतु स्वाहा स्वाहाकृतेऽ ऊर्ध्वनभसं मास्तं
गच्छतम् ॥१६॥**

हे काम नलाग्ने भ्ररपातहरू हो ! तिमीहरू बिनाकारी तत्त्व नै हो । त्यसैले
तिमीहरूलाई पर हटाउने गर्दछुन् । तिमीहरू दुष्ट स्वभावका भएकाले उम्रन नदिएर
उन्मूलन गर्नतिर सबै लाग्दछुन् । व्यवहारका सानाठुला सबै कुरा बुझेका हे याजकहरू
हो ! तिमीहरूले दिएका अर्घ्यका जलले पृथ्वी र द्युलोक भरिपूर्ण होस् । तिमीहरूले
रूपर्पित गरेको घिउ आदिको हविष्यान्न अग्निले प्राप्त गरुन् र वायुका रूपमा
आकाशमा भरिपूर्ण होस् ।

**इदमापः प्रवहतावर्धं च मलं च यत् । यच्चाभिदुद्रोहानृतं यच्च शेषे
अभीरुणम् । आपो मा तस्मादेनसः पवमानश्च मुञ्चतु ॥१७॥**

हे जलदेवता ! तिमी शरीरमा भएको मल र विकार हटाएभै याजकलाई रिसडाह गर्ने,
असत्य बोल्ने, ढाँडिनेछल्ने, दोषारोपण गर्ने जस्ता निन्दनीय कर्म गर्ने र त्यस्ता
कर्महरूलाई दोषका रूपमा हटाइदेऊ । जल वायुले आफ्नो पवित्र प्रवाहले हामीलाई
यज्ञीय प्रयोजन पूरा गर्ने अनुरूप भइदिऊन् ।

कार्षितसि समुद्रस्य त्वा क्षित्वाऽ वत्रयामि । समापो अद्भिरग्नत
समोषधीभिरोषधीः ॥२८॥

समुद्रसम्मको भूमि उर्वर होस् भनेर नै तिमीलाई माथि उठाइएको हो । प्राणरूपी पर्जन्यका रूपमा बर्सिएका पानीले औषधिहरू उत्पन्न हुन्छन् । लोकहितका लागि कृषिकार्यका रूपमा यस्तो यज्ञको प्रक्रिया निरन्तर चलि रहन्छ ।

यमग्ने पुत्सु मर्त्यमवा वाजेषु य जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिषः स्वाहा ॥६.२९॥

हे अग्निदेवता ! जीवन सङ्ग्राममा जुन पुरुषहरूलाई तिमी प्रेरित गर्दछौ, तिनीहरूको रक्षा पनि स्वयं नै गर्दछौ । त्यसका साथै उनीहरूलाई पोषक अन्न पनि आपूर्ति गर्दछौ ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेक्षिनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आ ददे रावासि
गभीरमिममध्वरहकुधीन्द्राय सुपूतम् । उत्तमेन पविनोर्जस्वन्तं मधुमन्तं
पयस्वन्तं निग्राभ्या स्थ देवश्रुतस्तर्पयत मा मनो मे ॥३०॥

हे यज्ञका साधनहरू हो ! हामी याजकहरू तिमीलाई सूर्योदयका समयमा अश्विनीकुमारहरू र पूषादेवताका हातबाट ग्रहण गर्दछौ । तिमीहरू इच्छा पूरा गराउने हो । इन्द्रदेवताको सन्तुष्टिका लागि यस विशाल यज्ञलाई शक्तिसामर्थ्य, मधुर रस र पोषक पदार्थहरूले परिपूर्ण गराओ । तिमीहरू उचित किसिमले हव्य ग्रहण गरेर हामीलाई सन्तुष्ट गराओ ।

मनोमे तर्पयत वाचम्ये तर्पयत प्राणम्ये तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयतश्चोत्रम्ये
तर्पयतात्मानम्ये तर्पयत प्रजाम्ये तर्पयत पशून्मे तर्पयत गणान्मे तर्पयत गणामे मा
विवुषन् ॥३१॥

हे यज्ञका लागि तयार गरिएका जलराशि ! तिमीले आफ्नो दिव्य गुणले हाम्रो मन, वाणी र प्राणलाई सन्तुष्ट गराऊ । तिमीले हाम्रा आँखा, कान र आत्मालाई सन्तुष्टि प्रदान गर । हाम्रा सन्तान, सेवक र घरपालुवा पशुधनलाई सन्तुष्ट गराऊ । हाम्रा सहयोगीहरू तिम्रा अभावका कारण कहिल्यै व्यासा रहनुनपरोस् ।

इन्द्राय त्वा वसुमते रुद्रवतऽ इन्द्राय त्वादित्यवतऽ इन्द्राय त्वाभिमातिगन्धे ।
श्येनाय त्वा सोमभुतेनये त्वा रायस्योषदे ॥३२॥

हे सोम ! सूर्यजस्तै तेजस्वी भएर शत्रुलाई दुःख दिँदै तिनीहरूको किंवाश गर्ने, सोमरस पान गर्नका लागि व्याजपक्षीभै भ्रम्टने र ऐश्वर्यशालीहरूमा अग्रगण्य इन्द्रदेवताको सन्तुष्टिका लागि तिमीलाई हामी स्वीकार गर्दछौ ।

यते सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्या यदुरावन्तरिक्षे । तेनास्मै यजमानाबोरु राये
कुर्ध्यधि दात्रे वोचः ॥३३॥

पृथ्वी, अन्तरिक्ष र चुलोकसम्म फैलिएका हे दिव्य सोम ! तिमी लोकहितका लागि सत्कर्ममा लागेका याजकहरूलाई सहायता गर ।

धात्रा स्तय वृत्रतुरो राधोगूर्ताऽमृतस्य पत्नीः । ता देवीर्देवत्रेभ्य यज्ञं
नयतोपहृताः सोमस्य पिबत ॥३४॥

हे सोमरूपी अमृतको रक्षा करने देवशक्तिहरू हो ! तिमीहरू कल्याणकारी छौ ।
वृत्ररूपी विकृतिहरू मासेर सोमको पोषण गर्ने र धन प्रदायक होओ । तिमीहरू यस
यज्ञको नेतृत्व गर्दै सोमरस पान गर ।

मा भेर्मा स विक्थाऽऊर्जं धत्स्व धिषणे वीड्वी सती वीडयेथामूर्जं दद्याथाम् ।
पाप्मा हतो न सोमः ॥३५॥

हे सोम ! रस निकाल्दाखेरि ढुङ्गाका प्रहार पर्दा तिमी त्यसबाट भयभीत र विचलित
नहोऊ । चन्द्रमाको जस्तै आनन्द प्रदान गर्ने, आकाश र पृथ्वीजस्तै शक्तिसामर्थ्यले
युक्त भएर तिमीले सबैका दोष दूर गराऊ ।

प्रागपागुदगधराक्सर्वतस्त्वा दिशऽआ धावन्तु । अम्ब निष्पर
समरीर्विदाम् ॥३६॥

हे सोम ! तिमी पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण आदि सबै दिशाबाट आफ्नो अंश प्राप्त गरेर
यज्ञशालामा आऊ । हे धर्मामाता ! आफ्ना अंशले सोमलाई पूर्णता प्रदान गर । यस
यज्ञलाई सबैले राम्ररी जान्न सकून् ।

त्वमङ्ग प्र शश्वसिधो देवः शविष्ठ मर्त्यम् । न त्वदन्यो मधवन्नस्ति मर्दितेन्द्र
ब्रवीमि ते वचः ॥६.३७॥

हे प्रशंसनीय बलवान् इन्द्रदेवता ! तिमी आफ्ना तेजले तेजस्वी भएर साधकको प्रशंसा
गर्दछौ । हे ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेवता ! सुख प्रदान गर्ने तिमीबाहेक अन्य कोही पनि छैन
भनेर तिमी वचनका आधारमा हामी भन्दछौ । त्यसैले हामी सबैले तिमी स्तवन
गरिरहेका छौ ।

॥इति षष्ठोऽध्यायः॥

॥छैटौं अध्याय सकियो॥

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि जाध्यन्दिन शुक्ल

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ सप्तमोऽध्यायः॥

॥सार्तौ अध्याया॥

अथि- गौतम, वसिष्ठ, मधुच्छन्दा, गृत्समद, त्रसदस्यु, मेधातिथि, अवत्सार काश्यप, वेन, परुच्छेप, भरद्वाज, देवश्रवा, विश्वामित्र, त्रिशोक, वत्स, प्रस्कण्व, कुत्स आङ्गिरस, अगस्त्य ।

देवता- प्राण, लिङ्गोक्त, सोम, उपांशु, देवगण, सोमांशु, ग्रह, उपांशुसवन, इन्द्र, मघवा, देवगण, ग्रह, वायु, इन्द्रवायु, मित्रावरुण, अश्विनीकुमार, विश्वेदेवा, शुक्र, आभिचारिक, शकल, सोम, इन्द्र, वेन, शुक्र मन्थी, दक्षिणोत्तरवेदिका श्रोणीमन्थी, आग्रयण, ग्रह वैश्वानर, भुव, चात्वाल, उपांशुसवन, प्रजापति, इन्द्रामरुत, महेन्द्र, सूर्य, अग्नि, दक्षिणा ।

छन्द- निचृत् आर्षी अनुष्टुप्, निचृत् आर्षी पङ्क्ति विराट् ब्राह्मी जगती आर्षी उष्णिक, आर्षी पङ्क्ति, भुरिक् त्रिष्टुप्, निचृत् जगती, आर्षी गायत्री, आर्षी स्वराट् गायत्री, आर्षी गायत्री, आसुरी गायत्री, ब्राह्मी बृहती, ब्राह्मी उष्णिक, निचृत् आर्षी जगती, पङ्क्ति, निचृत् आर्षी त्रिष्टुप्, प्राजापत्या गायत्री, विराट् जगती, निचृत् ब्राह्मी अनुष्टुप्, निचृत् आर्षी त्रिष्टुप्, साम्नी गायत्री, स्वराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, निचृत् त्रिष्टुप्, प्राजापत्या गायत्री, भुरिक् आर्षी पङ्क्ति, निचृत् आर्षी जगती, स्वराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, याजुषी जगती, विराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, अनुष्टुप्, प्राजापत्या अनुष्टुप्, स्वराट् साम्नी अनुष्टुप्, भुरिक् आर्षी गायत्री, भुरिक् साम्नी अनुष्टुप्, आर्षी त्रिष्टुप्, याजुषी अनुष्टुप्, विराट् आर्षी बृहती, स्वराट् ब्राह्मी बृहती, आसुरी अनुष्टुप्, आसुरी, उष्णिक, साम्नी गायत्री, आसुरी गायत्री, ब्राह्मी बृहती, आर्षी पङ्क्ति, भुरिक् साम्नी पङ्क्ति, साम्नी गायत्री, आसुरी अनुष्टुप्, याजुषी पङ्क्ति, आसुरी उष्णिक, आर्षी गायत्री, आर्षी उष्णिक, आर्षी गायत्री, निचृत् आर्षी उष्णिक, आर्षी, त्रिष्टुप् विराट् आर्षी पङ्क्ति, विराट् आर्षी त्रिष्टुप्, विराट् आर्षी पङ्क्ति, साम्नी उष्णिक, निचृत् आर्षी त्रिष्टुप्, विराट् आर्षी पङ्क्ति, भुरिक् पङ्क्ति, साम्नी त्रिष्टुप्, आर्षी गायत्री, विराट् आर्षी गायत्री, भुरिक् आर्षी गायत्री, भुरिक् आर्षी त्रिष्टुप्, विराट् जगती, भुरिक् प्राजापत्या जगती, स्वराट् प्राजापत्या जगती, निचृत् आर्षी जगती, आर्षी जगती ।

वाचस्पत्ये पयस्य वृषोऽजश्शुभ्रं गभस्तिपूत । देवो देवेभ्य पयस्व येषां भागेति ॥१॥

सर्वे किसिमका सुख प्रदान गर्ने, उत्तम गुणले सम्पन्न हे दिव्य सोम । सूर्यका रश्मिका माध्यमबाट वाचस्पति आदि देवताहरूको सन्तुष्टिका लागि तिमी पवित्रता प्राप्त गर । तिमी जुनजुन देवताका अंश हो, तिनीहरूलाई सन्तुष्ट गराऊ ।

मधुमतीर्न ऽद्वयस्कुधि यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा
स्वाहोर्वन्तरिक्षमन्वेमि स्वाङ्कृतोसि ॥२॥

कहिल्यै विनाश नहुने हे दिव्य सोम । तिमी हाम्रो आहार मधुर रस आदि वत्त्वले परिपूर्ण गराऊ । तिम्रो जाग्रत स्वरूपका लागि हामी यो आहुति प्रदान गर्दछौं । यो आहुति अनन्त अन्तरिक्षमा विस्तृत रूपमा फैलियोस् ।

स्वाङ्कृतोसि विश्वेभ्यःइन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा
सुभवं सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यो देवाध्वंशो यस्मै त्वेहे तत्सत्यमुपरिप्लुता
भङ्गेन हतोसी फट् प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा ॥३॥

हे उत्तम जन्म पाएका सुभवं । पृथ्वी र द्युलोकमा रहने सबै प्राणी र इन्द्रियको कल्याणका लागि तिमी स्वयं प्रकाशित भएका छौ । हे पवित्र मन भएका उपाशु नामका पात्र । तिमीलाई सूर्यदेवताको किरणजस्तै प्रकाशित छौ र देवता तथा मानिसको सन्तुष्टिका लागि नियुक्त गरिएको छ । हे तेजस्वी देवताहरू हो ! तिमीहरू मर्यादा उल्लङ्घन गर्ने दुर्गचारीको चाँडै नाश गराओ । तिमीहरू आफ्नै सत्य आचरणका कारण प्रशंसनीय छौ । प्राण र व्यान नामका वायुले शरीर सञ्चालन गरेभैं यज्ञ सञ्चालनका लागि तिमीहरूलाई नियुक्त गरिएको छ ।

उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छमघवन् पाहि सोमम् । उरुष्य रायऽएषो यजस्व ॥४॥

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेवता । यज्ञका लागि नियमअनुसार ग्रहण गरिएका यस कलशमा रहेको सोमरस तिमी स्वीकार गर र उपयाम नामका पात्रमा स्थापित सोमको रक्षा गर । याजकहरूलाई शत्रुबाट रक्षा गर्दै अपार धनवैभव प्रदान गर ।

अन्तस्ते द्यावापृथिवी दधाम्यन्तर्दधाम्युर्वन्तरिक्षम् । सजूर्देवैर्भिरवरैः
परैश्चान्तर्यामे मधवन् मादयस्व ॥५॥

हे इन्द्रदेवता ! पृथ्वी, द्युलोक र अनन्त अन्तरिक्षमा तिम्रो विस्तार रहेको छ । तिम्रा नजिकै स्वर्गमा रहेका देवता र पर रहेका याजकहरूलाई समान रूपले तिमी आनन्द प्रदान गर ।

स्वाङ्कृतोसि विश्वेभ्यःइन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा
सुभवं सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यःउदानाय त्वा ॥६॥

हे उत्तम जन्म पाएका सुभवं ! पृथ्वी र द्युलोकमा रहने सबै प्राणी र इन्द्रियको कल्याणका लागि तिमी स्वयं प्रकाशित भएका छौ । हे पवित्र मन भएका उपाशु नामका पात्र । तिमीलाई सूर्यदेवताको किरणजस्तै प्रकाशित छौ र देवता तथा मानिसको सन्तुष्टिका लागि नियुक्त गरिएको छ । उदान नामका वायुले शरीर सञ्चालन गरेभैं यज्ञ सञ्चालनका लागि तिमीहरूलाई नियुक्त गरिएको छ ।

आ वायो भूष शुचिपाऽ उप नः सहस्र ते नियुतो विश्ववार । उपो ते अन्धो
मद्दशमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम् वायवे त्वा ॥७॥

हे पवित्रत विस्तार गर्ने वायुदेवता ! तिमी अनन्त गुणका आश्रय हो । हाम्रा जीवनलाई सदगुणले विभूषित गराऊ । तिम्रा लागि तृप्तिकारक श्रेष्ठ सोमरस नामको आहार हामी समर्पित गर्दछौं । तिमीले यस्तो सोमरस पहिले पनि पान गरेका छौ । हे सोम । वायुदेवताका लागि हामी तिमीलाई ग्रहण गर्दछौं ।

इन्द्रवायुऽ इमे सुताऽ उप प्रयोभिगन्तम् । इन्द्रो वामुशन्ति हि ।
उपयामगृहीतोसि वायवऽइन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सज्जोभ्योऽ त्वा ॥८॥

हे इन्द्रदेवता ! हे वायुदेवता ! यो सोमरस तिमीहरूकै लागि पेलेर र निचोरेर तयार गरिकन राखिएको हो । तिमीहरू अन्न आदि पदार्थ आफूसित लिएर यहाँ आइदेओ, किनभने यस सोमरसले तिमीहरू दुवैलाई खोजिरहेको छ ।

अयं वा मित्रावरुणा सुतः सोमऽ ऋतावृषा । ममेदिह श्रुतश्च हवम् ।
उपयामगृहीतोसि मित्रावरुणाभ्यां त्वा ॥९॥

सत्यलाई विस्तार गराउने हे मित्र र वरुणदेवताहरू हो ! तिमीहरूको तृप्तिका लागि सोमरस प्रस्तुत गरेका छौं । तिमीहरू यज्ञशालामा आओ, हामी तिमीहरूलाई आहवान गर्दछौं । हे सोम देवता ! उपयाम नामका पात्रमा इन्द्र र वरुणदेवताका लागि तिमीलाई हामीले नियमपूर्वक तयार गरेका छौं । हामी उनीहरूकै लागि तिमीलाई समर्पित गर्दछौं ।

राया वयश्च ससवाश्चसो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः । तां धेनु मित्रावरुणा
युवं नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीमेष ते योनिर्ऋतायुभ्यां त्वा ॥१०॥

सत्यको विस्तार गर्ने हे मित्र र वरुणदेव हो ! पलायन नगर्ने किसिमका गाईहरू हामी यजमानलाई प्रदान गर । त्यस्ता किसिमका गाईहरू भएपछि हामी सम्पत्तिवान् हुन सक्नेछौं र खाँस पाएर गाई अथवा हवि पाएर देवता खुसी भएभैं हामी खुसी हुनेछौं । सत्य र यज्ञको विस्तारका लागि तिमीहरू यज्ञशालामा आएर सुनिश्चित आसनमा विराजमान होओ ।

या वा कशा मधुमत्यश्विना सुनुतावती । तथा यज्ञं भिमिक्षतम् ।
उपयामगृहीतोस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माघ्दीभ्यान्त्वा ॥११॥

हे अधिनीकुमारहरू ! तिमीहरूको बाणी मधुर र सत्यवचनयुक्त छ । त्यसबाट यज्ञको सेचन गर्ने कृपा गर । हे उपाशु नामका यज्ञपात्र । मधुरताका लागि प्रसिद्ध हुनाले अश्विनीकुमारको खुसीका लागि हामी नियमअनुसार तिमीलाई ग्रहण गर्दछौं । तिमी यस यज्ञशालामा नियमअनुसार सुनिश्चित आसनमा विराजमान होऊ ।

तं प्रलथा पूर्वथा विश्वधेमया ज्येष्ठतातिं बर्हिषदश्च स्वर्विदम् । प्रतीचीनं वृज्जं
दोहसे धुनिमाशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे । उपयामगृहीतोसि शण्डय्य त्वैष ते
योनिर्वीरतां पाह्यपमृष्टः शण्डो देवास्त्वा शुक्रपाः प्रणयन्त्वनाधृष्टसि ॥१२॥

पोषक तत्त्वले युक्त, तृप्तिदायक सोमरस बारम्बार पान गरेर, यज्ञशालाको सर्वोच्च स्थानमा विराजमान हुने हे इन्द्रदेवता ! तिमी शत्रुलाई भयभर्ता गराउने, प्राचीन ऋषिहरूलाई भैं याजकलाई वाञ्छित वैभवका रूपमा यज्ञको फल प्रदान गर्दछौं । हामी तिमी्रो वन्दना गर्दछौं । हे उपाशु ग्रह ! तिमीलाई देवताहरूका लागि हामीले नियमअनुसार ग्रहण गरेका छौं । सोमरस पान गर्ने देवताहरूले तिमीलाई प्राप्त गरेर याजकहरूको शक्ति तथा सामर्थ्य वृद्धि गरुन् ।

सुवीरो वीरान् प्रजनयन्परीह्वयभि रायस्योषेण यजमानम् । सज्जग्मानो दिवा पृथिव्या शुक्रः शुक्रशोचिषा निरस्तः शण्डः शुक्रस्याधिष्ठानमसि ॥१३॥
 सूर्यको जस्तै तेजस्विताले पृथ्वी र दुलोकलाई प्रकाशित गर्ने हे ग्रहहरू हो । तिमीहरू याजकको पराक्रम वृद्धि गराउँदै उनीहरूलाई वैभव प्रदान गर । तिमीहरू दुष्टता हटाउने र कल्याणकारी पराक्रमलाई आश्रय दिएर बढाउने काम गर्दछौ ।

अच्छिन्नस्य ते देव सोम सुवीर्यस्य रायस्योषस्य ददिताः स्याम । सा प्रथमा संस्कृतिर्विश्ववारा स प्रथमो वरुणो मित्रो अग्निः ॥१४॥
 अनन्त शक्तिले सम्पन्न अक्षय ऐश्वर्यवान् हे सोमदेवता ! तिम्रा अनुग्रहले हामी याजकहरू सधैं देवताका लागि हवि प्रदान गर्ने सत्कर्म गरौं । यो विश्व मानवसमुहले स्वीकार गर्ने योग्य सबैभन्दा पहिलो र सर्वोत्कृष्ट संस्कृति हो । संस्कारित सोमदेव नै वरुण, मित्र र अग्नि आदि देवताहरूमा अग्रणी हुन् ।

स प्रथमो बृहस्पतिरिज्यकिर्त्वास्तस्माज्जन्त्राय सुतमा जुहोत स्वाहा । तृप्सन्तु होत्रा मदध्वोषाः स्विष्ट्य याः सुप्रीताः सुहुता यत्स्वाहायादानीत् ॥१५॥
 सर्वश्रेष्ठ विद्वान्, मेधावी इन्द्रदेवताका लागि सोमरस अर्पित गरौं । होताहरू उनलाई मधुर हविष्यान्न प्रदान गरेर सन्तुष्ट गराऊन् । सोमरस नामको वाञ्छित आहारले तृप्त हुन चाहने देवताहरू यज्ञात्मिका नजिकै पुगून् ।

अयं वेनश्रीदयत्पुश्निगर्भं ज्योतिर्जगयू रजसो विमाने । इममपाथं सङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभी रिहन्ति । उपयामगृहीतोसि मर्कस्य त्वा ॥१६॥
 परम तेजस्वी देवताले अन्तरिक्षबाट जल प्राप्त गरेर त्यही जल वर्षाका रूपमा उपलब्ध गराउँछन् । जलका रूपमा पाएको त्यस अनुदानलाई पुत्र जन्मेको जस्तै सुखद रूपमा पाएपछि विद्वान्हरूले विभिन्न किसिमका स्तोत्रले सूर्यदेवताको बन्दना गर्दछन् । हे सोमदेवता ! शुक्रको पुत्र मर्क नामका असुरको विनाश गर्नका लागि तिमीलाई नियमअनुसार ग्रहण गरिएको छ ।

मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शच्या वनुथो द्रवन्ता । आ यः शर्याभिस्तुविनुम्णो अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तावेव ते योनिः प्रजा पाह्यपमुष्ये मर्कको देवास्त्वा मन्थियाः प्रणयन्त्वनाधृष्ट्यसि ॥१७॥

सधैंभरि सत्कर्म गर्नमा लागेका ज्ञानीहरूले जुन सोमयागमा मन लगाएर सहभागी हुने गरेका छन्, ती यज्ञबाट प्राप्त हुने सोमरसलाई पौष्टिक आहारका रूपमा ग्रहण गर्दछन् । हे मन्थी नामका ग्रह ! शत्रुलाई विनाश गर्दै सन्तानहरूका साथै याजकहरूको सुरक्षा गर्ने कर्तव्य तिमी निर्वाह गर । तिमी निर्भय हुँदै देवताहरूलाई प्राप्त गर ।

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन् परीह्वयभि रायस्योषेण यजमानम् । सज्जग्मानो दिवा पृथिव्या मन्थी मन्थीशोचिषा निरस्तो मर्कको मन्थिनोधिष्ठानमसि ॥१८॥

मन्थन कार्यमा लाग्ने हे मन्थी ! तिमी उत्तम सन्तति भएका यजमानलाई ऐश्वर्य प्रदान गर्दै सत्कर्ममा प्रेरित गर । सूर्य र पृथ्वीजस्तै विचारशील साधकका जीवनमा तिमी सत्गुणको विकास गराऊ । महान् दुःखदायी असुरहरू तिम्रा तेजका प्रभावले भागून् ।

ये देवासो दिव्येकादश स्य पृथिव्यामद्व्येकादश स्य । अप्सुक्षितो महिनैकादश
स्य ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम् ॥१९॥

हे देवताहरू हो ! तिमीहरू पृथ्वी, अन्तरिक्ष र देवलोक यी तीनै लोकमा
एघारएघारको सङ्ख्यामा छौ । हे देवताहरू ! तिमीहरू सबै आहुतिहरू ग्रहण गर ।

उपयामगृहीतोस्याग्रयणोसि स्वाग्रयणः । पाहिवज्ञं पाहि यज्ञपतिं
विष्णुस्त्वामिन्द्रियेण पातु विष्णु त्वं पाह्यपि सवनानि पाहि ॥२०॥

हे सर्वप्रथम ग्रहण गरिने आग्रयण ग्रह । तिमीलाई यज्ञका निमित्त सर्वप्रथम बोलाइएको
र स्थापित गरिएको छ । यस यज्ञ र यजमानको रक्षा गरेर उनलाई उन्नति गराऊ ।
यज्ञका अधिष्ठाता विष्णुदेवताले तिमी रक्षा गरुन् र तिमी उनको रक्षा गर । तिमी
बिहान, दिउँसो र साँझ तीनै वटा यज्ञका सवनको रक्षा गर ।

सोमः पवते सोमः पवतेस्मै ब्रह्मणेस्मै क्षत्रायस्मै सुन्वते यजमानाय
पयस्तद्व्यज्जर्जे पवतेभ्यज्जोषधीभ्यः पवतेदद्यावापृथिवीभ्यां पवते सुभूताय
पवते विश्वभ्यस्त्वा देवेभ्यऽएष ते योनिर्विह्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥२१॥

ब्राह्मण, क्षत्रिय आदि सबै यजमानको सन्तुष्टिका लागि यो सोमरस पवित्र गरेर तयार
गरिएको छ । पृथ्वी, अन्तरिक्ष र द्युलोकमा धनधान्य, वनस्पति र जीवनशक्तिको
विस्तार गर्नका लागि सोमरस पवित्र गरिन्छ । सबै देवताको सन्तुष्टिका लागि ग्रहण
गरिएका हे सोम ! तिमी यज्ञशालामा सुनिश्चित पात्रको आफ्नो स्थानमा स्थिर होऊ ।

उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा बृहददते वयस्वतऽउक्त्वव्याव्यङ्गहामि । यतऽइन्द्र
व्यूहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरुक्त्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यस्त्वा देवाव्यं
यज्ञस्यायुषे गृह्णामि मित्रावरुणाभ्यां त्वा ॥२२॥

नियमअनुसार ग्रहण गरिएका हे सोम ! मित्र, वरुण, इन्द्र, विश्वव्यापक विष्णु आदि
देवताहरूको सन्तुष्टिका लागि हामी तिमीलाई स्थापित गर्दछौ । आफ्नो प्रिय आहार सोमरस
पान गर्नका लागि इन्द्रदेवतालाई हामी बन्दना गर्दछौ । यज्ञको सफलता र याजकको
दीर्घायुको कामना गर्दै तिमीलाई यज्ञशालाको सुनिश्चित श्रेष्ठ आसनमा स्थापित गर्दछौ ।

मित्रावरुणाभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राय त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे
गृह्णामीन्द्राग्निभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्रावरुणाभ्यां त्वा देवाव्यं
यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्रावृहस्पतिभ्यां त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामीन्द्राविष्णुभ्यां
त्वा देवाव्यं यज्ञस्यायुषे गृह्णामि ॥२३॥

हे आनन्ददायक दिव्य सोम ! मित्र, वरुण, इन्द्र, अग्नि, वृहस्पति र विष्णु आदि
देवताहरूलाई सन्तुष्ट गर्नका लागि तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ । यज्ञलाई निर्विघ्न रूपमा सफल
गर्नका लागि र त्यसको विस्तार गर्नका लागि तिमीलाई हामी यज्ञशालामा स्थापित गर्दछौ ।

मूर्धनं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमुतऽ आ जातमग्निम् । कविष्
सम्राजमतिथिज्जनानामासत्रापात्रज्जनयन्त देवाः ॥२४॥

द्युलोकको सबैभन्दा माथि बस्ने, भूलोकका स्वामी, वैश्वानर अग्निदेव सबै प्राणीभित्र
छन् । ज्ञानी अतिथिजस्ता र पूज्य देवताहरूका मुखरूपी अग्निदेवतालाई देवताहरूले
नै प्रकट गरेका हुन् ।

उपथामगृहीतोसि ध्रुवोसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमोच्युतानामच्युतक्षित्तमऽएष ते
योनिर्वैश्वानराय त्वा । ध्रुवं ध्रुवेण मनसा वाचा सोममवनयामि । अथा नऽ इन्द्र
इदद्विंशोसपत्नाः समनसस्करत् ॥२५॥

नियमपूर्वक ग्रहण गरिएका हे सोमदेवता । आपना स्थानबाट कहिल्यै विचलित नहुने,
स्थिर रहनेहरूमा अग्रणी र स्थिर निवास भएकाले तिमी ध्रुव नामले परिचित छौ ।
हामी स्थिर चित्त भएका याजकहरू तिमी कल्याणकारी हुनाले देवताहरूको
सन्तुष्टिका लागि यज्ञस्थलमा स्थापित गर्दछौ । इन्द्रदेवताले शत्रुको विनाश गर्दै हाम्रा
सन्तानहरूलाई सदबुद्धि प्रदान गर्नु ।

यस्तेद्विषः स्वन्दति यस्ते अर्धं शुग्मं बभ्रुव्युतो धिषणायोरुपस्यात् ।
अददध्वर्योर्वा परि वा यः पवित्रात् ते जुहोमि मनसा वषट्कृतं स्वाहा
देवानामुत्क्रमणमसि ॥२६॥

देवताहरूलाई सर्वोच्च पद प्राप्त गराउने हे सोमदेवता ! दुङ्गामा पेल्ला, निचोर्दा र
छानेर पात्रमा खन्याउँदा तिम्रो जुन भाग माटोमा खस्दछ वा अध्वर्युका साथमा जुन भाग
बँचेको हुन्छ, त्यो सबै नै सङ्कल्पशक्तिका प्रभावले जम्मा पारेर हामी अग्निलाई
समर्पित गर्दछौ । तिमी देवशक्तिलाई ऊर्ध्व गति प्रदान गर्नमा समर्थ छौ ।

प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व व्यानाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वोदानाय मे
वर्चोदा वर्चसे पवस्व वाचो मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व क्रतुदक्षाभ्या मे वर्चोदा
वर्चसे पवस्वश्श्रोत्राय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व चक्षुभ्या मे वर्चोदसी वर्चसे
पवेथामात्मने ॥२७॥

हे यज्ञका पात्र ! तिमी दिव्य आकाशलाई धारण गर्ने वर्चस्वी हो । हाम्रा प्राणवायु,
उदानवायु र व्यानवायुलाई तेज प्रदान गर । हे देवता ! हाम्रा मन, वाणी र कर्ममा
तेजस्विता स्थापना गर्ने उपाय गर । तेजस्विता प्रदान गर्नेहरूमा अग्रणी हे देवता ।
हाम्रा आँखा र कानहरूलाई दिव्यशक्तिले सम्पन्न गराइदेऊ ।

आत्मने मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वीजसे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वायुवे मे वर्चोदा
वर्चसे पवस्व विद्याभ्यो मे प्रजाभ्यो वर्चोदसी वर्चसे पवेथाम् ॥२८॥

हे तेज प्रदान गर्ने देवता ! हाम्रा आत्मामा तेजस्विता जागृत गराऊ, हाम्रा ओजमा
वर्चस् जागृत गराऊ, हाम्रा आयुमा वर्चस् जागृत गराऊ । हे तेजस्वी ग्रहरूपी
उपकरणहरू हो ! पृथ्वीका सबै प्राणी र प्रजाहरूलाई तेज प्रदान गर्ने कृपा गर ।

कोसि कतमोसि कस्यासि को नामासि । यस्य ते नामामन्महि यं त्वा
सोमेनातीतुपाम । भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याध्वं सुवीरो वीरिः सुपोषः
पोषैः ॥२९॥

हे सोमपात्र ! तिमी को हो ? कोसित सम्बन्धित छौ ? तिम्रो नाम कुन क्रममा छ ?
तिम्रो नाम के हो, तिम्रो परिचय के हो ? हामी यी सबै कुराहरू जानेपछि तिमीलाई
हामी सोमरसले परिपूर्ण गराउन सकौं । पृथ्वी, अन्तरिक्ष र द्युलोकमा अग्नि, वायु र
सूर्यका रूपमा व्याप्त रहेका हे देवता ! हामीलाई तिमी वीर, परक्रमी र वैभवले
सम्पन्न सन्तान प्रदान गर ।

उपयामगृहीतोसि मधवे त्वोपयामगृहीतोसि माधवाय त्वोपयामगृहीतोसि शुक्राय
 त्वोपयामगृहीतोसि शुचये त्वोपयामगृहीतोसि नभसे त्वोपयामगृहीतोसि
 नभस्थाय त्वोपयामगृहीतोसीवे त्वोपयामगृहीतोस्यूर्वे त्वोपयामगृहीतोसि सहसे
 त्वोपयामगृहीतोसि सहस्याय त्वोपयामगृहीतोसि तपसे त्वोपयामगृहीतोसि
 तपस्याय त्वोपयामगृहीतोस्यथं हसस्पतये त्वा ॥३०॥

हे ऋतुरूपी ग्रह ! तिमी नियमअनुसार ग्रहण गरिएका छौ । हामी तिमीलाई चैत्र,
 वैशाख, ज्येष्ठ, आषाढ, श्रावण, भाद्र, आश्विन, कार्तिक, मार्गशीर्ष, पौष, माघ, फाल्गुन
 र पुरुषोत्तम आदि तेह्र वटा महिनाको सन्तुष्टिका लागि नियमअनुसार नियुक्त गर्दछौ ।

इन्द्राग्नी आ गतं सुतङ्गीर्भार्निभो वरेण्यम् । अस्य पातन्धियेविता ।

उपयामगृहीतोसीन्द्राग्निभ्या त्वैव ते योनिरिन्द्राग्निभ्यान्त्वा ॥३१॥

हे पात्रमा ग्रहण गरिएका सोम । इन्द्र र अग्निदेवतालाई तृप्त तथा प्रसन्न गराउनका
 लागि तिमी यस यज्ञशालामा आफ्नो निश्चित स्थानमा बस । हे इन्द्रदेवता । हे
 अग्निदेवता ! याजकहरूका उत्तम वाणीले गरिएका स्तुतिले प्रसन्न भएर सोमपान
 गर्नका लागि यज्ञशालामा आओ र आआफ्नो भाग ग्रहण गर ।

आ धा येऽ अग्निमिधते स्तुणन्ति बर्हिरानुषक् । येषामिन्द्रो युवा सखा ।

उपयामगृहीतोस्यग्नीन्द्राभ्या त्वैव ते योनिरग्नीन्द्राभ्यान्त्वा ॥३२॥

इन्द्र र अग्निदेवतालाई सन्तुष्ट गराउनका लागि विधिपूर्वक ग्रहण गरिएका हे
 सोमग्रह ! यज्ञशालामा तिम्रा लागि यो स्थान निश्चित गरिएको छ, आसन ग्रहण गर ।
 तेजस्वी इन्द्रदेवता तिम्रा मित्र हुन् र समिधाहरूले अग्निलाई प्रदीप्ता गराउँदै तिमी
 आहुति प्रदान गर्दछौ । हे कलशमा रहेका सोम ! यी याजकहरूका यज्ञलाई सफल
 बनाऊ ।

ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवासऽ आगत । दक्षाथंसो दाक्षुषः सुतम् ।

उपयामगृहीतोसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यऽएष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥३३॥

याजकहरूलाई पोषण र संरक्षण प्रदान गर्ने हे विश्वदेवहरू हो ! यजमानले
 सोमसहितको हवि दान गर्दै सम्पन्न गर्ने यस यज्ञहरूमा आइदेओ । तिमीहरूका लागि
 यो स्थान सुनिश्चित गरिएको छ र समस्त देवताहरूको सन्तुष्टिका लागि तिमीहरू यहाँ
 स्थिर होओ ।

विश्वे देवासऽ आगत शुणुता म इमं हवम् । एदं बर्हिर्नि षीदत ।

उपयामगृहीतोसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यऽएष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥३४॥

हाम्रो स्तुतिबाट प्रसन्न हुने गरेका हे विश्वदेवताहरू हो । हामीले आह्वान गर्दा तिमीहरू
 आओ र यज्ञशालाका यस पवित्र आसनमा विराजमान होओ । हे ग्रहण गर्ने ग्रह नामका
 पात्र । सबै देवताहरूको सन्तुष्टिका लागि तिमीलाई ग्रहण गरिएको छ । यो स्थान
 तिम्रा लागि निश्चित गरिएको हो । देवताहरूको प्रसन्नताका लागि हामी तिमीलाई ग्रहण
 गर्दछौ ।

इन्द्र मरुत्वऽ इह पाहि सोमं यथा शर्यातेऽ अपिबः सुतस्य । तव प्रणीती तव शूर शर्मत्रा विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः । उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा मरुत्वत ऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥३५॥

मरुत्गणसँग निवास गर्ने गरेका हे इन्द्रदेवता । नीतिवान्, दूरदर्शी, सत्कर्ममा लागेका, नैष्ठिक याजकहरूले तिमीलाई उपासना गर्दछन् । शर्यातका यज्ञमा सोमरस पान गरेभैं यस यज्ञमा आएर पनि सोमरस पान गरेर सन्तुष्ट होऊ । हे ग्रहरूपी पात्र । मरुत्हरूका साथै इन्द्रदेवतालाई प्रसन्न गराउनका लागि तिमीलाई विधिपूर्वक तयार गरेर ग्रहण गरेका छौ । यो तिम्ना लागि निश्चित गरिएको स्थान हो, इन्द्रको सन्तुष्टिका लागि मरुत्हरू यस स्थानमा स्थिर होऊन् ।

मरुत्वन्तं वृषभं वावुधानमकवारिं दिव्यधं शसमिन्द्रम् । विद्यासाहमवसे नूतनायोग्रधं सहोदामिह तधं हुवेम । उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वा मरुत्वत ऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते । उपयामगृहीतोसि मरुता त्वीजसे ॥३६॥

साधकहरूको रक्षा गर्नका लागि मरुत्हरूको सहायताले अत्यन्त महत्त्वपूर्ण कार्य गर्ने, दिव्य गुणले सम्पन्न, असल शासक, वीर, पराक्रमी र शत्रु विनाश गर्ने इन्द्रदेवतालाई हामी आद्वान गर्दछौ । उनले हामीलाई सबै किसिमले संरक्षण प्रदान गरून् । हे ग्रहपात्र । मरुत्हरूका साथै इन्द्रदेवतालाई सन्तुष्ट गराउनका लागि हामी तिमीलाई नियमअनुसार ग्रहण गर्दछौ । यो मूल स्थान तिम्ना लागि निश्चित गरिएको हो । मरुत्हरूलाई बल र प्रसन्नता प्रदान गर्नका लागि तिमीलाई यस स्थानमा स्थापित गराउँछौ ।

सजोषा ऽ इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् । जहि शत्रौरप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः । उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वा मरुत्वतऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥३७॥

मरुत्हरूका सहयोगले वृत्र संहार गर्ने, देवताका मित्र, वीर, पराक्रमी हे इन्द्रदेवता । याजकले चढाएको सोमरस पिएर तिमी सन्तुष्ट होऊ । हिंस्रक प्राणी र शत्रु विनाश गर्दै हाम्रो डर मेटाऊ । हे ग्रहपात्र । मरुत्हरूका साथै इन्द्रदेवतालाई सन्तुष्ट गराउनका लागि हामी तिमीलाई नियमअनुसार ग्रहण गर्दछौ । यो मूल स्थान तिम्ना लागि निश्चित गरिएको हो । मरुत्हरूलाई बल र प्रसन्नता प्रदान गर्नका लागि तिमीलाई यस स्थानमा स्थापित गराउँछौ ।

मरुत्वारिऽ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं भदाय । आसिञ्जस्व जठरे मध्वऽ ऊर्मिं त्वधं राजासि प्रतिपत्सुतानाम् । उपयामगृहीतोसीन्द्रायत्वा मरुत्वतऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥३८॥

हे इन्द्रदेवता । मरुत्हरूका सहयोगले तिमी वर्षा गर्दछौ । हव्य आदिले युक्त सोम पान गरेर खुसीले रमाउँदै तिमी युद्धका लागि तयार होऊ । ह्युलोकमा रहेको दिव्य सोमका तिमी अधिपति हो । हे ग्रहपात्र । मरुत्हरूका साथै इन्द्रदेवतालाई सन्तुष्ट

गराउनका लागि हामी तिमीलाई नियमअनुसार ग्रहण गर्दछौं । यो मूल स्थान तिम्रा लागि निश्चित गरिएको हो । मरुतहरूलाई बल र प्रसन्नता प्रदान गर्नका लागि तिमीलाई यस स्थानमा स्थापित गराउँछौं ।

महोऽइन्द्रो नृवदा चर्षणिप्राऽउतदद्विर्बाऽजमिनः सहोभिः । अस्मदद्रयवावुधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तुभिर्भूत् । उपयामगृहीतोसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥३९॥

स्तोता र प्रजाको पालन गर्ने हे महान् इन्द्रदेवता । तिमी हामोकहाँ आऊ । अनेकौं शक्तिका कारण दुवै लोकमा अर्हिसित, पराक्रमी, वीरताका कार्य गरेर अनगो सामर्थ्य भएका इन्द्रदेव हाम्रा अगाडि आऊन् । विशाल शरीर र उत्तम गुणसम्पन्न इन्द्रदेव आफ्ना कर्म र सामर्थ्यका कारण नै पूजनीय छन् । हे ग्रहपात्र ! मरुतहरूका साथै इन्द्रदेवतालाई सन्तुष्ट गराउनका लागि हामी तिमीलाई नियमअनुसार ग्रहण गर्दछौं । यो मूल स्थान तिम्रा लागि निश्चित गरिएको हो । मरुतहरूलाई बल र प्रसन्नता प्रदान गर्नका लागि तिमीलाई यस स्थानमा स्थापित गराउँछौं ।

महोऽइन्द्रो यऽओजसा पर्जन्यो वृष्टिर्माऽइव । स्तोमैर्वत्स्यस्य वावुधे । उपयामगृहीतोसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा ॥४०॥

जल वर्षा गराउने मेघजस्तै महान् र तेजस्वी इन्द्रदेव आफ्ना प्रियपात्रको स्तुतिले समृद्ध भएर व्यापक रूप ग्रहण गर्दछन् । हे ग्रहपात्र ! मरुतहरूका साथै इन्द्रदेवतालाई सन्तुष्ट गराउनका लागि हामी तिमीलाई नियमअनुसार ग्रहण गर्दछौं । यो मूल स्थान तिम्रा लागि निश्चित गरिएको हो । मरुतहरूलाई बल र प्रसन्नता प्रदान गर्नका लागि तिमीलाई हामी यस स्थानमा स्थापित गराउँछौं ।

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यंश्च स्वाहा ॥४१॥

सम्पूर्ण प्राणीका ज्ञाता सूर्यदेवताले समस्त विश्वलाई दृष्टि प्रदान गर्नका लागि ज्योतिर्मयी रश्मिहरू विशेष रूपले प्रकाशित भएका छन् ।

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्रा घावापृथिवी अन्तरिक्षंश्च सूर्यं आत्मा जगतस्तस्थुषश्च स्वाहा ॥४२॥

चराचर जगत्का आत्मारूपी सूर्यदेव दैवी शक्तिको अद्भुत तेजका रूपमा उदाए । मित्र, वरुण आदिका आँखाजस्ता सूर्यदेव उदाउनासाथ ह्युलोक, पृथ्वीलोक र अन्तरिक्ष प्रकाशले भरिलमल्ल भए ।

अग्ने नय सुपथा रायेऽ अस्मान्विद्यानि देव वयुनानि विद्वान् ।

युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठा ते नम उक्तिं विधेम स्वाहा ॥४३॥

दिव्य गुणले युक्त हे अग्निदेव । सबै मार्ग जानेका हुनाले हामी यात्रकहरूलाई बज्रको फल प्राप्त गराउनका लागि तिमी नै सन्मार्गतिर लैजाऊ । हामीलाई कुटिल आचरण भएका शत्रु र पापबाट मुक्त राख । तिम्रा लागि स्तोत्र र नमस्कारको व्यवस्था गर्दछौं ।

अयं नोऽ अग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः पुरःशतु प्रभिन्दन् । अयं वाजाज्जयतु
वाजसातावयश्च शत्रुञ्जयतु जर्हुषाणः स्वाहा ॥४४॥

अग्निने हामीलाई श्रेष्ठ धन प्रदान गरुन् । शत्रुको विनाश मदै अग्नि हाम्रासामु
आऊन् । यिनै अग्नि अन्नको कामना गर्ने यजमानहरूलाई, शत्रुबाट प्राप्त धन प्रदान
गरेर विजयी गराऊन् । यिनै अग्नि शत्रुलाई प्रसन्नतापूर्वक जितुन् र हामीले चढाएको
आहुति ग्रहण गरुन् ।

रूपेण वो रूपमभ्यागां तुथो वो विश्ववेदा विभजतु । अतस्य पथा प्रेत
चन्द्रदक्षिणा वि स्यः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्य सदस्यैः ॥४५॥

हे दक्षिणा । हामीले तिम्रो स्वरूप राम्रोसँग जानिसकेका छौं । सर्वद्रष्टा प्रजापतिले
तिमीलाई ऋत्विक्हरूका लागि विधिपूर्वक वितरित गरेका छन् । तिमीलाई प्राप्त गरेर
हामी सत्य मार्गका अनुगामी बनौं र सूर्यदेव जसरी अनन्त अन्तरिक्षको अवलोकन
गर्नमा समर्थ छन्, उसै गरी हामी पनि दूरदृष्टिले युक्त हुन सकौं ।

ब्राह्मणमद्य विदेयं पितृमन्तं पैतृमत्यमृषिमार्षेयश्च सुधातुदक्षिणम् । अस्मद्राता
देवत्रा गच्छत प्रदातारमाविशत ॥४६॥

मन्त्रद्रष्टा, ऐश्वर्यशाली, दिव्य गुणले सम्पन्न पिता र पितामह भएका दीर्घजीवी प्रसिद्ध
ऋषि र ब्राह्मणहरूले हामी युक्त होऔं । उनीहरूसँग सबै दक्षिणा एकत्र होस् । हे
दक्षिणा ! तिमी ऋत्विक्हरूकहाँ पुगेर देवताहरूलाई सन्तुष्ट गर र दान दाता
याजकहरूलाई अभीष्ट फल प्रदान गर ।

अग्नये त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोमृतत्वमशीयायुर्दात्रऽग्निं मयो मह्यं
प्रतिग्रहीत्रे रुद्राय त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोमृतत्वमशीय प्राणो दात्रऽग्निं वयो
मह्यं प्रतिग्रहीत्रे बृहस्पतये त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोमृतत्वमशीय
त्वग्दात्रऽग्निं मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे यमाय त्वा मह्यं वरुणो ददातु
सोमृतत्वमशीय हयो दात्रऽग्निं वयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे ॥४७॥

हे दक्षिणा । अग्नि, रुद्र, बृहस्पति र यम आदि विभिन्न देवशक्तिहरूका कृपाका रूपमा
तिमी वरुणदेवताद्वारा हामीलाई प्राप्त होऊ । तिमीलाई प्राप्त गरेर हामी स्वस्थ रहन
सकौं र हामी दीर्घायु होऔं । तिमी दान दातालाई धनधान्यले परिपूर्ण सुख, ऐश्वर्य र
दीर्घायु प्रदान गर ।

क्रोदात्कस्माऽअदात्कामोदात्कामायावात् । कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता
कामैतत्ते ॥४८॥

दक्षिणा कसले दिन्छ ? कसका लागि दिन्छ ? यस किसिमका कामनाहरूले नै दान
दिनका लागि प्रेरित गर्दछन् । कामनाहरूलाई नै दान दिने गरिन्छ र कामनाले नै दान
लिने गर्दछन् । त्यसैले यहाँ कामनाहरू नै सबैभन्दा ठूला कुरा हुन् ।

॥इति सप्तमोऽध्याय ॥

॥सातौं अध्याय सकियो॥

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

पाञ्चरात्रेयि माध्यन्दिना शुक्ल

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ अष्टमोऽध्यायः॥

॥आठौ अध्यायः॥

ऋषि- कुत्स आङ्गिरस, भरद्वाज बार्हस्पत्य, मनसस्पति, अत्रि, मेधातिथि, शुनःशेष, अगस्त्य, गौतम, मेधातिथि, मधुच्छन्दा, विवस्वान्, वैखानस, कुरुस्तुति, प्रस्कण्व, देवगण, कुसुरुबिन्दु, शास भारद्वाज, परुच्छेप, वसिष्ठ, नैधुवि कश्यप ।

देवता- सोम, विष्णु, आदित्य, आशीर्वाद, सविता, विश्वेदेवा, रूप आत्मा, अग्नि, प्रजापति, ऋक्साम, धान, भक्षणीय द्रव्य, त्वष्टा, धात्र, देवगण, वात, यज्ञपति, रज्जु, वरुण, सोम, आपः, अग्नि, गर्भ, वशा, मरुद्गण, छात्रापूर्ध्वी, इन्द्र, इन्द्रावरुण, षोडशी, सूर्य, गौ, विश्वकर्मा, अदाभ्य, पशु, यजमान आत्मस्तुति, इन्द्रापूर्वत, प्रजापति, सिन्धु, विष्णु, लिङ्गोक्त, धर्म, यज्ञ ।

छन्द- आर्ची पङ्क्ति, भुरिक् पङ्क्ति, निचृत् आर्ची पङ्क्ति, निचृत् जगती, प्राजापत्या अनुष्टुप्, निचृत् आर्ची जगती, निचृत् आर्ची त्रिष्टुप्, विराद ब्राह्मी अनुष्टुप्, प्राजापत्या गायत्री, निचृत् आर्ची बृहती, प्राजापत्या गायत्री, आर्ची उष्णिक, स्वराद आर्ची पङ्क्ति, विराद ब्राह्मी बृहती, निचृत् आर्ची अनुष्टुप्, आर्ची पङ्क्ति, साम्नी उष्णिक, निचृत् साम्नी उष्णिक, निचृत् साम्नी अनुष्टुप्, भुरिक् प्राजापत्या गायत्री, निचृत् आर्ची उष्णिक, विराद आर्ची त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्ची त्रिष्टुप्, स्वराद आर्ची त्रिष्टुप्, आर्ची त्रिष्टुप्, स्वराद आर्ची उष्णिक, भुरिक् साम्नी बृहती, विराद आर्ची बृहती, याजुषी उष्णिक, निचृत् आर्ची त्रिष्टुप्, आसुरी गायत्री, भुरिक् आर्ची पङ्क्ति, स्वराद आर्ची बृहती, भुरिक् प्राजापत्या अनुष्टुप्, स्वराद आर्ची बृहती, भुरिक् प्राजापत्या अनुष्टुप्, स्वराद आर्ची बृहती, भुरिक् साम्नी उष्णिक, प्राजापत्या अनुष्टुप्, भुरिक् आर्ची अनुष्टुप्, आर्ची जगती, आर्ची गायत्री, आर्ची अनुष्टुप्, आर्ची उष्णिक, विराद आर्ची अनुष्टुप्, आर्ची उष्णिक, साम्नी त्रिष्टुप्, विराद आर्ची त्रिष्टुप्, भुरिक् त्रिष्टुप् गायत्री, स्वराद आर्ची अनुष्टुप्, भुरिक् आर्ची अनुष्टुप्, आर्ची गायत्री, आर्ची उष्णिक, आर्ची गायत्री, स्वराद आर्ची गायत्री, निचृत् आर्ची गायत्री, स्वराद आर्ची गायत्री, स्वराद ब्राह्मी उष्णिक, निचृत् अनुष्टुप्, स्वराद आर्ची गायत्री, भुरिक् आर्ची त्रिष्टुप्, विराद आर्ची अनुष्टुप्, निचृत् आर्ची त्रिष्टुप्, विराद आर्ची अनुष्टुप्, याजुषी पङ्क्ति, याजुषी जगती, साम्नी बृहती, विराद प्राजापत्या जगती, निचृत् आर्ची उष्णिक, भुरिक् आर्ची जगती, निचृत् आर्ची बृहती, आर्ची अनुष्टुप्, आसुरी उष्णिक, प्राजापत्या बृहती, विराद प्राजापत्या पङ्क्ति, निचृत् ब्राह्मी

उष्णिक, आर्षो बृहती, निचूत ब्राह्मी बृहती, भुरिक आर्षो जगती, निचूत जगती, विराट् आर्षो गायत्री, स्वराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, ब्राह्मी उष्णिक, स्वराट् आर्षो गायत्री ।

उपयामगृहीतोस्यादित्येभ्यस्त्वा । विष्णुऽडरुगायैव ते सोमस्तथै रक्षस्व मा त्वा दधन् ॥१॥

हे सोम ! तिमी उपयाम पात्रमा ग्रहण गर्न योग्य छौ । आदित्यको जस्तै तेजस्विताका लागि तिमीलाई हामी ग्रहण गर्दछौ । महान् स्तोत्रले सुशोभित हे विष्णु ! यो सोमरस तिमीप्रति समर्पित छ । तिमी यस सोमरसको रक्षा गर । शत्रुले तिमी दमन गर्न कहिल्यै नसक्नु ।

कदा चन स्तरीरसि केन्द्र सञ्चसि दाशुषे । उपोषेऽनु मधवन् भूयऽनु ते दानन्देवस्य पुच्यतऽआदित्येभ्यस्त्वा ॥२॥

हे इन्द्रदेवता ! तिमी हिंस्रक प्रवृत्तिबाट सर्वथा मुक्त छौ । यजमानले प्रदान गरेको हविष्य अति नजिकैबाट ग्रहण गर्दछौ । हे श्रेष्ठ ऐश्वर्यले सम्पन्न इन्द्रदेवता । याजकले दिएको हविको प्रतिदान स्वरूप तिमीले प्रदान गरेको दानले सम्पन्नता बढाउँछ । हे इन्द्रदेवता । हामी आदित्यको स्नेहभाव प्राप्त गर्नका लागि तिमीलाई स्तुति गर्दछौ ।

कदा चन प्र युच्छस्युषे नि पासि जन्मनी । तुरीयादित्य सवन तऽइन्द्रियमातस्यावभूतन्दिव्यादित्येभ्यस्त्वा ॥३॥

हे आदित्य ! तिमी अश्लस्य, प्रमाद आदिबाट सर्वथा रहित छौ । तिमी देवता र मानव दुवैलाई नै श्रेष्ठ रीतिले संरक्षित गर्दछौ । तिमी छलछमरहित, अविनाशी र दिव्य आनन्ददायक शक्तिसामर्थ्य सूर्यमण्डलमा स्थापित छ । हे आदित्य ग्रहका रूपमा स्थापित पात्र । हामी आदित्यदेवताको प्रसन्नताका लागि तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ ।

यज्ञो देवानां प्रत्येति सुममादित्यासो भवता मृडयन्तः । आ चोर्वाची सुमतिर्ववृत्त्यादथै होश्चिद्या वरिवोवित्तरसदादित्येभ्यस्त्वा ॥४॥

देवताहरूका लागि यज्ञ सुखदायक हुन्छ । हे आदित्यगण ! हाम्रा लागि तिमीहरू कल्याणकारी छौ । तिमीहरूको श्रेष्ठ विवेकशील प्रेरणा हामीलाई प्राप्त होस् । पापीहरूको धन उपार्जनमा लागेको बुद्धि पनि हाम्रा लागि नै अनुकूल होस् । हे सोमदेवता ! आदित्यहरूको प्रसन्नताका लागि हामी तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ ।

विवास्वत्रादित्यैव ते सोमपीथस्तस्मिन् भस्त्व । श्रदस्मै नरो वचसे दधातन यदाशीर्दा दम्पती वाममश्नुतः । पुमान् पुत्रो जायते किन्दते वस्वधा विश्वाहारपऽधते गृहे ॥५॥

हे आदित्य ! तिमी अज्ञानरूपी अन्धकारलाई विनाश गर्ने साधन हो । पात्रमा रहेको सोमरस तिम्रा निम्ति सेवनयोग्य छ । यसबाट तिमी सबै किसिमले प्रसन्नचित्त होऊ । हे पुरुषार्थी मानिसहरू हो ! तिमीहरू आफ्ना वाणीमा सुसंस्कार धारण गर । गृहस्थ आश्रममा दम्पतीले धर्माचरण निर्वाह गरेपछि सबै किसिमका संस्कारहरूले सम्पन्न भएर पुत्र उत्पन्न हुन्छ र नित्य नै समृद्धि प्राप्त गरेर उनीहरू दुष्कर्म र ऋण आदिबाट निवृत्त रहँदै श्रेष्ठ गृहमा निवास गर्छन् ।

व्याममद्य सवितर्वामिमुखो दिवे दिवे वाममस्मभ्यश्च सावीः । वामस्य हि क्षयस्य देव भूरवा धिया वामभाजः स्याम ॥६॥

हे सर्वउत्पादक सवितादेवता । आज हाम्रा लागि श्रेष्ठ सुख प्रदान गर आउँदा दिनमा पनि सुखप्रदायक होऊ । यसै किसिमले प्रतिदिन हामीलाई उत्तम सुख प्रदान गर । तिमी विपुल धन र आश्रयका अधिपति हो भन्ने भावनाअनुसार हामीले पनि श्रेष्ठ धन प्राप्त गरौं ।

उपयामगृहीतोसि सावित्रोसि चनोधाश्चनोधाऽसि चनो मयि धेहि । जिन्य यज्ञं जिन्य यज्ञपतिं भगाय देवाय त्वा सवित्रे ॥७॥

हे सोम । तिमी उपयाम नामका पात्रमा सेवन गर्न योग्य छौ । तिमी सवितादेवसित सम्बन्धित अन्न वृद्धि गर्नमा समर्थ छौ, त्यसो हुनाले हामीलाई अन्न प्रदान गर । तिमी यज्ञ र यज्ञपतिलाई पूर्णता प्रदान गर । हामी सम्पूर्ण वैभवा आदिले युक्त, सर्वप्रेरक सवितादेवताका लागि तिमीलाई ग्रहण गर्दछौं ।

उपयामगृहीतोसि सुशर्मासि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षाय नमः । विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यऽएष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥८॥

हे सोम ! तिमी श्रेष्ठ नियमअनुशासनले सम्बद्ध छौ, श्रेष्ठ तथा सुखदायक गृहले सम्पन्न छौ । तिमी अति महत्त्वपूर्ण कर्तव्य निर्वाह गर्नमा सक्षम छौ, त्यसैले तिमीलाई हाम्रो नमस्कार छ । जगत्को सिर्जना गर्ने र धेरै किसिमका सेचन गुणले सम्पन्न प्रजापतिका लागि यो अन्न अर्पित छ । हामी तिमीलाई विश्वदेवाको प्रसन्नताका लागि स्थापित गर्दछौं ।

उपयामगृहीतोसि बृहस्पतिमुतस्य देव सोम तऽइन्द्रोरिन्द्रियावतः पत्नीवतो ग्रहीरऽ ऋदध्यासम् । अहं परस्तादहमवस्तादध्वन्तरिक्षं तदु मे पिताभूत् । अहश्च सूर्यमुभयतो ददर्शाहं देवानां परमं गुहा यत् ॥९॥

हे सोम । दिव्य गुणले सम्पन्न छौ । तिमी उपयाम पात्रमा ग्रहण गर्नका लागि योग्य छौ । ब्रह्मनिष्ठ ऋत्विक्हरूका प्रेरणाले तिम्रा मधुरतासम्पन्न शक्तिलाई हामी आफ्ना धर्मपत्नीका साक्षमा ग्रहण गर्दछौं । हामी आत्मरूप भएपछि उच्च स्थान र भूमिमा छँदा उन्नति गर्न सकौं । अन्तरिक्ष पिताभै भएर हाम्रो पालन गर्दछन् । हामी दुवै तर्फबाट सूर्यको दर्शन गर्न पाऔं । वेदज्ञका हृदयरूपी सर्वोत्कृष्ट तथा अति गोपनीय गुफामा रहेको परम तत्त्वज्ञानको हामी दर्शन गर्न सकौं ।

अग्नाऽइ पत्नीवन्तसजृद्वेन त्वष्ट्र सोम पिब स्वाहा । प्रजापतिर्वृषासि रेतोधा रेतो मयि धेहि प्रजापतेस्ते वृष्णो रेतोधसो रेतोधामशीय ॥१०॥

हे अग्नि । त्वष्टदेवताले जस्तै तिमी पनि पत्नीसहित भएर सोमपान गर । यो आहुति तिम्रै लागि समर्पित छ । हे उद्गाता । तिम्रोहेरू तेजस्वी वीर्य धारण गर्नमा र सन्तानको पालन गर्नमा सक्षम छौ । त्यसैले हामीमा पराक्रमको स्थापना गर । तिमीहरू यस्ता गुणले सम्पन्न व्यक्तिको निकटता पाएर हामी शक्तियान, अति पराक्रमशाली र सुसन्ततिले युक्त हुन सकौं ।

उपायामगृहीतोसि हरिरसि हरियोजनो हरिभ्यां त्वा । हर्योर्ध्वानास्थसहसोमा
इन्द्राय ॥११॥

हे उपायाम नामका पात्रमा ग्रहण गर्न योग्य सोम । तिमी हरियो वर्णका र रसको
रूपमा रहेका छौ । तिमीलाई ऋग्वेद र सामवेदको स्तुति गर्नका लागि हामी धारण
गर्दछौ । तिमीलाई इन्द्रका रथका दुवैतिरका अश्वका निम्ति नियोजित गर्दछौ । हे
सोमले युक्त धान्य ! तिमी इन्द्रदेवताका दुवै हरि नामका अश्वका निम्ति ग्रहण गर्न
योग्य छौ ।

यस्ते अश्वसनिर्भक्षो यो गोसनिस्तस्य तदृष्टयजुष स्तुतस्तोमस्य
शस्तोव्यस्योपहृतस्योपहृतो भक्षयामि ॥१२॥

हे सोमले सेचन गरिएका धान्य । यजुर्वेदका मन्त्रले जसको कामना गरिएको छ,
अश्वकृते मन्त्रले जसलाई स्तुति गरिएको छ सामवेदका स्तोत्रले जसलाई संवर्द्धित
गरिएको छ, त्यस्ता तिप्रो सेवन गर्नाले अश्व र गाईलाई पनि प्रेरणा दिन हामी समर्थ
भएका छौ । तिप्रो सेवनले प्राप्त हुने अभीष्ट फलको इच्छाले युक्त भएर हामी
तिमीलाई सादर सेवा गर्दछौ ।

देवकृतस्यैनसोवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसोवयजनमसि
पितृकृतस्यैनसोवयजनमस्यात्मकृतस्यैनसोवयजनमस्येनस्य
एनसोवयजनमसि । यच्चाहमेनो विदद्वाँश्चकार यच्चाविदद्वाँस्तस्य
सर्वस्यैनसोवयजनमसि ॥१३॥

हे यज्ञका साधनहरू हो ! तिमीहरू देवताका प्रति गरिएका यज्ञ आदि कर्मका बीचमा
उपेक्षित भएका कर्मका पापहरू पर हटाइदिन्छौ । मानिसप्रति ईर्ष्या, द्वेष, निन्दा,
स्वार्थपन आदि दोष गरिएका भए तिनका पाप हटाईछौ । पितृहरूप्रति श्राद्धतर्पण
आदि कर्महीन हुनाले उत्पन्न भएका पाप नाश गर्दछौ र आत्माप्रति भएका घात
प्रतिघातजन्य पापबाट पनि हामीलाई मुक्त गराउन सक्षम छौ । तिमी पहिलो अपराध र
अपराधबाट उत्पन्न पापलाई निवारण गर्दछौ । जानीजानीकन वा अनजानमा हामीबाट
जेजस्ता अपराधकर्म हामीबाट भए हामी ती सबै पापको निवारण गर्नमा तिमी सक्षम
छौ, त्यसैले हामीलाई सम्पूर्ण पापबाट विमुक्त गर ।

सं वर्चसा पयसा सं तनुभिरगन्महि मनसा सधं शिवेन । त्वष्ट्य सुदत्रो
विदधातु रायोनुमाष्ट्यं त्वो यदद्विलिष्ट्य ॥१४॥

हामीहरू सबैले ब्रह्महेजले सम्पन्न, दुध आदि रसले परिपूर्ण, श्रेष्ठ शरीर र
लोककल्याणकारी मनले सधैं युक्त रहन सकौ । श्रेष्ठ दान दाता त्वष्ट्यदेवताले
हामीलाई ऐश्वर्य प्रदान गरुन् र हाम्रा शरीरमा जुन कुराको कमी रहेको छ, त्यो पनि सबै
पूरा गराइदिऊन् ।

समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सधं सुरिभिर्मधवन्तसधं स्वस्त्या । सं ब्रह्मणा
देवकृतं यदस्ति सं देवानाधं सुमती यज्ञियानाधं स्वाहा ॥१५॥

हे ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेवता ! हामीलाई असल मन, गाई, अश्व, श्रेष्ठ ज्ञान र हितकारी
भावना प्रदान गर । देवताहरूको हित गर्ने ज्ञान र यज्ञीय कर्मले वैवताको जस्तै

उत्तिष्ठज्जोषसा सह पीत्वी शिप्रे अवेपयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् ।
 उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वीजसः एष ते योनिरिन्द्राय त्वीजसे ।
 इन्द्राजिष्ठाजिष्ठस्त्वं देवेष्वस्योजिष्ठोऽहं मनुष्येषु भूयासम् ॥८३९॥

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेवता । तिमी आफ्ना पराक्रमले प्रगति गर्दै पात्रमा राखिएको सोमरस पान गर र आफ्नो चिउँडो तथा नाकलाई कम्पायमान गराउँदै प्रसन्नता व्यक्त गर । हे सोम । तिमी उपयाम पात्रमा राखिएका छौ । तिमी स्थान यही हो । तिमी सेवामा उपस्थित भएका हामी याजकहरू ओजस्वी पराक्रम प्राप्त गर्नका लागि तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ । सबै देवताहरूका अगुवा तथा शक्तिशाली हे इन्द्रदेवता । हामी पनि मानिसहरूमा तिमीजस्तै सर्वश्रेष्ठ पराक्रमी बन्न सकौ ।

अदुश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनारऽअनु । भ्राजन्तो अग्नयोयथा ।
 उपयामगृहीतोसि सूर्याय त्वा भ्राजयैष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजय । सूर्य
 भ्राजिष्ठ भ्राजिष्ठस्त्वं देवेष्वसि भ्राजिष्ठोऽहं मनुष्येषु भूयासम् ॥८४०॥

सूर्यको किरणजस्तै सबै मानिसहरूमा विशेष रूपमा देखा पर्ने अग्नि सर्वत्र प्रकाशित भएका छन् । हे अतिप्राज्ञ नामका यज्ञीय पात्र । तिमी नियमपूर्वक ग्रहण गरिएका छौ हामी तेजस्वी सूर्यदेवताको प्रसन्नताका लागि तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ । तिमी आश्रय स्थान यही हो । ज्योतिसम्पन्न, तेजस्वी सूर्यदेवतालाई प्रसन्न गराउनका लागि हामी तिमीलाई स्थापित गर्दछौ । हे सूर्यदेवता । तिमी देवताहरूमा सर्वश्रेष्ठ ज्योतिसम्पन्न भएभैं हामी पनि मानिसहरूमा सर्वश्रेष्ठ देदीप्यमान हुन सकौ ।

उदु त्वं जातवेदस देव वहन्ति केतवः । दुरो विश्वाय सूर्यम् । उपयामगृहीतोसि
 सूर्याय त्वा भ्राजयैष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजय ॥८४१॥

सम्पूर्ण प्राणीका ज्ञाता सूर्यदेवताले समस्त विश्वलाई दृष्टि प्रदान गर्नका लागि ज्योतिर्मयी रश्मिहरू विशेष रूपले प्रकाशित भएका छन् ।

आजिन्न कलशं मह्यं त्वा विशन्तिवन्दवः । पुनरूर्जा निवर्तस्व सा नः सहस्रं
 ध्रुवोरुधारा पयस्वती पुनर्मा विशताद्रधिः ॥८४२॥

हे महिमाशाली गाईहरू हो । तिमीहरू यस कलशलाई सुँघ, यसमा भएको सोम आदि पोषक तत्व तिमीहरूमा प्रवेश होस् । त्यस ऊर्जालाई पुनः हजारी पोषक धाराहरूका माध्यमबाट हामीलाई प्रदान गर । हामीलाई दुध र ऐश्वर्य आदि बारम्बार प्राप्त होस् ।

इडे रन्ते हव्ये काम्ये चन्द्रे ज्योतेऽदिते सरस्वति महि विश्रुति । एता ते अघ्न्ये
 नामानि देवेभ्यो मा सुकृतं ब्रूतात् ॥८४३॥

विभिन्न खालका दैवी गुणले सम्पन्न हे गाईहरू हो । तिमीहरू सबैबाट प्रशंसनीय, रमणीय, यज्ञका लागि उपयोगी, दुधघिउ दिने, दैवी गुण बढाउने, दुधको खोलो बगाउने, महिमाशाली, सुप्रसिद्ध र वध नगर्न योग्य छौ । यसो हुनाले हामी तिमीहरूलाई आह्वान गर्दछौ । देवताहरूका लागि समर्पित यस श्रेष्ठ यज्ञमा देवताहरूसित हाम्रो निवेदन स्वीकार गर्नका लागि भनिदैओ ।

वि ऋन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पुतन्यतः । यो अस्मोरऽ अभिदासत्यधर
गमया तमः । उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा विमुधऽएष ते योनिरिन्द्राय त्वा
विमुधे ॥४४॥

हे इन्द्रदेवता ! हाम्रो शत्रुहरूलाई तिमी परास्त गरिदेऊ । रणक्षेत्रमा हाम्रो
विरोधीहरूलाई पराजित गराइदेऊ । हामीलाई आफ्ना अधीनमा राख्न खोज्नेहरूको
जीवन अन्धकारमय होस् । हे ग्रह ! तिमी उपयाम पात्रमा ग्रहण गरिएका छौ ।
तिमीलाई शत्रुसंहारक इन्द्रदेवताका लागि ग्रहण गरिएको छ । तिमी स्थान यही हो,
तिमीलाई यहाँ विशिष्ट रणकौशल प्रदर्शन गर्ने इन्द्रदेवताको प्रसन्नताका लागि स्थापित
गरेका छौ ।

वाचस्पति विश्वकर्माणमृतये मनोजुवं वाजे अद्या हुवेम । स नो विश्वानि
हवनानि जोषद्विधशम्भुवसे साधुकर्मा । उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा
विश्वकर्मणऽ एष ते योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्मणे ॥४५॥

मनजस्ते गतिशील, महाब्रवी वाचस्पति नै श्रेष्ठ कर्मका निर्माता हुन् । यस यज्ञका
लागि उनै इन्द्रदेवतालाई हामी आह्वान गर्दछौ । उत्तम कर्म गर्ने, सबैका हितकारी
हुनाले उनले हाम्रो हविष्यान्न स्वीकार गर्दछन् । हे ग्रह ! तिमी उपयाम पात्रमा ग्रहण
गरिएका छौ र तिमी आश्रयस्थल यही हो । विश्वकर्मा इन्द्रदेवतालाई प्रसन्न गर्नका
लागि हामी तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ ।

विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकुणोरवध्यम् । तस्मै विशः समनमन्त
पूर्वारयमुग्रे विहव्यो यथासत् । उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा विश्वकर्मणऽएष ते
योनिरिन्द्राय त्वा विश्वकर्मणे । ॥४६॥

सबै किसिमका उत्तम कर्महरूलाई सम्पन्न गर्ने हे विश्वकर्मा देवता ! तिमी बृद्धि
गराउने हविष्यान्नरूपी साधनले हामी यज्ञमानहरूको रक्षा गर । ऋषिहरूका ज्ञानले
प्रेरित साधकहरू तिमीलाई नमस्कार गर्दछन् । तिमी विशेष किसिमले आदरपूर्वक
आह्वान गर्ने योग्य छौ । त्यसो हुनाले तिमीलाई सबैले प्रणाम गर्दछन् । हे सोम !
तिमी उपयाम नामका यज्ञीय पात्रमा ग्रहण गर्न योग्य छौ । तिमीलाई विश्वकर्मा
इन्द्रदेवताको प्रसन्नताका लागि हामी ग्रहण गर्दछौ, तिमी स्थान यही हो । त्यसो हुँदा
विश्वकर्मा इन्द्रदेवतालाई प्रसन्न गर्नका लागि हामी तिमीलाई प्रतिष्ठित गराउँछौ ।

उपयामगृहीतोस्यन्ये त्वा गायत्रच्छन्दसं गृह्णामीन्द्राय त्वा त्रिष्टुप्छन्दसं गृह्णामि
विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जगच्छन्दसं गृह्णाम्यनुष्टुप्तेभिरः ॥४७॥

हे अदाभ्य पात्रमा ग्रहण गरिएका सोम ! तिमी उपयाम पात्रमा ग्रहण गर्न योग्य छौ ।
गायत्री छन्दले धारण गर्न योग्य हुनाले तिमीलाई हामी अग्निदेवताका निमित्त ग्रहण
गर्दछौ । त्रिष्टुप् छन्दले वरण गर्न योग्य तिमीलाई इन्द्रदेवताको प्रसन्नताका लागि
स्वीकार गर्दछौ र जगती छन्दले तिमीलाई सर्वदेव समूहका लागि धारण गर्दछौ । हामी
अनुष्टुप् छन्दमा आबद्ध भएका व्यर्थाले तिमी स्तुति गर्दछौ ।

व्रेशीनां त्वा पत्मत्रा धूनीमि कुक्कनानान्त्वा पत्मत्रा धूनीमि भन्दनानां त्वा
पत्मत्रा धूनीमि पदित्तमानां त्वा पत्मत्रा धूनीमि मधुन्तमानां त्वा पत्मत्रा धूनीमि
शुक्रं त्वा शुक्रं आ धूनीम्यन्हो रूपे सूर्यस्य रश्मिषु ॥४८॥

हे सोम ! मेघमा अडिङ्को पानी बर्साउनका लागि हामी तिमीलाई कम्पायमान
गराउँछौं । संसारको हितका लागि ध्वनि गर्ने मेघभिन्न रहेको पानी बर्सनका लागि
तिमीलाई कम्पित गराउँछौं । अत्यन्त आनन्ददायक बादलभिन्न रहेको पानी बर्साउनका
लागि तिमीलाई कम्पित गराउँछौं । अति सन्तुष्टिप्रद बादलभिन्नको पानी बर्साउनका
लागि तिमीलाई कैपाउँछौं । अमृतरूपी जलले परिपूर्ण मेघबाट वर्षा गराउनका लागि
तिमीलाई हामी कम्पित गराउँछौं । शक्तिसम्पन्न, पवित्र जल प्राप्त गर्नका लागि
तिमीलाई कम्पित गराउँछौं र तिमीलाई दिवसरूपी सूर्यदेवताका किरणका निम्ति
कम्पित गराउँछौं ।

ककुभर्ध्स्वरूपं वृषभस्य रोचते बृहच्छुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः सोमः सोमस्य
पुरोगाः । यते सोमादाभ्यं नाम जागुवि तस्मै त्वा गृह्णामि तस्मै ते सोम सोमाय
स्वाहा ॥४९॥

हे सोम ! तिमी बलवान्, तेजस्वी स्वरूप सूर्यजस्तै प्रकाशित भएको छ । महान्
आदित्य सोमका अधि लागेर हिँड्दछन् वा सोम नै सोमका अधि हिँड्दछन् । हे
सोम ! तिमी हानी नहुने, जीवन्त र जाग्रत छौ । त्यसो भएकैले हामीले तिमीलाई
ग्रहण गरेका छौं । श्रेष्ठ कर्ममा सलग्न रहँदा हामी तिमीलाई आहुति समर्पित गर्दछौं ।

उशिक् त्वं देव सोमान्नेः प्रियं पाथोपीहि वशी त्वं देव सोमेन्द्रस्य प्रियं
पाथोपीह्यस्मत्सखा त्वं देव सोम विशेषा देवानां प्रियं पाथोपीहि ॥५०॥

हे दिव्य गुणले सम्पन्न सोम ! तिमी दीप्तिमान् अग्निका प्रिय आहारका रूपमा उनलाई
प्राप्त होऊ । हे सोमदेवता ! तिमी जितेन्द्रिय इन्द्रका लागि प्रिय पेयका रूपमा
उनलाई प्राप्त होऊ । हे सोमदेवता ! तिमी हाम्रो भित्र भएर सम्पूर्ण देवसमूहको प्रिय
मार्ग अनुसरण गर र हामीलाई पोषण गरेर सन्तुष्ट गराऊ ।

इह रतिरिह रमध्वमिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वाहा । उपसृजन् धरुणं मात्रे धरुणो
मातरं धन्यं । रायस्योषमस्मासु दीधरत् स्वाहा ॥५१॥

हे गार्गहरू हो ! याजकहरूप्रतिको तिमीहरूको प्रेम स्थायी होस् । यिनीहरूसित सन्तुष्ट
रहेर आनन्दपूर्वक बस्ने गर । यो आहुति तिमीहरूका लागि समर्पित छ । संसारलाई धारण
गर्ने दिव्य अग्निदेवताले धर्तीमा स्थूल अग्नि प्रकट गर्नु र वाष्पीकरणका माध्यमबाट
धर्तीको जल सुकाएर प्राणपर्जन्यका रूपमा बर्साऊन् । हामीलाई पुत्रपौत्रादिसहित अपार
वैभव प्रदान गर्नु । यो आहुति तिमीलाई समर्पित छ ।

सत्रस्य ऋद्धिरस्यगन्म ज्योतिरमुताञ्जभूम । दिवं पृथिव्याञ्ज अघ्यारुहामाविदाम
देवान्त्स्कज्योतिः ॥५२॥

हे सोम तिमी यज्ञको समृद्धि बढाउँछौ । हामी यजमानहरू तिमी सहयोगले सूर्यरूपी
ज्योतिबाट ज्योतिर्भू भएर अमरत्व प्राप्त गरौं र भूलोकबाट दिव्यलोकमा आरोहण गर्न
सफल होऔं । हामी देवताको ज्योतिर्मय स्वर्गलोक हेर्नमा सफल होऔं ।

युव तमिन्द्रापर्वता पुरेयुधा यो नः पृतन्यापद तं तमिद्धत वज्रेण तं तमिद्धतम् ।
दूरे चत्ताय छत्सदगहनं यदिनक्षत् । अस्माकंश्च शत्रूपरि शूर विश्वतो दर्मा
दर्षीष्ट विश्वतः । भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजाभिः स्याम सुवीर वीरैः सुपोषाः
पोषैः ॥१३॥

युद्धक्षेत्रमा अधि सरेर पराक्रम प्रदर्शन गर्ने हे इन्द्र र पर्वतदेवताहरू हो ! तिमीहरू दुवै
युद्ध गर्ने प्रत्येक शत्रुलाई आफ्ना धारिला वज्रका प्रहारले यमलोक पुर्‍याओ । हे वीर !
शत्रुले चारै तिरबाट घेरेका बेलामा हामीलाई शत्रुबाट मुक्त गराओ । पृथ्वी, अन्तरिक्ष र
स्वर्ग यी तीनै लोकमा व्याप्त रहेका हे देवताहरू हो । तिमीहरूका अनुग्रहले हामी सबै
याजकहरू श्रेष्ठ, वीर, पराक्रमी सन्तानले युक्त हुँदै अपार धन तथा वैभवेले लाभान्वित
हुन सकौं ।

परमेष्ठ्यभिधीतः प्रजापतिर्वाचि व्याहृतायामन्यो अच्छेतः । सविता सन्या
विश्वकर्मा दीक्षाया पूषा सोमक्रयण्यमिन्द्रश्च ॥१४॥

हे यज्ञमा परमेष्ठी नाम प्राप्त गरेका सोम । तिम्रो मन्त्र उच्चारण गर्दै यजमानले आहुति
प्रदान गरन् । स्तुति गर्दा प्रजापति नाम प्राप्त गर्ने हे सोम । तिम्रो मन्त्र उच्चारण गरेर
यजमानले तिमीलाई आहुति प्रदान गरन् । सोमतर्फ यजमान फर्किएका अवस्थानमा
अन्ध भन्ने नाम उच्चारण गर्दै उसैका मन्त्रले हे सोम । तिमीलाई यजमानले आहुति
प्रदान गरन् । सबैका लागि पोषक र संरक्षक भएका अवस्थामा तिमीलाई सविता
नामले मन्त्रसहित आहुति प्रदान गरन् । दीक्षाका समयमा तिम्रो नाम विश्वकर्मा हुँदा
उपयुक्त मन्त्रसहित तिमीलाई यजमानले आज्यको आहुति प्रदान गरन् । आरोग्यवर्द्धक
किरणहरू तिमीले लिएर आएका अवस्थामा पूषा भन्ने तिम्रो नाम हुँदा त्यही
नामसुहाउँदो मन्त्रले तिमीलाई यजमानले आज्यको आहुति प्रदान गरन् ।

इन्द्रश्च मरुतश्च ऋषयोपोत्यितोसुः पण्यमानो मित्रः ऋतो विष्णुः
शिपिविष्टऊरायासन्नो विष्णुर्नन्धिवः ॥१५॥

किन्नका लागि तयारी गरेका अवस्थामा तिम्रो नाम इन्द्र र मरुत हुने हुँदा इन्द्राय
मरुद्भ्यश्च भन्ने मन्त्र उच्चारण गरी यजमानले आहुति प्रदान गरन् । किन्ने बेलामा
असुर नाम हुने हुँदा तिमीलाई असुराय स्वाहा भन्ने मन्त्रले यजमानहरू आहुति प्रदान
गरन् । मूल्य तिरेर किनिएका सोम मित्र हुनाले त्यस अवस्थामा त्यस्तै सुहाउँदो
मन्त्रले तिमीलाई आहुति प्रदान गरन् । यजमानले आफ्ना अधीनमा सोमलाई
लिइसकेपछि तिनको नाम विष्णु हुने हुँदा विष्णुकै नामका मन्त्रले तिमीलाई
आज्यआहुति प्रदान गरन् । गाडामा राखेर लगिँदै गरेका सोमको पनि विष्णु नै नाम
हुनाले यजमानले त्यस अवस्थामा विष्णवे नरन्धिषाय स्वाहा भन्ने मन्त्रले तिमीलाई
आज्य र आहुति प्रदान गरन् ।

प्रोद्धमाणः सोमः आगतो वरुणः आसन्ध्यामासन्नो गिराग्नीध्रः इन्द्रो हविर्धाने
धर्वोपावह्रियमाणो विश्वेदेवाः ॥१६॥

वाहनमा आउने सोम सोमकै नामले परिचित छन् । उनलाई सोमाय स्वाहा भनेर
आज्याहुति प्रदान गरिन्छ । चौकीमा सुरक्षित सोम वरुण नामले प्रसिद्ध हुन्छन् ।

त्यसैले तिनलाई वरुणकै मन्त्रले आज्य आहुति प्रदान गरिन्छ । आग्नीध्रका नजिक रहेका सोम अग्निका नामले परिचित हुनाले अग्नये स्वाहा मन्त्रले उनलाई आज्य आहुति प्रदान गर्दछन् । हविष्यात्रका रूपमा रहेका सोमलाई इन्द्र नामले चित्रे गरिन्छ, त्यसो हुँदा उनलाई इन्द्राय स्वाहा भन्ने मन्त्रले आहुति प्रदान गर्दछन् । अभिषवका निम्ति तयार गरिएको सोमको नाम अथर्व हुनाले अथर्वाय स्वाहा भन्ने मन्त्रले उनलाई आज्य र आहुति प्रदान गरिन्छ ।

**विश्वे देवाऽज्रश्च शत्रु न्युप्तो विष्णुराप्रोतपाऽ आप्याय्यमानो यमः स्यमानो विष्णुः
सम्प्रियमाणो वायुः पूयमानः शुक्रः पूतः शुक्रः क्षीरश्रीर्मथ्यी
सत्तुश्रीर्विश्वेदेवाः ॥१७॥**

विभिन्न भागमा विभाजन गरिसकेपछि हे सोम तिम्रो नाम विश्वेदेवा हुन्छ । त्यस बेला विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा भन्दै आज्याहुति प्रदान गरिन्छ । उपासकको संरक्षकका रूपमा विष्णु नाम हुनाले सोमलाई विष्णवे आप्रोतपाय स्वाहा भनेर घिउको आहुति प्रदान गरौं । अभिषव गरिएको सोमको नाम यम हुन्छ त्यस बेलामा यमाय स्वाहा भनेर नै उनलाई आहुति प्रदान गर्नुपर्दछ । शूद्रीकरण क्रियामा सोमको नाम वायु हुने हुँदा त्यस बेला वायुकै नामको मन्त्र उच्चारण गर्दै सोमलाई घिउको आहुति दिने गर्दछन् । शोधित भइसकेपछि पवित्र सोम शुक्र नामले परिचित हुन्छन् अनि तिनलाई शुक्राय स्वाहा भन्ने मन्त्रले घिउको आहुति प्रदान गरिन्छ । सालुमा मिसिएका सोमलाई मथी भन्ने नाम दिइएको हुँदा त्यस अवस्थामा मन्थिने स्वाहा भन्ने मन्त्रले सोमलाई आहुति प्रदान गर्नुपर्दछ ।

**विश्वे देवाऽमसेपूनीतोमुहोमायोद्यतो रुद्रो ह्यमानो वातोभ्यावृतो नृचक्षः
प्रतिष्ठयातो भक्षो भक्ष्यमाणः पितरो नाराशंसः ॥१८॥**

यज्ञका लागि चमस नामका पात्रमा राखिएका सोमलाई विश्वेदेवा भन्ने नाम दिइएको हुँदा विश्वेदेवताकै मन्त्रले उनलाई आहुति प्रदान गर्नुपर्दछ । ग्रहयज्ञका लागि प्रयुक्त सोमको नाम असु हुन्छ, त्यस बेलामा असवे स्वाहा भनेर उनलाई आहुति प्रदान गरिन्छ । हविका रूपमा प्रयुक्त सोमको नाम रुद्र हो । त्यस बेला रुद्राय स्वाहा भनेर आहुति दिनुपर्दछ । अवशेष हविका रूपमा भक्षण गर्न ल्याइएका अवस्थामा उनको नाम वात हुन्छ र त्यसै अनुसारका मन्त्रले उनलाई हवि प्रदान गर्नुपर्दछ । हे ब्रह्म ! यज्ञबाट बचेका सोमलाई नृचक्ष भन्ने नामले ग्रहण गर र नृचक्षसे स्वाहा भन्ने मन्त्रले हवि प्रदान गर । पान गरिँदै भएका अवस्थामा सोमलाई भक्षक नाम दिनुपर्दछ र उनका लागि भक्षाय स्वाहा भनेर आहुति प्रदान गर्नुपर्दछ । भक्षणपछि सोमलाई नारासि र पितृ नाम दिइन्छ तिनलाई पितृभ्यो नारासिभ्यो स्वाहा भन्ने मन्त्रले घिउको आहुति प्रदान गरिन्छ ।

**सत्रः सिन्धुरवभृथायोद्यतः समुद्रोभ्यवह्रियमाणः सलिलः प्रप्लुतो ययोरोजसा
स्कभिता रजाश्च सि वीर्येभिर्वीरतमा शविष्ठा । या पत्नेवे अप्रतीता
सहोभिर्विष्णू अगन्वरुणा पूर्वहृती ॥१९॥**

यज्ञ सकिएपछि अबभृथ स्नान गर्नका लागि प्रयुक्त सोमको नाम सिन्धु हो । त्यस बेला कुनै बाधाविघ्न आएमा सिन्धवे स्वाहा भन्ने मन्त्रले आज्यको आहुति दिनुपर्दछ ।

ऋजीप नामका कुम्भमा जलमाथि राखिएका सोमको नाम समुद्र हो । समुद्राय स्वाहा भनेर उनलाई घिउको आहुति दिनुपर्दछ । ऋजीप कुम्भका जलमा मिसिएका सोमको नाम सलिल हो । सलिलाय स्वाहा भनेर तिनलाई घिउको आहुति प्रदान गर्दछन् । जुन विष्णु र वरुणका पराक्रमले ब्रह्माण्डरूप घडा आआफ्ना स्थानमा विद्यमान छन्, जो आफ्नै पराक्रमले अत्यन्त बलशाली छन् र जो आफ्ना सामर्थ्यशक्तिले अद्वितीय छन्, तिनीहरूले नै शत्रुलाई परास्त गर्दछन् । उनीहरूका लागि यज्ञमा जुन प्रथम आहुति अर्पित गरिन्छ त्यही मङ्गलमय आहुति यहाँ उनीहरूका लागि समर्पित गरिएको छ ।

देवान्दिवमग्न्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु मनुष्यानन्तरिक्षमग्न्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु पितृभूधिवीमग्न्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु यङ्ग्व लोकमग्न्यज्ञस्ततो मे भद्रमभूत् ॥६०॥

जुन यज्ञ दिव्यलोकमा देवताहरूसमक्ष गयो, उसै दिव्य यज्ञको फल, दैवी कृपाका रूपमा विशिष्ट ऐश्वर्यका रूपमा हामीलाई प्राप्त होस् । जुन यज्ञ अन्तरिक्षलाई प्राप्त भएको छ, त्यसबाट हामीलाई श्रेष्ठ धन प्राप्त होस् । जुन यज्ञ पितृ र पृथ्वीलाई प्राप्त भएको छ, त्यसबाट हामीलाई वैभव प्राप्त होस् र यस यस्तो यज्ञ जुनसुकै लोकमा सम्पन्न भएको भए पनि हामीलाई त्यसबाट मङ्गल होस् ।

चतुस्त्रिंशत्तन्त्वो ये वितलिरे यः इमं यज्ञं स्वधया ददन्ते । तेषां छिन्नं सम्वेतइधामि स्वाहा धर्मा अप्येतु देवान् ॥६१॥

यज्ञ संवर्द्धित गर्ने प्रजापति आदि चौतिस देवताले यस यज्ञलाई विस्तृत गराउँछन् र श्रेष्ठ पोषक पदार्थ याजकहरूलाई प्रदान गर्दछन् । यज्ञलाई विस्तार गर्ने देवताहरूबाट प्राप्त वैभव हामी यज्ञको कार्यमा नै खटाउँछौं । देवताहरूका लागि समर्पित यो आहुति उनीहरूको आनन्द बढाउने काम गर्दछ ।

यज्ञस्य दोहो विततः पुरुत्रा सो अष्टधा दिवमन्वाततान । स यज्ञं धुक्व महि मे प्रजायां रायस्पोषं विश्वमायुरशीय स्वाहा ॥६२॥

यज्ञको फल विभिन्न किसिमले विस्तृत भएर अखिल ब्रह्माण्डका आठै दिशामा व्याप्त होस् । यो यज्ञ पृथ्वी, अन्तरिक्ष र स्वर्गमा विस्तृत भएर हामीलाई धन, सन्तान आदि अपार वैभव प्रदान गर्ने होस् । यसै रीतिले हामी सम्पूर्ण आयु भएको जीवन प्राप्त गरौं भनेर यो आहुति समर्पित गर्दै छौं ।

आ पवस्व हिरण्यवदध्वत्सोम वीरवत् । वाजं गोमन्तमा भर स्वाहा ॥६३॥

हे सोमदेवता ! हामीलाई सुन आदि धन, अश्व र वीर सन्ततिले युक्त वैभव प्रदान गर । गाईका दुधले युक्त अन्नले हामीलाई सम्पन्न बनाइदेऊ भनेर हामीहरू यो आहुति समर्पण गर्दछौं ।

॥इति अष्टमोऽध्यायः ॥

॥आठौं अध्याय सकियो॥

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि शाध्यन्दिना शुक्ल

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ नवमोऽध्यायः॥

॥नवीं अध्यायः॥

ऋषि— बृहस्पति, इन्द्र, दधिक्रावा वामदेव्य, वसिष्ठ, नाभानेदिष्ठ, तापस, वरुण, देवगण, देवश्रवा, देववात भारत ।

देवता— सविता, इन्द्र, रस, लिङ्गोक्त, रथ, पृथिवी, अश्व, अश्वस्तुति, प्रजापति, यजमान, दिशा, आसन्दी, सुन्वन, विश्वेदेवा, अर्यमा, अग्नि, पूषा, मित्र, वसु, देवगण, राक्षसघाती ।

छन्द— स्वराद आर्षो त्रिष्टुप्, आर्षो पङ्क्ति, विकृति, निचृत् अतिशक्वरो, भुरिक् कृति, भुरिक् अष्टि, भुरिक् जगती, उष्णिक्, त्रिष्टुप्, धृति, विराद उत्कृति, जगती, स्वराद अतिधृति, निचृत् अतिजगती, भुरिक् पङ्क्ति, निचृत् त्रिष्टुप्, निचृत् धृति, अत्यष्टि, निचृत् अत्यष्टि, स्वराद त्रिष्टुप्, अनुष्टुप्, स्वराद अनुष्टुप्, भुरिक् अनुष्टुप्, भुरिक् आर्षो गायत्री, स्वराद अतिधृति, कृति, निचृत् जगती, निचृत् धृति, विराद उत्कृति, विकृति, निचृत् अनुष्टुप्, भुरिक् ब्राह्मी बृहती, अतिजगती, स्वराद ब्राह्मी त्रिष्टुप् ।

देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय । दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाजं नः स्वदतु स्वाहा ॥१॥

हे तेजस्वी सवितादेवता ! यस यज्ञलाई उत्तम विधिले पूर्ण गर । यजमानलाई धनधान्य लाभका लागि प्रेरित गर । अन्नलाई पवित्र गराउने दिव्य किरणले हाम्रो अन्न पवित्र बनाऊ र वाचस्पतिदेवताले हाम्रो अन्नरूपी आहुति ग्रहण गर ।

ध्रुवसदं त्वा नृषदं मनःसदमुपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्याम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् । अप्सुषदं त्वा धृतसदं व्योमसदमुपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्याम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् । पृथिविसदं त्वान्तरिक्षसदं दिविसदं देवसदं नाकसदमुपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्याम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् ॥२॥

हे सोमदेवता ! तिमी सबैभन्दा अधिक योग्य, नेतृत्व गर्नेहरूका पालक, मानवसमुदायका मनमा रमाउने, स्थिर रूपले प्रतिष्ठित इन्द्रदेवताका आश्रयस्थल हौ । इन्द्रका लागि योग्य छौ भन्ने जानेर तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ । तिमी पहिले उपयाम पात्रमा स्थापित होऊ । यसै गरी प्रजाहरूमा, आकाशमा र धिउमा तेजस्वी रूपले विराजमान भएकाले इन्द्रदेवताका लागि योग्य भएको जानेर हामी तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ । तिमी दोस्रो उपयाम पात्रमा स्थापित होऊ । यसै गरी पृथ्वी, अन्तरिक्ष,

द्युलोक, ज्ञानीजनका र दुःखरहित रूपमा इन्द्रदेवताका लागि योग्य छै भन्ने जानेर तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ । यो तिमी आश्रयस्थल हो । तिमी यहाँ तेस्रो उपयाम पात्रमा पनि स्थापित रहन्छौ ।

अपांश् रसमुद्रवयसंश् सूर्ये सन्तंश् समाहितम् । अपांश् रसस्य यो रसस्त वो गृह्णाम्युत्तममुपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् ॥३॥

हे सोम ! प्रकाशपुञ्जमा रहने गरेका, सबै किसिमले धारण गर्न योग्य, जलको सारका पनि सार, कल्याणकारी रूपमा रहेका तिमीलाई हामी इन्द्र र वायुदेवताका लागि चतुर्थ उपयाम पात्रमा स्थापित गर्दछौ । यो तिमी स्थान हो । तिमी इन्द्रदेवताका लागि सबैभन्दा प्रिय हुनाले हामी उनैका लागि तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ ।

ग्रहाऽ ऊर्जाहुतयो व्यन्तो विप्राय मतिम् । तेषां विशिप्रियाणां वोहमिषमूर्जंश् समग्रभमुपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम् । सम्पूची स्थः सं मा भद्रेण पूरुक्तं विपुची स्यो वि मा पाप्मना पूरुक्तम् ॥४॥

हे सोमरस तथा आसवका ग्रह नामका पात्रहरू हो । तिमीहरू मेधावीजनलाई विशिष्ट मति प्रदान गर्दछौ । हामी याजकहरूका लागि तिमीभित्र रहेको रस उचित किसिमले स्थापित गर । हे ग्रह नामका पाँचौं पात्र । तिमी नियमअनुसार स्थापित गरिएका छौ । इन्द्र आदि देवताहरूको प्रसन्नताका लागि हामी तिमीलाई ग्रहण गर्दछौ । यो तिमी निवास हो । तिमीहरू दुवै सँगै रहेर हामीलाई कल्याण र सुख प्रदान गर र हामीभन्दा छुट्टै रहेर पापबाट हामीलाई जोगाऊ ।

इन्द्रस्य वज्रोसि वाजसास्त्वयाय वाजंश् सेत् । वाजस्य तु प्रसवे मातरं महीमदितिं नमा वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्मं साविषत् ॥५॥

तिमी इन्द्रको वज्रजस्तै अचुक छौ । तिमी अन्नयुक्त छौ, त्यसैले तिम्रोबाट अन्न प्राप्त होस् । हामी आफ्नो वाणीरूपी मन्त्रले माता अदितिजस्तै धर्ती मातालाई अन्न प्राप्त गर्नका लागि निश्चित रूपले प्रेरित गर्दछौ । यो सम्पूर्ण विश्वलाई नै आफ्नो प्रभाव क्षेत्र बनाएका सविता देवताले हामीलाई धर्मका निमित्त गतिशील बनाऊन् ।

अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवत वाजिनः । देवीरापो यो वऽकर्मिः प्रतूर्तिः ककुन्मान् वाजसास्तेनार्य वाजंश् सेत् ॥६॥

जलका अन्तःस्तलमा अमृत र पुष्टिदायक औषधिहरू छन् । अश्व, अमृत र औषधिरूपी जल पान गरेर हामी बलवान् होऔं । हे जलसमूह ! तिमी उज्ज्व र वेगवान् तरङ्गहरू हाम्रा लागि अन्नप्रदायक बनून् ।

वातो वा मनो वा गन्धर्वाः सप्तविधंशतिः । ते अग्नेधमयुज्यंस्ते अस्मिज्जवमादधुः ॥७॥

वायु, मन, गन्धर्व, पृथ्वीलाई धारण गर्ने सत्ताईस नक्षत्र आदि पहिलेदेखि नै अश्वसँग आबद्ध छन् । तिनले यस यज्ञलाई गतिशील बनाऊन् ।

वातरंध्रहा भव वाजिन्युज्यमाना इन्द्रस्येव दक्षिणः श्रियैधि । युञ्जन्तु त्वा
मरुतो विश्वदेवस्य आ ते त्वध्य पत्सु जवं दधातु ॥५॥

हे अग्निरूपी घोडा ! रथमा नारिपछि तिमी वायुको जस्तै वेगले सम्पन्न हुन्छौ ।
दाहिनेतर्फ रहेर इन्द्रदेवताको शोभा बढाऊ । मेधावी मरुतहरू तिमीलाई रथमा नियुक्त
गरुन् र त्वध्यदेवताले तिम्रा खुट्टा वेगवान् बनाऊन् ।

जवो यस्तो वाजिनिहितो गुहा यः रथेने परीत्तो अचरच्च वाते । तेन नो वाजिन्
बलवान् बलेन वाजजिच्च भव समने च परियिष्युः । वाजिनो वाजजितो
वाजध्वं सरिष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमवजिघ्रत ॥९॥

हे बलशाली ! तिम्रो गति हृदयमा, रथेनपर्शमा र वायुमा छ । त्यसै बलले बलशाली
भएर हामीलाई युद्धमा विजयी बनाऊ । युद्धमा शत्रुलाई पराजित गरेर हाम्रो सङ्कट
हटाइदोऊ । हे अत्र विजेता बलशाली जग्नि ! अत्र प्राप्तिका कामनाले बृहस्पतिका
चरुको भाग सुँघेर त्यसको सूक्ष्म अंश ग्रहण गर ।

देवस्याहध्वं सवितुः सवे सत्यसवसो बृहस्पतेरुत्तमं नाकध्वं रुहेयम् ।

देवस्याहध्वं सवितुः सवे सत्यसवसो इन्द्रस्योत्तमं नाकध्वं रुहेयम् ।

देवस्याहध्वं सवितुः सवे सत्यप्रसवसो बृहस्पतेरुत्तमं नाकमरुहम् ।

देवस्याहध्वं सवितुः सवे सत्यप्रसवसो इन्द्रस्योत्तमं नाकमरुहम् ॥९०॥

सत्यको मार्गमा चलने प्रेरणा प्रदान गर्ने सवितादेवताका अनुशासनमा रहेर हामी
याजकहरू बृहस्पतिदेवताको श्रेष्ठ तथा इन्द्रको उत्कृष्ट स्वर्गमा आरोहण गरौ । सत्य र
न्यायले युक्त सबै खालका सुख प्रदान गर्ने सवितादेवताका प्रेरणाले हामी याजकहरू
बृहस्पतिदेव र इन्द्रदेवताका उत्कृष्ट स्वर्गमा आरुढ होऔं ।

बृहस्पते वाजं जय बृहस्पतये वाचं वदत बृहस्पतिं वाजं जापयत । इन्द्र वाजं
जयेन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयत ॥९१॥

हे बृहस्पति ! तिमी विजय प्राप्त गर । हे याजकहरू हो ! बृहस्पतिदेवताका लागि
स्तुति गाओ र विजयी बनाओ । हे इन्द्रदेवता ! तिमी विजय प्राप्त गर । हे याजकहरू
हो ! इन्द्रदेवताका लागि स्तुति गाओ र विजयी बनाओ ।

एषा वः सा सत्या संवागभूधया बृहस्पतिं वाजमजीजपताजीजपत बृहस्पतिं
वाजं वनस्पतयो विमुच्यध्वम् । एषा वः सा सत्या संवागभूधयेन्द्रं
वाजमजीजपताजीजपतेन्द्रं वाजं वनस्पतयो विमुच्यध्वम् ॥९२॥

हे गाउनेबजाउनेहरू हो ! एकैसाथ स्वर मिलाएर बृहस्पतिदेवतालाई युद्धमा विजयी गराउने
सक्ने खालको वाणी निकाल । हे वनसमूहका स्वामी ! इन्द्रदेवताले विजय प्राप्त गर्न
सक्नु भनेर आफ्ना सैनिक, घोडा र रथ छोडिदोओ । हे सेनाध्यक्ष हो ! त्यसरी विजयी
भएपछि आफ्ना सैनिक, घोडा र रथलाई सुस्ताउनका लागि मुक्त गरिदोओ ।

देवस्याहध्वं सवितुः सवे सत्यप्रसवसो बृहस्पतेर्वाजजितो वाजं जेषम् ।

वाजिनो वाजजितो ध्वन स्कभुवन्तो योजना मिमानाः काष्ठं गच्छन्त ॥९३॥

सबैलाई प्रेरणा प्रदान गर्ने, सबैलाई प्रकाशित गराउने, सत्यका प्रेरक बृहस्पतिदेवताका
अनुशासनमा रहेर युद्धमा विजयी होऔं । हामीलाई युद्धमा विजयी गराउने हे अश्वहरू

हो ! शत्रुको मार्ग रोक्दै गतिका साथ कोसौ परसम्म कुदेर हामीलाई सीमापारि पुऱ्याइदो ।

एष स्य वाजी क्षिपिणि तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो जपिकश्च आसनि । ऋतु
दधिक्राञ्जनु सन्धे सनिष्यदत्पथामङ्गाथ्, स्यन्वापनीफणत् स्वाहा ॥१४॥

यी अश्व, ग्रीवा, वक्ष र मुखमा बाँधिएका, यज्ञको उद्देश्यले मार्गका सबै बाधाहरू हटाउँदै शब्दनाद गर्दै अगाडि बढिरहेका छन् । त्यसमाथि बसेका वीरहरू शीघ्रतापूर्वक शत्रुहरूलाई हतियारले प्रहार गर्दछन् भन्ने उद्देश्यले हामी आहुति समर्पित गर्दछौं ।

उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनुवाति प्रगर्धिनः । श्येनस्येव ध्रजतो
अङ्कुसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः स्वाहा ॥१५॥

पंखेटाले चराको अनुसरण गरेभैं वेगपूर्वक कुद्ने र प्रतिस्पर्धा गर्ने दधिक्रादेवताको अनुसरण मानिसले गर्दछन् । बाज पक्षीको उडानजस्तो गरी हिँड्ने र सुरक्षा प्रदान गर्ने दधिक्रादेवताका शरीरलाई सबैले एकै ठाउँमा भेला भएर अन्न आदि प्राप्त गर्नका लागि चारै तिरबाट घेर्दछन् ।

शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः । जम्भयन्तोहि वृकथ्
रक्षाथ्, सि सनेम्यस्मद्युवन्नमीवाः ॥१६॥

यज्ञ र युद्धमा वाजिन् नामका अग्नि र घोडा हाम्रा लागि कल्याणकारी होऊन् र दैवी कार्यमा यज्ञको आहुतिले आफ्नै सुसज्जित होऊन् । तिनीहरूले चाँडै सपभैं कुटिल, ज्वाँसाजस्तो पछाडिबाट आक्रमण गर्ने, विघ्नकारी दुष्ट पुरुषलाई हामीबाट उनैले धेरै पर पुऱ्याइदिऊन् ।

ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हव विश्वे शुण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः । सहभ्रसा
मेघसाता सनिष्यवो महो ये धनथ्, समिथेषु जभिरे ॥१७॥

प्रसिद्ध याज्ञिक, अश्वमा सवार गर्ने, बलवान्, असामान्य गतिमा गमन गर्ने, वीरले हाम्रो कुरो सुनुन् । हजारौंलाई तृप्त गराउने, यज्ञका अधिष्ठाता, आवश्यकताहरूलाई पूरा गराउने, वीरहरू जीवन सङ्ग्राममा महान् ऐश्वर्यशाली बन्दछन् ।

वाजे वाजेऽ वत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृताऽ ऋतज्ञाः । अस्य मध्वः पिबत
मादयध्वन्तुप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥१८॥

हे बलशाली वाजी देवताहरू हो ! तिमीहरू अमर, सत्ययज्ञको ज्ञाता र विद्वान् छौं । तिमीहरू धनका लागि हुने युद्धमा हाम्रो रक्षा गर । तिमीहरू यस यज्ञमा आएर सोमरस पान गरेर आनन्दित होओ र सन्तुष्ट भएपछि देवयानका मार्गबाट प्रस्थान गर ।

आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादेमे द्यावापृथिवी विश्वरूपे । आ मा गर्ता पितरा
मातरा चा मा सोम अमृतत्वेन गम्यात् । वाजिनो वाजजितो वाजथ्, ससुवाथ्,
सो बृहस्पतेर्भागमवजिघ्नत निमृजानाः ॥१९॥

मातापिताका रूपमा रहेका विश्वरूप द्यावापृथिवी आएर हाम्रो रक्षा गरुन् । हामीलाई अन्न उत्पादनको ज्ञान प्राप्त होस् र अमृतभावले सोम प्राप्त होस् । हे बलशालीहरू हो ! बृहस्पतिदेवताका अन्नको भाग प्रसन्न चित्तले प्राप्त गर ।

आपये स्वाहा स्वापये स्वाहापिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे स्वाहाहर्षतये
स्वाहाहे मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनधे, शिनाय स्वाहा विनधे,
शिनऽअन्त्यायनाय स्वाहान्त्याय धौवनाय स्वाहा धुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये
स्वाहा ॥२०॥

देवत्व प्राप्त गर्नका लागि, उत्तम सुखको प्राप्तिका लागि, बारम्बार जन्मने देवताहरूका
लागि, यज्ञरूपी परम शक्तिका लागि, प्रजापतिका लागि, दिनका स्वामीका लागि,
सुन्दर दिवसका लागि, अविनाशी सुन्दर समयका लागि, अन्त्यसम्म पुऱ्याउने
अविनाशीका लागि, भुवनको सीमाका लागि, सम्पूर्ण भुवनका स्वामीका लागि,
अधिपति आदि सबै देवताका लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ, सबै देवशक्तिले
त्यसलाई ग्रहण गरुन् ।

आयुर्यज्ञेन कल्पन्तां प्राणो यज्ञेन कल्पन्तां चक्षुर्यज्ञेन कल्पन्ताथ, श्रोत्रं यज्ञेन
कल्पन्तां पृष्ठं यज्ञेन कल्पन्तां यज्ञो यज्ञेन कल्पन्ताम् । प्रजापतेः प्रजाऽअभूम
स्वर्देयाऽजगन्मामृताऽअभूम ॥२१॥

यस यज्ञका प्रभावले हाम्रो आयु बढोस्, हाम्रो प्राण बलियो होस्, आँखाको ज्योति
रेजिलो होस्, सुत्रे शक्ति टड्कारो होस्, हाम्रो ढाड बलियो होस्, हाम्रो यज्ञ विस्तृत
होस् । हामी सबै ईश्वरका सन्तान बनेर रहौं । हामी सबै मेधावी बनेर दिव्य सुख प्राप्त
गरौं र अमृतत्व प्राप्त गर्नमा समर्थ होऔं ।

अस्मे योऽअस्तिवन्द्रियमस्मे नृष्णमुत ऋतुरस्मे वर्चाथेसि सन्तु वः । नमो मात्रे
पृथिव्यै नमो मात्रे पृथिव्याऽइयं ते राढ्यन्तासि यमनो ध्रुवोसि धरुणः । कृष्यै
त्वा क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा ॥२२॥

हे दिसाहरू हो ! तिमीहरूको सबै ऐश्वर्य, धन, कार्यशक्ति र तेज हामीलाई प्राप्त
होस् । माता पृथ्वीका लागि आदरसहित हामी नमस्कार अर्पित गर्दछौं । हे
मातृभूमि ! तिमी सञ्चालनशक्ति भएकी शासनशक्तिले सम्पन्न छौ। तिमी नै
अनेकौं किसिमका व्यवस्था बनाउने र सबैलाई आश्रय प्रदान गर्ने हो । खेतीको
कामका लागि, संसारको हितका लागि, देशमा ऐश्वर्य वृद्धि गर्नका लागि, प्रजाको
पालनपोषण गर्नका लागि र आफ्नो कुशलतापूर्वक उन्नतिका लागि तिमीलाई हामी
स्वोकार गर्दछौं ।

वाजस्येम प्रसवः सुषुकेग्रे सोमथ, राजानमोषधीष्वप्सु । ताऽअस्मभ्य
मधुमतीर्भवन्तु वयथ, राष्ट्रे जागृयाम पुरोहिताः स्वाहा ॥२३॥

सोम नामका अत्यन्त दीप्तिमान् पदार्थलाई अन्नका उत्पादक प्रजापतिले सबैभन्दा
पहिले जल र औषधिका बीचमा उत्पन्न गरे । हाम्रा लागि यो सोम मधुर रसले युक्त

होओस् । हामी पुरोहितहरू राष्ट्रमा जागरुक अवस्थामा रहन सकौं भन्दै यो आहुति समर्पित गरिएको छ ।

वाजस्येमा प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विद्या भुवनानि सम्राट् । अदित्सन्तं दापयति प्रजानन्तस् नो रयिष्, सर्ववीरं नियच्छतु स्वाहा ॥२४॥

अन्नका उत्पादक प्रजापतिले सम्पूर्ण भुवनसहित झुलोकलाई आश्रय दिएका छन् । उनै प्रजापतिले आहुति प्रदान गर्नका लागि हाम्रा वृद्धिलाई प्रेरित गर्नु र सुसन्ततिसहित ऐश्वर्य प्रदान गर्नु भनेर यो आहुति समर्पित गरिएको छ ।

वाजस्य नु प्रसवःआबभूवेमा च विद्या भुवनानि सर्वतः । सनेमि राजा परियाति विद्वान् प्रजा पुष्टिं वर्धमानो अस्मे स्वाहा ॥२५॥

अन्नका उत्पादक प्रजापतिले सबै तिरबाट सम्पूर्ण भुवनहरूलाई उत्पन्न गरे । उनै सनातन, सर्वज्ञाता प्रजापति हाम्रा प्रजा, पशुधन र समस्त ऐश्वर्यको वृद्धि गर्दै सबैभन्दा माथित्तो स्थानमा निवास गरेका छन् । यो आहुति उनै प्रजापतिका लागि समर्पित छ ।

सोमश्च राजानमवसेगिनमन्वारभामहे । आदित्यान्विष्णुश्च सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिश्च स्वाहा ॥२६॥

हाम्रो पालनपोषणका लागि जसले राजा, सोम, अग्नि, बाहू आदित्य, विष्णु, सूर्य, ब्रह्मा र बृहस्पति उत्पन्न गरे, उनै प्रजापतिको हामी स्तुति गर्दछौं । यो आहुति उनै प्रजापतिका लागि समर्पित छ ।

अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय । वार्तं विष्णुः सरस्वतीश्च सवितारं च वाजिनश्च स्वाहा ॥२७॥

हे परमात्मा ! तिमी अर्यमा, बृहस्पति, इन्द्र, वाणीकी अधिष्ठात्री देवी सरस्वती, विष्णु, सवितादेवता र बलवान् देवगणलाई दान गर्नका लागि प्रेरित गर । हामी यो आहुति तिम्रा लागि समर्पित गर्दछौं ।

अग्ने अच्छ वदेह नः प्रति नः सुमना भव । प्र नो यच्छ सहस्रजित्वः हि धनदा असि स्वाहा ॥२८॥

हे अग्निदेवता ! हामीप्रति तिमी श्रेष्ठ मनोभाव राखेर यज्ञमा उपस्थित होऊ र हाम्रा लागि हितकारी उपदेश देऊ । हे एकलै अनेकौं शत्रु जितेर प्रजाको पालन गर्ने अग्निदेवता ! तिमी ऐश्वर्यप्रदाता हो । त्यसैले हामीलाई पनि धनधान्यले परिपूर्ण गराऊ । हामी यो आहुति तिमीलाई समर्पित गर्दछौं ।

प्र नो यच्छत्वर्यमा प्र पूषा प्र बृहस्पतिः । प्र वादेवी ददातु नः स्वाहा ॥२९॥

अर्यमा, भग र बृहस्पतिदेवताले हामीलाई ऐश्वर्यले परिपूर्ण गर्नु । समस्त देवता र वाणीकी अधिष्ठात्री, सत्यप्रिय देवी सरस्वतीले भरपूर धन आदि सम्पदा प्रदान गर्नु ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेक्षिनीर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रिये दधामि बृहस्पतेष्ट्वा साम्राज्येनाभिषिज्वाम्यसौ ॥३०॥

सबैलाई उत्पन्न गर्ने सविता देवताका सृष्टिमा सरस्वतीका वाणीका प्रेरणाले अश्विनीकुमारदेवताहरूका बाहु र पूषादेवताका हातले हामी तिमीहरूलाई धारण

गर्दछै । त्यसपछि बृहस्पति देवताका श्रेष्ठ नियन्त्रणमा सुव्यवस्था बनाएर यस साप्राज्यलाई सञ्चालन गर्ने काममा तिम्रीलाई स्थापित गर्दछै ।

**अग्निरैकाक्षरेण प्राणमुदजयत्तमुज्जेषमग्निनी द्व्यक्षरेण द्विपदो भनुष्यानुदजयत्ता
तानुज्जेष विष्णुस्व्यक्षरेण त्रील्लोकानुदजयत्तानुज्जेषः सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः
पशुनुदजयत्तानुज्जेषमूषापञ्चाक्षरेण ॥३१॥**

अग्निदेवताले एकाक्षरका दैवी गायत्री छन्दका प्रभावले उत्कृष्ट प्राणमाथि विजय प्राप्त गरे । हामी पनि त्यसै एकाक्षरका प्रभावले प्राणमा विजय प्राप्त गरौं । दुई अक्षरका ऽष्णिक् छन्दका प्रभावले अश्विनीकुमारहरूले दुई खुट्टे मानिसमाथि विजय प्राप्त गरे । हामी पनि त्यसका प्रभावले मानिसमाथि विजय प्राप्त गरौं । तीन अक्षरको दैवी अनुष्टुप् छन्दका प्रभावले विष्णुले तीनै लोकलाई विजय गरेभैं हामी पनि तीन लोक विजयी बनौं । चार अक्षरको दैवी बृहती छन्दका मन्त्रको प्रभावद्वारा सोमले चार खुट्टे पशुहरूलाई जितेभैं हामी पनि उसै मन्त्रका प्रभावले पशुमाथि विजय प्राप्त गरौं ।

**पूषा पञ्चाक्षरेण पञ्च दिशः उदजयत्तऽ उज्जेषः सविता षडक्षरेण
षट्सुतुदजयत्तानुज्जेष मरुतः सप्ताक्षरेण सप्त ग्राम्यान् पशुनुदजयस्तानुज्जेष
बृहस्पतिरष्ट्यक्षरेण गायत्रीमुदजयत्तानुज्जेषमित्रो नवाक्षरेण ॥३२॥**

पाँच अक्षरको दैवी पङ्क्ति छन्दका प्रभावले पूषा देवताले पाँचै दिशाहरूमाथि विजय प्राप्त गरेका छन् । हामी पनि उसै गरी उसै मन्त्रका प्रभावले ती दिशाहरूमा विजयी होऔं । छ अक्षर भएका दैवी त्रिष्टुप् छन्दका प्रभावले सविता देवताले छ वटा ऋतुहरूमाथि विजय प्राप्त गरेभैं हामी पनि त्यस छन्दका मन्त्रले छ ऋतुहरूमा विजय प्राप्त गरौं । सात अक्षरको दैवी जगती छन्द हो, त्यसका प्रभावले मरुत देवताहरूले सात किसिमका गाई आदि घरपालुवा दुधालु पशुमाथि विजय प्राप्त गरेका छन् । हामी त्यस छन्दयुक्त मन्त्रका प्रभावले ती पशुमाथि विजयी हुन सकौं । दैवी जगती छन्द आठ अक्षरको हुन्छ । त्यस छन्दका प्रभावले बृहस्पतिदेवताले गायत्री सिद्ध गरे । हामी पनि उनकै जस्तो त्यसै छन्दका मन्त्रले गायत्री सिद्ध गर्न सकौं ।

**मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृत्तं स्तोममुदजयत्तमुज्जेष वरुणो दशाक्षरेण
विराजमुदजयत्तानुज्जेषमिन्द्रः एकादशाक्षरेण त्रिष्टुभमुदजयत्तानुज्जेष विश्वेदेवा
द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयस्तानुज्जेष वसवस्त्रयोदशाक्षरेण ॥३३॥**

दैवी शक्वरी छन्द नौ अक्षरको छ, त्यस छन्दका मन्त्रका प्रभावले मित्र देवताले ज्ञान, कर्म र भक्ति यी तीन किसिमका वृत्तिहरूमाथि विजय प्राप्त गरेका छन् । हामी पनि उसै मन्त्रका प्रभावले उसै गरी तीन वृत्तिहरूमाथि विजय प्राप्त गर्न सकौं । दस अक्षरको दैवी अतिशक्वरी छन्द हुन्छ । त्यस छन्दका मन्त्रका प्रभावले वरुण देवताले विराटमाथि विजय प्राप्त गरेका छन् । त्यस छन्दको साधनाले हामी पनि विराटमाथि विजयी हुन सकौं । एघार अक्षरको दैवी अष्टि छन्द हो । त्यस छन्दका प्रभावले त्रिष्टुप् नामको शक्तिमाथि विजय प्राप्त गरे । हाम्रो पनि त्यस छन्दका मन्त्रले विजय प्राप्त गर्न सकौं । बाह्र अक्षरको दैवी अत्यष्टि नामको छन्द छ । त्यस छन्दका

मन्त्रले विश्वेदेवताले जगती नामको स्तोममाथि विजय प्राप्त गरे । हामी पनि त्यसका प्रभावले त्यही विजय प्राप्त गर्न सकौं ।

वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशथं स्तोममुदजयैस्तमुज्जेषः रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण चतुर्दशथं स्तोममुदजयैस्तमुज्जेषमादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशथं स्तोममुदजयैस्तमुज्जेषमदितिः षोडशाक्षरेण षोडशथं स्तोममुदजयस्तमुज्जेष प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशथं स्तोममुदजयस्तमुज्जेषम् ॥३४॥

दैवी धृति छन्दमा तेह् वय अक्षर छन् । त्यस छन्दका मन्त्रको प्रभावले वसुहरूले नौद्वार र चार अन्तःकरण गरी तेह् शक्ति जितेका छन् । हामी पनि उसरी नै त्यस छन्दले विजयी हुन सकौं । चौध अक्षरको दैवी अतिधृति छन्दका प्रभावले रुद्रहरू चौध किसिमका रत्नहरू जित्न सफल भए । हामी त्यस मन्त्रका प्रभावले त्यो विजय प्राप्त गर्न सकौं । पन्ध्र अक्षरको आसुरी गायत्री छन्द हुन्छ । त्यस छन्दका मन्त्रका बलले आदित्यहरूले चार वेद, चार उपवेद, छ वेदाङ्ग र कार्यकुशलता गरी पन्ध्र वटा शक्तिमा अधिकार जमाएका थिए । त्यस छन्दका मन्त्रका प्रभावमा हामी पनि त्यो विजय प्राप्त गर्न सकौं । सोह् अक्षरको प्राजापत्या अनुष्टुप् छन्द हुन्छ । त्यसका प्रभावले देवमाता अदितिले सोह् वय कलाको समूह जितेकी थिइन् । हामी पनि त्यसका प्रभावले त्यो विजय प्राप्त गर्न सकौं । सत्र अक्षरको निचूत आर्ची गायत्री छन्द छ । त्यस छन्दका मन्त्रका प्रभावले प्रजापतिले चार वर्ण, चार आश्रम, चार कर्म, चार पुरुषार्थ र आफ्नो मति गरी जम्मा सत्र वटा शक्तिमाथि विजय प्राप्त गरेका थिए । हामी पनि त्यसका प्रभावले ती शक्तिहरूमाथि विजय प्राप्त गर्न सकौं ।

एष ते निश्चिन्ति भागस्तं जुषस्व स्वाहाग्निनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पुरः सदभ्यः स्वाहा यमनेत्रेभ्यो देवेभ्यो दक्षिणासदभ्यः स्वाहा विश्वेदेवनेत्रेभ्यो देवेभ्यः पश्चात्सदभ्यः स्वाहा मित्रावरुणनेत्रेभ्यो वा मरुतेत्रेभ्यो वा देवेभ्यः उत्तरासदभ्यः स्वाहा सोमनेत्रेभ्यो देवेभ्यः उपरिसदभ्यो दुवस्वदभ्यः स्वाहा ॥३५॥

हे पृथ्वीदेवी ! यो तिप्पो भाग हो, ग्रहण गर । पूर्व दिशामा विराजमान अग्निदेवताका निम्ति, दक्षिण दिशामा रहेका यम देवताका निम्ति, पश्चिम दिशामा रहेका विश्वेदेवताका निम्ति, उत्तर दिशामा विराजमान मित्रावरुण वा मरुत् देवताका निम्ति र अन्तरिक्षमा तथा दुलोकमा रहेका हवि ग्रहण गर्ने देवताहरूको प्रसन्नताका लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ । सबै देवशक्तिहरूले स्नेहपूर्वक यो आहुति ग्रहण गरुन् ।

ये देवाऽग्निनेत्राः पुरःसदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा यमनेत्रा दक्षिणासदस्तेभ्यः स्वाहा । ये देवा विश्वदेवनेत्राः पश्चात्सदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा मित्रावरुणनेत्रा वा मरुतेत्रा वोत्तरासदस्तेभ्यः स्वाहा ये देवाः सोमनेत्राऽउपरिसदो दुवस्वन्तस्तेभ्यः स्वाहा ॥३६॥

पूर्वमा रहेका देवताको नेतृत्व अग्निदेवताले गर्दछन्, दक्षिण दिशामा रहेका देवताहरूको नेतृत्व यमले गर्दछन्, पश्चिम दिशामा भएका देवताहरूको नेतृत्व विश्वेदेवताले गरेका छन् र उत्तरमा हुने देवताहरूको नेतृत्व मित्रावरुण वा मरुत्हरूले गर्दछन् । ती सबै

देवताका साथ घुलोकमा हुने देवताको नेतृत्व हबि स्वीकार गर्ने सोमले गरेका हुन्छन् । ती सबै देवताहरूका लागि यो श्रेष्ठ आहुति प्रदान गरिएको छ ।

अग्ने सहस्य पृतनाऽअभिमातीरपास्य । दुष्टास्तरग्रतीर्वचोधा
यज्ञवाहसि ॥३७॥

हे शत्रुले जित्न नसक्ने अग्निदेवता ! शत्रुको सेना पराजित गर । आपद् निम्त्याउनेलाई हटाऊ । तिमी आफ्ना शत्रुको सेना जितेर यज्ञ गर्ने यजमानलाई मनगो अन्न दिएर तेजस्वी बनाऊ ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेक्षिनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । उपाध्वं शोर्वीरेण
जुहोमि हतः रक्षः स्वाहा रक्षसां त्वा वधायावधिष्य रक्षोवधिष्यामुमसी
हतः ॥३८॥

संसार उत्पन्न गर्ने सवितादेवताका सृष्टिमा प्राणवान् शक्तिको सामर्थ्य अश्विनीकुमारहरूका बाहुबाट र पूषादेवताका हातबाट हामीले तिम्ना लागि ग्रहण गरेर यो उत्तम आहुति समर्पित गरेका छौं । तिमीले शत्रु नाश गरेभैं हामी पनि दुष्टहरूलाई विनाश गर्न सकौं । यो दुष्ट राक्षस नाश भएभैं हामी पनि यी विकृतिरूपी दुष्टहरूलाई विनाश गरौं ।

सविता त्वा सवानाध्वं सुवतामग्निगृहपतीनाध्वं सोमो वनस्पतीनाम् ।
बृहस्पतिर्वाचऽइन्द्रो ज्यैष्ठ्याय रुद्रः पशुभ्यो मित्रः सत्यो वरुणो
धर्मपतीनाम् ॥३९॥

हे याजक ! सवितादेवताले यज्ञकार्यका लागि तिमीलाई प्रेरित गर्नु । अग्निदेव गृहपतिहरूलाई प्रेरित गर्नु । सोमदेवताले तिम्ना लागि वनस्पतिरूपी औषधि प्रदान गर्नु । मेधा प्रापिका लागि बृहस्पतिदेवताले, दूलोठालु बन्नका लागि इन्द्रदेवताले, पशुधनका लागि रुद्रदेवताले, सत्य व्यवहारका लागि मित्रदेवताले धर्मको मार्गमा चलनका लागि वरुणदेवताले प्रेरित गर्नु ।

इमं देवाऽ असपत्नः सुवर्ध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते
जानग्न्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय । इमममुष्य पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विशऽएव बोमी राजा
सोमोस्माकं ब्राह्मणानाध्वं राजा ॥४०॥

हे देवताहरू हो ! महान् क्षत्रबल सम्पादन गर्नका लागि, महान् राज्यको प्राप्तिका लागि, श्रेष्ठ जनसमूहको नेतृत्वका लागि, इन्द्रको जस्तै अनेकौं विभूतिले विभूषित हुनका लागि, शत्रुरहित बन्नका लागि, मनले चाहेका पिताको पुत्र वा मनले चाहेका माताको पुत्रलाई प्रजाको हितका लागि अभिवेक गराऔं । हे अमुक प्रजाहरू हो ! तिमीहरू सबैका लागि र हामी विद्वान्हरूका लागि पनि त्यस्तो राजा चन्द्रजस्तै आनन्ददायी हुनेछ ।

॥इति नवमोऽध्याय ॥

॥नवौ अध्याय सकियो॥

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि माध्यन्दिना शुक्ल

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ दशमोध्यायः ॥

॥दसौ अध्याया॥

श्वषि— देवश्रवा देववात भारत, संवरण प्राजापत्य, वामदेव, शुनःशेष, अश्विनीकुमार, सुकीर्ति काक्षीवत ।

देवता— आपः लिङ्गोक्त, चर्म, अग्नि, वरुण, तार्य, पाण्डव, अर्धावास, ठष्णीष, धनु, बाहु, इषु, प्रजापति, अग्नि, मृत्युनाशन, यजमान, असुर, रुक्म, मित्रावरुण, सुन्वन्, रद्म, रथ, इन्द्र, भूमि, सूर्य, शतमानद्वय, शाखा, बाहु, आसन्दी, अधीवास, सुन्वन्, अक्ष यजमान, ब्रह्मा, स्फय, अग्नि अक्ष, सविता, सुरा, सोम, अश्विनीकुमार, सरस्वती, इन्द्र ।

छन्द— निचृत् आर्षी त्रिष्टुप्, स्वराद् ब्राह्मी पङ्क्ति, अभिकृति, निचृत् जगती, जगती, स्वराद् पङ्क्ति, स्वराद् संकृति, भुरिक् आकृति, भुरिक् त्रिष्टुप्, स्वराद् धृति, स्वराद् ब्राह्मी बृहती, विराद् आर्षी त्रिष्टुप्, कृति, भुरिक् अष्टि, विराद् आर्षी पङ्क्ति, निचृत् आर्षी अनुष्टुप्, भुरिक् जगती, विराद् आर्षी पङ्क्ति, स्वराद् आर्षी जगती, आर्षी पङ्क्ति, स्वराद् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, विराद् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, भुरिक् अतिधृति, भुरिक् ब्राह्मी बृहती, जगती, भुरिक् आर्षी जगती, आर्षी जगती, भुरिक् अनुष्टुप्, पिपीलिकामध्या विराद् गायत्री, विराद् धृति, भुरिक् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, आर्षी त्रिष्टुप्, निचृत् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, निचृत् अनुष्टुप्, भुरिक् पङ्क्ति ।

अपो देवा मधुमतीरगुष्णाव्रूजस्वती राजस्वधितानाः ।

याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिज्वन्याभिरिन्द्रमनयत्रत्यरातीः ॥१॥

मिठी स्वाद भएको, विशिष्ट अन्नरसले युक्त, राजाहरूले पनि सेवन गर्ने, विवेक प्रदान गर्ने जल देवताहरूले ग्रहण गरे । मित्रावरुणले देवताहरूको अभिषेक गरेको, देवताहरूले इन्द्रदेवताको राज्याभिषेक गरेको जललाई नै हामी ग्रहण गर्दछौं ।

वृष्णाऽऊर्मिरसि राष्ट्रं देहि स्वाहा वृष्णाऽऊर्मिरसि राष्ट्रं राष्ट्रममुष्यै
देही वृषसेनोसि राष्ट्रं देहि स्वाहा वृषसेनोसि राष्ट्रं राष्ट्रममुष्यै
देह्यत्येतस्य ॥२॥

हे पानीका धाराहरू हो । तिमीहरू बलवान् पुरुषलाई उच्च पदमा पुऱ्याउन र राष्ट्र प्रदान गर्नमा समर्थ छौ । यसै कारणले यो आहुति समर्पित गर्दछौं । तिमीहरू सुखवर्षक राष्ट्र प्रदान गर्दछौ, त्यसैले राज्य प्रदान गर्नमा समर्थ भएर नै राजाको पद

प्रदान गर । तिमीहरूका लागि आहुति समर्पित गरिएको छ । तिमीहरू राज्य दिनमा समर्थ छौ । त्यसैले बलवान् सेनाले युक्त राज्य प्रदान गर ।

अर्थतः स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहार्थे तस्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्तौ जस्वती स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहौ जस्वती स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्तापः परिवहिणी स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहापः परिवहिणी स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्तापां पतिरसि राष्ट्रं राष्ट्र मे देहि स्वाहापां पतिरसि राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै देह्यापां गर्भोसि राष्ट्रं राष्ट्र मे देहि स्वाहापां गर्भोसि राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै देहि सूर्यत्वचसस्त्य ॥३॥

हे जलधाराहरू हो । तिमीहरू धन कमाउन समर्थ छौ । त्यसैले हामीलाई राष्ट्र प्रदान गर । त्यसैका निम्ति हामी आहुति समर्पित गर्दछौ । तिमीहरू ऐश्वर्यका बलले सामर्थ्यवान् छौ, ओजस्वी छौ र पराक्रमी छौ । त्यसो भएकैले तिमीहरू राष्ट्र प्रदान गर्नमा समर्थ छौ र त्यसैका लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ । तिमीहरू बल र उत्तम सेनाले युक्त छौ, त्यसैले राष्ट्र प्रदान गर्नमा समर्थ छौ । त्यसो भएर नै तिमीहरूलाई यो आहुति प्रदान गरिएको छ । तिमीहरू अनेकौं खालका सेनाले युक्त भएको राष्ट्र प्रदान गर्नमा समर्थ छौ । त्यसैले हामीलाई राष्ट्र देओ भनेर यो आहुति समर्पित गरेका छौ । तिमीहरू सबै जलका संरक्षक, पालक र आफ्ना अधीनमा राख्न सक्षम छौ । त्यसैले योग्य पुरुषलाई राष्ट्र प्रदान गर भनेर नै यो आहुति प्रदान गरेका छौ ।

सूर्यत्वचसस्त्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहा सूर्यत्वचस स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्त सूर्यवर्चस स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहा सूर्यवर्चस स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्त मान्दा स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहा मान्दा स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्त ब्रजक्षित स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहा ब्रजक्षित स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्त वाशा स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहा वाशा स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्त शविष्ठा स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहा शविष्ठा स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्त शक्वरी स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहा शक्वरी स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्त जनभूत स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहा जनभूत स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्त विश्वभूत स्य राष्ट्रं राष्ट्र मे दत्त स्वाहा विश्वभूत स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्तापः स्वराज स्य राष्ट्रं राष्ट्रममुष्मै दत्त । मधुमतीर्मधुमतीभिः पुच्छन्तां महि क्षत्र क्षत्रियाय वन्यानाऽऽनाधृष्टाः सीदत सहौजसो महि क्षत्र क्षत्रियाय दधतीः ॥४॥

हे जलसमूह ! तिमी सूर्यका कान्तिले उत्पन्न भएका हौ र स्वयं नै प्रकाशमान हुँदै सबैलाई तेज प्रदान गर्दछौ । तिमी राष्ट्र प्रदान गर्नमा समर्थ हुनाले हामीलाई राष्ट्र प्रदान गर । तिमी सूर्यजस्तै तेजस्वी छौ, तिमी प्रभाव सूर्यको जस्तै छ र तिमी राष्ट्र प्रदान गर्नमा समर्थ हुनाले हामीलाई राष्ट्र प्रदान गर भनेर हामी यो आहुति चढाउँछौ । तिमी मानिसलाई आनन्द प्रदान गर्ने हुनाले राष्ट्र प्रदान गर्नमा समर्थ छौ, त्यसैले सुखदाता व्यक्तिलाई राष्ट्र प्रदान गर भनेर यो आहुति समर्पित गरेका छौ । तिमी गाई आदि पशुको रक्षा गर्नमा सक्षम छौ, त्यसैले रक्षक पुरुषलाई राष्ट्र प्रदान गर भन्दै हापी आहुति

प्रदान गर्दछौं । तिमी कामना पूर्ति गर्ने हुनाले राष्ट्र प्रदान गर्नमा समर्थ छै, त्यसैले सामर्थ्यवान्लाई राष्ट्र प्रदान गर भनेर यो आहुति समर्पित गरिएको छ । तिमी अत्यन्त बलशाली र महान् पराक्रमी हुनाले राष्ट्र प्रदान गर्न सक्ने छौं । त्यसैले हामीलाई राष्ट्र प्रदान गर भनेर यो आहुति प्रदान गरिएको छ । तिमी श्रेष्ठ पुरुषहरूको पोषण र उनलाई धारण गर्ने हो । त्यसैले हामीलाई श्रेष्ठ गुणले युक्त गराएर राष्ट्र प्रदान गर भनेर यो आहुति प्रदान गरिएको छ । तिमी समस्त विश्वकै चलनपोषणकर्ता र धारणकर्ता हो । त्यसैले पोषण र धारण गर्ने पुरुषहरूलाई राष्ट्र प्रदान गर । तिमी सबै विद्या र धर्महरूका ज्ञाता तथा यी गुणले युक्त राष्ट्र प्रदान गर्नमा समर्थ छौ । त्यसैले त्यस्ता धर्मज्ञ विद्वान् पुरुषलाई राष्ट्र प्रदान गर भनेर यो आहुति समर्पित गरिएको छ । हे मधुर रसले सम्पन्न जलका कणहरू हो ! माधुर्यमय जलको समूहसहित महान् क्षात्रचल भएका पराक्रमी यज्ञमानका लागि आफ्ना रसले अभियेक गर्दै राष्ट्र प्रदान गर । हे जलका कण हो ! राक्षससित नहार्ने बल तिमीहरू यस क्षत्रियमा स्थापित गराओ र यसै स्थानमा प्रतिष्ठित होओ ।

सोमस्य त्विषिरिषि तवेव मे त्विषिर्भूयात् । जग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वतयै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय स्वाहा धोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहाधैशाय स्वाहा भगाय स्वाहार्यम्णे स्वाहा ॥१॥

अग्नि, सोम, सवित, सरस्वती, पूषा, बृहस्पति, इन्द्र, श्रेष्ठ उद्‌पोष, श्रेष्ठ काव्य, ऐश्वर्य, अर्यमादेव र पुण्यपापको विभाग गर्ने देवताहरूका निमित्त हामी यो आहुति दिंदै छौं । तिमी जस्ता किसिमका ऐश्वर्यका प्रकाशक हो, हामी पनि उस्तै किसिमले तिमीजस्तै कान्तिमान् हुन सकौं ।

पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसवऽउत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । अनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि स्वाहा राजस्वः ॥६॥

हे दुई वय कुशहरू हो ! हामीले यस यज्ञमा तिमीहरूलाई पवित्रकर्ताका रूपमा निरन्तर उत्तम विधिले पवित्र गराएका छौ । तिमीहरू दुवै पवित्र होओ । सूर्यका रश्मिले जल पवित्र भएर मास्तिर उडेभैं हामी पनि तिमीहरूलाई उन्नत गराउन सकौं । हे जलसमूह ! तिमीहरू भ्रष्टता र पापाचारबाट मुक्त छौ । श्रेष्ठ वाणीका साथ एकापसमा दाजुभाइभैं रहौं । तपस्याका शक्तिले राजाको पद प्रदान गर्नमा तिमीहरू नै सक्षम छौ, त्यसैले राज्यलाई ऐश्वर्य प्रदान गर । त्यसैका निमित्त हामीहरू यो आहुति प्रदान गर्दछौं ।

सधमादो ह्युमिनीराप्स एताऽअनाधृष्टा अपस्यो वसनाः । पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थामपाथं शिशुर्मातृतमास्वन्तः ॥७॥

अभियेक गर्नका लागि भौडामा तयार पारिएको यो जल आनन्ददायी, तेजस्वी, उत्तम काममा प्रेरित गर्ने र पराजित नहुने किसिमको छ । यो लावामजस्तै भएर निवास प्रदान गर्दछ, धर्ताभैं धारण गर्दछ, माताभैं पोषण प्रदान गर्दछ र शिशुरूपी यज्ञमानहरू आदरसहित यस जललाई स्थापित गर्दछन् ।

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य जराय्वसि क्षत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्य नाभिरसीन्द्रस्य
 चार्त्रज्मसि मित्रस्यासि वरुणस्यासि त्वयायं वृत्रं वधेत् । द्रुवासि रुजासि
 क्षुमासि पातैनं प्राञ्च पातैनं प्रत्यञ्च पातैनं तिर्यञ्च दिग्भ्यः पात ॥८॥

तिमी क्षत्रियको बलका निम्ति उल्ब र जरायुले गर्भलाई पोषण र रक्षण गरेभैं पोषक र संरक्षक हो । तिमी त्यस क्षात्रधर्मका उत्पादक र केन्द्रस्थल पनि हो । इन्द्रको धनुषभैं भएर यजमानका शत्रुको विनाश गर्दछौ । मित्र र वरुणले धनुषका दुई कोटिभैं साथमा रहेर शत्रुको विनाश गर्नु । तिमी बाणभैं भएर शत्रुलाई भेदन गर्ने, उनलाई सताउने र धर्काउने गर्दछौ । तिमी नै चोरको बाणभैं भएर यजमानलाई पूर्व, पश्चिम, उत्तर आदि सबै दिशाबाट रक्षा गर्छौ ।

आविर्मर्या आवितो अग्निर्गृहपतिरवित्तइन्द्रो वृद्धश्रवाऽ आवितौ मित्रावरुणौ
 धृतव्रतावावितः पूषा विश्वेदेवाऽ आवितो द्यावापृथिवी
 विश्वशम्भुवावावित्तादितिरुशर्मा ॥९॥

समस्त मानवसमाजले यस सूक्ष्म वातावरणको रक्षा गर्नु । यसलाई गृहपालक अग्निदेव, यशस्वी इन्द्रदेव, व्रतधारी मित्र एवं वरुणदेव, सर्वज्ञाता पूषादेव, समस्त विश्वको कल्याण गर्ने पृथ्वीलोक, द्युलोक र सुखस्वरूप देवमाता अदितिदेवीले पनि चिनेर रक्षा गर्नु ।

अवेष्ट्य दन्दशकाः प्राचीमारोह गायत्री त्वावतु रथन्तरः साम त्रिवृत्स्तोमो
 वसन्तश्चतुर्ब्रह्मददविणन्दक्षिणामारोह ॥१०॥

मानिसलाई टोकेर, टुंगेर दुःख दिने यज्ञविरोधी तत्त्वहरू सबै विनाश भए । तिमी पूर्व दिशातर्फ अगाडि जाऊ । गायत्री छन्द, रथन्तर साम, त्रिवृत् स्तोम, वसन्त ऋतु र ज्ञानरूप धनले तिमी रक्षा गर्नु ।

दक्षिणामारोह त्रिष्टुप् त्वावतु बृहत्साम पञ्चदश स्तोमो ग्रीष्मश्चतुः क्षत्रं
 द्रविणम्प्रतीचीमारोह ॥११॥

तिमी दक्षिण दिशातर्फ लाग । त्रिष्टुप् छन्द, बृहत् साम, पञ्चदश स्तोम, ग्रीष्म ऋतु र पुरुषार्थरूपी धनले तिमी रक्षा गर्नु ।

प्रतीचीमारोह जगती त्वावतु वैरूपः साम सप्तदश स्तोमो वर्षाश्चतुर्विद्
 द्रविणमुदीचीमारोह ॥१२॥

तिमी पश्चिम दिशातर्फ लाग । जगती छन्द, वैरूप साम, सप्तदश स्तोम, वर्षा ऋतु र पोषणकारी धनऐश्वर्यले तिमी रक्षा गर्नु ।

उदीचीमारोहानुष्टुप् त्वावतु वैराजः सामैकविंश स्तोमः शरद्वतुः फलं
 द्रविणमूर्ध्वमारोह ॥१३॥

तिमी उत्तर दिशातर्फ लाग । अनुष्टुप् छन्द, वैराज साम, एकविंश स्तोम, शरद ऋतु र फलदायी ऐश्वर्यले तिमी रक्षा गर्नु ।

ऊर्ध्वामारोह पङ्क्तिस्त्वावतु शाक्वरैवते सामनी त्रिणवत्रयस्त्रिंश शौ स्तोमौ
हेमन्तशिशिरावृत्तं वचो द्रविणं प्रत्यस्तं नमुचैः शिरः ॥१४॥

तिमी मास्तिर जाऊ । पङ्क्ति छन्द, शाक्वर र रैवत साम, त्रिणव र त्रयस्त्रिंश नामका
दुवै स्तोम, हेमन्त र शिशिर दुवै ऋतु तथा तेजरूप धनले तिमीलाई रक्षा गरून् ।
अनाचारमा संलग्न नमुचि नामको प्रवृत्ति वा त्यस्ता व्यक्तिहरूलाई नष्ट गराइदेऊ ।

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्रिषिर्भूयात् । मृत्योः पाद्भ्योऽसि
सहोस्यमृतमसि ॥१५॥

तिमी ऐश्वर्यका प्रकाशक, पराक्रमी, बलशाली र जन्ममरणबाट मुक्त छौ । हामी पनि
तिमीजस्तै प्रकाशवान्, बलशाली र पराक्रमी होऔं । हामीलाई मृत्युबाट रक्षा गर ।

हिरण्यरूपाऽऽवसो विरोक्तभाविन्द्राऽऽदित्यः सूर्यश्च । आरोहतं वरुण मित्रं गतं
ततश्चाध्यामदितिं दितिं च मित्रोसि वरुणोसि ॥१६॥

हे मित्र र वरुण । तिमीहरू दुवै सुवर्णजस्तै तेजस्वी, राजाजस्तै ऐश्वर्ययुक्त र उपालाई
प्रकाशित गराउँदै चन्द्रसूर्यभैँ उदित हुन्छौ । त्यसैले तिमीहरू दुवै आरूढ भएर
अव्यवस्थितलाई व्यवस्थित गर्ने सुभाष प्रदान गर । हे मित्र ! तिमी सुखका स्वरूप
हौ, हे वरुण । तिमी बाधाहरू निवारण गर्दछौ ।

सोमस्य त्वा ह्युन्मेनाभिषिज्वाभ्यग्नेप्राजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण ।
क्षत्राणां क्षत्रपतिरेष्यति दिद्यन् पाहि ॥१७॥

हे यजमान ! तिमीलाई चन्द्रमाको कान्तिले, अग्निका तेजले र इन्द्रदेवताका बलले
हामी अभियेक गर्दै छौं । तिमी शौर्यवान् क्षत्रियका अधिपति भएर हानी गर्ने शक्तिबाट
प्रजालाई जोगाऊ ।

इमं देवाऽऽसपत्नः सुवध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महतं
जानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय । इमममुष्य पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विशः एष वोमीं
राजा सोमोस्माकं ब्राह्मणानां च राजा ॥१८॥

हे देवताहरू हो ! महान् क्षत्रिय बलको सम्पादनका लागि, विशाल राज्यको पदका
लागि, इन्द्रदेवजस्तै ऐश्वर्यशाली वन्नका लागि, शत्रुविहीन भई योग्य पितामाताको योग्य
पुत्रका रूपमा प्रजाको पालनपोषणका लागि यी राजालाई हामी अभियेक गरौं । हें
प्रजाहरू हो ! तिमीहरूलाई आनन्दित गराउने यी राजा नै सोम हुन् र ब्राह्मणका राजा
पनि यिनै हुन् ।

प्र पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठाव्रवश्चरन्ति स्वसिचः इयानाः । तां
आववृत्रधरागुदक्ताऽ अहिं बुध्यमन् रीयमाणाः । विष्णोर्विक्रमणमसिं
विष्णोर्विक्रान्तमसि विष्णोः क्रान्तमसि ॥१९॥

अभियेक गर्दाका समयमा श्रेष्ठ राजालाई पिठ्युतर्फ सेचन गर्ने जलका धाराहरू
पर्वतका पृष्ठभागमा बगेभैँ बहन्छन् । पर्वतबाट ओरालोतर्फ बग्ने नदीका धाराहरू
पर्वतलाई छेकारो हालेभैँ यी जलधाराले ऐश्वर्यवान् पुरुषलाई छेकारो हान्दछन् । यी
पराक्रमीले यी पृथ्वी विष्णुको पहिलो पाइलोद्वारा वामन अवतार वा यज्ञका कारणले

जितेभै, अन्तरिक्ष दोस्रो पाइलोल विष्णुले नै जितेभै र स्वर्लोक विष्णुका तेस्रो पाइलाले जितेभै जित्न सक्ने विजयी होऊन् ।

प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव । यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो
अस्त्वयममुष्य पितासावस्य पिता वयध्वं स्याम पतयो रयीणाध्वं स्वाहा । रुद्र
यत्ते क्रिवि परं नाम तस्मिन्दुतमस्यमेष्टमसि स्वाहा ॥२०॥

हे प्रजाको पालन गर्ने प्रजापति ! यस संसारमा तिम्रा अतिरिक्त अन्य कोही पनि स्वामी छैन । हामी जुन कामनाले तिम्रा लागि यज्ञ गर्दछौं, त्यो पूर्ण होस् । यो फलानाको पिता हो र यसको पिता फलानो हो भन्नेजस्तो नभई तिमी सबैका पिता हो । धर्मको आचरण र उत्तम व्यवस्थाले हामी ऐश्वर्यवान् बन्न सकौं भनेर यो आहुति प्रदान गर्दै छौं । हे सबैले घरघरमा पूज गर्ने आदरणीय रुद्रदेवता ! तिम्रो प्रलयङ्कार र कल्याणकारी रूपका लागि यो आहुति प्रदान गरिएको छ ।

इन्द्रस्य वज्रोसि मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि । अव्यचायै त्वा
स्वधायै त्वारिष्ये अर्जुनो मरुता प्रसवेन जयापाम मनसा समिन्द्रियेण ॥२१॥

हे रथ ! तिमी वज्रकी रूप हो । तिमीलाई मित्र र वरुणदेवताले यी दुवै उत्तम शासकको उत्तम शासनको अधिकारले युक्त गराएका छन् । तिमीलाई स्वयं धारण गर्ने स्वधा गर्नका लागि नियुक्त गरिएको हो । प्रहारबाट घाइते नहुने, समर्थ, परम तेजस्वी, शत्रुविध्वंसक वीरजस्ता भएकाले आफ्नै शक्तिले विजय प्राप्त गर, अधिकार प्राप्त गर । हामी मन र बलले तिम्रा सहयोगी हो ।

मा तद्इन्द्र ते वयं तुराषाड्युक्तासो अब्रह्मता विदसाम । तिष्ठा रथमधि यं
वज्रहस्ता ररमीन् देव यमसे स्वध्वान् ॥२२॥

शत्रुलाई चौडै नष्ट गर्नमा समर्थ, हातमा वज्र धारण गर्ने तिमी दिव्य गुणले सम्पन्न भएर जसरी रथमा आरुढ हुँदै सुशिक्षित घोडाको लगाम समाइन्छ । उसै गरी हामी तिम्रा स्वजन हो र हामीबाट छुट्टिएर हानी नपुऱ्याइदछ, हामी ज्ञानरहित नहोऊं ।

अग्नये गृहपतये स्वाहा सोमाय वनस्पतये स्वाहा मरुतामोजसे
स्वाहेन्द्रस्येन्द्रियाय स्वाहा । पृथिवि मातर्मा मा हिंसीमो अहं त्वाम् ॥२३॥

गृहपालक अग्नि, वनस्पतिरूपी सोम, मरुत्तराजको ओज र इन्द्रदेवताको बलका निमित्त यो आहुति समर्पित गरिएको छ । हे मातृभूमि ! हामी तिमीलाई नष्ट गर्दैनौं र तिमी पनि हामीलाई विनाश नगर ।

हध्वंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्भोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ।

नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजाऽश्रतजाऽअद्रिजाऽश्रतं बृहत् ॥२४॥

तिमी पवित्र, शुद्ध आचरण भएका, प्रजालाई पालनपोषण गर्ने, अन्तरिक्षमा वायुको रूपमा रहेर देवताहरूलाई यज्ञको आहुति पुऱ्याउने, यज्ञमथलमा प्रतिष्ठित र अतिथिजस्तै सर्वत्र पूजनीय छौ । तिमी आफैं कष्ट सहन गर्दै घरहरूमा रहन्छौ र नेतृत्व प्रदान गर्नेहरूमा प्रतिष्ठित भएका छौ । तिमी सत्यमा आश्रित, श्रेष्ठ पदार्थमा निहित र आकाशमा विद्यमान छौ । तिमी नै जलका उत्पादक, विशेष सामर्थ्यले सम्पन्न,

ज्ञानवान् भएर विदीर्णं नहुने किसिमका बलले सम्पन्न, महान् र सत्यरूपी बलवीर्यलाई धारण गरेका छौ ।

इयदस्यायुरस्यायुर्मयि धेहि युद्धसि वचोसि वचो मयि धेह्यस्यूर्जं मयि धेहि । इन्द्रस्य वा वीर्यकृतो बाहू अभ्युपावहरामि ॥२५॥

तिमी कति महान् छौ । तिमी नै जीवनस्वरूप हो, त्यसैले हामीलाई दीर्घायु प्रदान गर । शुभकर्मसँग सम्बन्धित गराउने तिमी नै तेजस्वरूप हो, त्यसैले हामीलाई तेजस्वी बनाऊ । तिमी बलरूप हो, त्यसैले हामीलाई बलशाली बनाऊ । तिमी इन्द्रदेवताका सामर्थ्यशाली भुजाका रूपमा रहेका मित्र र वरुणजस्तै छौ । हव्य पदार्थलाई हामी यज्ञका निकट स्थापित गर्दछौ ।

स्योनासि सुषदासि क्षत्रस्य योनिरसि । स्योनामासीद सुषदामासीद क्षत्रस्य योनिमासीद ॥२६॥

तिमी सुखकारी छौ, सुखरूप हो र पुरुषार्थ धारण गर्ने हो । हे याजक ! तिमी सुखकारी आसनमा विराजमान होऊ । सुखको रूप र क्षात्रबलको आश्रयरूपी यस आसनमा विराजमान होऊ ।

नि वसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा । साम्राज्याय मुक्रतुः ॥२७॥

प्रकृतिको नियम विधिवत् पालन गर्ने र सर्वै श्रेष्ठ कर्महरूमा लागि रहने वरुणदेवताले प्रजाहरूमा साम्राज्य स्थापित गर्न लागेका छन् ।

अभिभूरस्येतास्ते पञ्च दिशः कल्पन्तां ब्रह्मस्त्वं ब्रह्मासि सवितासि सत्यप्रसवो वरुणोसि सत्यौजाऽइन्द्रोसि विशौजा रुद्रोसि सुशेवः । बहुकार श्रेयस्कर भूयस्करेन्द्रस्य वज्रोसि तेन मे रथ्य ॥२८॥

हे अक्षरूपी यजमान ! तिमी शत्रुलाई पराजित गराउने हो । पाँचै दिशाहरू तिम्रा निम्ति कल्याणकारी होऊन् । हे महान् शक्तिमान् ! तिमी सर्वश्रेष्ठ ज्ञानी छौ । तिमी सत्यकर्मले ऐश्वर्य प्रदान गर्दछौ । तिमी सत्यका बलले सम्पन्न वरुणदेव हो । तिमी प्रजाका सहयोगले पराक्रमी बनेका इन्द्रदेव हो । तिमी सेवा गर्न योग्य रुद्रदेव हो । तिमी धेरै किसिमका कर्म गर्नमा समर्थ छौ, कल्याणकारी छौ, ऐश्वर्यवान् छौ । तिमी इन्द्रदेवताको वज्र हो, हाम्रा यजमानलाई ऐश्वर्य प्रदान गर ।

अग्निः पृथुर्धर्मणस्पतिर्जुषाणो अग्निः पृथुर्धर्मणस्पतिराज्यस्य वेतु स्वाहा । स्वाहाकृताः सूर्यस्य रश्मिभिर्यतध्वं सजातानां मध्यमंष्ठाय ॥२९॥

महान् पुरुषार्थयुक्त, धर्मपालक, सर्वैका अग्रणी, तेजस्वी अग्निदेवताले हाम्रो आन्यको साहुति स्वीकार गरुन् । आहुति प्राप्त गरेर उनीहरू सूर्यरश्मित्राट बलशाली हुँदै सामर्थ्यवान् राजाहरूका माफमा हामीलाई सर्वश्रेष्ठ बनाउने प्रयास गरुन् ।

सवित्रा प्रसवित्रा सरस्वत्या वाचा त्वष्टा रूपैः पूष्णा पशुभिरिन्द्रेणास्मे बृहस्पतिना ब्रह्मणा वरुणेनौजसाग्निना तेजसा सोमेन राजा विष्णुना दशम्या देवतया प्रसूतः प्र सर्पामि ॥३०॥

शुभ कर्मका उत्सादक सवितादेवताका दिव्य गुणले, वाणीरूपी सरस्वतीले, प्रजापतिका रूपले, पशुधनले युक्त भएका पूषादेवताले, वेदको ज्ञानयुक्त

वृहस्पतिदेवताले, राजारूप इन्द्रदेवताले पराक्रमयुक्त वरुणदेवताले, तेजस्वी अग्निदेवताले, राजास्वरूप सोमदेवताले र पालनकर्ता विष्णुदेवताले प्रेरणा प्रदान गर्दा हामी देवत्वको मार्गमा अधि ब्रह्मन सकौं ।

अश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व । वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्क्सोमो अतिष्ठुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥३१॥

तिमी अश्विनांकुमारहरूका निम्ति, देवाँ सरस्वतीका निम्ति र देवशक्तिलाई नियन्त्रित गर्ने इन्द्रका निम्ति परिपक्व होऊ । वायुले पवित्र गरिएका, इन्द्रदेवसित सम्बन्धित, ऐश्वर्यशाली सोमलाई उनका मित्रले अवतरण गराइरहेका छन् ।

कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमऽऽक्तिं यजन्ति । उपयामगृहीतोस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णे ॥३२॥

हे सोम ! प्रजाको रक्षा गर्ने कामनाले तिमीलाई ज्ञानवान्, ऐश्वर्ययुक्त अश्विनीकुमारहरू, देवी सरस्वती र इन्द्रदेवताका लागि हामी उपयाम पात्र ग्रहण गर्दछौं । जौखेता गर्ने किसानले जतन गरेर जौ काटेभैं देवताहरूको प्रिय सोमले दुष्टको दमन गर्नका लागि उत्तम पुरुषको भनाइअनुसार श्रेष्ठजनलाई पोषण प्रदान गरेर उनीहरूको सुरक्षा गरौस् ।

युवधं सुराममश्विना नमुचावासुरे सचा । विपिपाना शुभस्पती इन्द्र कर्मस्वावतम् ॥३३॥

हे अश्विनीकुमार हो ! नमुची नामका असुरका अधिकारमा रहेको श्रेष्ठ मधुर सोमरस प्राप्त गरेर पान गर्दै तिमीहरू दुवै शुभ कर्मका पालक इन्द्रदेवताको रक्षा गर ।

पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावधुः काव्यैर्दध्नुःसनाभिः । यत्सुराम व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवत्रभिष्णक् ॥३४॥

हे इन्द्रदेवता ! राक्षसको संसर्गले अशुद्ध भएको सोम पान गरेर सङ्कटग्रस्त हुँदा पनि पिताले पुत्रको रक्षा गरेभैं अश्विनीकुमारले तिमी रक्षा । तिमीले नमुची वध गरेर प्रसन्नता प्रदान गर्ने सोम पान गरेपछि देवी सरस्वती पनि तिम्रै अनुकूल भइन् ।

॥इति दशमोऽध्याय ॥

॥दसौं अध्याय सकियो॥

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

पाजस्तनोयि माध्यन्दिना शुक्ल

यजुर्वेद - सहिता

॥अथ एकादशोऽध्यायः॥

॥एधारौ अध्यायाः॥

ऋषि— प्रजापति साध्या, सविता, नाभानेदिष्ठ, कुत्रि, शुनःशेष, पुरोधस, मयोभुव, गृत्समद, सोमक, पायु, भरद्वाज, देवश्रवा देववात, प्रस्कण्व, सिन्धुद्वीप, विश्वमना, त्रित, उत्कौल कात्य, विश्वामित्र, स्वस्त्य आत्रेय, सोमाहुति, विरूप आङ्गिरस, आरुणि, जमदग्नि ।

देवता— सविता, अश्व, गर्दभ, अज, अग्नि, सविता, पुष्करपर्ण, कृष्णाजिन, आपः, पृथिवी, वायु, रासभ, लिङ्गोक्त, अग्नि, औषधि, मित्र, रुद्रगण, सिनीवाली, अदिति, मृतपिण्ड, उखा, रास्ना, अदिति, अबट, उषा, मित्र ।

छन्द— विराट् आषौ अनुष्टुप्, विराट् शङ्कुमती गायत्री, निचूत् अनुष्टुप्, जगती, निचूत् ब्राह्मी उष्णिक्, निचूत् आषौ जगती, आपी त्रिष्टुप्, भुरिक् शक्वरी, भुरिक् अतिशक्वरी, भुरिक् अनुष्टुप्, भुरिक् आषौ पङ्क्ति, आस्तार पङ्क्ति, गायत्री, आपी जगती, विराट् त्रिष्टुप्, निचूत् आषौ त्रिष्टुप्, निचूत् आषौ बृहती, आषौ पङ्क्ति, निचूत् गायत्री, अनुष्टुप्, पङ्क्ति, प्रकृति, स्वराट् पङ्क्ति, त्रिष्टुप्, निचूत् त्रिष्टुप्, न्यङ्कुसारिणी बृहती, विराट् त्रिष्टुप्, उपरिष्यत् बृहती, विराट् अनुष्टुप्, विराट् पथ्याबृहती, ब्राह्मी बृहती, विराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, भुरिक् बृहती, विराट् अभिकृति, अभिकृति, स्वराट् संकृति, भुरिक् कृति, निचूत् प्रकृति, भुरिक् धृति, विराट् गायत्री, भुरिक् उष्णिक्, स्वराट् आपी त्रिष्टुप्, निचूत् आषौ पङ्क्ति ।

युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः । अग्नेज्योतिर्निचाध्य पृथिव्याज्ज्याभरत ॥१॥

सर्वद्रष्टा सवितादेवताले आप्ना सङ्कल्पशक्तिद्वारा सृष्टि रचना गर्दाका समयमा सर्वभन्दा पहिले मनस्तत्त्व र बुद्धिरूपी धारणशक्ति विकास गरे र अग्निबाट ज्योति जाग्रत गराएर भूमण्डलमा व्याप्त गराए ।

युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे । स्वर्ग्याय शक्त्या ॥२॥

उनै सर्वद्रष्टा सवितादेवताले बनाएका विश्वमा हामी आफ्नो मनस्तत्त्वलाई परमतत्त्वसित युक्त गराएर पारलौकिक आनन्द प्राप्त गर्नका लागि त्यसै ज्योतिलाई आफूभित्र समाहित गराउँछौं ।

युक्त्वाय सविता देवान्स्वर्ग्यतो धिया दिवम् । बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवाति तान् ॥३॥

सर्वप्रकाशक सवितादेवताले सुखस्वरूप र आलोक विस्तारक सूर्य आदि देवतालाई आफ्ना प्रेरक शक्तिले तेजद्वारा परिपूर्ण गराए । सर्वप्रेरकका रूपमा उनै सवितादेव

व्यापक प्रकाशलाई समस्त विश्वमा फैलाउनका लागि सूर्य आदि देवतालाई प्रशस्त सामर्थ्यले सम्पन्न गराउँछन् ।

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः । वि होत्रा दधे वयुनाविदेकाऽन्मही देवस्य सवितुः परिष्पुतिः ॥४॥

एकले यज्ञ धारण गर्ने, मार्गको ज्ञान भएका सवितादेव यज्ञान् स्तुतिका पात्र हुन् । अति बुद्धिमान् र ज्ञानी मानिस आफ्नो मन र बुद्धि उनै प्रेरक सवितादेवमा योजित गर्दछन् ।

युजे वा ब्रह्म पूर्वं नमोभिर्वि श्लोकऽएतु पथ्येव सुरैः । शृण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्राऽआ ये धामानि दिव्यानि तस्वुः ॥५॥

हे शकट हो ! तिमीहरू दुवैलाई हामी सोम आदि हविष्यान्नले अभिपूरित गरेर पत्नीशालाबाट हविर्धानतर्फ ल्याउँछौं र त्यसपछि यज्ञ सम्पन्न गर्दछौं । आहुतिभैंसी स्तोत्ररूपी बचन पनि देवतासमक्ष पुग्छन् । दिव्यलोकका उच्च स्थानमा प्रतिष्ठित अमरता प्राप्त देवताले हाम्रो स्तोत्र सुन्नु ।

यस्य प्रयागमन्वन्त्यऽश्चयुदेवं देवस्य महिमानमोजसा । यः पार्थिवानि विममे सऽएतशो रजाध्वं सि देवः सविता महित्वना ॥६॥

उनी सवितादेवताको कर्म, महिमा र सामर्थ्य शक्तिलाई अन्य सबै देवताहरूले अनुगमन गर्दछन् । उनी आफ्नै उत्पादक क्षमताले सम्पूर्ण लोकका रचयिता हुन् । उनै अष्ट सवितादेवताको सिर्जनशाला यस विश्वब्रह्माण्डमा सर्वत्र व्याप्त भएर रहेको छ ।

देव सवितः प्र सुव यज्ञं प्र सुव यज्ञपतिं भगाय । दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केत नः पुनतु वाचस्पतिर्वाच नः स्वदतु ॥७॥

हे सवितादेवता ! तिमी सबैलाई यज्ञीय कर्मको प्रेरणा प्रदान गर । यज्ञकर्म सम्पन्न गर्नेहरूलाई ऐश्वर्यसम्पदाले युक्त गराएर सत्कर्मतर्फ प्रेरित गर । हे सवितादेवता ! दिव्यज्ञानको संरक्षक र वाणीको अधिपति हुनाले तिमी हाम्रो ज्ञान पवित्रतायुक्त गराऊ र वाणीमा मधुरता भरिदेऊ ।

इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्रणय देवाव्यध्वं सखिविदध्वं सत्राजितं धनजितध्वं स्वर्जितम् । अचा स्तोमध्वं समर्थय गायत्रेण रथन्तरं बृहद्गायत्रवर्तनि स्वाहा ॥८॥

हे दिव्य गुणले युक्त सवितादेवता ! तिमी देवताहरूका पोषक, मैत्रीभावका विस्तारक, यज्ञीय ऊर्जाका सुनियोजक र सुख एवं समृद्धि प्रदान गर्ने हुनाले हाम्रा यस यज्ञलाई सफल बनाऊ । यस यज्ञलाई अक्ष आदि वेदका अक्षहरूले परिपुष्ट गराऊ । गायत्र सामले रथन्तर साम र बृहत् सामलाई समृद्ध गराऊ । हामीले उत्तम भावनाले प्रदान गरेको यो आहुति स्वीकार गर ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेक्षिनीर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । आददे गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वतृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभर त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥९॥

सबैका सृष्टिकर्ताले रचना गरेका सृष्टिमा हामी गायत्री छन्दका प्रभावले दुवै अक्षिनीकुमारका बाहु र पृथिवीदेवताका हातबाट तिमीहरूलाई अङ्गिराने भैंसी ग्रहण गरेका

छै । तिमीहरू अङ्गिराले भै त्रिष्टुप् छन्दका प्रेरणाले पृथ्वीलाई पोषणयुक्त उर्जाले परिपूर्ण गराओ ।

अभिरसि नार्यसि त्वया वयमग्निंश्च शकेम खनितुंश्च सधस्थऽ आ । जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥१०॥

हे भाटो खन्ने काममा आउने अभि ! तिमी शत्रुरहित नारीजस्तो र खन्ने कामले नभुत्तिने स्वभावका छै । हामी तिमीद्वारा जगती छन्दका प्रभावले पृथ्वीको यज्ञवेदीमा रहेका अग्निरूपी ऊर्जालाई विशिष्ट ज्ञानका सहायताले खनेर निकाल्न अङ्गिराभै सफल होऔ ।

हस्तऽआथाय सविता बिभ्रदभिश्च हिरण्ययीम् । अग्नेज्योतिर्निवाय्य पृथिव्याऽऽजध्याभरदानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥११॥

सबैको सृष्टि गर्ने सवितादेवताले हातमा सुवर्ण निर्मित अभि लिएर अङ्गिराले भै अग्निलाई यज्ञका लागि तयार भूमिमा स्थापित गर्नु र यजमानहरू अनुष्टुप् छन्दको राम्रो प्रकारले प्रयोग गर्दै ती अग्निलाई हुर्काऊन् ।

प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रव वरिष्ठामनु सवतम् । दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे तव नाभिः पृथिव्यामधि योनिरित् ॥१२॥

अत्यन्त तीव्र गतिमा गमन गर्ने हे अग्निको ऊर्जाका रूपमा रहेका अंश ! दुलोकमा तिमी उत्पत्ति भएको हो, अन्तरिक्षमा तिमी केन्द्रस्थल छ र पृथ्वी तिमी फैलने आश्रयस्थल हो । त्यसैले बाँडे नै पृथ्वीका उपयुक्त स्थानमा स्थापित होऊ ।

युज्याथाथै रासभ युवमस्मिन् यामे वृषण्वस् । अग्निं भरन्तमस्मयुम् ॥१३॥

हे याजक र अध्वर्युरूपी यजमानका दम्पती ! धन आर्जन गर्नका लागि तिमीहरू दुवै हाम्रा अत्यन्त लाभदायी अग्निलाई प्रदीप्त गर्नमा समर्थ छै । तिमीहरू यी बल, शब्द र दीप्तिले सम्पन्न रासभरूपी अग्निलाई यज्ञकर्ममा नियुक्त गर ।

योगे योगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखायऽ इन्द्रमृतये ॥१४॥

अरूका तुलनामा अत्यन्त सामर्थ्यले सम्पन्न इन्द्रदेवतालाई हामी सबैले पारस्परिक मित्रता बढाउने किसिमका प्रत्येक कार्यमा आफ्नो सुरक्षाका निम्ति र प्रत्येक सङ्घर्षमा विजय प्राप्त गर्न सहयोगका निम्ति आह्वान गर्दछौ ।

प्रतूर्तनेद्भ्यस्त्रात्रशस्ती इद्रस्य गाणपत्यं मयोभूरेहि । उर्वन्तरिक्षं वीहि स्वस्तिगव्यूतिरभ्यानि कृष्यन् पूष्णा सयुजा सह ॥१५॥

हे तीव्र गतिशील अग्निरूपी शक्ति ! अन्धकार र विकृतिरूपी दुष्टहरूको विनाश गर्दै हामीलाई सुखमय प्रकाश प्रदान गर्नका लागि तिमी आऊ । यमो गर्दा तिमीलाई दुष्टलाई रुवाउने रुद्रका समूहको नेतृत्व प्राप्त हुन्छ । हे तीव्र गति भएका ! तिमी ऋत्विक् यजमानहरूलाई निर्भय प्रदान गर्दै पृथ्वीका साथै विशाल अन्तरिक्षसम्म अन्नजलले सम्पन्न भएर मार्गमा व्याप्त हुन पुग ।

पृथिव्याः सधस्थऽदग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभरग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमोग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्यामः ॥१६॥

हे अभि आदि यज्ञका उपकरणहरू हो ! तिमीहरू धर्तमा सबैलाई पालनपोषण गर्नमा समर्थ, तेजस्वी, अग्रगति हुनेहरूका अगुवा, सबैका पोषक अग्निदेवतालाई यही लिएर

आओ । ती अग्निदेव पोषणका सामर्थ्यले युक्त छन्, शत्रुविनाशक र कुशल नेतृत्वप्रदायक हुन् । हामी विशिष्ट पोषणक्षमताले सम्पन्न भएर अङ्गिराले भैं उनै तेजस्वी अग्निलाई आफ्ना यज्ञस्थलमा प्रतिष्ठित गर्दछौं ।

अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदः । अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आततन्थ ॥१७॥

पहिलेदेखि नै विद्यमान अग्निदेवताले उपाकालभन्दा पहिले नै दिनलाई प्रकट गराउँछन् । उनैले सूर्यका सम्पूर्ण किरणहरूलाई प्रकट गर्दछन् । हामी ती लोकसर्जक अग्निदेवतालाई द्युलोक र पृथ्वीलोकमा क्रमबद्ध रूपले सञ्चार गरिरहेको अनुभव गर्दछौं ।

आगत्य वाज्यध्वानधं सर्वा मृधो विधूनुते । अग्निधं सधस्थे महति चक्षुषा नि चिकीषते ॥१८॥

उनै चेतनायुक्त ऊर्जाले सम्पन्न अग्नि बलवान् तथा तीव्रगामी अश्वले युद्धभूमि कैपाएभैं सर्वत्र विचरण गर्दछन् । उनैले स्थिर दृष्टिले यज्ञाग्निलाई पनि निरीक्षण गर्दछन् ।

आक्रम्य वाजिन् पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम् । भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनेम त वयम् ॥१९॥

हे वाज वा अश्वको रूपमा रहेका गतिशील वाजी । तिमी पृथ्वीमा तीव्र गतिले सञ्चरित भएर अग्निको खोजी गर । भूमण्डलको खोजी गरेर हामीलाई अग्निरूपी ऊर्जा फेला पारेर ल्याऊ ।

द्वैस्ते पृष्ठ पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षधं समुद्रो योनिः । विख्याय चक्षुषा त्वमग्निं तिष्ठ पुतन्यतः ॥२०॥

हे वाजी ! तिम्रो पृष्ठभाग द्युलोकमा छ, पृथ्वीमा तिम्रा गोडा छन् र अन्तरिक्षमा तिम्रो जीवात्मा छ । तिम्रा लागि उत्पत्तिस्थल योनिका रूपमा जलको बड्वाग्नि विद्यमान छ । तिमी आफ्ना विवेकले सृष्टिचक्रका बाधक विकृतिरूपी राक्षसहरूलाई आक्रमण गरेर नष्ट गराऊ ।

उत्क्राम महते सौभाग्यास्मादास्थानाद् द्रविणोदा वाजिन् । वयधं स्याम सुमती पृथिव्याऽग्निं खनन्तः उपस्ये अस्याः ॥२१॥

हे अग्निका रूपमा रहेका वाजी । धन र सौभाग्य प्रदान गर्नका लागि तिमी यस यज्ञस्थलबाट माथि उठेर आऊ । पृथ्वीका माथिल्ला भागमा अग्निमाथि आधारित यज्ञ आदि शोधनकार्य गरेर हामी सद्बुद्धिले सम्पन्न भई रहन सकौं ।

उदक्रमीद् द्रविणोदा वाज्यर्षाकः सुलोकधं सुकृतं पृथिव्याम् । ततः खनेम सुप्रतीकमग्निधं स्वो रुहाणा अधि नाकमुत्तमम् ॥२२॥

अर्वा नामको चञ्चल र समृद्धि प्रदायक अश्वरूपी अग्नि धर्तरीलाई पार गर्दै आएको छ । यसले श्रेष्ठ लोकलाई पुण्यवान् बनाएको छ । त्यसै कारणले संसारमा आरोहण गर्ने कामना भएका र देवताको जस्तै सुन्दर मुख भएका अग्निदेवतालाई खनेर निकाल्ने काममा सर्वोत्तम सुख प्राप्तिका लागि हामी याजकहरू खटिन्छौं ।

आ त्वा जिषमि मनसा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा । पृथु तिरश्चा वयसा
बृहन्तं व्यचिष्टमत्रै रभसं दुशानम् ॥२३॥

दिव्य प्रकाशका रूपमा सारा ब्रह्माण्डमा व्याप्त रहेका, तेछैं ज्योति फिँजाउने, लामो समयसम्म व्यापक रूपमा आफूलाई विस्तार गर्ने हे अग्निदेवता । अत्र आदिको आहुतिले शक्तिशाली र प्रत्यक्षतः देखिने गरेका तिमीलाई योगमग्न मनले घिउ हालेर तिमीलाई यज्ञका लागि हामी प्रन्वलित गर्दछौ ।

आ विश्वतः प्रत्यज्ज्वं जिषर्परक्षसा मनसा तज्जुषेत । मर्यश्रीः स्पृहयद्गणौ
अग्निर्नाभिमुशे तन्वा जर्भुराणः ॥२४॥

सर्वत्र व्याप्त अग्निदेवतालाई हामी घिउले सेचन गरेर प्रदीप्त गराउँछौ । हे अग्निदेवता ! अर्पण गरिएका चिउको आहुति शान्तिपूर्वक ग्रहण गर । मानिसबाट पूज्य, कान्तिवान् अग्निदेव तेजस्वी रूपमा प्रदीप्त हुँदा कसैले स्पर्श गर्न सक्दैनन् ।

परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥२५॥

सर्वज्ञ, अत्रका स्वामी अग्निदेव वाजकले दिएको हवनीय पदार्थ स्वीकार गर्दछन् र परमार्थको हित गर्न चाहनेलाई धनधान्यले परिपूर्ण बनाउँछन् ।

परि त्वाने पुरं वयं विप्रश्च सहस्य धीमहि । धृषद्गर्णं दिवेदिवे हन्तारं
भद्गुरवताम् ॥२६॥

हे शक्तिशाली अग्निदेवता ! तिमी पूर्णता प्रदान गर्न जात्रे, सङ्घर्षशील असुरलाई सधैं संहार गर्न सक्दछौ । हामी तिम्रै गुण पाउनका लागि ध्यान गर्दछौ ।

त्वमग्ने ह्यभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमर्ध्वस्त्वमश्मनस्परि । त्वं

वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥२७॥

हे मनुष्यका स्वामी अग्निदेवता ! तिमी ह्यलोकबाट प्रकट भएपछि तुरुन्तै प्रकाशित भएकाले पवित्र छौ । तिमी जल, दुग्धा, वन र औषधिबाट उत्पन्न हुन्छौ ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेधिर्नोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । पृथिव्याः सधस्या
दग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि । ज्योतिष्मन्तं त्वमग्ने सुप्रतीकमजश्रेण भानुना
दीद्यतम् । शिवं प्रजाभ्योऽहिधं सन्तं पृथिव्याः सयस्यादग्निं
पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामः ॥२८॥

हे यज्ञका सामग्रीहरू हो । सृष्टिकर्ताले रचना गरेका सृष्टिमा अश्विनीकुमारहरूका बाहु र पूषादेवताका हातबाट तिमी सर्वत्र विचरण गर्ने अग्निदेवतालाई भूमिका माथिल्लो भागमा अङ्गिराले भैं हामी ग्रहण गर्दछौ । हे अग्निदेवता । तिमी ज्योतिस्वरूप, श्रेष्ठ शोभायुक्त, निरन्तरका उज्ज्वल, देदीप्यमान, प्रजाको कल्याणका लागि शान्त रूप लिएका, अनिष्ट निवारक, ऐश्वर्य प्रदायक छौ ।

अपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम् । वर्धमानो महारऽ आ च
पुष्करे दिवो मात्रया वरिष्णा प्रधस्व ॥२९॥

तिमी जलका आधार हो, अग्निका उत्पादक हो । तिमी समुद्र बढाउँछौ, स्वयं सबैतर्फ विस्तार हुँदै जलमा व्याप्त रहेका छौ । ह्यलोकको तेजस्विता र पृथ्वीको विशालताअनुरूप तिमी विस्तृत होऊ ।

शर्म च स्थो वर्म च स्थोच्छिद्रे बहुले उभे । व्यचस्वती सं वसाथा भृतमग्निं
पुरीष्यम् ॥३०॥

तिमीहरू दुवै क्षतिरहित, अति व्यापक र साधकका हितैषि तथा सुखदायक हो ।
तिमीहरू दुवै सुरक्षा कवचजस्तै भएर रक्षा गर्दछौ, त्यसैले पोषक अग्निदेवतालाई
संवर्द्धन गराओ ।

सं वसाथांश्च स्वर्विदा समीचीऽ उरसा त्पना । अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती
ज्योतिष्मन्तमजस्रमित् ॥३१॥

तिमीहरू दुवै आफै समान निरन्तर तेजयुक्त अग्निदेवतालाई आफ्ना पेटमा प्रज्वलित गराइराख ।
दिव्यलोकका आधारका रूपमा रहेका अग्निदेवतालाई आफ्ना हृदयमा सधैं धारण गरिराख ।

पुरीष्योसि विश्वभरऽअथर्वा त्वा प्रयमो निरमन्थदग्ने । त्वामग्ने
पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥३२॥

सम्पूर्ण विश्वलाई नै भरणपोषण र कल्याण गर्ने हे अग्निदेवता ! तिमीलाई सबैभन्दा
पहिले अथर्वा ऋषिले गजबसँग मन्थन गरेर निकाले । हे अग्निदेवता । अथर्वा
ऋषिले विशाल आकाशमा मन्थन गरेर तिमीलाई प्रकट गरेर सम्मानपूर्वक उच्च
स्थानमा विराजमान गराएका हुन् ।

तमु त्वा दध्यङ्क्षुषिः पुत्रऽ ईधे अथर्वणः । वृत्रहणं पुनन्दरम् ॥३३॥

हे अग्निदेवता ! अथर्वका पुत्र दध्यङ्क्ष ऋषिले तिमीलाई पहिलो पटक प्रदीप्त गराए ।
तिमी शत्रुसंहारक हो, त्यसैले शत्रुको सहर नष्ट गर्न सक्दछौ ।

तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम् । धनञ्जयश्च रणेरणे ॥३४॥

हे सन्मार्गागामी र शक्तिमान् अग्निदेवता ! पाथ्यवृषाले तिमीलाई प्रदीप्त गरे । तिमी
असुर संहारक तथा युद्धका विजेता हो ।

सीद होतः स्वऽ उ लोके चिकित्वान्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ ।

देवावीर्देवान्द्विषा यज्ञस्यग्ने बृहद्यजमाने बयो धाः ॥३५॥

हे होतारूपी अग्निदेवता ! सबै कर्मका ज्ञाता तिमी आफ्ना प्रतिष्ठित स्थानलाई
सुशोभित गराऊ र असल कर्मरूपी यज्ञ सम्पन्न गराऊ । देवतालाई सन्तुष्ट गराउने हे
अग्निदेवता ! तिमी याजकहरूले दिएको आहुतिले देवताहरूलाई खुसी पार्दै
याजकहरूलाई धनधान्य एवं दीर्घायु प्रदान गर ।

नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवीरऽ असदत्सुदक्षः ।

अदध्यव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः ॥३६॥

अग्निदेव होता, मेधावी, प्रदीप्त, पोषक, बलशाली, तेजस्वी, नियमपालक, आश्रयदाता
र सत्यवक्ता हुन् । त्यसैले उनी हजारौंका लागि पालनपोषण गर्न सपथ छन् । त्यस्ता
अग्निदेव होताका घरमा प्रतिष्ठित होऊन् ।

संश्च सीदस्व महीरऽ असि शोचस्व देववीतमः । वि धूममग्ने अरुषं मियध्य
सुज प्रशस्त दरातम् ॥३७॥

यज्ञका गुणहरूले गर्दा अत्यन्त प्रशंसनीय बनेका हे अग्निदेवता ! तिमी देवताका
स्नेहपात्र र महान् गुणका प्रेरक हो । यस उपयुक्त स्थानमा उपस्थित भएर प्रज्वलित

होऊ र घिठको आहुतिले दर्शन योग्य तथा तेजस्वी हुँदै धुवोको ठूलो मुस्तो माथि उठाऊ ।

**अपो देवीरुपसुज मधुमतीरयस्माय प्रजाभ्यः । तासामास्थानादुज्जिहतापोषधयः
सुपिप्पलाः ॥३८॥**

हे यज्ञको अग्निदेवता ! मधुर, स्निग्ध, धर्तीको सेचन गर्नका लागि रसको रूपमा रहेको जल उत्पन्न गर । त्यसो भएपछि औषधिका बोटबिरुवाहरू फलफूलले भरिएर याज्ञकको हानीनोकसानी र रोगव्याध निवारण गर्न सक्षम होऊन् ।

**सन्ते वायुर्मातरिषा दधातुतानाया हृदयं यद्विकस्तम् । यो देवानां चरसि प्राणधेन
कस्मै देव वषट्ठस्तु तुभ्यम् ॥३९॥**

माथितिर मुख फर्किएको यज्ञकुण्ड धारण गर्ने हे पृथ्वी ! तिमी माताजस्तै विशाल हृदयकी बनेर प्राणशक्तिका सञ्चारक वायु, जल र वनस्पतिहरूलाई भरिपूर्ण गराऊ । हे वायुदेवता ! तिमी दिव्य प्राणरूपी ऊर्जासँगै सञ्चरित हुन्छौ । त्यसो हुनाले वषट उच्चारण गरिने यो पृथ्वी तिम्रा निम्ति कल्याणप्रद होस् ।

**सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदत्त्वः । वासो अग्ने विश्वरूपं^३
व्ययस्व विभावसो ॥४०॥**

हे अग्निदेवता ! तिमी तेजयुक्त ज्वालाले नियमित रूपमा प्रज्वलित भएर श्रेष्ठ सुखदायक यज्ञवेदीलाई सुशोभित गराऊ । हे कान्तिमान् अग्निदेवता ! तिमी विशिष्ट आभाले वस्त्रभै संसारलाई उचित रूपमा धारण गर, तिमी पृथ्वीको आवरण बनेर उसको सुरक्षा गर ।

**उदु तिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या धिया । दुशे च भासा बृहता शुशुक्वनिगमे
याहि सुरास्तिभिः ॥४१॥**

हे अग्निदेवता ! तिम्रा तेजयुक्त ज्वालाले विधिवत् प्रज्वलित भएर श्रेष्ठ सुखप्रद यज्ञ वेदीहरू सुशोभित होऊन् । हे कान्तिमान् अग्निदेवता ! तिम्रो आफ्नै विशिष्ट आभा वस्त्रभै भएर संसारलाई रात्रि ढाकोस् र पृथ्वीको आवरणभै बनेर सुरक्षा गरोस् ।

**ऊर्ध्वऽ ऊ ऋ णऽ ऊतये तिष्ठ देवो न सविता । ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता
यदज्जिभिर्वापद्भिर्विद्वयामहे ॥४२॥**

हे काठमा रहने अग्निदेवता ! सर्वोत्पादक सवितादेवताले अन्तरिक्षबाट हामी सबैको रक्षा गर्दछन् । त्यसै गरी तिमी पनि आफ्नो ज्वाला माथितिर फिँजाउँदै अन्न आदि पोषक पदार्थ दिएर हाम्रो जीवनलाई रक्षा गर । मन्त्रोच्चारणपूर्वक हवि प्रदान गर्ने याज्ञकहरूले तिम्रा उत्कृष्ट स्वरूपको आह्वान गरेका छन् ।

**स जातो गर्भो जसि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृतऽ ओषधीषु । चित्रः शिशुः परि
तमाथ्यस्थत्तूप्न मातृभ्यो अधि कनिक्रहद्गाः ॥४३॥**

अग्निदेव छावापृथिवीका गर्भमा रहन्छन् । औषधिबाट जन्म लिएर सुन्दर स्थानमा प्रतिष्ठित हुन्छन् । अन्धकार परास्त गर्दछन् र शिशुभै शब्द गर्दै मातानजिक जान्छन् ।

स्थिये भव वीद्वङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमानेः
पुरीषवाहनः ॥४४॥

पदार्थहरूप्रति गमनशाल रहने हे अर्वन् घोडाजस्तै चञ्चल यज्ञाग्नि । तिमी सुस्थिर, सुदृढ र वेगयुक्त भएर शक्तिशाली होऊ । तिमी सबैलाई वहन गर र सर्वज्ञ व्यापक रूपमा पुगेका अग्निलाई सुख प्रदान गर्ने होऊ ।

शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः । मा द्यावापृथिवी अभि
शोचीर्मन्त्रिरिक्ष मा वनस्पतीन् ॥४५॥

हे सबै अङ्गमा व्याप्त हुनाले अङ्गिरस् नाम पाएका अग्नि । तिमी मानिस र सबै प्राणीका लागि कल्याणकारी छौ । तिमी स्वर्ग, पृथ्वी, अन्तरिक्ष र वनस्पति आदिमा कसैलाई पनि नसताऊ ।

प्रीतु वाजी कनिऋदब्रानदद्रासभः पत्या । भस्त्रग्निं पुरीष्य मा पाद्यायुषः पुष ।
वृषाग्निं वृषणं भरत्रपणं गर्भं समुद्रियम् । अग्न्य आ याहि वीतये ॥४६॥

यी गतिशील यज्ञीय ऊर्जारूपी वाजी मन्त्ररूपी ध्वनि गर्दै अगाडितर्फ प्रस्थान गरून् । रासभका रूपमा रहेको यो तेजस्वी अधि बढोस् । यसले प्राणरूपी अग्नि धारण गरेपछि लक्ष्यमा नपुगी नरोकियोस् । अत्यन्त शक्तिले सम्पन्न र सामर्थ्यले युक्त भएर जलका बीचमा यसले विद्युत् धारण गरेर प्रस्थान गरोस् । हे अग्निदेवता ! तिमी हवि ग्रहण गर्नका लागि आऊ ।

ऋतं सत्यमृतं सत्यमग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरामः । औषधयः प्रति
मोदध्वमग्निमेतं शिवमायन्तमभ्यत्र युष्माः । व्यस्यन् विश्वाऽजनिराऽजमीवा
निपीदन्तो अप दुर्मतिं जहि ॥४७॥

शाश्वत सत्यका स्वरूप, अविनाशी अग्निदेवतालाई अङ्गिराले भैं हाम्रा पनि परिपुष्ट गराउँछौ । हे समस्त औषधि रूपी हविहरू हो ! तिमीहरू मङ्गलमय यज्ञकुण्डमा स्थित अग्निदेवतालाई समर्पित भएर आनन्द प्रदान गर । हे अग्निदेवता ! तिमी यहाँ उपस्थित रहेर हामीलाई सबै किसिमका शारीरिक कष्ट र मानसिक सन्तापबाट आरोग्य लाभ प्रदान गर र हाम्रो दुर्मतिजन्य कुविचार समाप्त गरिदेऊ ।

औषधयः प्रति गृष्णीत पुष्पवतीः सुषिष्पलाः । अयं वो गर्भश्चतुर्विधः प्रलभ्य
सद्यस्थमासदत् ॥४८॥

हे औषधिहरू हो ! तिमीहरू गतिला फूल र फलले लादिएर यज्ञीय अग्निरूपी ऊर्जा ग्रहण गर । यो अग्निरूपी गर्भ ऋतुअनुसार नै उत्पन्न हुने गर्दछ । यो यहाँ उहिलेदेखि नै छ ।

वि पाजसा पृथुता शोशुचानो बाधस्य द्विषो रक्षसो अमीवाः । सुरार्मणो बृहतः
शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीती ॥४९॥

हे अग्निदेवता ! तिमी आफ्नो बढ्दो तेजले डाह गर्ने शत्रुको बेहोरा भएका र राक्षसी वृत्ति भएकाहरूलाई बाधा हालिदेऊ । हे असल, सुखदायी, महान्, सुविख्यात अग्निदेवता ! हामीलाई तिम्रै आश्रयमा रहन मन लाग्छ ।

आपो हि ह्य मयोभुवस्ता नऽ ऊर्जे दधातन । महे रणाय चक्षसे ॥१०॥

हे जलदेवता ! तिम्रो सुखका मूल स्रोत हो । हामीलाई पराक्रमले युक्त उत्तम कर्म गर्नका लागि पोषक रस प्रदान गर ।

यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥११॥

हे जलधारका समूह ! तिम्रो सनैभन्दा कल्याणकारी रस यहाँ विद्यमान छ, तिम्रो चात्सल्यमयी आमाले बालकलाई आफ्नो कल्याणकारी दुध चुसाएर परिपुष्ट गराएभैं त्यो रस पान गर्नका लागि हामीलाई सम्मिलित गराऊ ।

तस्माऽ अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । आपो जनयथा च नः ॥१२॥

हे जलसमूह ! तिम्रो त्यही कल्याणकारी रस हामीलाई मनगो रूपमा उपलब्ध होस् । तिमीले विश्वलाई सन्तुष्ट गराउने, तिमीलाई हाम्रो उत्पतिको कारण सिद्ध गराउने र जीवनका लागि उपयोगी त्यस रसका गुणले हामीलाई परिपूर्ण गराऊ ।

मित्रः सध्वंसुज्य पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह । सुजातां जातुवेदसमयक्ष्माय
त्वा सध्वं सुजामि प्रजाभ्यः ॥१३॥

परम ओजस्वी सूर्यदेवताले अन्तरिक्ष र पृथ्वीलाई प्रकाशित गरेभैं श्रेष्ठ गुणले युक्त सर्वज्ञानले सम्पन्न अग्निलाई हामी र हाम्रा प्रजारूपी सन्तानले आरोग्य लाभ गर्न सकौं भनी हामी प्रण्वलित गर्दछौं ।

रुद्राः सध्वंसुज्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समीधिरे । तेषां भानुरजस्र इच्छुक्त्रे देवेषु
रोचते ॥१४॥

रुद्रदेवताले भूलोकको सृष्टि गरे र त्यसलाई महान् तेजस्वितायुक्त सूर्यदेवताले प्रकाशित गरे । उनै रुद्रको पवित्र तथा प्रचण्ड ज्योति नै अन्य देवशक्तिहरूका अस्तित्वको परिचायक बनेको छ ।

सध्वंसुष्ट्यं वसुभी रुद्रैर्धरिः कर्मण्यां मुदम् । हस्ताभ्यां मृद्वीं कृत्वा सिनीवाली
कुणोतु ताम् ॥१५॥

औंसाँकी अधिष्ठात्री देवी सिनिवालीले धैर्यवान् वसु र रुद्रगणद्वारा तयार गरिएको माटो आफ्नै हातले सुकोमल बनाएर त्यसबाट उपयोगी पात्रहरू निर्माण गरुन् ।

सिनीवाली सुकपर्दं सुकुरीय स्वीपशा । सा तुभ्यमदिते मद्बोधां दधातु
हस्तयोः ॥१६॥

हे पूजनीय देवमाता अदिति ! सुन्दर केश, उत्तम आभूषणले सजिएकी र चन्द्रमाजस्ता सुन्दर अङ्गहरूले शरीर सजिएकी सिनिवाली देवीले तिम्रा लागि दुवै हातमा पुरोडाश पकाउने उखा नामको पात्र लिऊन् ।

उर्ध्वं कृणोतु शक्त्या बाहुभ्यामदितिर्धिया । माता पुत्रं यथोपस्थे सागिनं विभर्तुं
गर्भंजा । मखस्य शिरोऽसि ॥१७॥

अदितिदेवीले आफ्ना शक्ति र सामर्थ्यले उत्तम बुद्धिपूर्वक दुवै हातमा पकाउने भाँडो
लिऊन् र यस उर्ध्व नामका पकाउने भाँडाले पनि आमाले आफ्ना सन्तान काखमा
लिएभै उचित तरिकाले आफ्ना अग्निलाई धारण गरेको । हे पकाउने भाँडा ! तिमी
यज्ञका प्रमुख पात्र हो ।

वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण छन्दसान्निस्वदध्रुवासि पृथिव्यसि धारया मयि
प्रजाध्वं रायस्पोषं गौपत्यध्वं सुवीर्यध्वं सजातान्यजमानाय रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु
त्रैष्टुभेन छन्दसान्निस्वदध्रुवास्पन्तरिक्षमसि धारया मयि प्रजाध्वं रायस्पोषं
गौपत्यध्वं सुवीर्यध्वं सजातान्यजमानायादित्यास्त्वा कृण्वन्तु जागतेन
छन्दसान्निस्वदध्रुवासि द्यौरसि धारया मयि प्रजाध्वं रायस्पोषं गौपत्यध्वं
सुवीर्यध्वं सजातान्यजमानाय विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसान्निस्वदध्रुवासि दिशोसि धारया मयि प्रजाध्वं रायस्पोषं गौपत्यध्वं
सुवीर्यध्वं सजातान्यजमानाय ॥१८॥

यज्ञको कार्य सम्पन्न गराउनाले उर्ध्व नामका हे पात्र ! वसुहरूले गायत्री छन्दका
सामर्थ्यले अङ्गिराले भै तिमीलाई निर्माण गर्नु । तिमी पृथ्वीजस्तै बलियो छौ ।
हामी याज्ञकहरूलाई सन्तान, धन, बल, गाईको स्वामित्व, श्रेष्ठ पराक्रम, सजातीय
बान्धवहरूको उचित स्नेह प्रदान गर । हे उर्ध्व ! रुद्रगणले त्रिष्टुप् छन्दका प्रभावले
अङ्गिराले भै तिमीलाई धारण गर्नु । तिमी अन्तरिक्षजस्तै बलियो होऊ । हामी
याज्ञकहरूलाई सन्तान, धन, बल, गाईको स्वामित्व, श्रेष्ठ पराक्रम, सजातीय
बान्धवहरूको उचित स्नेह प्रदान गर । हे उर्ध्व ! आदित्यगणले जगती छन्दका
प्रभावले अङ्गिराले भै तिमीलाई निर्माण गर्नु । तिमी सुदृढ भएको ह्यलोकजस्तै
होऊ । हामी याज्ञकहरूलाई सन्तान, धन, बल, गाईको स्वामित्व, श्रेष्ठ पराक्रम,
सजातीय बान्धवहरूको उचित स्नेह प्रदान गर । हे उर्ध्व ! विश्वेदेवताले तिमीलाई
अनुष्टुप् छन्दका प्रभावले अङ्गिराले भै बलियो पारेर निर्माण गर्नु । तिमी
दिशाहरूको जस्तै बलियो बन । हामी याज्ञकहरूलाई सन्तान, धन, बल, गाईको
स्वामित्व, श्रेष्ठ पराक्रम, सजातीय बान्धवहरूको उचित स्नेह प्रदान गर ।

अदित्यै रासनास्पदितिष्ठे बिलं गृभ्णातु । कृत्वाय सा महीमुखं मृण्मयीं
योनिमग्नये । पुत्रेभ्यः प्रायच्छददितिः श्रपयानिति ॥१९॥

हे उर्ध्व नामका पात्रमा तानिएका रेखाहरू हो ! तिमीहरू देवमाताका अदितिका
प्रभावले यस उर्ध्व पात्रको बर्कोजस्तो भएका छौ । हे उर्ध्व ! देवताहरूका माताले
तिम्रो मध्य भाग धारण गर्नु । अदितिदेवी यस पृथ्वीरूपी माटाले अग्निलाई आधार
दिन सक्ने गरी उर्ध्व बनाऊन् र आफ्ना पुत्र देवताहरूलाई पकाउने काममा लागि त्यो
भाँडो प्रदान गर्नु ।

वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्विष्टास्त्वा धूपयन्तु त्रैष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विष्टे त्वा देवा
वैश्वानरा धूपयन्तानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रास्त्वा धूपयन्तु वरुणस्त्वा धूपयन्तु
विष्णुस्त्वा धूपयन्तु ॥६०॥

हे उखा । गायत्री छन्दका प्रभावले वसुहरू अङ्गिराको जस्तै गरी तिमीलाई सूर्यको
ताप प्रदान गर्नु । रुद्रगणले त्रिष्टुप् छन्दका प्रभावले अङ्गिराले भैं तिमीलाई सूर्यका
तापबाट जोगाऊन् । आदित्यगणले जगती छन्दका स्तोत्रले अङ्गिराले भैं तिमीलाई
घाममा सफा गर्नु र सन्नैका कल्याणकारी विश्वेदेवताहरूले अनुष्टुप् छन्दका प्रभावले
अङ्गिराले भैं घाममा सुकाऊन् । यसै गरी इन्द्र, वरुण र विष्णुदेव आदि सबै
देवताहरूले तिमीलाई तातोमा राखेर सुकाएर तयार गर्नु ।

अदितिष्ट्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सघस्ये अङ्गिरस्वत् खनत्ववट
देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सघस्ये अङ्गिरस्वदधत्तूखे
धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सघस्ये अङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे
वरूत्रीष्ट्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सघस्ये अङ्गिरस्वच्छूपयन्तूखे
ग्नास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सघस्ये अङ्गिरस्वत्पचन्तूखे
जनयस्त्वाच्छित्रपत्रा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सघस्ये
अङ्गिरस्वत्पचन्तूखे ॥६१॥

यज्ञको कार्य सम्पन्न गराउनाले अवट नाम पाएका हे खाडल । सम्पूर्ण दैवी गुणको
अधिष्ठात्री, देववृत्तिको पोषक देवमाता भूमिका उच्च भागमा अङ्गिराले भैं तिमीलाई
खनेका छौं । हे उखा । देवताहरूको शक्तिलाई समस्त दैवी गुणसहित दीप्तिमान्
पृथ्वीका माथिल्ला भागमा तिमीलाई अङ्गिराले भैं स्थापित गर्दछौं । हे उखा ।
सम्पूर्ण देवताको अधिष्ठात्री, स्तुत्य, सुमतिले सम्पन्न, दैवी गुणले युक्त पृथ्वीका
माथिल्ला भागमा तिमीलाई अङ्गिराले भैं प्रज्वलित गर्दछौं । हे उखा । समस्त
देवगुणले युक्त, दिन र रातको निर्मात्री भूमिमाथि अङ्गिराले भैं तिमीलाई पकाऔं । हे
उखा । समस्त शक्तिको पोषक देवी पृथ्वीका माथिल्ला भागमा तिमीलाई अङ्गिराले
भैं पकाऔं । हे उखा । निरन्तर गतिशील देवशक्तिको सम्पूर्ण दैवी गुणले सम्पन्न
पृथ्वीका माथिल्ला भागमा अङ्गिराले भैं तिमीलाई परिपक्व गराऔं ।

मित्रस्य चर्षणीधृतोऽवो देवस्य सानसि । द्युम्न चित्रव्रवस्तमम् ॥६२॥

मानिसलाई पोषण प्रदान गर्ने शक्तिले प्रकाशवान्, मित्रदेवताका शाश्वत, आश्चर्यजनक
पदार्थले युक्त ऐश्वर्यलाई हामी धारण गरौं ।

देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुलिः सुबाहुस्त शक्त्या । अव्यधमाना
पृथिव्यामाशा दिशः आपुण ॥६३॥

हे उखा ! संसारका सृष्टिकर्ता सवितादेवताले आफ्ना उत्तम भुजा र औलारूपी दिव्य
किरणले, उनका निजी सामर्थ्यले र बुद्धिको कुशलताले बलियो हुँदै तिमीलाई
प्रकाशित गराऊन् । तिमी दुःखरहित भएर भूलोकमा आफ्ना शुभ आकाङ्क्षाहरू र
उच्च आदर्शहरूको प्राप्ति गर ।

उत्थाय बृहती भवोदु तिष्ठ ध्रुवा त्वम् । मित्रैतां त्वाञ्छां परिदद्याम्यभित्याऽ
एषा मा धेदि ॥६४॥

हे उखा ! तिमी खाडलबाट निस्केर विशालता प्राप्त गर र स्थायित्व प्राप्त गरेर आफ्ना
कार्यहरू सम्पन्न गर । हे मित्रदेवता ! यो पकाउने भाँडालाई क्षति होला कि भनेर
हामी तिमी जित्मा लगाउँछौं । यो नभक्तिकोस् र रात्ररी यसले काम पूरा गरेकोस् ।

यसवस्त्वाच्छन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्वद्वास्त्वाच्छन्दन्तु त्रैष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाच्छन्दन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वदिष्टे त्वा देवा
वैश्वानराञ्जाच्छन्दन्तवानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत् ॥६५॥

गायत्री छन्दका स्तोत्रले वसुगण, त्रिष्टुप् छन्दका मन्त्रले रुद्रगण, जगती छन्दका मन्त्रले
आदित्यगण र अनुष्टुप् छन्दका मन्त्रशक्तिले विश्वदेवताका रूपमा तिमी रहेका छौं ।
सामूहिक कल्याणकारी देवशक्तिका रूपमा रहेका हे उखा ! तिमीलाई हामी तिनै
देवताका रूपमा उनै छन्दका मन्त्रले अभिषिक्त गर्दछौं ।

आकूतिमग्निं प्रयुजथ्स्वाहा मनो मेघामग्निं प्रयुजथ्स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं
प्रयुजथ्स्वाहा वाचो विधूतिमग्निं प्रयुजथ्स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये
वैश्वानराय स्वाहा ॥६६॥

यज्ञरूपी सत्कर्मका प्रेरक अग्निदेवताका निमित्त यो आहुति समर्पित गर्दछौं । मन र
सद्बुद्धिलाई प्रेरणा प्रदान गर्ने अग्निदेवतालाई यो आहुति प्रदान गर्दछौं । चित्त र
विशिष्ट ज्ञानलाई प्रेरित गर्ने अग्निदेवतालाई यो आहुति प्रदान गर्दछौं । वाणी र विशिष्ट
विद्याका प्रेरक अग्निदेवतालाई यो आहुति प्रदान गर्दछौं । मन्वन्तरका प्रवर्तक, प्रजाका
पालक मनुरूपी अग्निदेवतालाई यो आहुति प्रदान गर्दछौं । ससारका कल्याणकारी
अग्निदेवताका निमित्त यो आहुति प्रदान गर्दछौं ।

विश्वो देवस्य नेतुर्मतो बुरीत सख्यम् । विश्वो रायऽ इषुष्यति द्युम्नं वृणीत
पुष्यसे स्वाहा ॥६७॥

सबै मानिसले प्रेरणादायी सचितादेवताको मित्रता स्वीकार गर्दछन् । मानिसहरू आफ्नो
पोषणका लागि दीप्तिमान् धन प्राप्त गर्दछन् र ऐश्वर्यका अधिपति हुन्छन् ।

मा सु भित्था मा सु रिषोऽम्ब वृष्णु वीरयस्व सु । अग्निश्चेदं करिष्यथः ॥६८॥

हे उखा ! तिमी कहिल्यै क्षतिग्रस्त नहोऊ, कहिल्यै नष्ट नहोऊ, दृढतापूर्वक श्रेष्ठ
पराक्रमी शूरवीरभै कर्तव्य पूरा गरिराख । अग्निदेवता र तिमी दुवैले यस यज्ञको कार्य
सम्पादन गर ।

दुथ्स्व देवि पृथिवि स्वस्तयऽआसुरी माया स्वधया कृतासि । जुष्टं
देवेभ्यऽइदमस्तु हव्यमरिष्य त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन् ॥६९॥

हे पृथ्वी देवी ! आसुरी मायाजस्तो रूप बदल्न सक्ने तिमीले कल्याणको भावनाले
युक्त भएर उखाको रूप धारण गरेको छौ । तिमी श्रेष्ठ र सुदृढ होऊ । हे उखा ! यो
हविष्यान्न देवशक्तिका लागि आनन्ददायक होस् । तिमी यज्ञको समाप्तिसम्म यस
यज्ञशालामा उपस्थित भइराख ।

द्रव्यः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः । सहसस्सुत्रो अदभुतः ॥७०॥

वृक्षका समिधाहरूलाई प्रमुख रूपमा आहार गर्ने, घिठलाई प्रमुख रूपमा पिउने, प्राचीन देवशक्तिलाई आमन्त्रण गर्ने र बलपूर्वक अरणीमन्थनबाट प्रकट हुने अग्निदेवताले यस यज्ञलाई सफल गराउन् ।

परस्याऽधि संवतोऽ वरीरऽ अभ्यातर । यत्राहमस्मि तौरऽ अव ॥७१॥

हे अग्निदेवता ! तिमी शत्रुसेनाको सट्टा हाम्रो सेना विजयी बनाऊ । हामी जुन सेनासित हुन्छौं, त्यसलाई संरक्षण प्रदान गर ।

परमस्याः परावतो रोहिदश्चइह गहि । पुरीषः पुरुप्रियोने त्वं तरा मृधः ॥७२॥

उदारैका सूर्यको कान्तिरूपी रोहित नामका अश्वले सम्पन्न भएका हे अग्निदेवता ! वैभवशाली र अत्यन्त लोकप्रिय बनेका तिमी टाढाका स्थानबाट पनि यहाँ आऊ र लडाइँका मैदानमा शत्रुको संहार गरिसकेर त्यहाँबाट आएर पनि हाम्रो यज्ञ सफल बनाऊ ।

यदग्ने कानि कानि चिदा ते दारुणि दध्मसि । सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठय ॥७३॥

हे सामर्थ्यवान् अग्निदेवता ! तिमीलाई समर्पित गरेका जुनसुकै दाउरा घिठको आहुतिभै परम प्रिय होऊन् । ती सबैलाई तिमी अति प्रेमका साथ प्रसन्नतापूर्वक ग्रहण गर ।

यदत्पुपजिह्विका यद्गो अतिसर्पति । सर्वं तदस्तु ते घृतम् तज्जुषस्व यविष्ठय ॥७४॥

हे तरुण अग्निदेवता ! धमिराले सिध्याउने, धुल्याहले खाने काठका समिधा पनि घिउभै प्रिय होऊन् र तिनलाई पनि तिमी प्रेमपूर्वक सेवन गर ।

अहरहरप्रयाव भरन्तोद्यावेव तिष्ठते घासमस्मै । रायस्पोषेण समिधा मदनतोग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम ॥७५॥

हे अग्निदेवता ! तबेलामा रहेका षोडशहरूलाई नित्य नियमित रूपमा घाँस हालिएभै तिम्ना आश्रयमा रहेका हामी याजकहरू यज्ञको आहारका लागि जम्मा गरेका समिधाहरूसँगै नित्य हविष्यान्न प्रदान गर्दछौं । हामी धनवैभव प्राप्त गरेर सुखी हुन सकौं, दुःखी हुनु नपरोस् ।

नाभा पृथिव्याः समिधाने अग्नी रायस्पोषाय बृहते हवामहे । हरम्पदं बृहदुक्तं यजत्र जेतारमग्निं पुतनासु सासहिम् ॥७६॥

पृथ्वीको नाभीकेन्द्रजस्तो यज्ञकुण्डमा प्रदीप्त हुने अवस्थामा, हविष्यान्नले सन्तुष्टि प्राप्त गर्ने, अत्यन्त प्रशंसनीय यज्ञाग्निलाई हामी आह्वान गर्दछौं । शत्रुलाई ह्याकुलाले मिच्दै युद्धमा विजय प्राप्त गर्ने अग्निदेवबाट हामी महान् धनऐश्वर्य प्राप्त होस् भन्ने कामना गर्दछौं ।

याः सेनाऽअपीत्वराराव्याधिनीरुगणाऽउत । ये स्तेना ये च तस्करास्तांस्ते
अग्नेपि दधाम्यास्ये ॥७७॥

हे अग्निदेवता ! आक्रमण गर्नका लागि तयार भएका शत्रुलाई, सजधजसहितका
विरोधी सेनालाई र चोरछाकालाई हामी तिम्रा प्रज्वलित मुखमा हालिदिन्छौं, त्यसो
भएपछि तिम्रो प्रचण्ड तेजले विरोधी तत्त्वलाई विनाश गर्दछन् ।

दधंष्ट्राभ्यां मलिम्लूज्जम्भैस्तस्करांरऽ उत । हनुभ्याश्च स्तेनान्
भगवस्तांस्त्वां खाद युखादितान् ॥७८॥

हे ऐश्वर्यशाली अग्निदेवता ! दुष्कर्ममा लागेका दुष्टहरूलाई तिम्री आफ्ना दाहाले,
दस्युलाई दाँतले र चोरलाई चिउँडले धर्कमान गराऊ । दुःख दिने र सताउनेहरूलाई
निर्मूल हुने गरी नष्ट गर र हामीलाई दुष्कर्मीहरूबाट मुक्ति देऊ । त्यसो भएपछि हामी
निर्भयपूर्वक सत्कर्म गर्न सकौं ।

ये जनेषु मलिम्लवः स्तेनासस्तस्करा वने । ये कक्षेष्वायवस्तांस्ते दधामि
जम्भयोः ॥७९॥

हे अग्निदेवता ! होन आचरण भएका, चोर, एकान्त वनमा घुम्ने गरेका तस्कर र
बाक्लो मानिसको बस्तीमा रहने गरेका जनघाती हत्यााराहरू सबैलाई तिम्रा दाह्यारूपी
प्रचण्ड ज्वालामा हामी हाल्न सकौं ।

यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः । निन्दाद्यो अस्मान्धिप्ताञ्च सर्वं तं
ममसा कुरु ॥८०॥

हे अग्निदेवता ! हामीसित शत्रुको व्यवहार गर्ने मानिसहरू, हाम्रो रिसडाह गर्ने
मानिसहरू, हाम्रो निन्दा गर्ने मानिसहरू र हाम्रो निर्भयतामा बाधा हाल्ने मानिसहरू वा
तिनका दुर्गुणहरू सबैलाई निर्मूल हुने गरी नष्ट गराइदेऊ ।

संश्रितं मे ब्रह्म संश्रितं वीर्यं बलम् । संश्रितं क्षत्रं जिष्णुं यस्याहमस्मि
पुरोहितः ॥८१॥

हे अग्निदेवता ! हामी पुरोहित र हाम्रा यजमानको ब्रह्मज्ञान, तेज र विजयशीलता तिम्रा
प्रभावले क्षात्रबलले युक्त होस् ।

उदैषां बाहू अतिरमुद्गर्चो अथो बलम् । क्षिणोमि ब्रह्मणाऽमित्रानुजयामि स्वार्ऽ
जहम् ॥८२॥

हे अग्निदेवता ! दुष्कर्मीहरूको बाहुबलका तुलनामा हाम्रो पराक्रम बढी होस्, उनका
तेजको अपेक्षा हाम्रो ब्रह्मतेज अधिक होस् । ज्ञानको तेजले विरोधीहरूलाई समाप्त गर्न
सकौं, हामी आफन्तहरूको उन्नति गराउन सकौं ।

अन्त्यतेत्रस्य नो वैद्वानमीवस्य शुभ्भिणः । प्रप्र दातारं तारिफऽऊर्जं नो धेहि द्विपदे
चतुष्पदे ॥८३॥

हे अन्नका स्वामी अग्निदेवता ! हामीलाई आरोग्यप्रद र पोषणयुक्त अन्न प्रदान गर ।
दानशील मानिसलाई उचित किसिमले पालनपोषण गर । हाम्रा पुत्रपौत्रादि र पशुका
लागि पनि शक्तिवर्द्धक अन्न प्रदान गर ।

॥ इति एकादशोऽध्यायः ॥

॥एघारौं अध्याय सक्तियो ॥

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

ताजसमेयि माध्याह्निद्धन शुक्ल

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ द्वादशोऽध्यायः॥

॥वाहौ अध्यायाः॥

श्रुति— वत्सप्रां, कुत्स, श्यावाश्व, ध्रुव, शुनःशेष, त्रित, वामदेव, भालन्दन, विरुपाक्ष, आङ्गिरस, तापस, वसिष्ठ, विरूप, दीर्घतमा, सोमाहुति, विश्वामित्र, देवश्रवा, देववात भारत, प्रियमेध ऐन्द्र, मेता मधुच्छन्दा, गोतम, विश्वावसु, देवगन्धर्व, युध, सौम्य, कुमारहारीत, आथर्वण, भिषक्, बन्धु, हिरण्यगर्भ, पावकाग्नि, अघत्सार ।

देवता— रुक्म, अग्नि, सविता, गरुत्मान्, उखा, लिङ्गोक्त, वरुण, सूर्य, आपः, अग्नि, विश्वकर्मा, बहुदेवता, ऊप, सिकता, परिश्रित, इष्टका, लोकम्पृषा, इन्द्र, उखा, निर्वाति, यजमान, भूति, सीर, सीता, अनडुव, अप, औषधि, क्रुः, आशीर्वाद, सोम ।

छन्द— भुरिक् पङ्क्ति, आर्षी त्रिष्टुप्, विराट् जगती, भुरिक् धृति, भुरिक् उत्कृति, निचृत् आर्षी त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्षी अनुष्टुप्, आर्षी त्रिष्टुप्, निचृत् आर्षी गायत्री, निचृत् गायत्री, आर्षी अनुष्टुप्, विराट् आर्षी त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्षी पङ्क्ति, भुरिक् जगती, विराट् त्रिष्टुप्, विराट् अनुष्टुप्, गायत्री, भुरिक् आर्षी उष्णिक्, निचृत् आर्षी अनुष्टुप्, निचृत् अनुष्टुप्, आर्षी पङ्क्ति, स्वराट् आर्षी त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्षी त्रिष्टुप्, स्वराट् अनुष्टुप्, भुरिक् उष्णिक्, भुरिक् उपरिष्ठत् बृहती, आर्षी पङ्क्ति, आर्षी जगती, त्रिष्टुप्, विराट् पङ्क्ति, भुरिक् आर्षी गायत्री, अनुष्टुप्, स्वराट् उष्णिक्, विराट् आर्षी अनुष्टुप्, विराट् बृहती, निचृत् उष्णिक्, भुरिक् गायत्री, निचृत् पङ्क्ति, निचृत् आर्षी पङ्क्ति, स्वराट् आर्षी पङ्क्ति उष्णिक् ।

दशानो रुक्मऽ उर्व्या व्यष्टौदुर्मर्षमायुः त्रिये रुचानः । अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्मर्षेन घौरजनयत्सुरताः ॥१॥

समस्त पदार्थ प्रकाशित गर्ने तेजस्वी सूर्यदेव यस लोकमा सहज दर्शनीय भएभैं र विभिन्न प्रकारले धनऐश्वर्य बढाउँदै शोभायमान भएभैं अग्निदेव श्रेष्ठ, शक्तिसम्पन्न, अमृतस्वरूप, दुःखनाशक र आयुसंबद्धक हुन् । देवताले यिनलाई प्रकट गरेका हुन् ।

नक्तत्रेधासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकश्च समीची । द्वावाक्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवाऽ अग्निं धारयन्द्रविणोदाः ॥२॥

वायु र आमा एकै चित्त भएर जसरी आफ्ना सन्तानको पालनपोषण गर्दछन्, उसै गरी रात्रि र दिवस मानौं दुवैले एक चित्त भएर नै अग्निरूपी शिशुलाई बिहानबेलुकी हविले

पोषण गर्दछन् । त्यसो भएर नै उनी दिव्यलोक र भूलोकका भित्री भागमा सूर्यदेवजस्तै सुशोभित हुन्छन् । तिनी अग्निदेवतालाई ऐश्वर्यप्रदायक शक्तिहरूले धारण गरेका छन् ।

विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रासादीदृढं द्विपदे चतुष्पदे । वि
नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति ॥३॥

अत्यन्त मेधावी सवितादेव आफ्ना सबै रूप प्रकट गर्दछन् । उनी मानिस र पशुका कल्याणकारी हुन् । सबैले रुचाएका सवितादेव द्युलोकमा प्रकाश छर्दछन् । उचादेवी गणपछि यिनी प्रकट हुन्छन् ।

सुपर्णोसि गरुत्मास्त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुर्बृहद्रथन्तरे पक्षौ । स्तोमऽ आत्मा
छन्दाश्च स्यद्गानि यजुश्च पि नाम । साम ते तन्वामदेव्यं यज्ञायज्ञियं पुच्छं
धिष्याः शफाः । सुपर्णोसि गरुत्मान्दिवं गच्छ स्वः पत ॥४॥

उकालोतर्फ लाग्ने हे महान् अग्निदेवता ! तिमी राम्रा पँखेटा हुने गरुड पक्षीजस्तै गतिशील छौ । त्रिवृत् नामको स्तोमशक्ति तिम्रो शिर र गायत्री छन्द तिम्रो नेत्र हो । दुई पँखेटाका रूपमा बृहत् र रथन्तर नामका सामहरू छन् भने यज्ञ तिम्रो अन्तरात्मा हो र सबै छन्दहरू तिम्रा शरीरका अङ्गहरू हुन्, त्यसो भएर नै तिम्रो नाम यजुष् भएको हो । वामदेव नामको साम तिम्रो देह, यज्ञायज्ञिय नामको साम तिम्रो पुच्छर र प्रज्ञामा रहने अग्नि तिम्रा नङ वा खुरका रूपमा छन् । हे अग्निदेवता ! तिमी गरुडभै दिव्यलोकतर्फ प्रस्थान गर र स्वर्गलोकमा पुग ।

विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा गायत्रं छन्दः आरोह पृथिवीमनु विक्रमस्व विष्णोः
क्रमोस्यभिमातिहा त्रैष्टुभं छन्दः आरोहान्तरिक्षमनु विक्रमस्य विष्णोः
क्रमोस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्दः आरोह दिवमनु विक्रमस्य विष्णोः क्रमोसि
रात्रयतो हन्तानुष्टुभं छन्दः आरोह दितोऽनु विक्रमस्व ॥५॥

हे अग्निदेवता ! तिमी सर्वव्यापक विष्णुदेवताका शत्रुसंहारक पराक्रममा गायत्री छन्दका प्रभावले भूलोकभरि, त्रिष्टुप् छन्दमा आरोहण गरेर अन्तरिक्षमा, जगती छन्दमा आरोहित भएर स्वर्गलोकमा र अनुष्टुप् छन्दका प्रभावले सबै दिशामा विशेष पराक्रम देखाऊ । त्यसपछि सबै लोकका दुष्ट प्रवृत्तिहरूलाई समाप्त गर ।

अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो वि
हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥६॥

हे अग्निदेवता ! तिमी आकाशमा मेघका बीचमा विद्युत् रूपमा चम्कन्छौ र गर्जना गर्दै पृथ्वी गुञ्जायमान गराउँछौ । प्राणरूपी पर्जन्यका रूपमा बोटबिरुवा अङ्कुरित गर्दछौ । तिमी चोडै उत्पन्न र प्रज्वलित भएर सबैलाई प्रकाशित गर्दछौ । पृथ्वी र द्युलोकका माभमा विद्युत्का रूपमा सुशोभित हुने तिमी सबैका लागि स्तुत्य छौ ।

अग्नेभ्यावर्त्तित्रभि मा निवर्त्तस्थायुषा वर्चसा प्रजया धनेन । सन्या मेघया रय्या
पोषेण ॥७॥

सम्मुखमा प्रकाशित हुने हे अग्निदेवता ! तिमी दीर्घायु, तेज, सम्मान, श्रेष्ठ बुद्धि, स्वर्ग आदि आभूषण र शारीरिक पोषण आदिका रूपमा अभीष्ट लाभ प्रदान गर्दै हाम्रो अनुकूल होऊ ।

आग्ने अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं तः उपावृतः । अथा पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमाकृधि पुनर्नो रयिमाकृधि ॥८॥

हे अङ्गिराजस्ते दोग्गितमान् अग्नि । तिमीं सयौं पटक हामीले आह्वान गर्दा आऊ । तिम्रो चिदावारी पनि यहाँबाट हजारौं पटक हुन पाओस् । तिमी पोषण प्रदान गर्ने धन बहाउदै, हाम्रो हराएको धन पुनः उपलब्ध गराउदै हामीलाई फेरि पनि वैभवशाली बनाऊ ।

पुनरूर्जा निवर्त्तस्व पुनरग्नः इषायुषा पुनर्नः पाद्भ्यं हसः ॥९॥

हे अग्निदेवता ! तिमी आफ्ना प्रखर ऊर्जासँगै यहाँ उपस्थित होऊ । अन्न र आयु संवर्द्धन गराउनका लागि पुनः आऊ र पापबाट हामीलाई मुक्ति प्रदान गर ।

सह रय्या निवर्त्तस्वान्ने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्या विश्वतस्परि ॥१०॥

हे अग्निदेवता ! तिमी धनसँगै आऊ र संसारको उपयोगका लागि श्रेष्ठ तथा पवित्र जलधाराले औषधि, वनस्पति आदिलाई अभिषिक्त गराऊ ।

आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्वस्तिष्ठाविचाचलिः । विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत् ॥११॥

हे अग्निदेवता ! सम्मानपूर्वक तिमीलाई ल्याएका छौं । तिमी उखाका मध्य भागमा अविचलित भएर स्थिरतापूर्वक उपस्थित होऊ । सबै प्रजाहरूले तिम्रै कामना गरुन्, हाम्रो राष्ट्र तिम्रा तेजस्वितायुक्त गुणले कहिल्यै खाली हुन नपाओस् ।

उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रयाय । अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥१२॥

हे वरुणदेवता ! हामीलाई तौनै किमिमका तापरूपी बन्धनहरूबाट मुक्त गर । यी आधिदैविक, आधिभौतिक र आध्यात्मिक नामका तौन किमिमका पाशहरू हामीदेखि टाढा होऊन् । हाम्रा मध्य एवं अधोभागका बन्धनहरूबाट छुटाइदेऊ । हे सूर्यपुत्र ! पापबाट मुक्त भएर हामी तिम्रै कर्मफलका सिद्धान्तमा अनुशासित होऔं । हाम्रो स्थिति दयनीय नहोस् ।

अग्रे बृहनुपसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जगन्वान् तमसो ज्योतिषागात् । अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सदान्यग्राः ॥१३॥

विहान सन्निभन्दा पहिले अग्निदेव माधितिर मुख पारेभै प्रन्वलित र स्थित हुन्छन्, अन्धकार हटाएर तेजमय रूपमा अधि आउँछन् र उत्तम तेजले सबैतिर प्रकाश छर्दछन् ।

हथंसः शुचिषद्वसुन्तरिक्षसद्भोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ।

नृषद्वरसदृतसदव्योमसदब्जा गोजाः श्रतजाः अद्रिजाः श्रतम् बृहत् ॥१४॥

चैतन्य रूपमा पवित्रतापूर्वक सर्वत्र विद्यमान, अन्तरिक्षमा वायुका रूपमा रहेका, मर्बेका लागि आश्रय बनेका, यज्ञवेदीमा देवताहरूलाई आह्वान गर्ने, यज्ञशालामा निवास गर्ने, मर्बेका लागि पुण्य, अतिथिका रूप, प्राणान्तिका रूपमा सबै मानिसमा रहेका, आकाशमा विद्युत्का रूपमा रहेका, जलमा बाडवान्तिका रूपमा रहेका, भूमिमा ज्वालामुखीका रूपमा सनथसमयमा विस्फोट हुने गरेका, सत्य ज्ञानले सम्पन्न, हुद्दाबाट

भिल्लकोका रूपमा निस्कने गरेका उनै अग्निदेवता नै हुन् । उनको यस्तो सर्वत्र व्यापक महिमा अत्यन्त प्रशंसनीय रहेको छ ।

सीद त्वं मातुरस्याऽ उपस्थे विश्वान्याग्ने वयुनानि विद्वान् । मैनां तपसा
मार्चिषापि शौचीरन्तरस्याध्वं शुक्रन्योतिर्विष्माहि ॥१५॥

हे अग्निदेवता ! सम्पूर्ण कर्मका ज्ञानले युक्त भएर तिमी उखारूपी माताका काखमा स्थित होऊ । यसलाई आफ्ना तापरूपी ऊर्जाले सन्तप्त हुन नदेऊ र ज्वालाले नझड्याऊ । यसका बीचमा अडिएर तिमी आफ्ना शीतल ज्योतिले प्रकाशित होऊ ।

अन्तररग्ने रुचा त्वमुखायाः सद्ने स्वे । तस्यास्त्वध्वं हरसा तपज्जातवेदः शिवो
भव ॥१६॥

हे अग्निदेवता ! तिमी आफ्नै प्रकाशमान ज्योतिले यस उखका मध्य भागमा आफ्नो आवास बनाएर प्रज्वलित होऊ । हे सम्पूर्ण ज्ञानले सम्पन्न अग्निदेवता ! तिमी आफ्ना ज्वालाले तेजस्वी हुँदै यस उखको सबै किसिमले हित गर ।

शिवाय भूत्वा मह्यमाने अथो सीद शिवस्त्वम् । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्व
योनिमिहासदः ॥१७॥

हे अग्निदेवता ! तिमी हाम्रा लागि हितकारी भएर शान्तिपूर्वक यहाँ विराजमान होऊ । सम्पूर्ण दिशाहरूलाई कल्याण भावले युक्त गराऊ र उखका काखमा उचित किसिमले विराजमान होऊ ।

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं परि जातवेदाः । तृतीयमप्सु
नृमणाऽअजस्रमिन्धान्य एनं जरते स्वाधीः ॥१८॥

सबैभन्दा पहिले अग्निदेव आकाशमण्डलमा विद्युत्का रूपमा उत्पन्न भए, उनको दोस्रो जन्म जातवेदाका नामले हाम्रा बीच पार्थिव रूपले प्रकट भयो र तेस्रो बडवानलका रूपमा समुद्री जलमा उत्पन्न भए । मानिसका लागि कल्याणकारी अग्निदेव निरन्तर प्रदीप्त रहन्छन् । ध्यान गर्नमा कुशलहरूले उनै अग्निदेवताको प्रार्थना गर्दछन् ।

विद्या ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्या ते धाम विभृता पुरुत्रा । विद्या ते नाम परमं
गुहा यद्विद्या तमुत्सं यतः आजगम्य ॥१९॥

हे अग्निदेवता ! हामी तिम्रा तीनै किसिमका स्वरूप जान्दछौं । अनेकौं स्थानमा तिम्रो जुन स्थिति छ, हामी त्यससित पनि परिचित छौं । तिम्रो जुन अति गोप्य र परम श्रेष्ठ नाम छ, हामी त्यससित पनि परिचित छौं । तिम्रो उत्पन्न हुने स्थल जुन हो, त्यस कारणभूत स्थानसित पनि हामी परिचित छौं ।

समुद्रे त्वा नृमणाऽ अप्वन्तर्नृचक्षः ईधे दिवो अग्नः ऊधन् । तृतीये त्वा
रजसि तस्थिवाध्वं समपामुपस्थे महिषा अवधन् ॥२०॥

हे अग्निदेवता ! मनुष्यका कल्याणकारी वरुणदेवताले तिमीलाई समुद्री जलभित्र प्रज्वलित गरेका छन् । मानिसका निरीक्षक सूर्यदेव तिमीलाई दिव्य स्थानमा प्रज्वलित गर्छन् । तिमी आफ्नो तेस्रो स्थान मेघमण्डलमा वर्षा उत्पादन गर्ने विद्युत्का रूपमा छौ । मुख्य देवताका समूहले स्तुति गर्दै तिम्रो तेज बढाउँछन् ।

अक्रन्ददग्निः स्तनयत्रिव द्यौः क्षामा रेहिद्वीरुधः समज्जन् । सद्यो जज्ञानो वि
हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥२१॥

द्युलोकमा मेघको जस्तै गर्जन गर्ने अग्निदेवताले पृथ्वीलाई आलोकित गर्दछन् ।
बोटचिखालाई अङ्कुरित गराउँदै सबैतिर व्याप्त हुन्छन् । चाँडै नै प्रकट भएर आफ्ना
तेजस्विताले द्युलोक र भूलोकका मध्य भागमा प्रकाशमान हुन्छन् ।

श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्षणः सोमगोपाः । वसुः सुनुः सहस्रो
अप्सु राजा वि भात्यग्र उषसामिधानः ॥२२॥

उदार सम्पत्तिशाली, ऐश्वर्य धारण गर्ने, मनीषीहरूका प्रेरक, सोमका संरक्षक, धन
प्रदायक, बलका पुत्र, जलका स्वामी अग्निदेव उषाभन्दा अगाडि प्रज्वलित भएर
शोभायमान हुन्छन् ।

विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ उ आ रोदसी अपूणाज्जायमानः । वीडुं
चिदद्रिमभिनत्परायज्जना यदग्निमयजन्त पञ्च ॥२३॥

सम्पूर्ण विश्वका प्रकाशक, पानीबाट उत्पन्न अग्निदेव प्रकट हुँदाखेरि नै द्युलोक र
भूलोक व्याप्त गर्दछन् । पाँचै वर्णका मानिसले अग्निदेवताको अर्चना गर्दा उनी रात्रि
बलियो पर्वतजस्तै बादल भेदन गरेर जलको वर्षा गराउँछन् ।

उशिक्षावको अरतिः सुमेधा मतेष्वग्निरमृतो नि धाति । इयति धूमरुधं
भरिप्रदुच्छ्रेण शोचिषा द्यामिन्धन् ॥२४॥

ज्योतिष्मान् देखिएका अग्निदेवताको दीप्ति महान् छ । उनी अदम्य प्राणयुक्त प्रकाशले
शोभायमान हुन्छन् । उनी अन्न र वनस्पति पाएर अमर हुन्छन् । अग्निको जन्मदाता र
द्युलोकको उत्पादक शक्ति विचित्र रमाइलो छ ।

दुशानो रुक्म उर्व्या व्यधौदुर्मर्षमायुः श्रिवे रुचानः । अग्निरमृतो
अभवद्भयोभिर्यदेन द्यौर्जनयत्सुरेताः ॥२५॥

समस्त पदार्थ प्रकाशित गर्ने तेजस्वी सूर्यदेव यस लोकमा सहज दर्शनीय भएभैं र
विभिन्न प्रकारले घनऐश्वर्य बढाउँदै शोभायमान भएभैं अग्निदेव श्रेष्ठ, शक्तिसम्पन्न,
अमृतस्वरूप, दुःखनाशक र आयुसंवर्द्धक हुन् । देवताले यिनलाई प्रकट गरेका हुन् ।

यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेपूषं देव घृतवन्तमग्ने । प्र तं नय प्रतरं वस्यो
अच्छाभि सुमं देवभक्तं यविष्ठ ॥२६॥

हे मङ्गलमय ज्योतिस्वरूप अग्निदेवता । तिमीलाई धिउयुक्त पुरोडाश समर्पित गर्ने
श्रेष्ठ याज्ञिकलाई तिमी श्रेष्ठ ऐश्वर्य प्रदान गर । देवताका उपासक र हविष्य समर्पित
गर्ने साधकलाई सबै किसिमका सुखसौभाग्यतर्फ लैजाऊ ।

आ तं भज सौश्रवसेष्वग्न उक्थ उक्थ आ भज शस्यमाने । प्रियः सूर्ये प्रियो
अग्ना भवात्युज्जातेन भिनदुज्जनित्वैः ॥२७॥

हे अग्निदेवता । श्रेष्ठ अन्नले शास्त्रोक्त क्रियाकलाप सम्पादित गर्ने यजमानलाई श्रेष्ठ
अभीष्ट फल प्रदान गर्दछौ । स्तुतियोग्य तिमी प्रत्येक स्तोत्रमा उनीहरूलाई अभीष्ट

फल प्रदान गर । स्तुतिकर्ता यज्ञमान सूर्य र अग्निदेवताका प्रियपात्र होऊन । पुत्रपौत्रादि सन्तानका साथै उनीहरूका शत्रु संहार गरिनेछ ।

त्वामग्ने यजमानाऽ अनु हून् विश्वा वसु दधिरे वार्याणि । त्वया सह द्रविणमिच्छमाना ब्रज गोमन्तमुशिजो विवदुः ॥२८॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रा साधक नित्य सबै किसिमका श्रेष्ठतम पूजन सामग्री तिम्रा निमित्त समर्पित गर्छन् । तिमीसित गाईरूपी धनको आकाङ्क्षाले प्रेरित देवताजस्ता ज्ञानीले गाईले परिपूर्ण गोठको द्वेका तिम्रा लागि खोलिदिएका छन् ।

अस्ताव्यनिर्नराथं सुशेवो वैश्वानरः ऋषिभिः सोमगोपाः । अद्वेषे द्यावापृथिवी हवेम देवा घत रयिमस्मे सुवीरम् ॥२९॥

मानिसहरूमा अग्निदेवताको सुन्दर आभा स्थित छ र सोम संरक्षक पनि उनै हुन् । उनै अग्निदेवताको स्तुति ऋषिहरूले गर्छन् । विद्वेषको भावनारहित द्यावापृथिवीलाई हामी आह्वान गर्दछौं । हे देवता हो ! हामीलाई श्रेष्ठ वीर सन्तानयुक्त ऐश्वर्य प्रदान गर ।

समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥३०॥

हे ऋत्विक् हो ! अतिथिजस्तै अग्निदेवतालाई समिधाले सेवा गर । घृतका रूपमा श्रेष्ठ आहुति समर्पित गर ।

उदु त्वा विश्वे देवाऽ अग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवस्त्वथं सुप्रतिको विभावसुः ॥३१॥

हे अग्निदेवता ! तिमीलाई सबै देवत्व संवर्द्धक शक्तिहरूले श्रेष्ठ वृत्तिद्वारा परिपोषित गरुन् । तिमी श्रेष्ठ ज्वालाले सुशोभित र प्रचुर वैभवले युक्त भएर हाम्रा लागि सबै किसिमले कल्याणकारी होऊ ।

प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिरर्चिभिष्ट्वम् । बृहद्भिर्भानुभिर्भासन्मा हिथं सीस्तन्वा प्रजाः ॥३२॥

हे अग्निदेवता ! तिमी कल्याणकारी तेजस्वी ज्वालाले युक्त भएर यहाँ आऊ र व्यापक रश्मिहरूले प्रकाशित भएर हाम्रा सन्तान र प्रजाहरूलाई प्रत्येक आपद्बाट जोगाऊ ।

अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन् । सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्वो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः ॥३३॥

ध्रुलोकमा मेघको जस्तै गर्जन गर्ने अग्निदेवताले पृथ्वीलाई आलोकित गर्दछन् । बोर्दबिरुवालाई अड्कुरित गराउँदै सबैतिर व्याप्त हुन्छन् । चाँडै नै प्रकट भएर आफ्ना तेजस्विताले ध्रुलोक र भूलोकका मध्य भागमा प्रकाशमान हुन्छन् ।

प्र प्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः । अभि यः पूहं पृतनासु तस्थी दिदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः ॥३४॥

हविष्यान्न प्रदान गर्ने याजकको निमन्त्रणा स्वीकार गर्ने देवताहरूका अतिथि अग्निदेव अति तेजस्वी भएर सूर्यदेवजस्तै प्रकाश फैलाउँछन् । त्यस्ता अग्निदेवता युद्धमा दुष्प्रवृत्तिरूपी राक्षस शत्रुका सामु उपस्थित हुन्छन् र हाम्रा लागि कल्याणकारी भावनाले युक्त भएर प्रज्वलित भइदिन्छन् ।

आपो देवीः प्रतिगृभ्णीत भस्मैतत्स्योने कृणुष्वध्वं सुरभाऽ उ लोके । तस्मै
नमन्ता जनयः सुपत्नीमतिव पुत्रं विभूताप्सवेनत् ॥३५॥

हे दिव्यताले परिपूर्ण जलधारारू हो । तिमीहरू भस्म ग्रहण गरेर उपयुक्त, श्रेष्ठ, सुगन्धित स्थानमा राखिदेओ । श्रेष्ठ गुणले सम्पन्न स्त्री पतिसामु विनम्रतापूर्वक भुक्नेभैं अग्निदेवताका सामु तिमी भुकिदेऊ । आमाले आफ्ना छोराछोरीलाई अँगालोमा लिएभैं तिमीहरू यो भस्म धारण गर ।

अप्सवने सधिष्व सौषधीरु रुष्यसे । गर्भे सज्जायसे पुनः ॥३६॥

हे अग्निदेवता ! तिमी जलमा प्रवेश गर्दै र औषधिलाई स्थिरता प्रदान गर्दै उनैका बीचबाट उत्पन्न हुन्छै ।

गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम् । गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो
अपामसि ॥३७॥

हे अग्निदेवता ! तिमी औषधि, वनस्पति, सम्पूर्ण प्राणी र जललाई गर्भमा अड्याएका छौ र ती सबैको उत्पत्तिका माध्यम तिमी नै हो ।

प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने । सध्वं सृज्य मातृभिष्व ज्योतिष्मान्
पुनरु सदः ॥३८॥

हे अग्निदेवता ! तिमी भस्मका रूपमा जल र पृथ्वीमा अडिएका छौ । माताका रूपमा रहेका जलले अभिषिक्त भएर तेजस्विताले परिपूर्ण हुँदै यज्ञमा फेरि पनि उपस्थित हुन्छै ।

पुनरुसद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने । शेषे मातुर्यघोपस्येन्तरस्याध्वं
शिवतमः ॥३९॥

हे अग्निदेवता ! तिमी अत्यन्त मङ्गलमय भएकाले जल र भूमिका स्थानहरूलाई प्राप्त गर्दछौ । त्यसपछि माताका काखमा सुतेको बालकभैं भएर उखाका गर्भस्थलरूपी मध्य भागमा विश्राम गर्दछौ ।

पुनरूर्जां निवर्त्तस्व पुनरुन्ऽ इषायुवा । पुनर्नः पाद्वाध्वं हसः ॥४०॥

हे अग्निदेवता ! तिमी आफ्ना प्रखर ऊर्जासँगै यहाँ उपस्थित होऊ । अन्न र आयु संवर्द्धन गराउनका लागि पुनः आऊ र पापबाट हामीलाई मुक्ति प्रदान गर ।

सह रय्या निवर्त्तस्वाने पिन्वस्व धारया । विश्वप्स्मा विश्वतस्परि ॥४१॥

हे अग्निदेवता ! तिमी धनसँगै आऊ र संसारको उपयोगका लागि श्रेष्ठ तथा पवित्र जलधाराले औषधि, वनस्पति आदिलाई अभिषिक्त गराऊ ।

बोधा मे अस्य वचसो यविष्ठ मध्वं हिष्ठस्य प्रभूतस्य स्वधावः । पीयति त्वो
अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते त्वं वन्दे अग्ने ॥४२॥

मुहाउँदो तरुण रूप भएका, वैभवशाली हे अग्निदेवता ! हामीले बारम्बार गरेको महिमायुक्त निवेदन तिमी स्वीकार गर । तिम्रा कोही निन्दक छन् भने कोही प्रशंसक छन् । हामी स्तोताहरू स्वाभाविक रूपमा तिम्रा प्रज्वलित ज्योतिलाई वन्दना गर्दछौ ।

स जोधि सूरिमधवा वसुपते वसुदावन् । युयोध्यस्मद् द्वेषाथैसि विश्वकर्मणे
स्वाहा ॥४३॥

हे ऐश्वर्यप्रदाता धनाधिपति अग्निदेवता ! तिमि ऐश्वर्यवान् तथा ज्ञानवान् हुनाले हाम्रो कामना बुझेर हामीमाथि डाह गर्ने हाम्रा शत्रु पर धपाऊ । तिमि विश्वका सम्पूर्ण क्रियाकलाप उत्तम किसिमले सम्पादन गर्दछौ, हाम्रो यो आहुति तिमीलाई नै समर्पित छ ।

पुनस्त्वादित्या रुद्रा यसवः समिन्धता पुनर्ब्रह्माणो वसुनीय यज्ञैः । धृतेन त्वं
तन्वं वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥४४॥

हे अग्निदेवता ! ऐश्वर्यका निम्ति आदित्यगण, रुद्रगण र वसुगणले तिमीलाई फेरि पनि प्रज्वलित गरुन् । याजकहरू यज्ञकर्म गर्दै फेरि पनि तिमीलाई प्रदोष गरुन् र तिमि आज्ञाको आहुतिले आफ्नो ज्योतिरूपी शरीरलाई संवर्द्धित गराऊ । तिम्रा संवर्द्धनले नै याजकको अभीष्ट लाभ हुन सकोस् ।

अपेत वीत वि च सर्पतातो येत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः । अदाद्यमोवसानं
पृथिव्याऽअक्रत्रिम पितरो लोकमस्मै ॥४५॥

हे समदूतहरू हो ! तिमीहरू नयाँ वा पुराना जेजस्त स्थितिमा भए पनि यस यज्ञस्थलभन्दा धेरै टाढा जाओ । यो स्थान र यहाँका वस्तु यजमानका लागि भनेर यमदेवताले निर्धारित गरिदिएका हुन् । त्यसैले तिमीहरू यो ठाउँ छोडेर अन्यत्र अगाडि जाओ ।

संज्ञानमसि कामधरणं मयि ते कामधरणं भूयात् । अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि
चितं स्थ परिचितऽऊर्ध्वचितः श्रयध्वम् ॥४६॥

हे उखा ! यज्ञका कर्मद्वारा तिमि उत्तम ज्ञान प्राप्त गर्दछौ । त्यसैले तिम्रो ज्ञान आर्जनको शक्ति र सामर्थ्य हामीलाई पनि उपलब्ध होस् । तिमि अग्निदेवताका प्रकाशक वा भासक रूप हुनाले भस्म रूप पनि हो । तिमि पृथ्वीमा फैलेकाले सबैतिर व्याप्त हुन पुगेका छौ । त्यसैले यस गार्हस्पत्य अग्निको स्थान पनि तिमि ग्रहण गर ।

अयथैसो अग्निर्यस्मिन्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः । सहस्रियं
वाजमत्यं न सप्तिथैः ससवान्सन्तस्त्यसे जातवेदः ॥४७॥

इन्द्रदेव इच्छाशुक्त भएर हजारौंका उपयोगमा आउन योग्य, आनन्ददायक र सन्तुष्टिप्रद सोमरस पान गरेर पेटमा पुर्‍याउने माध्यम भनेका यिनै अग्निदेवता हुन् । हे सर्वज्ञानले सम्पन्न अग्निदेवता ! यस किसिमको सोमशुक्त आहुति ग्रहण गर्दै तिमि ऋत्विक्हरूले गरेको स्तुति प्राप्त गर्दछौ ।

अग्ने यते दिवि वर्चः पृथिव्या यदोषधीष्वप्त्वा यजत्र । येनान्तरिक्षमुवाततन्य
त्वेषः स भानुरर्णवो नृवक्षाः ॥४८॥

हे यज्ञरूपी अग्निदेवता ! तिम्रा तेजले स्वर्गलोक ढाकेको छ । पृथ्वीमा त्यो तेज औषधिमा छ र विद्युत्का रूपले जलमा व्याप्त भएर अन्तरिक्षलोक ढाकेको छ । हे सर्वत्र गतिमान्, संसारलाई उज्यालो दिने अग्निदेवता ! तिम्रा उसै दिव्य तेजका कारण मानिसले सबै राम्रा र नराम्रा काम देख्छन् ।

अग्ने दिवो अर्णमच्छ जिगास्यच्छ देवैरऽ ऊचिषे धिष्यता ये । या रोचने
परस्तात् सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्तऽ आपः ॥४९॥

हे अग्निदेवता ! दिव्यलोकको अमृतरूपी जल तिमी विरोष ढङ्गले धारण गर्दछौ ।
बुद्धि प्रेरित गर्ने प्राणरूपी देवताका अगाडि तिमी गतिशील छौ । प्रकाशमान
मूर्यमण्डलमा स्थित सूर्यका अगाडिको जल यसका तल छ । सबै जल तिमीमा
विराजमान होस् ।

पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः । जुषन्ता यज्ञमद्बुहोनमीवाऽ इषो
महीः ॥५०॥

प्रजाको पालन गर्ने, समान विचार भएकाहरूमा स्नेहयुक्त रहने, द्रोहको भावनारहित
अग्निले यज्ञमा आरोग्यप्रद वनौषधिले युक्त हविष्य पर्याप्त मात्रामा ग्रहण गर्नु ।

इह्यमग्ने पुरुदधंसधं सनिं गोः शश्वत्तमधं हवमानाय साध । स्यान्नः
सनुस्तनयो विजावान्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥५१॥

हे अग्निदेवता ! यज्ञ आदि कार्यका लागि, अनेकौं सत्कर्मका लागि र गाईको
स्याहारका लागि उचित भूमि हामीलाई प्रदान गर । हाम्रा पुत्रले सन्तान बढाऊन् ।
तिम्रो सदबुद्धि हामीलाई पनि प्राप्त होस् ।

अयं ते योनिर्हवित्यो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्नै आ रोहाथा नो
वर्धया रथिम् ॥५२॥

हे अग्निदेवता ! तिमी यिनै अरणीका कारण सुन्दर रूपमा उत्पन्न भयौ । आफ्नो त्यो
रहस्य जानेर तिमी त्यसै मूलमा प्रतिष्ठित होऊ र हाम्रो स्तुति बढाइदेऊ । मिलाउनुपन

चिदसि तथा देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद । परिचिदसि तथा देवतयाङ्गिरस्वद्
ध्रुवा सीद ॥५३॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू सुखका साधन जुटाइदिने हो । वाणीका देवताले
प्राणलाई सञ्चार गराएभैं तिमीहरू निर्धारित स्थानमा विराजमान होओ । तिमीहरू
सबैतिरबाट आआफ्ना स्थानमा रहिदेओ । सबै तिरबाट साधनहरूलाई एकत्र गर्ने भएर
वाणीका देवताले अङ्गमा प्राणलाई सञ्चार गराएभैं तिमीहरू आआफ्ना उपयुक्त
स्थानमा विराजमान भइराख ।

लोकं पूण छिद्रं पूणाथो सीद ध्रुवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन्
योनावसीषदन् ॥५४॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू गार्हपत्यको चयन हुने स्थानमा रिक्त स्थानलाई पूरा
गराओ, छिँडहरू टाल र यहाँ बलियो रूपमा नै स्थापित होओ । इन्द्रदेव, अग्निदेव र
बृहस्पतिदेवताले यो स्थान तिमीहरूकै लागि रोजिदिएका हुन् ।

ताऽ अस्य सूदोहसः सोमधं श्रीणन्ति पूश्नयः । जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्या
रोचने दिवः ॥५५॥

देवलोकमा रहेका विभिन्न किसिमका अन्नलाई प्राणपर्जन्यले युक्त गराएर सूर्योदयका
समयमा जलप्रवाहले स्वर्ग, अन्तरिक्ष र पृथ्वी बीच तीनै लोकका सबै ठाउँमा यज्ञको
श्रेष्ठ विधानअनुसार परिपूर्ण हुने गरी पुर्‍याउँछन् ।

इन्द्रं विश्वाऽ अवीवृधन्तसमुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमध्वं रथीनां वाजानाध्वं
सत्पतिं पतिम् ॥१६॥

समुद्रजस्तै व्यापक, रथीहरूमा महानतम, अन्नका स्वामी र सत्प्रवृत्ति भएका इन्द्रलाई
सबै स्तुतिले उन्नतिशील गराउँछन् ।

समितध्वं सङ्कल्पेथाध्वं सप्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ । इषमूर्जमभि
संवसानौ ॥१७॥

हे अग्निदेवता । तिमी आपसी प्रेम भावनाका प्रेरक, सुनीलो कान्तिले युक्त र
पारस्परिक सामूहिक विचारधाराका प्रेरक हो । अन्न, घिउ आदिले युक्त यो हविष्यान्न
ग्रहण गर र हामीलाई उपयुक्त हुने यज्ञरूपी श्रेष्ठ कार्यलाई सफल बनाइदेऊ ।

सं वा भनाध्वं सि सं व्रता समु चित्तान्याकरम् । अग्ने पुरीष्याधिपा भव त्वं
नऽइषमूर्जं यजमानाय धेहि ॥१८॥

हे अग्निदेवता । हामी तिमी कार्य, विचार र भावनालाई संयुक्त गर्दछौं । हे
अग्निदेवता । तिमी नै हाम्रा अधीश्वर हो, अतः पोषणशक्तिले युक्त अन्न यजमानको
कल्याणका लागि प्रदान गर ।

अग्ने त्वं पुरीष्यो रयिमान् पुष्टिर्ग्रीऽ असि । शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्व
योनिमिहासदः ॥१९॥

सबैको भलो गर्ने हे वैभवशाली अग्निदेवता । तिमी सबै प्राणीलाई पोषण गर्दछौ ।
हाम्रा लागि सबै दिशाहरू नै मङ्गलमय गराउँदै यहाँ आऊ र आफ्ना स्थानमा बस ।

भवतन्नः समनसौ सचेतसावरेपसौ । मा यज्ञध्वं हिध्वंसिष्टं मा यज्ञपतिं
जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥२०॥

एकाग्र मन भएका, सद्भावयुक्त र नसुस्ताउने हे अग्निदेवता । हाम्रा अपराधहरूमा
नरिसाएर हाम्रो यज्ञ तिमी नष्ट हुन नदेऊ । यजमानको नाश हुन पनि नदेऊ, उनको
रक्षा गर । आजको दिन हामी सबैका लागि कल्याणप्रद र शुभ होस् ।

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निध्वं स्वे योनावभारुखा । तां विश्वेदेवैर्हन्तुभिः
सविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु ॥२१॥

पृथ्वीबाट माटो भिँकेर बनाइएको उखा प्राणीहरूको कल्याण गर्ने अग्निलाई आफूभित्र
आमाले बच्चालाई बोकेभैं बोकिरहेको छ । सबै देवता र ऋतुहरूको एकताको भावले
प्रेरित भएको उखालाई सृष्टिका स्रष्टा प्रजापति विश्वकर्माको पाशबाट मुक्त गराउन् ।

अमुन्वन्तमयजमानमिच्छ स्तेनस्येत्यामन्विहि तस्करस्य । अन्यमस्मदिच्छ सा
त्तइत्या नमो देवि निर्वृतिं तुभ्यमस्तु ॥२२॥

हे दुष्ट नाश गर्नमा समर्थ निर्वृति शक्ति । तिमी यज्ञकर्मविनाका र धर्मकार्य नभएका
पुरुषका निकटमा जाऊ र तिनलाई नियन्त्रण गर । तिमीप्रति हाम्रो इच्छा यस्तै छ । हे
देवी । तिमीलाई हाम्रो नमस्कार छ ।

नमः सु ते निर्ऋते तिग्मतेजोऽयस्मयं विचृता बन्धमेतम् । यमेन त्वं यम्या
सविदानोत्तमे नाके अधि रोहयैनम् ॥६३॥

हे निर्ऋति ! तीक्ष्ण तेजस्वितायुक्त तिम्रा शक्तिलाई हाम्रो नमस्कार छ । तिम्रो
फलाभाई बलिष्ठ भएर हामीलाई जन्ममरणरूपी फन्दबाट जोगाऊ । त्यसपछि अग्नि
र भूमिसँग एकमतो हुन सक्ने यो यजमानलाई श्रेष्ठ स्वर्गलोकमा विराजमान गराऊ ।

यस्यास्ते घोऽऽसञ्जुहोम्योषा बन्धानामवसर्जनाय । यां त्वा जनो भूमिरिति
प्रमन्दते निर्ऋतिं त्वाहं परिवेद विधतः ॥६४॥

हे ऋर स्वभावका निर्ऋति देवी । यो यजमानहरूको पापरूपी कृत्य नाश गर्नका लागि
तिम्रा मुखमा हामी आहुति समर्पित गर्दछौं । हामी साधारण ज्ञानबुद्धिका मानिसहरू
निर्मातालाई हे भूमि भनेर पुकार्दछौं र सबै किसिमका पापबाट मुक्त गराउने भनेर
तिमीलाई नै हामीले मानेका छौं ।

यं ते देवी निर्ऋतिराबन्ध पारां ग्रीवास्वविचृत्यम् । तं ते विध्याम्यायुषो न
मध्यादधैतं पितुमद्भि प्रसुतः । नमो भूतैर्येदं चकार ॥६५॥

हे यजमानहरू हो ! पापकी देवीले तिम्रीहरूलाई बलियो पाशले घाँटीमा बाँधेकी
थिइन् । अग्निका बाँचमा निर्ऋति देवी प्रसन्न हुनाले त्यो पाश उनेले हटाइदिइन् ।
पाशबाट फुक्का गराएपछि अब यो पोषक अन्न तिम्री ग्रहण गर । जुन देवीका कृपाले
यो कार्य सम्पन्न भयो, ती ऐश्वर्यशालिनी देवीलाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

निवेशनः सङ्गमनो वसूनां विश्वा रूपाभिचष्टे शचीभिः । देवऽइव सविता
सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे पथीनाम् ॥६६॥

यजमानलाई आआफ्ना धान्कामा स्थिर राख्ने, धनऐश्वर्य प्रदान गर्ने, सत्य धर्मको पालन
गर्ने यो अग्निदेव आफ्ना कर्मले आफ्ना सबै रूपहरूलाई प्रकट गर्दछन् । सवितादेवभै
प्रकाशित भएर इन्द्रदेवभै उनी पनि सङ्ग्राममा स्थिर रहन्छन् ।

सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वितन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुमन्या ॥६७॥

द्रष्टाहरू हलो नार्दछन् । समयअनुसार विभिन्न किसिमले जुवा तयार गर्दछन् । बुद्धिले
सम्पन्न व्यक्ति देवताका लागि श्रेष्ठ मनले स्तुति गर्दछन् ।

युनक्त सीरा वि युगा तनुर्ध्वं कृते योनौ वपतेह बीजम् । गिरा च श्रुष्टिः सभरा
असन्नो नेदीयऽ इत्सृण्यः पक्वमेयात् ॥६८॥

हे श्रुतिक् हो ! हलो आदि खेतीका हतियार व्यवस्थित गरेर गोरुका काँधमा जुवा
राखेर खेत जोत । तयार गरिएका खेतमा बिउ छर र कृषिविज्ञानअन्तर्गत बालीका
अनेकौं उत्तम प्रजाति विकास गर । चाँडै काट्न सकिने पाकेको अन्न प्राप्त होस् ।

शुनध्वं सु फाला वि कृषन्तु भूमिध्वं शुनं कीनाशाऽ अभि यन्तु वाहैः ।

शुनासीरा हविषा तोशमाना सुपिप्पलाऽ ओषधीः कर्तनास्मे ॥६९॥

हल्लाको तल्लो भागमा लगाइएको फलामे फाली राम्ररी खेत जोतोस् र किसान गोरुका
पछि लागेर सजिलैसित हिँडोस् । हे वायु र सूर्यदेव हो ! तिम्रीहरू दुवै हविष्यले प्रसन्न
भएर पृथ्वीलाई जलले सिञ्चित गराउन यो औषधिलाई असल फलयुक्त गराओ ।

धृतेन सीता मधुना समन्यतां विश्वेदेवैरनुमता मरुद्भिः । ऊर्जस्वती पयसा
पिबमानास्मान्सीते पयसाभ्याववृत्स्य ॥७०॥

मन्त्र देवता र मरुत्गणले स्वीकार गरेको हलाको फाली मधुर घिउ आदिले सेचन गरियोस । हे हलामा गाँसिएको फाली ! तिम्रो अन्नले युक्त भएर दुध, घिउ आदिले मन्त्रे दिशालाई समृद्ध गराउँदै हामीलाई दहीदुध आदि पौष्टिक पदार्थले समृद्ध गराऊ ।

लाङ्गलं पवीरवत्सुशेवधं सोमपित्सरु । तदुद्वपति गामविं प्रफल्ब्य च पीवरी
प्रस्थावद्रथवाहणम् ॥७१॥

पृथ्वालाई खनजोत गर्ने, सोमको रक्षा गर्ने, फाली गाँसिएको यो हलो ज्यादै हितकारी छ । यसैले भेडाबाख्रा, गाई र रथ तात्रे घोडाहरू बलिया बनाएर हामीलाई प्रदान गर्दछ ।

कामं कामदुधे धुक्व मित्राय वरुणाय च । इन्द्रायाध्विभ्यां पूष्णे प्रजाभ्यः
औषधिभ्यः ॥७२॥

सबै खालका कामनाहरू पूरा गराउने हे हला । तिम्रो मित्र, वरुण, इन्द्र, अश्विनीकुमरा र पूषा आदि देवताहरू र समस्त प्रजाहरूका लागि उपयोगी र श्रेष्ठ औषधिका साथै रोजेको भोग्य सामग्री हामीलाई उपलब्ध गराऊ ।

विमुच्यध्वमध्या देवयानाऽ अग्नम् तमसस्परमस्य । ज्योतिरपाम ॥७३॥

कृषिको कर्म परिश्रमपूर्वक गर्दै देवत्वको मार्गतिर प्रेरित गर्ने हे मानिसहरू हो ! यस संसारमा बन्ध गर्न नहुने गोरु आदि पशुका सहायताले तिम्रो संसारको सुव्यवस्था चलाउनका लागि कृषिको कार्य निरन्तर सम्पन्न गरिराख । तिम्रो कृपाले हामी भोक्तृछाईरूपी दुःखहरूबाट मुक्ति पाउन सकौं र ज्योतिरूप यज्ञकर्मलाई प्राप्त गर्न सकौं ।

सजूरव्यो अयवोधिः सजरूपाऽ अरुणीधिः । सजोषसावश्विनादधं सोभिः सजूः
सूरऽ एतशेन सजूर्वैश्वानरऽ इडया धृतेन स्वाहा ॥७४॥

महिना, दिन, आदि अवयवहरूमा विशेष प्रीति गर्ने जल प्रदाता संवत्सरका लागि, अरूण रश्मिसित प्रीति गर्ने उषाका लागि, चिकित्सकीय कर्मसित प्रीति गर्ने अश्विनीकुमारहरूका लागि, अश्वसित प्रीति गर्ने सूर्यदेव र घिउ आदि हविष्यसित प्रीति गर्ने अग्निदेवताका लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ ।

याऽ औषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा । मनै नु बभूणामहधं शतं धामानि
सप्त च ॥७५॥

सृष्टिका प्रारम्भमा देवताले उत्पन्न गरेका औषधि वसन्त, वर्षा र शरद यी तीन ऋतुमा पाकेर पहिला भए । ती औषधिका एक सय सात ठाउँका विषयमा हामीलाई थाहा छ ।

शतं यो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः । अधा शतक्रत्वो यूयमिम मे अगदं
कृत ॥७६॥

माताजस्तो पोषण गुणले मम्भन्त्र हे औषधि हो ! तिम्रो प्रत्येकका मयौ किसिमका नाम र सहस्रौ वा असङ्ख्य अङ्कुर छन् । मयौ किसिमका कर्म सिद्ध गर्ने हे औषधि हो ! तिम्रो सबैले हामीलाई भाग्य प्रदान गर ।

ओषधीः प्रति मोदध्वं पुण्यवतीः प्रसूवरीः । अथाऽ इव सजित्वरीर्वीरुधः
पारयिष्यतः ॥७७॥

हे औषधि हो ! वेगशाली धोडाभै भएर तिमीहरूले शत्रुजस्ता अनेकौ रोग नष्ट गर्नु ।
फूलसहित र फल उत्पादन गर्ने गुणसम्पन्न हुँदै हाम्रा लागि आनन्ददायक होओ ।

ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुपं ब्रुवे । सनेयमश्नं गां वासऽ आत्मानं तव
पुरुष ॥७८॥

हे औषधि हो ! तिमीहरू माताजस्तै पालनशक्तिले युक्त, दिव्य गुणले सम्पन्न छौ ।
तिमीहरूका यस्ता गुणको हामीले प्रशंसा गर्दा स्वीकार गर । हे पुरुष । गाई, धोडा,
वस्त्र र म स्वयं तिम्रा लागि समर्पित छु ।

अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता । गोभाजऽ इत्किलासधं यत्सनवध
पुरुषम् ॥७९॥

पिपल र पलाशजस्ता वृक्षमा निवास गर्ने हे औषधि हो ! तिमीहरू यजमानलाई
जीवनशक्ति प्रदान गरेर उसमाथि कृपा गर्दछौ । त्यसै कारणले तिमीहरू विशेष रूपमा
कृपाका पात्र बनेका छौ ।

यत्रौषधीः समाम्मतं यजानः समिताविव । विप्रः सऽ उच्यते
भिषगप्रभोहामीवचातनः ॥८०॥

सडाईमा राजाहरू जम्मा भएभै जोसित औषधि जम्मा हुन्छन्, ती ज्ञानवान् पुरुषलाई
चिकित्सक भनिन्छ । उनैले दुखाइपिराइ र रोगव्याध निको पार्दछन् ।

अश्वावतीश्च सोमावतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् । आवित्सि सर्वाऽ ओषधीरस्माऽ
अरिष्टतातये ॥८१॥

यो यजमानको रोग हटाउनका लागि अश्ववती नामको बलप्रदायक, सोमवती नामको
शान्तिदायक, ऊर्जवन्ती नामको उर्जाप्रदायक, उदोजस् नामको ओज र पोषणप्रदायक
आदि सबै खालका औषधिको दिव्य गुणसँग हामी राम्ररी परिचित छौ ।

उच्छुष्माऽ ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते । धनश्च सनिश्च्यन्तीनामात्मानं तव
पुरुष ॥८२॥

गोठबाट गाई निस्केर छरिएभै यज्ञका प्रभावले औषधिको सामर्थ्य वायुमण्डलमा
फैलिन्छ । हे पुरुष ! औषधिले तिमीलाई स्वास्थ्यरूपी सम्पदा प्रदान गर्छ ।

इष्कृतिर्नाम वो माताथो यूयश्च स्य निष्कृतीः । सीयः पतत्रिणीः स्थन
यदामयति निष्कृय ॥८३॥

हे औषधि हो ! तिमीहरू विकृति हटाउने, माताजस्तै निष्कृति अर्थात् रोगनिवारण गर्ने
हौ । भोक मेटाउने अन्नभै तिमीहरू मानिसको रोग हटाइदो ।

अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेनऽ इव व्रजमक्रमुः । ओषधीः प्रावृज्ययुर्यत्किं च
तन्यो रपः ॥८४॥

चोरले गाईका बथानमा आक्रमण गरेभै आफ्ना गुणले सर्वत्र व्याप्त हुन पुगेका
औषधिले रोगका समूहमा आक्रमण गर्दछन् र शरीरका समस्त विकृति आफ्ना
आरोग्यवर्द्धक सामर्थ्यले हटाइदिन्छन् ।

यदिमा वाजयत्रहमोषधीर्हस्तऽआदधे । आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुर जीवगृभो
यथा ॥८५॥

विशेष शक्तिले सम्पन्न औषधिको सेवन गर्नका लागि हामीले हातमा लैदा
राजयक्ष्माजस्तो भयानक रोग पनि आफूलाई नाश भएको मान्दछ । त्यस रोगको
सोचाइ वधशाला पुग्नुभन्दा अघि नै वधशालातिर लगिदै गरेका प्राणीले आफूलाई
मरिसकेको ठानेभैं हुन्छ ।

यस्यौषधीः प्रसर्पयाङ्गमङ्गं परुषरुः । ततो यक्ष्मं वि बाधध्वऽउग्रो
मध्यमशीरिव ॥८६॥

हे औषधि हो ! तिमीहरू रोगी मानिसका अङ्गप्रत्यङ्गमा पूर्ण रूपले समाहित हुँदा वीर
पुरुषले शत्रुको भर्मस्थलमा प्रहार गरेभैं यक्ष्म आदि सबै शारीरिक रोग निर्मूल गर्दछे ।

साकं यक्ष्मं प्र पत चापेण किकिदीविना । साकं वातस्य ध्राजा साकं नश्य
निहाकया ॥८७॥

हे शरीरमा लागिसकेका यक्ष्म रोग ! तिमी चौडै नीलकण्ठ, मयुर आदि चरा र वायुभैं
वेगले यहाँबाट भाग र गोहो आदि हिंस्रक पशुकहाँ पुगेर विनाश होऊ ।

अन्या वो अन्याभवत्वन्यान्यस्याऽ उपावत । ताः सर्वाः सविदानाऽ इदं मे प्रावता
वचः ॥८८॥

हे औषधि हो ! तिमीहरू एकापसमा प्रभाव वृद्धि गराओ । प्रयोग गरिएका औषधि
अरू औषधिका नजिक आओ र तिनले अरू औषधिसित निकटता चलाओ । सबै
औषधिले एकापसमा सहयोगी भवनाको परिचय दिँदै हाम्रो निवेदन स्वीकार गर ।

यः फलिनीर्याऽ अफलाऽ अपुष्या याश्च पुष्पिणीः । बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो
मुज्ज्वत्थंहसः ॥८९॥

फल भरिएका, फल नलागेका, फूल फुलेका, फूल नभएका सबै औषधि बृहस्पति
नामका विशेष वैद्यबाट प्रयुक्त भएर हामीलाई रोगबाट मुक्ति दिलाऊन् ।

मुज्ज्वन्तु मा शपध्यादथो वरुण्यादुत । अथो यमस्य
पद्मीशात्सर्वस्माद्देवकिल्बिषात् ॥९०॥

हे औषधि हो ! तिमीहरू कुपोषणबाट उब्जेका रोग अथवा निन्दित कुकृत्यबाट उत्पन्न
रोग, वरुणको पाश अथवा यमको बन्धनरूपी रोग, पापकृत्य र दैवी अनुशासनको
पालन नगर्नाले लागेका सबै रोगबाट हामीलाई मुक्त गराओ । १६

अवपतन्तीरवदन्दिबऽओषधयस्परि । य जीवमश्नन्नामहै न स रिष्याति
पुरुषः ॥९१॥

दिव्यलोकबाट प्राणका रूपमा धर्तीमा आउने औषधिले हामीलाई आश्वासन दिन्छन् कि
जुन प्राणीमाथि हाम्रो कृपा हुन्छ, त्यसले आरोग्य लाभ गरेर कुतार्थ हुँदै समयभन्दा
पहिले कहिल्यै त्यो मृत्युका मुखमा पर्दैन ।

याऽ औषधीः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतविचक्षणाः । तासामसि त्वमुत्तमार् कामाय
शब्दं हृदे ॥९२॥

औषधिका अधिष्ठाता सोम हुन् । उनी सयौ किसिमका रोग निर्मूल गर्न सक्षम छन् ।
हे सबैका बीचमा रहने औषधि । तिम्रो श्रेष्ठ गुणले युक्त छौ । तिम्री अभीष्ट सुख
प्राप्त हुदयलाई शक्ति दिनमा पूर्ण सक्षम छौ ।

याऽऔषधीः सोमराज्ञीर्विधिताः पृथिवीमनु । बृहस्पतिप्रसूताऽऽस्यै संदत्त
वीर्यम् ॥९३॥

विभिन्न रूपमा धर्तीमा विद्यमान सोमजस्ता विशिष्ट गुणले सम्पन्न विभिन्न खालका
औषधि बृहस्पतिद्वारा तयार गरेर सेवन गर्न दिईदा तिनले यी पुरुषलाई ओजस्वी र
वीर्यवान् बनाऊन् ।

याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूर पयगताः । सर्वाः संगत्य वीरुधोस्यै संदत्त
वीर्यम् ॥९४॥

औषधिका सम्पर्कमा रहेका वा निकै दुर्गम क्षेत्रमा रहे पनि सम्पर्कमा हुने बोटीबिरुवा,
विभिन्न रूपमा उम्रिएर हाम्रो प्रार्थना सुन्ने सबै औषधिका पारस्परिक सहयोगले यी
मानिसलाई शक्ति र ओजले परिपूर्ण गराओस् ।

मा वो रिषत् खनिता यस्मै चाहं खनामि वः । द्विषाष्वतुष्यादस्माकं
सर्वमस्त्वनातुरम् ॥९५॥

हे औषधि । तिम्रीलाई खनेर निकाल्ने मानिस खनेका दोषबाट सर्वथा मुक्त रहन् र जुन
रोगको उपचारका लागि तिम्रीलाई खनेर निकालिएको हुन्छ, त्यो पनि दोषमुक्त होस् ।
हाम्रा स्त्री, पुत्र आदि आफन्त र गाई आदि पशु सबै निरोगी हुन पाऊन् ।

औषधयः समवदन्त सोमेन सह राजा । यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं राजन्
पारयामसि ॥९६॥

हे औषधि । तिम्री उत्तम छौ । सबै बोटीबिरुवा तिम्रीभन्दा कनिष्ठ छन् । जसले हाम्रो
विनाश गर्न खोज्दछन्, तिनीहरू पनि हाम्रै अधीनमा रहन् ।

नाशयित्री बलासस्यार्शसऽ उपचितामसि । अथो शतस्य यक्ष्माणां पाकापेरसि
नाशनी ॥९७॥

हे औषधिहरू हो । तिम्रीहरू शक्ति नाश गर्ने कफ, गलगण्ड आदि रोगहरूलाई निर्मूल
गर्नमा सक्षम छौ । यस किसिमका असङ्ख्य रोगहरू र रक्तको विकारबाट उत्पन्न हुने
अथवा पाक्ने पिलो आदि घाउखटिरा हटाउने गर्दछौ ।

त्वां गन्धर्वाऽ अखनैस्त्वामिन्द्रस्त्वा बृहस्पतिः । त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान्
यक्ष्मादमुच्यत ॥९८॥

हे औषधिहरू हो । तिम्रीहरूको गुण आज्ञा सक्ने हुनाले गन्धर्व भनिएकाहरूले
तिम्रीहरूलाई खनेर निकालेका हुन् । इन्द्रदेव र बृहस्पतिदेवताले तिम्रीहरूलाई खनेर

निकालेका हुन् । त्यसपछि औषधिका स्वामी सोमको उपयोगिता जात्रेहरूले क्षयरोग निको पारेका हुन् ।

**सहस्व मे अरतीः सहस्व पृतनायतः । सहस्व सर्वं पाप्मानं
सहमानास्योषधे ॥९९॥**

हे औषधिहरू हो ! तिमीहरू शरीरमा रहेको दुःखदायी रोगलाई निवारण गर्नमा सक्षम छौ । त्यसैले सबै किसिमका विकृतिहरू समाप्त पारिदेओ । हामीलाई मानसिक र शारीरिक कष्टबाट मुक्त गराओ ।

**दीर्घायुस्तः ओषधे खनिता यस्मै च त्वा खनाम्यहम् । अथो त्वं दीर्घायुर्भूत्वा
शतवत्सा विरोहतात् ॥१००॥**

हे औषधिहरू हो ! तिमीहरूलाई खनेर निकालेहरू सबै दीर्घायु होऊन् । जुन रोगको उपचारका लागि खनेर निकालिएको हो, त्यो पनि दीर्घायु होस् र तिमीहरू पनि दीर्घायु प्राप्त गर । तिमीहरू असङ्ख्य आँकुराहरूले युक्त होओ ।

**त्वमुत्तमास्योषधे तव वृक्षाः उपस्तयः । उपस्तिरस्तु सोस्माकं यो अस्मीरऽ
अभिदासति ॥१०१॥**

हे औषधि ! तिमी उत्तम छौ । सबै बोटबिरुवा तिमीभन्दा कनिष्ठ छन् । जसले हाम्रो विनाश गर्न खोज्दछन्, तिनीहरू पनि हाम्रै अधीनमा रहून् ।

**मा मा हिंश् सृज्वनिता यः पुचिव्या यो वा दिवश् सत्यधर्मा व्यानद ।
यश्चाप्यन्द्राः प्रथमो जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥१०२॥**

सृष्टिका रचयिता, सत्यरूपी धर्मका पालक, जगत् धारण गर्ने र स्वर्गलोकका निर्माता, आह्लादकारी र प्रचुर मात्रामा अप् तत्त्व उत्पादनकर्ताले हामीलाई हिंसित नगरून् । उनी जो भए पनि हामी उनैका अनुशासनमा रहेर हविषद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौ ।

अभ्यावर्त्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह । वर्षा ते अग्निरिषितो अरोहत् ॥१०३॥
हे भूमि ! यज्ञका अनुष्ठानहरूको परिणामस्वरूप हुने गरेको प्राणरूपी वर्षासँगै तिमी पनि हाम्रा लागि अनुकूल होइदेऊ । प्रजापतिका प्रेरणाले अग्निदेव तिम्रा पछिल्लार प्रतिष्ठित होऊन् ।

अग्ने यते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यच्च यज्ञियम् । तदेवेभ्यो भरामसि ॥१०४॥
हे अग्निदेवता ! तिम्रो ज्वालारूपी शरीर सेतो रङ्गभै कान्तिमान्, चन्द्रमाको किरणभै आनन्ददायी, ज्योतिस्वरूप, पवित्र र यज्ञीय कर्मका लागि उपयुक्त छ । त्यस ज्योतिस्वरूप, प्रशंसनीय शरीरलाई हामी देवताहरूका निमित्त हव्य समर्पित गर्नका लागि प्रदीप्त गराउँछौ ।

**इषमूर्जमहमित आदमृतस्य योनिं महिषस्य धाराम् । आ मा गोषु विशत्वा तनुषु
जहामि सेदिमनिराममीवाम् ॥१०५॥**

यज्ञका उत्पत्तिको मूल वस्तुका रूपमा रहेका अन्न-घिउ आदि हविष्यान्नहरू महान् कामनाले युक्त भएर अग्निदेवताका लागि हामी उत्तर दिशाबाट ग्रहण गर्दछौ । यो सबै कुराहरू हाम्रा सामु आऊन् र हाम्रा सन्तान, प्रजा तथा गाई आदि पशुहरूमा प्रविष्ट

होऊन् । अन्नका अभाववाट उत्पन्न हुने प्राणघातक आपद्दहकलाई हाम्रोले त्याग्न सकौं ।

अग्ने तव श्रवो वयो महि प्राजन्ते अर्चयो विभावसो । बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्य दधासि दाशुषे कवे ॥१०६॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रो हविष्यान्न प्रशंसनीय छ । हे तेजस्वी अग्निदेवता ! तिम्रो ज्वाला अति सुशोभित हुन्छ । तेजस्वी, ज्ञानी हे देवता ! तिमी आफ्ना सामर्थ्यले हविदातालाई उत्तम अन्न प्रदान गर्दछौं ।

पाकववर्चाः शुक्रवर्चाऽजूनवर्चाऽउदियर्षि भानुना । पुत्रो मातया विचरन्नुपावसि पूणक्षि रोदसी उभे ॥१०७॥

हे अग्निदेवता ! पवित्र किरण र निर्मल तेजले युक्त तिमी सूर्यदेवजस्तै उदित हुन्छौ र पूर्ण तेज प्राप्त गर्दछौ । हविष्यान्नले द्युलोक र वर्षाले पृथ्व सुसम्पन्न बनाउँछौ ।

ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्हितः । त्वे इषः सन्दधुर्भूरिवर्षसञ्चित्रोतयो वामजाताः ॥१०८॥

सर्वज्ञता, शक्तिवान् हे अग्निदेवता ! तिमी हाम्रा उत्तम स्तुतिले हर्षोल्लास प्राप्त गर, हाम्रा यज्ञ आदि कर्मले सन्तुष्ट होऊ । अनेकौं रूपका विलक्षण द्रष्टा तिमी यजमानले प्रदान गरेको हविष्यान्न ग्रहण गर ।

इरज्यन्नने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य । स दर्शतस्यै वपुषो वि राजसि पूणक्षि सानसि ऋतुम् ॥१०९॥

हे अविनाशी अग्निदेवता ! तिमी आफ्ना तेजले प्रदीप्त भएर हाम्रो धन वृद्धि गर । तिमी हाम्रा यज्ञकर्ममा आफ्ना तेजस्वी रूपले सुशोभित हुन्छौ र यज्ञको फल प्रदान गर्दछौ ।

इष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तश्च राघसो महः । रातिं वामस्य सुभगां महोमिषं दधासि सानसिश्च रयिम् ॥११०॥

संस्कारित र सुशोभित यज्ञ गराउने, सर्वज्ञ, असङ्ख्य धनका अधिपति, धनप्रदाता, हे अग्निदेवता ! हामी तिम्रो आराधना गर्दछौं, मनगो धन र सौभाग्ययुक्त अन्न प्रदान गर ।

श्रुतावानं महिषं विश्वदर्शतमग्निश्च सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः । श्रुत्कर्णश्च सप्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्य मानुषा युगा ॥१११॥

याजकहरू यज्ञका महान् आधार, सामर्थ्यवान्, सर्वज्ञ, दर्शनीय अग्निदेवतालाई सुखको आकाङ्क्षाले आफ्ना सामु स्थापित गर्दछन् । हाम्रो स्तुति सुन्ने, सर्वत्र विख्यात, दिव्य गुणसम्पन्न हे अग्निदेवता ! यजमान दम्पती आफ्ना वाणीले तिम्रो स्तुति गर्दछन् ।

आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम् । भवा वाजस्य सङ्गवे ॥११२॥

हे सोमदेवता ! प्रत्येक ठाउँमा तिमीलाई बल प्राप्त होस् । तिमी विस्तृत हुँदै सङ्ग्राममा हाम्रा लागि अन्न प्रदान गर्दछौ ।

सन्ते पयाश्चसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्णयान्यभिमातिषाहः । आप्यायमानो

अमृताय सोम दिवि श्रवाध् स्तुतमानि धिष्व ॥११३॥

हे शत्रुसंहारक सोमदेवता ! दुध र अन्नबाट बल धारण गर । आफ्नो अमरत्व प्राप्तिका लागि सुलोकमा श्रेष्ठ अन्नहरू प्राप्त गर ।

आप्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वेभिरध् शुभिः । भवा नः सप्रथस्तमः सखा वृधे ॥११४॥

हे अति आह्लादक सोमदेवता ! आफ्ना दिव्य गुणका यशसायाहरू चारै दिशामा विस्तार गराऊ । हाम्रो उन्नतिको लागि मित्रका रूपमा तिमिले सहयोग गर ।

आ ते वत्सो मनो यमत्परमाच्चित्सयस्थात् । अग्ने त्वाङ्कामया गिर ॥११५॥

सर्वव्यापी प्रदीप्त हे अग्निदेवता ! हामी तिम्रा पुत्र हौं, हृदयदेखि नै स्तुति गर्दै तिम्रीलाई आफूतिर आकर्षित गर्न चाहन्छौं ।

तुभ्यन्ताऽ अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पूषक् । अग्ने कामाय येभिरे ॥११६॥

हे अग्निदेवता ! अङ्गिरहरूमा तिम्रो सर्वश्रेष्ठ है । आफ्नो कामना पूरा गर्नका लागि सबै प्रजाले तिम्रो उपासना गर्दछन् ।

अग्निः प्रियेषु धामसु कामो भूतस्य भव्यस्य । सम्राडेको वि राजति ॥११७॥

याजकहरूका वर्तमान र भविष्यका सबै आकाङ्क्षाहरू पूरा गराउने, राम्रोसित उज्यालिएका अग्निदेवता आफ्नो प्रिय स्थान यज्ञवेदीमा स्वर्ग नै सुरोभित भइरहेका छन् ।

॥ इति द्वादशोऽध्यायः ॥

॥बाह्रौं अध्याय सकियो ॥

भूर्भुवः स्यः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि माध्यन्दिन शुक्ल

यजुर्वेद - सहिता

॥अथ त्रयोदशोऽध्यायः॥

॥तेह्यं अध्याया॥

अग्नि- अवत्सार, गुत्समद, हिरण्यगर्भ, देवश्रवा, देवा, वामदेव, विरूप, त्रिशिरा, अग्नि, इन्द्राग्नी, सविता, देवा, गोतम, मेधातिथि, भरद्वाज, कुत्स आङ्गिरस, उशना काव्य ।

देवता- अग्नि, पुष्करपर्ण, आदित्य, कः, सर्पसमूह, इन्द्र, स्वयमातृणा, दूर्वा, इष्टका, अर्यलोक, असौ लोक, विश्वज्योति, अतु, विश्वेदेवा, कूर्म, द्वावापृथिवी, विष्णु, उषा, लिङ्गोक्त, हिरण्यशकल, सूर्य, प्राणभृत् ।

छन्द- आर्ची पङ्क्ति, विराट् त्रिष्टुप्, निचृत् आर्ची त्रिष्टुप्, आर्ची त्रिष्टुप्, भुरिक् उष्णिक्, अनुष्टुप्, निचृत् अनुष्टुप्, भुरिक् पङ्क्ति, निचृत् त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्ची पङ्क्ति, निचृत् आर्ची अतिजगती, भुरिक् अनुष्टुप्, स्वराट् आर्ची अनुष्टुप्, प्रस्तार पङ्क्ति, भुरिक् अतिजगती, निचृत् धृति, भुरिक् ब्राह्मी बृहती, निचृत् गायत्री, गायत्री, आर्ची पङ्क्ति, त्रिष्टुप्, भुरिक् त्रिष्टुप्, निचृत् बृहती, निचृत् उष्णिक्, विराट् ब्राह्मी पङ्क्ति निचृत् ब्राह्मी पङ्क्ति, कृति, भुरिक् कृति, भुरिक् ब्राह्मी पङ्क्ति, ब्राह्मी जगती, निचृत् ब्राह्मी पङ्क्ति, स्वराट् ब्राह्मी जगती, निचृत् अतिधृति, स्वराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, विराट् आकृति ।

मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निश्च रायस्योवाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय । मांभु देवताः सचन्ताम् ॥१॥

सर्वप्रथम अपार वैभव र सुसन्तति प्राप्त गर्नका लागि तथा श्रेष्ठ शक्तिसामर्थ्यका लागि हामी अग्निदेवतालाई यज्ञस्थलमा स्थापित गर्दछौं । यसका लागि हामीलाई देवशक्तिहरूले सहयोग प्रदान गरुन् ।

अपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः फिन्वमानम् । वर्धमानो महौरऽ आ च पुष्करे दिवो मात्रया वरिष्णा प्रथस्व ॥२॥

तिमी जलका आधार हो, अग्निका उत्पादक हो । तिमी समुद्र बढाउँछौ, स्वयं सबैतर्फ विस्तार हुँदै जलमा व्याप्त रहेका छौ । द्युलोकको तेजस्विता र पृथ्वीको विशालता अनुरूप तिमी विस्तृत होऊ ।

ब्रह्म ज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्भिः सीमतः सुरुचो वेनऽ आवः । स बुच्याऽ उपमाऽ अस्य विष्टाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॥३॥

सृष्टिका प्रारम्भमा ब्रह्मका रूपमा परमात्म शक्ति उत्पन्न भयो, त्यही शक्ति समस्त ब्रह्माण्डमा व्यवस्थाका रूपमा व्याप्त भयो । उसै कान्तिमान् ब्रह्म सूर्य आदि विभिन्न

रूपमा स्थित भएर अन्तरिक्ष आदि विभिन्न व्यक्त लोकर अव्यक्त जगत्लाई प्रकाशित गर्ने गर्दछ ।

हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् । स दाधार पृथिवी द्यामुतेर्मा कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥४॥

उहिले नै हिरण्यगर्भका नाममा, सबै खालका उत्पादनशील पदार्थका स्वामी उनै एक मात्र परमात्मा उचित रूपमा स्थापित भएर पृथ्वी र द्युलोक धारण गरे । उनी को हुन् ? हामी हविद्वारा विधिपूर्वक उनैको अर्चना गर्दछौं ।

द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिम च योनिमनु यश्च पूर्वः । समानं योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होशः ॥५॥

सोमरस प्राचीन ऋषि तथा देवताका लागि अन्तरिक्ष लोकमा उत्पन्न भएको हो । हाम्रा आँटिला पुर्खाले यो सोमरस फेला पारे । हामी सात याज्ञिक, उसै लोकमा रहने त्यस दिव्य सोमरसलाई आहुतिका रूपमा समर्पित गर्दछौं ।

नमोस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु । ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥६॥

सर्पे स्वभाव भएका सर्पहरू पृथ्वी, अन्तरिक्ष र द्युलोकमा छन्, ती सबै सरिहिँदने भएकाले सर्प नाम पाएकाहरूलाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

याऽ इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीश्च९१ रु । ये वावटेषु शेते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥७॥

राक्षसले हानेका गतिशील बाणका रूपमा आउने सर्पहरू जेजति छन्, जो वनस्पतिमा आश्रित रहने गरेका छन् र गहिरा खाडल आदिमा रहने गरेका छन्, ती सबै सर्पहरूलाई हामी नमस्कार छ ।

ये वामी रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु । येषामप्यु सदस्कृत तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥८॥

न्योतिर्मय द्युलोक अथवा सूर्यका किरणमा निवास गर्ने जति सर्पहरू छन्, जलभिन्न निवास गर्ने सर्पहरू जति छन्, ती सबैलाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वी याहि राजेवामवोरऽ इभेन । तृष्वीमनु प्रसितिं दृणानोऽ स्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः ॥९॥

हे शत्रु धपाउने अग्निदेवता ! बलिया राजाले हात्तीमाथि चढेर राक्षसी वृत्तिका शत्रुमाथि आक्रमण गरेभैं आक्रमण गर । चरा समाले आकारको विस्तृत जालले दुष्टलाई विभिन्न किसिमका दुःख दिएर विनाश गर ।

तव भ्रमासऽ आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः । तपूँष्यग्ने जुह्व पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः ॥१०॥

वायुका सम्पर्कले भुल्न लागेको तीव्र गतिको तिम्रा लम्काले असुर भस्म गराओस् । आहुति प्रदान गर्दा तिम्रा दन्केका ज्वालाले असुरलाई भस्म पारोस् । त्यसका लागि आकाशबाट तारा खसेको जस्तो तीव्र गतिमा आफ्ना तेजलाई तिमी प्रेरित गर ।

प्रति स्पशो वि सृज तूर्णितमो भवा' पायुर्विशो अस्या जदब्धः । यो नो दूरे
अघशर्धसो यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरुदधर्षीत् ॥११॥

हे दमनमा नर्पनं अग्निदेवता ! नजिक चा टाढा रहेका हाम्रा सबै शत्रुलाई वशमा गर्नका
लागि अत्यन्त तेज गतिमा सैनिक पठाइदेऊ । हाम्रा सन्तानको रक्षा गर । कसैले पनि
तिम्रा भक्तलाई दुःख दिन नसकोस् ।

उदग्ने तिष्ठ प्रत्या तनुष्व न्यमित्रैरऽ ओषतास्तिमहेते । यो नो अरातिर्ध
समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम् ॥१२॥

हे अग्निदेवता ! तिमी जोसिलो भएर आफ्नो ज्वाला विस्तार गर । तीव्र ज्वालाका
प्रभावले शत्रु पूरै रूपमा भस्म होऊन् । हे ज्योतिर्मय अग्निदेवता ! हाम्रो प्रगतिमा
बाधक हुनेलाई सुकेको वृक्षभै जैसमेत जलाएर भस्म पारिदेऊ ।

ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाधिष्णुष्व दैव्यान्यग्ने । अव स्थिरा तनुहि
यातुज्जां जामिमजामि प्र मणीहि शत्रून् । अग्नेष्ट्वा तेजसा सादयामि ॥१३॥

हे अग्निदेवता ! तिमी उँभो लाग्ने स्वभावका ज्वालायुक्त भएर हाम्रा शत्रु विध्वंस
गर । देवत्व संबर्द्धन गर्ने सत्कर्महरूको सम्पादन गर । प्राणीलाई दुःख दिने दुष्टलाई
विजयश्रीविहीन बनाऊ र शत्रु बलशाली हुन नदेऊ । हे सुव । अग्निंको तेजद्वारा
हामी तिम्रोलाई प्रतिष्ठित गर्दछौं ।

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्सतिः पृथिव्याऽअयम् । अपाध् रैताध् रसि जिवति ।
इन्द्रस्य त्वौजसा सादयामि ॥१४॥

हे सुवा ! सर्वश्रेष्ठ देवता, आकाशका उच्चतम स्थानमा प्रतिष्ठित, पृथ्वीका स्वामी
अग्निदेवमा ओज स्थापित गरिएको छ ।

भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः सचसे शिवाभिः । दिवि मूर्धानं दधिषे
स्वर्षा जिह्वामग्ने चक्षुषे हव्यवाहम् ॥१५॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रोले हविष्यान्न ग्रहण गर्ने आफ्नो जिह्वारूपी ज्वाला प्रदीप्त गर्दा
यज्ञ र फलश्रुतिका रूपमा रहेका पर्जन्यको प्रवर्तक मानिन्छौं । तिमी कल्याणस्वरूप
अश्वसँग पुग्दा दिव्यलोकमा विराजमान आदित्यको शोभा धारण गर्दछौं ।

धुन्नासि धरुणास्तुता विश्वकर्मणा । मा त्वा समुद्रऽ उद्धीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना
पृथिवीं दुर्धह ॥१६॥

तिमी समस्त विश्वलाई धारण गर्दछौं । विश्वकर्माले विस्तृत गराएका हुनाले सुदृढ र
सुस्थिर छौ । समुद्रले तिम्रोलाई नष्ट नगरोस्, वायु तिम्रो बाधक नहोस् । तिमी
नआतिईकन पृथ्वीलाई स्थिरता प्रदान गर ।

प्रजापतिष्ट्वा सादयत्वर्पा पृष्ठे समुद्रस्येम्न । व्यचस्वती प्रथस्वती प्रथस्व
पृथिव्यसि ॥१७॥

आफ्नो रूपलाई विशेष रूपमा प्रकट गर्ने हे मातृरूपा पृथ्वी ! तिम्रोलाई प्रजापतिले
समुद्रका पृष्ठभागमा स्थापित गराएका छन्, तिमी जलमा व्यापक रूपमा विस्तृत
होऊ । तिमी पृथ्वीका अंशले बनेकी हुनाले तिमी उनैको प्रतिरूप हो ।

भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धत्री । पृथिवी यच्छ
पृथिवी दृग्ं ह पृथिवी मा हिंसीः ॥१८॥

भूमिको जस्तै सुख प्रदान गर्ने माताका रूपमा रहेकी हे धर्ती तिम्रो विश्वलाई पालन गर्ने हुनाले देवमाता अदिति हो । समस्त विश्वका प्राणीहरूको पोषण तिम्रो नै गर्दछौं । तिम्रो पृथ्वीमाथि कृपा गर, भूभागलाई बलियो बनाऊ र यसलाई कहिल्यै दुःखा हुन नदेऊ ।

विश्वस्मै प्राणायोपानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठाय चरित्राय । अग्निष्ट्वाभि पातु
महा स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥१९॥

हे स्वयमातृगुणे ! प्राण, अपान, व्यान र उदान नामले शरीरमा रहेका सबै वायुको प्रतिष्ठाका लागि र सदाचरणलाई रक्षा गर्नका लागि हामी यज्ञस्थलमा तिम्रोलाई स्थापना गर्दछौं । लोकहितकारी अग्निदेव शीतल र सुखद साधनले तिम्रो रक्षा गरून । त्यस महान् दैवी अनुकम्पाले तिम्रो अङ्गिराको जस्तै दृढता र स्थिरता प्राप्त गर ।

काण्डत्काण्डत्प्रेहन्ती परुषः परुषस्यरि । एवा नो दुर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन च ॥२०॥
हे दुबोहरू हो ! तिम्रोहरू अनेकौं ग्रन्थि र मर्मस्थल भएका कारणले उचित किसिमले अङ्कुरित हुने गर्दछौं । त्यसैले तिम्रोहरूको आफ्नै जस्तो गरौ असङ्ख्य पुत्रपौत्रादिका रूपमा हाम्रो पनि वैभव वृद्धि गराओ ।

या शतेन प्रतनोषि सहस्रेण विरोहसि । तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा
वयम् ॥२१॥

हे दिव्य गुणले सम्पन्न भएका दुबोहरू हो ! तिम्रोहरू सयौं हाँगा र हजारौं आँकुराबाट अङ्कुरित हुने गर्दछौं । तिम्रोहरू यस्तै हुनले नै हामी तिम्रोहरूका लागि हवि प्रदान गर्दछौं ।

यास्ते अग्ने सूर्ये रुचो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः । ताभिर्नो अद्य सर्वाभी रुचे
जनाय नस्कुधि ॥२२॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रो आभा सूर्यमण्डलमा स्थित किरणका रूपमा रहेको छ । त्यस समस्त रश्मिले हामी र हाम्रा शाखासन्तान सबैलाई तेजस्विता प्रदान गर ।

या वो देवाः सूर्ये रुचो गोध्वध्रेषु या रुचः । इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्
बृहस्पते ॥२३॥

हे इन्द्र, अग्नि र बृहस्पति ! हे देवताहरू हो ! तिम्रोहरूको जुन आभा सूर्यमण्डलमा सुशोभित छ, जुन पुष्टिप्रद दीप्तिहरू गाईलाई पोषण प्रदान गर्नमा सक्षम छन् र बलशाली तथा गतिशील अश्वका रूपमा रहेका छन्, ती सबै दीप्तिहरूले सुशोभित भएर तिम्रोहरू हामीलाई आरोग्य र कान्ति प्रदान गर ।

विराड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत् । प्रजापतिष्ट्वा सादयतु पृष्टे
पृथिव्या ज्योतिष्मतीम् । विश्वस्मै प्राणायोपानाय व्यानाय विश्व ज्योतिर्यच्छ ।

अग्निष्टेधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥२४॥

यस अत्यन्त सुन्दर विराटरूप लोकले अग्निदेवताको ज्योति धारण गरेको छ । स्वयं ज्योतिर्मय दिव्य लोकले ज्योतिरूपी तेज धारण गरेको छ । प्राण, अपान, व्यान आदिका ज्योतिलाई ज्योतिबाट प्रजापालक प्रजापतिले तिम्रोलाई पृथ्वीको पृष्ठ भागमा

चिराजमान गराऊन् । तिमी सम्पूर्ण ज्योति प्रदान गर । अग्निदेव तिम्रा अधोधर हुन् ।
उर्ने प्रख्यात देवतासँगै सुस्थिर भएर तिमी अङ्घ्रिराजस्तै तेजले सम्पन्न होऊ ।

**मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृत् अग्नेरन्तःश्लेषोसि कल्पेतां द्यावापृथिवी
कल्पन्तामापः ओषधयः कल्पन्तामनयः पृथङ् मम ज्यैष्ठ्याय सप्रताः । ये
अनयः समनसोन्तरा द्यावापृथिवी इमे । वासन्तिकावृत् अधिकल्पमानाः
इन्द्रमिव देवाः अभिसविरान्तु तथा देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥२४॥**

मधुका रूपमा चैत्र र माधवका रूपमा वैशाख महिना वसन्त ऋतुसित सम्बन्धित हुन्छन् । ऋतुहरूजस्तै दुवै इष्टका अग्निको आधारका रूपमा स्थापित रहन् । कार्यानुरूप अग्निको छोटो गर्न जानेका हामी याजकहरूलाई उत्कर्ष प्राप्तिका लागि यी द्युलोक र पृथ्वीलोकले परस्पर सहयोग गरन् । जल र औषधि हामीलाई श्रेष्ठता प्रदान गर्ने होऊन् । समान व्रतशील अनेक अग्निहरू उत्कृष्टतापूर्वक सहयोगी कार्य गरन् । द्युलोक र पृथ्वीका बीचमा यस्ता बेलामा एकै किसिमको मन भएका जुन अग्नि छन्, तिनले वसन्त ऋतुलाई सम्पादन गर्दै यस यज्ञकर्ममा आश्रित होऊन् । देवशक्तिले इन्द्रदेवताको आश्रय ग्रहण गरेभैं तिमी पनि अङ्घ्रिराको जस्तै अग्निदेवताको आश्रय ग्रहण गरेर स्थिरता स्थापित गर ।

**अषाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्य पूतनायतः । सहस्रवीर्यांसि सा मा
जिन्व ॥२५॥**

हे इष्टकाहरू हो ! तिमी स्वभावले शत्रुलाई पराजित गराउनमा समर्थ र शत्रुबाट पराजित नहुने हो । तिमी शत्रुलाई पराजित गर, सङ्ग्रामको कामना गर्ने शत्रुलाई पराजित गर । तिमी अत्यन्त पराक्रमले युक्त होऊ र हामीलाई प्रसन्नता प्रदान गर्न सक्ने होऊ ।

मधु वाताऽऽतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीनः सन्त्वोषधीः ॥२७॥

यज्ञ कर्म गर्नेहरूका लागि वायु एवं नदीले मधुर प्रवाह उत्पन्न गराऊन् । सबै औषधी मधुर रसले सम्पन्न होऊन् ।

मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवध्वं रजः । मधु घौरस्तु नः पिता ॥२८॥

पिताभैं पोषणकर्ता दिव्यलोक हाम्रा निम्ति माधुर्ययुक्त होस् । माताजस्तै रक्षक पृथ्वीको धुलो मधुजस्तै आनन्दप्रद होस् । रात्रि र उषादेवी हाम्रा निम्ति माधुर्ययुक्त होऊन् ।

मधुमाग्नो वनस्पतिर्मधुमाँरऽस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥२९॥

सम्पूर्ण वनस्पतिहरू हाम्रा लागि मधुर सुखप्रदायक होऊन् । सूर्यदेवताले हामीलाई आफ्ना माधुर्यले परिपुष्ट गरन् र गाईहरू हाम्रा लागि अमृतजस्तै मिठो दुधरूपी रस प्रदान गर्न सक्षम रहन् ।

**अपां गम्भन्तीद मा त्वा सूर्योभिताप्सीन्माग्निर्वैश्वानरः । अच्छिन्नपत्राः प्रजाऽ
अनुवीक्षस्वानु त्वा दिव्या वृष्टिः सचताम् ॥३०॥**

तिमी गहिरो जलको भित्री भागमा र सूर्यमण्डलमा स्थित होऊ, तिमीलाई त्यहाँ सूर्यदेवताले नतताऊन् । वैश्वानर अग्निले पनि तिमीलाई नसताऊन् । प्रजालाई तिमी निरन्तर हेर्नबजार गर र दिव्य वर्षाका लागि तिमीले सहयोग गर ।

त्रीन्समुद्रान्तसमसुप्तं स्वर्गानपां पतिर्वृषभऽ इष्टकानाम् । भुरीषं वसानः
सुकृतस्य लोके तत्र गच्छ यत्र पूर्वं परेताः ॥३१॥

हे कछुत्राका रूपमा रहेका प्राण ! तिमी विश्व निर्माण गर्ने एकाइका रूपमा रहेका यो
इष्टकाहरूमा शक्ति स्थापित गर्नमा सक्षम छौ । तिमीले नै भोग्य सामग्रीका रूपमा
रहेका तीनै लोक र समुद्रहरूलाई संव्याप्त गरेका छौ । तिमी पशुलाई ओगट्दै असन्न
कर्म गर्ने जीवहरू पहिलेदेखि नै जाने गरेका दिशातर्फ प्रस्थान गर ।

मही छौः पृथिवी च नऽ इमं यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपुतां नो भरीमभिः ॥३२॥

अत्यन्त विस्तृत पृथ्वी र हुलोकले हाम्रा यस यज्ञकर्मलाई आआफ्ना अंशबाट परिपूर्ण
गरुन् । भरणपोषण गर्ने सामग्रीहरूद्वारा तिनीहरूले हामी सबैलाई तृप्त गराऊन् ।

विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥३३॥

हे याज्ञकहरू ! सर्वव्यापक भगवान् विष्णुका सृष्टि सञ्चालनमा सम्बन्धित कार्यहरू
ध्यानपूर्वक हेर । यसमा अनेकौँ किसिमका व्रत वा नियमहरूको दर्शन गर्न सकिन्छ ।
इन्द्रका योग्य मित्रहरूले त्यस्ता परम सत्ताको अनुकूल बनेर रहनुपर्दछ ।

ध्रुवासि धरुणेतो जज्ञे प्रथममेभ्यो योनिभ्यो अधि जातवेदाः । स गायत्र्या
त्रिष्टुभानुष्टभा च देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥३४॥

हे उखा ! तिमी हवि धारण गर्ने क्षमताले युक्त र सुस्थिर छौ । विश्वका सबै पदार्थको
ज्ञानले सम्पन्न हुनाले जातवेद भनिएका अग्निदेव पनि सबैभन्दा पहिले तिम्रै सामुमा
उपस्थित भएका छन् । त्यस्ता प्रख्यात अग्निदेव आफ्नो कर्मले, उचित तरिकाले
परिचित गायत्री, त्रिष्टुप् र अनुष्टुप् छन्दका माध्यमबाट आहुतिका रूपमा देवताहरूलाई
दिएको हविष्यान्न पुर्‍याइदिऊन् ।

इषे राये रमस्व सहसे द्युम्नऽ ऊर्जे अपत्याय । सप्राडसि स्वरडसि सारस्वतौ
त्वोत्सौ प्रावताम् ॥३५॥

हे उखा ! तिमी अन्न, धन, बल, यश, दुध आदि रसिलो पदार्थ र पुत्रपौत्रादि प्रदान
गर्नका लागि प्रसन्नतापूर्वक यस ठाउँमा धेरै समयसम्म बसिराख । तिमी भूमिलाई
उचित तरिकाले प्रकाशित गराउने हुनाले सप्राट हो र आफैँ आफूलाई प्रकाशित गराउने
हुनाले स्वरट हो । सरस्वतीसित सम्बन्धित मन र वाणीले तिमीलाई पालनशान्तिने
सम्पन्न गराऊन् ।

अग्ने युक्त्वा हि ये तवाश्रितो देव साधवः । अरं वहन्ति मन्यवे ॥३६॥

हे ज्योतिषुज्ज अग्निदेवता ! तिमीलाई यज्ञका निमित्त वहन गर्ने कुशल र श्रेष्ठ अश्व
रथमा नियोजित गर ।

युक्त्वा हि देवहूतमौरऽ अश्वारऽ अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः ॥३७॥

हे अग्निदेवता ! देवताको आह्वान गर्ने अश्वलाई सारथीजस्तै बनेर आफ्ना रथमा नियोजित
गर । सर्वप्रथम हविदाता भएर तिमी हाम्रा यज्ञको अनुष्ठानमा प्रतिष्ठित होऊ ।

सम्पक् स्रवन्ति सरितो न धेनाऽ अन्तर्द्वा मनसा पूयमानाः । घृतस्य धाराऽ
अभि चाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्ये जग्नेः ॥३८॥

नीतघाट निम्केको र चित्तले शुद्ध गरेको तेज धारा खुसीको नदीभै आनन्दले बग्दछ ।
मिक्कारीदेखि तर्सिएर हरिण भागेभै गरी पिउको धाराले स्वर्णिम प्रकाशयुक्त अग्निलाई
हीन प्रभावयुक्त गराउँछ ।

अचे त्वा रुचे त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा । अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य
वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च ॥३९॥

सत्य, ज्ञान, प्रकाश, विशिष्ट ज्ञान र तेजस्विता प्राप्त गर्नका लागि हामी तिप्रो आश्रय
ग्रहण गर्दछौं । तिप्रा कृपाले यहाँका आश्रित प्राणीसमूह सबै भानिसमा रहेर वैश्वानर
नाम भएका प्राणरूपी अग्निको साङ्केतिक भनाइ बुझ्न सक्ने भएका छन् ।

अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान् रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान् । सहस्रदाऽअसि सहस्राय
त्वा ॥४०॥

हे तेजस्वी ! तिमी ज्योतिष्कट प्रकाशित भएका हुनाले अग्निका स्वरूप हो, तेजले
तेजवान् भएका हुनाले भुवर्ण वर्णका अर्थात् रुक्म हो । तिमी नै असङ्ख्य
वैभवसम्पदा प्रदान गर्ने हो, प्रचुर ऐश्वर्य र ज्ञानको संरक्षण र आर्जन गर्नका लागि हामी
तिप्रो उपासना गर्दछौं ।

आदित्य गर्भं पयसा समद्ग्रन्धि सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम् । परि वृद्धग्धि
हरसा माभि मध्स्थः शतायुषं कृणुहि चीयमानः ॥४१॥

देवशक्तिको उत्पत्तिस्थल र पशुको भरणपोषण गर्ने शक्तिले सम्पन्न हजारौं स्वरूप
भएका तथा विश्वका प्रकाशक अग्निदेवतालाई दुध आदिले अभिषेक गरौं र प्रदीप्त
तेजले सबै किसिमका रोगको विनाश गरौं । अग्निदेव संवर्द्धित भएर यज्ञमानलाई
सयौं वर्षको आयु प्रदान गर्दछन् र अहङ्कारलाई उसबाट पर राखिदिन्छन् ।

वातस्य जूति वरुणस्य नाभिमथं जज्ञानध्सरिरस्य मध्ये । शिशुं
नदीनाध्हरिमद्रिबुधमग्ने मा हिध्सीः परमे व्योमन् ॥४२॥

हे अग्निदेवता ! वायुका प्रिय, वरुणदेवताका नाभिरूप, जलप्रवाहका बीचमा रहने,
नदीको सानो रूप, हरियो आभाले सम्पन्न, विस्तृत आकाशमा समाविष्ट, पर्वतका मूल
कारण र पर्वतमा आफ्ना गतिको चिह्न बनाउने यस अश्वका रूपमा रहेर प्रकृतिमा व्याप्त
हुँदै पर्यावरणलाई सन्तुलित गराउने जललाई तिमी नाश नगरिदेऊ ।

अजगमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्ति नमोभिः । स पर्वभिर्भृशः
कल्पमानो मां मा हिध्सीरदिति विराजम् ॥४३॥

अविनाशी, ऐश्वर्यले सम्पन्न, उत्तेजनारहित, प्राचीन ऋषिहरूले ग्रहण गर्न योग्य, अत्रले
सबैको पोषण गर्ने अग्निदेवतालाई हामी स्तुति गर्दछौं । त्यस्ता ख्याति प्राप्त

अग्निदेवताले औंसी आदि पर्वहरूमा प्रत्येक ऋतुका लागि अनुकूल कर्महरू सम्पन्न गरुन् र देवमाता अदितिले पोषण प्रदान गरेभैं दुध आदि विनमा सक्षम गार्हर्पणी प्रकृतिको सम्पन्नतालाई नष्ट नगरुन् ।

यरुत्री त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमवि जज्ञानाध्वरजसः परस्मात् ।

महीध्वसाहस्रीमसुरस्य मायामने मा हिध्वसीः परमे व्योमन् ॥४४॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रो उत्तम आकाशमा स्थापित, विभिन्न रूपहरूको निर्माण गर्ने, वरुणको नाभोस्वरूप, रक्षा गर्न योग्य, अत्यन्त उच्च लोकमा उत्पन्न, महिमाले सम्पन्न असङ्ख्य कल्याणप्रद, प्राणीको संरक्षकका रूपमा रहेको अवि नामको रक्षण क्षमता वा भेङ्गलाई नष्ट नगर ।

यो अग्निर्गनेरभ्यजायत शोकात्पृथिव्याऽ उत वा दिवस्पति । येन प्रजा विश्वकर्मा जजान तमग्ने हेष्ट परि ते वृणक्तु ॥४५॥

विराट् अग्निबाट उत्पन्न भएका अग्निदेव प्रजापतिका दुःखकष्ट मेटाउनका लागि उत्पन्न भएका हुन् । उनले आफ्ना दिव्य तेजका प्रभावले दिव्यलोक र पृथ्वीलाई प्रकाशमय पार्छन् । छुट्टाले जसका सहायताले सृष्टि गरे, त्यस्ता हे अग्निदेवता ! तिम्रा क्रोधले कहिल्यै याजकलाई पीडा नहोस् ।

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः । आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षध्वं सूर्यं आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥४६॥

चराचर जगत्का आत्मारूपी सूर्यदेव दैवी शक्तिको अद्भुत तेजका रूपमा उदाए । मित्र, वरुण आदिका आँखाजस्ता सूर्यदेव उदाउनासाथ झुलोक, पृथ्वीलोक र अन्तरिक्ष प्रकाशले भलमल्ल भए ।

इमं मा हिध्वं सीर्द्धिपादं पशुध्वं सहस्राक्षो मेघाय चीयमानः । मयुं पशुं मेघमग्ने जुषस्व तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । मयुं ते शुशृच्छु यं द्विध्वस्तं ते शुशृच्छु ॥४७॥

यज्ञको काम पूरा गर्नका लागि प्रकट गरिएका हे अग्निदेवता ! तिम्रो मानिस र पशुहरूलाई दुःख नदेऊ । तिम्रो हजारी आँखा भएका छौ । हाम्रा लागि पीडित अन्न र हाम्रा पशुहरू वृद्धि गराऊ । वैभव प्राप्त गरेपछि हामी सुखी र समृद्ध जीवन निर्वाह गर्न पाऔं । तिम्रा दुःखदायी क्रोधले हिंस्रक पशुलाई र हाम्रो रिसझै गर्ने तथा हामीले रिस गर्नुपर्नेहरूलाई पीडित गरेको ।

इमं मा हिध्वं सीरेकशफं पशुं कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु । गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । गौरं ते शुशृच्छु यं द्विध्वस्तं ते शुशृच्छु ॥४८॥

यज्ञको काम पूरा गर्नका लागि प्रकट गरिएका हे अग्निदेवता ! तिम्रो हिलिलिल्लैँदै फुटिलो रूपमा कुदने गरेका हाम्रा अश्व र मानिसलाई दुःख नदेऊ । तिम्रा ज्वालारूपी दुःखदायी क्रोध जङ्गलका हिंस्रक पशुलाई हिंसित गर्दै सबै भन्नुभन्नु बढिरहोस् । तिम्रा

तापले खेतीमा हानी गर्ने पशुलाई र हाप्रो रिसछाह गर्ने तथा हामीले रिस गर्नुपर्नेहरूलाई पीडित गरी ।

इमंश्च साहस्रं शतधारमुत्स व्यच्यमानश्च सरिरस्य मध्ये । धृतं दुहानामदिति जनायाने मा हिंसीः परमे व्योमन् । गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । गवय ते शुगृच्छु यं द्विष्मस्त ते शुगृच्छु ॥४९॥

हे अग्निदेवता ! सयौं वा हजारौं धाराका झोत, संसारलाई घिउरूपी तेज अथवा दुधरूपी पोषक सारतत्त्व उत्पन्न गराउने, परम व्योमका रूपमा रहेको अत्यन्त व्यापक र श्रेष्ठ स्थानमा रहने यी दुई भागमा विभाजन गर्न नहुने हुनाले अदिति भनिएका यिनीहरूलाई तिमी हिंसित हुन नदेऊ । जङ्गलमा रहेका गाईको जातका वा अन्य जुनसुकै खेतीमा हानी गर्न आउने पशुहरू धपाउनका लागि तिमीसित गुहार मागेका छौं । आफ्ना ज्वालाहरू बढाउँदै तिमी उनीहरूतिर जाऊ । हामीले रिस गर्नुपर्ने त्यस्ता गवय आदि पशुहरूमा तिमी क्रोध खनियोस् ।

इममूर्णायु वरुणस्य नाभिं त्वचं पशूनां द्विषदां चतुष्पदाम् । त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् । उष्ट्रमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । उष्ट्र ते शुगृच्छु यं द्विष्मस्त ते शुगृच्छु ॥५०॥

हे अग्निदेवता ! यस परम व्योमका रूपमा रहेको अत्यन्त व्यापक र श्रेष्ठ स्थानमा सृष्टिका क्रममा सबैभन्दा पहिले उत्पन्न भएका, वरुण नामले जलको केन्द्रका रूपमा रहेका, छालाभै भएर दुई खुट्टे र चार खुट्टे प्राणीलाई सुरक्षा प्रदान गर्ने, ऊनीले सम्पन्न बनिएको यस भेडोरूपी प्रकृतिको संरक्षक सामर्थ्यलाई नाश नगर । तिमीलाई उँट आदि जङ्गली तथा हानीकारक पशुतर्फ हामी पठाउँछौं । उनीहरूसँगै रमाइलो मानेर रहँदै तिमी उन्नति होस् । हामी जोसित रिस गर्दछौं, त्यस्ता रुखो ठाउँमा बस्ने उँट आदि हानीकारक पशुमाथि तिमी रिस बर्सियोस् ।

अजो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकात्सो अपश्यन्जनिदारमग्रे । तेन देवा देवतामग्रमार्यस्तेन रोहमायन्नुप मेध्यासः । शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद । शरभ ते शुगृच्छु यं द्विष्मस्त ते शुगृच्छु ॥५१॥

यो बोकाबाखाका रूपमा रहेको जन्म आदिले मुक्त परम शक्तिका तेजले सम्पन्न भएको छ । त्यसै परमात्म शक्तिका प्रभावले त्यो जीव विश्वका स्रष्टालाई प्रत्यक्ष रूपमा देख्न सक्षम हुन्छ । त्यसै परम शक्तिकै कारण देवताहरूले देवत्वको श्रेष्ठ पद पाउन सकेका हुन् र त्यसै शक्तिका सामर्थ्यले याजकहरू स्वर्गको सुख प्राप्त गर्दछन् । हे अग्निदेवता ! तिमीलाई हामी शरभ नामका जङ्गली र हिंस्रक पशुतर्फ पठाउँछौं । तिमी क्रोध त्यस्तै शरभ आदि पशुहरूतर्फ रहोस् र जसलाई हामी मन पराउँदैनौं तिमी तिनैलाई त्यो रिस पोख्दै आफ्ना ज्वालाले सन्तप्त गराऊ ।

त्वं यविष्ठ दाशुषो नृः पाहि शुशुधी गिरः । रक्षा दोकमुतत्नमा ॥५२॥

सधैं युवा रहने हे अग्निदेवता ! तिमी दानीहरूको रक्षा गर्नका लागि स्तुतिमा ध्यान देऊ । आफ्ना पुत्रको रक्षाका लागि प्रयत्नशील होऊ ।

अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोग्मन्त्सादयाम्यपां त्वा भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा
ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने सादयाम्यर्णवे त्वा सद्ने सादयामि समुद्रे त्वा
सद्ने सादयामि सरिरे त्वा सद्ने सादयाम्यपां त्वा क्षये सादयाम्यपां त्वा सधिवि
सादयाम्यपां त्वा सद्ने सादयाम्यपां त्वा सदस्थे सादयाम्यपां त्वा योनी
सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा पाथसि सादयामि । गायत्रेण त्वा
छन्दसा सादयामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा सादयामि जागतेन त्वा छन्दसा
सादयाम्यानुष्टुभेन त्वा छन्दसा सादयामि पाङ्क्तेन त्वा छन्दसा
सादयामि ॥१३॥

हे अपस्या नामका इष्टकाहरू हो ! तिमीहरूलाई हामी जलका स्थानमा प्रतिष्ठित
गर्दछौं, औषधिमा स्थापित गर्दछौं, विद्युत्का ज्योतिमा स्थापित गर्दछौं र वाणीका
स्थानमा स्थापित गर्दछौं । तिमीहरूलाई आँखाका स्थानमा, कानका स्थानमा,
दिव्यलोकमा, अन्तरिक्षलोकमा, समुद्रमा, बालुवामा र अन्नमा स्थापित गर्दछौं ।
तिमीहरूलाई हामी गायत्री छन्दले, त्रिष्टुप् छन्दले, जगती छन्दले, अनुष्टुप् छन्दले र
पङ्क्ति छन्दले स्थापित गरौंछौं र यी सबै स्थानहरूमा तिमीहरूलाई हामी स्थापना
गर्दछौं ।

**अयं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री वासन्ती गायत्री
गायत्रं गायत्रादुपाध्वं शुरुपाध्वं शोस्त्रिवृत् त्रिवृतो रथन्तरं वसिष्ठ ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥१४॥**

हे इष्टकाहरू हो ! यी अग्निदेव सबैभन्दा पहिले उत्पन्न भएका हुनाले प्राणको रूपमा
रहेका छन् । यो प्राण भुवनरूपी अग्निबाट उत्पन्न हुनाले प्राणका रूपमा रहेको छ । यो
प्राण भुवनरूपी अग्निबाट उत्पन्न भएका कारणले भौवायन नामले परिचित भएको
छ । यो भौवायनका निमित्त नै हामी इष्टकाहरूलाई प्रतिष्ठित गर्दछौं । वसन्त ऋतु
प्राणबाट उत्पन्न भएको हो । वसन्तबाट गायत्री, गायत्रीबाट गायत्र साम, गायत्र
सामबाट उपांशु नामको प्राण उत्पन्न भएको छ । उपांशु प्राणबाट त्रिवृत् नामको स्तोम,
त्रिवृत् स्तोमबाट रथन्तर साम उत्पन्न भएका हुन् । यी सबैका प्रवर्तक र द्रष्टा नै सबै
प्राणहरूमध्ये प्रधानका रूपमा रहेर वसिष्ठ ऋषिका रूपमा परिचित छन् । यी सबै
देवशक्तिहरूका लागि हामी इष्टकालाई प्रतिष्ठित गर्दछौं । हे वित्तिशक्ति !
प्रजापालकले तिम्रो सहयोगद्वारा बनाएको आरोग्यप्रदा प्राण हामी ग्रहण गर्दछौं र सबैका
लागि दीर्घायुको कामना गर्दछौं ।

**अयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मण ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुब्धीन् त्रिष्टुभः
स्वारध्वं स्वाणदन्तर्यामोन्तर्यामात्पञ्चदशः पञ्चदशाद् बृहद् भरद्वाज्य ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया त्वया मनो गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥१५॥**

विश्वकर्माका नामले प्रसिद्ध भएका यी इष्टकाहरू दक्षिण दिशामा स्थापना गरिएका
छन् । वायु देवतालाई मनले सम्झँदै हामी यी इष्टका स्थापित गर्दछौं । मनको उत्पत्ति

उनै विश्वकर्माबाट भएको हो । मनबाट नै ग्रीष्म ऋतु उत्पन्न भयो । सूर्यको खरो रापले युक्त ग्रीष्म ऋतुका मानसिक तेजबाट त्रिष्टुप् छन्द उत्पन्न भयो । त्रिष्टुप् छन्दबाट स्वार साम प्रकट भयो । स्वार सामबाट अन्तर्यामि नामले परिचित ग्रह उत्पन्न भयो । अन्तर्यामिबाट पञ्चदश स्तोम प्रकट भए, पञ्चदश स्तोमबाट बृहत्साम उत्पन्न भयो । त्यसका द्रष्टा र सञ्चालक स्वर्ध्व प्राणकै रूपमा रहेका भरद्वाज ऋषि हुन् । यी सबै दिव्यशक्तिका धाराहरूलाई मनले चिन्तन गर्दै हामी यी इष्टकाहरूको स्थापना गर्दछौं । हे इष्टका । प्रजापतिले ग्रहण गर्दै उनैका सहयोगले हामी सबै प्रजाहरूको हितका लागि मन धारण गर्दछौं र सबैमा मनोबल होस् भन्ने कामना गर्दछौं ।

**अयं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वर्षाश्चाधुष्यो जगती वर्षी जगत्याः
ऋक्सममुक्समाच्छुक्रः शुक्रात्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं जमदग्निर्ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥५६॥**

सूर्यको विश्वव्यचा नामले प्रसिद्ध यी इष्टकाहरूलाई हामी पश्चिम दिशामा स्थापित गर्दछौं । सूर्यलाई मनले स्मरण गर्दै यी इष्टकाहरू स्थापित हुन्छन् । उनै विश्वव्यचा सूर्यदेवताबाट नेत्र उत्पन्न भए । नेत्रबाट वर्षा ऋतु प्रकट हुन्छ । वर्षाऋतुबाट जगती छन्द उत्पन्न भयो, जगती छन्दबाट ऋक्साम उत्पन्न भयो, ऋक्सामबाट शुक्र ग्रह उत्पन्न भयो, शुक्र ग्रहबाट सप्तदश स्तोम उत्पन्न भए, सप्तदश स्तोमबाट विविध जीवसृष्टि वैरूप सामका नामबाट उत्पन्न भयो । यस्तो विभिन्न किसिमका जीवजन्तुहरको रक्षा गर्ने चक्षुरूपी सूर्यदेवताका द्रष्टा भनेका जमदग्नि ऋषि हुन् । यी सबै देवताहरूलाई मनले स्मरण गर्दै हामी यी इष्टकाहरूलाई स्थापना गर्दछौं । हे इष्टकाहरू हो ! प्रजापतिले निर्माण गरेका ठाउँमा तिमीहरूका सहयोगले हामी नेत्र धारण गर्दछौं र सबैलाई दूरदर्शी विवेक प्राप्त होस् भन्ने कामना गर्दछौं ।

**इदमुत्तरात् स्वस्तस्य श्रोत्रंशसौवर्धंशरच्छ्रेज्यनुष्टुप् शारद्यनुष्टुभ्य एड
मैहन्मथी मन्थिन् एकविंशशः एकविंशशाद्वैरजं विश्वामित्रः ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥५७॥**

उत्तर द्विषातर्फ रहेको, स्वर्गलोकसँग सम्बन्धित श्रोत्र नै प्रजापतिको मुख्य सुखको साधन हो । त्यसैलाई स्मरण गर्दै हामी इष्टकाहरूको स्थापना गर्दछौं । श्रोत्रबाट शरद् ऋतु उत्पन्न भएको हो । शरद् ऋतुबाट अनुष्टुप् छन्द उत्पन्न भयो । अनुष्टुप् छन्दबाट एड साम उत्पन्न भएको हो, एड सामबाट मन्थी उत्पन्न भयो । मन्थी ग्रहबाट यज्ञमा एकविंश स्तोम उत्पन्न भए । एकविंश स्तोमबाट वैराज साम उत्पन्न भयो । यी सबैका द्रष्टा विश्वामित्र ऋषि हुन् । यी सबै दिव्य शक्तिलाई मनन गर्दै हामी इष्टका स्थापना गर्दछौं । हे इष्टकाहरू हो ! प्रजापतिले निर्माण गरेका तिमीहरूको सहायता लिएर हामी प्रजाका लागि श्रोत्र ग्रहण गर्दछौं र सबैले पछिसम्मका लागि असल तथा कर्तव्याकर्तव्य के हो भन्ने सुनुन् भन्ने कामना गर्दछौं ।

इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्मात्या हेमन्तो वाच्यः पङ्क्तिर्हेमन्ती पङ्क्त्यै
निधनवन्निधनवत्तः आप्रयणः आप्रयणात् त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्रिणवत्रयस्त्रिंश
शाभ्यांश्च शक्वरैवते विश्वकर्मा ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि
प्रजाभ्यो लोकं ताड इन्द्रम् ॥५८॥

सर्वोच्च भागमा चन्द्रमारूपी मति विराजमान छ । त्यसैलाई मनले स्मरण गर्दै हामी यो
इष्टकाहरू स्थापना गर्दछौं । त्यस चन्द्रमारूपी प्रज्ञाबुद्धिबाटै वाणी उत्पन्न भयो । त्यस
वाणीबाटै हेमन्त ऋतु उत्पन्न भएको हो । हेमन्त ऋतुबाट पङ्क्ति छन्द उत्पन्न भयो ।
पङ्क्ति छन्दबाट निधनवत् नामको साम प्रकट भयो । निधनवत् सामबाट आप्रयण
नामको ग्रह उत्पन्न भयो र आप्रयण ग्रहबाट त्रिणव र त्रयस्त्रिंश नामका दुई स्तोमहरू
उत्पन्न भए । त्रिणव र त्रयस्त्रिंश यी दुवै स्तोमबाट शक्वर र रैवत नामका साम उत्पन्न
हुन्छन् । यी सबैका द्रव्य विश्वकर्मा ऋषि हुन् । यी सबै शक्तिसाई मनन गर्दै हामी
इष्टकाहरूलाई स्थापना गर्दछौं । हे इष्टकाहरू हो ! प्रजापतिले बनाएका तिमीहरूकै
सहयोगले प्रजाको रक्षाका लागि हामी वाणी ग्रहण गर्दछौं र सबैलाई वक्तृत्वको श्रेष्ठ
शक्ति प्राप्त होस् भन्ने कामना गर्दछौं । हे समस्त इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू सबै
लोकका अभावरूपी छिद्रहरू पूरा गर, तिमीहरूका लागि सबै प्रजाले स्तोम गान गर्दै
इन्द्रदेवतालाई आह्वान गर्दछन् ।

इति त्रयोदशोऽध्यायः

॥तेह्रौं अध्याय सकियो॥

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि माध्यन्दिन शुक्ल

यजुर्वेद – संहिता

॥अथ चतुर्दशोऽध्यायः॥

॥चौधौ अध्यायः॥

श्रुति— उशना काव्य, विश्वेदेवा ।

देवता— अश्विनीकुमार, ऋतु, विश्वेदेवा, वायु, आपः, लिङ्गोक्त, इन्द्राग्नी, स्वयमातृणा, दिशा, प्राण, त्रिवृदाय लिङ्गोक्त, इष्टका लिङ्गोक्त ।

छन्द— त्रिष्टुप्, निचृत् ब्राह्मी बृहती, विराट् ब्राह्मी बृहती, भुरिक् ब्राह्मी बृहती, भुरिक् शक्वरी, निचृत् उत्कृति, भुरिक् प्रकृति, स्वराट् पङ्क्ति, निचृत् आकृति, भुरिक् अतिजगती, निचृत् ब्राह्मी पङ्क्ति, स्वराट् ब्राह्मी बृहती, निचृत् अष्टि, भुरिक् अनुष्टुप्, भुरिक् विकृति, विराट् पङ्क्ति, स्वराट् उत्कृति, उत्कृति, विराट् अतिजगती, भुरिक् अतिजगती, आर्षो जगती, भुरिक् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, निचृत् अनुष्टुप्, निचृत् उष्णिक, भुरिक् ब्राह्मी पङ्क्ति, भुरिक् अति जगत्, भुरिक् विकृति, निचृत् अभिकृति, भुरिक् अतिजगती, भुरिक् ब्राह्मी बृहती, निचृत् विकृति, आर्षो त्रिष्टुप्, ब्राह्मी जगती, स्वराट् ब्राह्मी जगती, ब्राह्मी पङ्क्ति, स्वराट् ब्राह्मी जगती ।

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुव योनिमासीद साधुया । उख्यस्य केतु प्रथमं जुषाणाश्विनाध्वर्यु सादयतामिह त्वा ॥१॥

हे ईटहरू हो ! तिमीहरू स्थिर निवास, स्थिर स्वभाव र अविचल स्वरूपका छौ । तिमीहरू अग्निदेवताको प्रथम ध्वजारूपी ज्वालाको सेवन गरेर स्थिर हुँदै अविचल भएर श्रेष्ठ स्थान अन्तरिक्ष प्राप्त गर । तिमीहरूलाई देवताहरूका अध्वर्यु अश्विनीकुमारले यस उत्तम स्थलमा स्थापित गरेका हुन् ।

कुलायिनी भृतवती पुरन्धिः स्योने सीद सदने पृथिव्याः । अभि त्वा रुद्रा वसवो गृहन्तिवमा ब्रह्म पीपिहि सौभगायाश्विनाध्वर्यु सादयतामिह त्वा ॥२॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू निवास गर्न योग्य घरले सम्पन्न भएर, घिउ आदि पौष्टिक पदार्थले सम्पन्न भएर, विभिन्न पुरीहरूलाई धारण गर्ने पृथ्वीका सुखदायक निवासमा विराजमान होओ । रुद्र र वसुगणले तिमीहरूको स्तुति गर्नु । ती मन्त्रहरूलाई तिमीहरू आफ्नो सौभाग्य वृद्धि गर्नका लागि सुरक्षित गर । तिमीहरूलाई देवताहरूका अध्वर्यु अश्विनीकुमारले यस उत्तम स्थलमा स्थापित गरेका हुन् ।

स्वीर्दक्षैर्दक्षपितेह सीद देवानां सुमे बृहते रणाय । पितेवैधि सूनवः आ
सुशेवा स्वावेशा तन्वा स विशस्वाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥३॥

हे शक्तिका संरक्षक इष्टकाहरू हो ! देवशक्तिलाई सुख दिन र संवर्द्धन गर्नका लागि
तिमीहरू यस द्वितीय चित्तिका स्थानमा स्थिर होओ र सबैको कल्याण गर । पुत्रका
लागि सुखको कामना गर्ने पिताको जस्तै तिमीहरू पनि प्रयासरत होओ । तिमीहरूलाई
देवताहरूका अध्वर्यु अश्विनीकुमारले यस उत्तम स्थलमा स्थापित गरेका हुन् ।

पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वे अभिगूणन्तु देवाः । स्तोमपृष्ठा
धृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणायजस्वाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥४॥

पृथ्वीका प्रथम चित्तिलाई पूर्ण गराउने हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू जलबाट उत्पन्न
भएका हो । समस्त देवशक्तिले सबै तर्फबाट तिमीहरूको स्तुति गर्नु । तिमीहरू
स्तुतिको अभिप्राय बुझ्दै हविरूपी घिउले सन्तुष्ट भएर यसै ठाउँमा विराजमान होओ ।
हामीलाई पुत्रपौत्रादिसहित समृद्धि र वैभव प्रदान गर । तिमीहरूलाई देवताहरूका
अध्वर्यु अश्विनीकुमारले यस उत्तम स्थलमा स्थापित गरेका हुन् ।

अदित्यास्त्वा पृष्ठे सादयाम्यन्तरिक्षस्य घत्रीं विष्टम्भनीं दिशामधिपतीं
धुवनानाम् । ऊर्मिर्द्रप्सो अपामसि बिधकर्मा तज ऋषिरश्विनाध्वर्यू सादयतामिह
त्वा ॥५॥

सम्पूर्ण प्राणीमा शासन गर्ने, दिशाहरूलाई स्थिर गराउने हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू
अन्तरिक्षलाई धारण गर्नमा समर्थ छौ । तिमीहरूलाई हामी पृथ्वीको प्रथम चित्तिमाथि
स्थापित गर्दछौ । तिमीहरू जलरूपी रसको तरङ्गजस्तै छौ । विश्वकर्मा तिमीहरूका
द्रष्टा ऋषि हुन् । तिमीहरूलाई देवताहरूका अध्वर्यु अश्विनीकुमारले यस उत्तम
स्थलमा स्थापित गरेका हुन् ।

शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतु अग्नेरन्तःश्लेषोसि कल्पेता द्यावापृथिवी कल्पन्तामापः
ओषधयः कल्पन्तामनयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये अमनयः
तमनसोन्तरा द्यावापृथिवी इमे । ग्रैष्मावृतु अभिकल्पमानाऽ इन्द्रमिव देवाऽ
अभिसंविशन्तु तथा देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥६॥

ग्रीष्म ऋतुका जेटअसार महिनाजस्ता हे दुवै इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू अग्निदेवताका
बोचमा जलनशीलताका रूपमा विद्यमान छौ । हामी प्रगति गर्दै घुलोक र
पृथ्वीलोकसम्म विस्तृत होओ । जल र औषधिहरूले यस कार्यमा हाम्रो सहयोग
गर्नु । व्रतशील विभिन्न अग्निहरूले हामीलाई श्रेष्ठता प्राप्त गर्नमा प्रेरित गर्नु ।
ग्रीष्म ऋतुलाई सम्पादन गर्ने पृथ्वी र घुलोकका मध्य भागमा विराजमान भएका
इष्टकाहरू देवताका माफमा रहेका इन्द्रभौं शोभायमान होऊन् । हे इष्टकाहरू हे !
तिमीहरू आफ्ना दिव्य गुणले अङ्गिराभै स्थिर होओ

सजूर्धतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा
वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा सजूर्धतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः
सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा सजूर्धतुभिः

सजूर्विधाभिः सजू रुद्रैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्चिनाध्वर्युं
सादयतामिह त्वा सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूरादित्यैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये
त्वा वैश्वानरायाश्चिनाध्वर्युं सादयतामिह त्वा सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः
सजूर्विंशेदेवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्चिनाध्वर्युं सादयतामिह
त्वा ॥७॥

हे इष्टकाहरू हो ! ऋतुहरू र जलसँगको प्रीतियुक्त भएर, शैशव आदि अवस्था प्राप्त गर्ने प्राणीहरूसित इन्द्र आदि देवताहरूसँग तिमीहरूलाई अग्निदेवताको प्रसन्नताका लागि ग्रहण गर्दछौ । यस यज्ञका प्रधान अध्वर्युका रूपमा रहेका अश्विनीकुमारहरूले तिमीहरूलाई द्वितीय चिन्तिमा स्थापित गरेका छन् । ऋतु र जलसितको प्रीतियुक्त भएर, वसुगणसँग प्राणीका साथ देवताको प्रेमपूर्ण व्यवहारले युक्त हुने तिमीहरूलाई अग्निदेवताको तृप्तिका लागि ग्रहण गर्दछौ । यस कर्मका प्रधान अध्वर्यु अश्विनीकुमारले तिमीहरूलाई द्वितीय चिन्तिमा स्थापित गर्नु । ऋतुहरू, जल, रुद्र, प्रिय प्राणका साथै देवताहरूसितको प्रीतियुक्त तिमीहरूलाई अग्निदेवताको प्रेमपूर्ण र प्रसन्नताका लागि ग्रहण गर्दछौ । यस कर्मका मुख्य अध्वर्युका रूपमा रहेका अश्विनीकुमारहरूले तिमीहरूलाई द्वितीय चिन्तिमा स्थापित गर्नु । ऋतु र जलका प्रिय आदित्यगणको प्रिय प्राणसित प्रीतियुक्त रहेका तिमीहरूलाई अग्निदेवसितको प्रीतियुक्त सन्तुष्टिका लागि हामी ग्रहण गर्दछौ । यस कार्यका प्रधान अध्वर्यु दुवै अश्विनीकुमारहरूले तिमीहरूलाई द्वितीय चिन्तिमा स्थापित गर्नु । ऋतुहरूले सेवित, प्राणसित प्रीतियुक्त, समस्त देवताहरूसँगको प्रीतिले युक्त प्राणीका प्रिय तिमीहरूलाई अग्निदेवताको प्रसन्नताका लागि हामी ग्रहण गर्दछौ । देवताहरूको प्रधान अध्वर्यु अश्विनीकुमारहरूले तिमीहरूलाई पृथ्वीका यस यज्ञको द्वितीय चिन्तिमा विराजमान गराउनु ।

प्राण मे पाह्यपान मे पाहि व्यान मे पाहि चक्षुर्मण्ड उर्व्या विभाहि श्रोत्र मे रलोकय । अपः पिन्यौषधीर्जिन्य द्विपादव चतुष्पात् पाहि दिवो वृष्टिमेरय ॥८॥

हे इष्टकाहरू हो ! हाम्रो प्राण, अपान र व्यानको संरक्षण तिमीहरूले गर । हाम्रो नेत्रहरूलाई व्यापक दृष्टिशक्तिले सम्पन्न बनाओ । तिमीहरूका कृपाले यो धर्ती सिञ्चित होस् । तिमीहरू औषधिमा पोषक तत्त्व वृद्धि गर, मानिसलाई सुरक्षित गर, गई आदि पशुहरूको रक्षा गर र हुलोकलाई जल वर्षा गराउने प्रेरणा सधैं प्रदान गर ।

मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयन्दं छन्दो विष्टम्भो वयोधिपतिश्छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो वस्तो वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयोनाधृष्टं छन्दः सिंशो वयश्छदिश्छन्दः पृथ्वा इवो बृहती छन्दः उक्षा वयः ककुप् छन्दः ऋक्भो वयः सतो बृहती छन्दः ॥९॥

गायत्रीको रूपमा रहेर प्रजापति ब्रह्माका इक्ष्वाशक्तिले मूर्धन्य ब्राह्मणहरू उत्पन्न गरे । अनिरुक्त छन्दले संरक्षणयुक्त क्षत्रियहरूको सिर्जना गरे । संसारको भरणपोषणका

लागि उनैले छन्दका रूपमा वैश्यको रचना गरे । परमेष्ठी विश्वप्रभुका शक्तिद्वारा शुद्धहरूलाई उत्पत्ति गरे । एकपद नामका छन्दले भेडा उत्पन्न गरे । पशुक्ति छन्दका प्रभावले मानिस उत्पन्न गरे र विराट् छन्दका प्रभावले प्रजापतिले बाघ आदि पशु उत्पन्न गराए । अतिजगती छन्दले सिंह प्रकट गरे । बृहती छन्दले भारी बोकने पशुहरू उत्पन्न गरे । ककुप् छन्दले उनै प्रजापतिले उक्षा (साँढे ?) उत्पन्न गरे । सलोबृहती छन्दले भालु आदि पशुहरू उत्पन्न गराए ।

अनङ्गान्वयः पशुक्तिरुच्छदो धेनुर्वयो जगती छन्दस्त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप् छन्दो दित्यवाङ्गवयो विराट् छन्दः पञ्चाविर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवत्सो वयः उष्णिक् छन्दस्तुर्यवाङ्गवयोनुष्टुप् छन्दो लोकं ता इन्द्रम् ॥१०॥

हे इष्टकाहरू हो ! पशुक्ति छन्दले प्रजापतिले गोरु उत्पन्न गरे । जगती छन्दले गाई रचना गरे । त्रिष्टुप् छन्दले त्र्यवि (तीन पटक ब्याउने, तीन बच्चा पाउने वा तीन वर्ष आयु भएका ?) जातिका प्राणी उत्पन्न गरे । विराट् छन्दले दित्यवाद भनिने भारी बोकने पशुहरू उत्पन्न गरे भने गायत्री छन्दले पञ्चावि (पाँच पटक ब्याउने, पाँच बच्चा पाउने वा पाँच वर्षको आयु हुने ?) प्राणी उत्पन्न गरे । उष्णिक् छन्दले त्रिवत्सा (तीन पटक ब्याउने वा तीन वर्ष आयु हुने) पशुहरू उत्पन्न गरे । अनुष्टुप् छन्दका प्रभावले प्रजापतिले तुर्यवाद (चार वर्षको आयु हुने, चार बेत ब्याउने वा चार बच्चा पाउने ?) पशु उत्पन्न गरे । हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू यस संसारलाई सुरक्षा गर । सबै प्राणीहरूले ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेवताको प्रार्थना गर्दछन्

इन्द्राग्नी अव्यथामानामिष्टका दृथ् हत युवम् । पृथेन द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं च वि बाधसे ॥११॥

हे इन्द्राग्नि देवशक्तिहरू हो ! तिमीहरू दुवै पीडारहित भएर इष्टकाहरूलाई स्थिर गराओ । आफ्ना उच्च पृष्ठभागले पृथ्वी, अन्तरि र सुलोक व्याप्त गराउँछी ।

विश्वकर्मा त्वा सादपत्कन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्यतीं प्रधस्यतीमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृथ् हान्तरिक्षं मा हिथ्सीः । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय । वायुष्ट्वाभि पतु मह्य स्वस्त्या छर्दिषा शन्त्येम तथा देवतयाङ्गिरस्वद ध्रुवा सीद ॥१२॥

हे इष्टकाहरू हो ! प्रजापति विश्वकर्माले विस्तृत गराउँदै तिमीहरूलाई अन्तरिक्षका उच्च स्थानमा विराजमान गराऊन् । तिमीहरू समस्त विश्वका प्राण, अपान, व्यान, उदान आदि प्राणलाई प्रतिष्ठित गर्नका लागि अन्तरिक्षलाई धारण गर । अन्तरिक्षलाई सुदृढ गर, हानी नगर । वायुदेवताले आफ्नो अति कल्याणकारी र प्रखर तेजले तिमीहरूलाई रक्षित गरुन् । त्यस्ता देवताहरूले ग्रहण गरेका हुनाले तिमीहरू अङ्गिराजस्तै सुस्थिर होओ ।

रात्र्यसि प्राची दिग्विराडसि दक्षिणा दिक् सम्राडसि प्रतीची दिक् स्यराडस्युदीची दिगाधीपत्यसि बृहती दिक् ॥१३॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू तेजले सम्पन्न भएर पूर्व दिशामा सुशोभित छी, तिमीहरू विशिष्ट किसिमका तेजरूप भएर दक्षिण दिशाका स्वरूप हो । विभिन्न खालका श्रेष्ठ

विधिले रहेको पश्चिम दिशा पनि तिमीहरू नै हो । स्वयं प्रकाशमान रहेको उत्तर दिशा पनि तिमीहरू नै हो । अत्यन्त संरक्षणले युक्त भएको ऊर्ध्व दिशा तिमीहरू नै हुनाले तिमीहरू दिशाका अधिष्ठाताका रूपमा विराजमान छौ ।

विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीम् । विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ । वायुष्टेधिपतिस्तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥१४॥

हे इष्टकाहरू हो ! विश्वमण्डलले तिमीहरूलाई अन्तरिक्षका उच्च भागमा विराजमान गराऊन् । तिमीहरू याजकको समस्त प्राण, अपान, व्यान प्राप्त गर्नका लागि सम्पूर्ण ज्योति प्रदान गर । आफ्ना अधिपति वायुदेवताका सामर्थ्यले अङ्गिराजस्तै भएर यस कार्यमा अडिग होओ ।

नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृत् अग्नेरन्तःश्लेषोसि कल्पेता द्यावापृथिवी कल्पन्तामापः ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये अग्नयः समनसोन्तरा द्यावापृथिवी इमे । वार्षिकावृत् अभिकल्पमानाऽ इन्द्रमिव देवाऽअभिसविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥१५॥

श्रावण र भाद्रपद यी मासहरू वर्षा ऋतुसित सम्बन्धित छन् । हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू प्रकाशमान अग्निदेवताका बीचमा ज्वलनशीलताका रूपमा स्थिर छौ । हाम्रो उन्नतिको लागि द्युलोक र पृथ्वीलोकले सहयोग गरुन्, जल र औषधिहरूले हाम्रो सहयोग गरुन् । एकरूपता साथ कार्यमा संलग्न रहेका अग्निदेवताले उत्कर्ष प्रदान गरुन् । द्युलोक र पृथ्वीका बीचमा रहेका अग्निदेवता पनि वर्षासित सम्बन्धित ऋतुलाई सम्पन्न गराउने कार्य सम्पन्न गरुन् । देवताहरूले इन्द्रदेवताको प्रशंसा गर्दै उनको सहयोगमा लागिपरेभै हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू पनि ठनै अङ्गिरा नामका प्रमुख देवताभै भएर स्थापित होओ ।

इषश्चोर्जश्च शारदावृत् अग्नेरन्तःश्लेषोसि कल्पेता द्यावापृथिवी कल्पन्तामापःओषधयः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये अग्नयः समनसोन्तरा द्यावापृथिवी इमे । शारदावृत् अभिकल्पमानाऽ इन्द्रमिव देवाऽअभिसविशन्तु तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥१६॥

आश्विन र कार्तिक यी दुई महिना शरद ऋतुका हुन् । हे ऋतुरूपी इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू प्रज्वलित अग्निका बीचमा दृढताका निमित्त स्थापित गरिएका छौ । हाम्रो प्रगतिको लागि पृथ्वी, द्युलोक, जल र औषधिहरूले सहयोग गरुन् । सम्पूर्ण देवता इन्द्रदेवताका नजिक पुगेर अडिगभै समान विचार भएका इष्टकाहरू यज्ञमा एकत्रित होऊन् । हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरूलाई यी देवताहरूले अङ्गिराको जस्तै सुदृढ बनाएर स्थापित गराऊन् ।

आयुर्मे पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि वाचं मे पिब मनो मे जिन्वात्मानं मे पाहि ज्योतिर्मै यच्छ ॥१७॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू हाम्रो आयु संरक्षित गराओ, हाम्रा जीवनधारालाई संरक्षित गर । हाम्रो अपान वायुलाई संरक्षित गर । हाम्रो व्यान वायुलाई रक्षा गर । हाम्रा नेत्रको

रक्षा गर । हाम्रा दुवै कानलाई सुरक्षित गर । हाम्रा वाणीलाई हर्षप्रदायक बनाओ । हाम्रा मनलाई उन्नत विचारले परिपूर्ण गर । हाम्रा आत्माको कल्याण गर र हाम्रो तेज अति प्रखर गराओ ।

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दो अस्त्रीवयश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः उष्णिक् छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप् छन्दो विराट् छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप् छन्दो जगती छन्दः ॥१८॥

हे इष्टकाहरू हो ! पृथ्वी, अन्तरिक्ष र द्युलोकलाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । हामी अग्नीवय, पङ्क्ति, उष्णिक, बृहती, अनुष्टुप्, विराट्, गायत्री, त्रिष्टुप् र जगती नामका छन्दहरूलाई मनन गर्दै तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं ।

पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्ष छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो वाक् छन्दो मनश्छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोजाछन्दोऽश्वश्छन्दः ॥१९॥

हे इष्टकाहरू हो ! पृथ्वी, अन्तरिक्ष र द्युलोकसित सम्बन्धित छन्दहरूलाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । वयदेवता, नक्षत्रदेवता, वाक्देवता, मनदेवता, कृषिदेवता, हिरण्यदेवता, गोदेवता, अश्वदेवता र अश्वदेवताका छन्दहरूलाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं ।

अग्निदेवता वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा देवतादित्या देवता मरुतो देवता विश्वेदेवा देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता ॥२०॥

अग्निदेवता, वायुदेवता, सूर्यदेवता, चन्द्रमादेवता, आठवटा वसुदेवता, एकादश रुद्रदेवता, बाह् आदित्यदेवता, मरुत्गण, विश्वेदेवा, बृहस्पतिदेवता, इन्द्रदेवता र वरुणदेवता आदि सबै दिव्य शक्तिधारालाई मनन गर्दै हामी यी सबै इष्टकाहरूलाई स्थापित गर्दछौं ।

मूर्धासि राट् ध्रुवासि धरुणा धर्मसि धरणी । आयुषे त्वा वर्चसे त्वा कृष्ये त्वा क्षेमाय त्वा ॥२१॥

सर्वोच्च शिरोभागमा स्थित हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू स्वयं स्थिरतायुक्त भएर अर्काको धारण गर्ने सामर्थ्ययुक्त छौं । सम्पूर्ण प्रजालाई धारण गर्ने धर्ताजस्ता यस स्थानलाई धारण गर । दीर्घ आयु प्राप्त गर्नका लागि हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं, तेजस्विता प्राप्त गर्नका लागि तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं, कृषिजन्य अन्न आदि वृद्धिका लागि हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं र सुखवृद्धिका लागि पनि हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं ।

यन्त्री राट् यन्त्रसि यमनी ध्रुवासि धरित्री । इषे त्वोर्जे त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा लोकं ता इन्द्रम् ॥२२॥

धर्ताजस्तै अविचल, नियमअनुसार गतिशील हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू स्वयं नियमपूर्वक रहेर सबैलाई नियमअनुसार सञ्चालन गर्दछौं । हामी अन्न प्राप्त गर्नका लागि तिमीहरूलाई स्वीकार गर्दछौं, हामी पराक्रमका लागि तिमीहरूलाई स्वीकार गर्दछौं । ऐश्वर्य वृद्धिका लागि तिमीहरूलाई स्वीकार गर्दछौं र सबैको पोषणका लागि

तिमीहरूलाई स्वीकार गर्दै स्थापित गर्दछौ । तिमीहरू सबै लोकको रक्षा गर्दै इन्द्र
आदि देवताहरूलाई सन्तुष्ट गराओ ।

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योमा सप्तदशो धरुणः एकविंशः शः
प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो नवदशो भीर्वर्तः सविंशः शो वचो द्वाविंशः शः
सम्भरणस्त्रयोविंशः शो योनिश्चतुर्विंशः शो गर्भाः पञ्चविंशः शः ओजस्त्रिणवः
ऋतुरेकत्रिंशः शः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशः शो ब्रह्मस्य विष्टप चतुस्त्रिंशः शो नाकः
षट्त्रिंशः शो विवर्तोऽष्टचत्वारिंशः शो धर्त्र चतुष्टोमः ॥२३॥

हे इष्टकाहरू हो । त्रिवृत् स्तोममा व्याप्त रहेका तिमीहरूलाई यस स्थानमा विराजमान
गराउँछौ । पन्ध्र दिनसम्म बढ्दै पन्ध्र दिनसम्म नै घट्दै जाने चन्द्रमाका ज्योतिलाई
मनन गरेर तिमीहरूको स्थापना गर्दछौ । प्रजापतिका सत्रवट स्तोमलाई मनन गरेर
तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौ । धारण गर्न योग्य एक्काईस स्तोमहरूलाई मनन गरेर
तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौ । बाह्र महिना, पाँच ऋतु र एक संवत्सर गरी अठारवट
अङ्गले युक्त प्रतूर्ति स्तोमलाई मनन गरेर तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौ । तपःरूपी
उन्नाईस स्तोम देवताहरूलाई मनन गरेर तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौ । सबै प्राणीलाई
आफ्ना वशमा राख्ने बाह्रवट महिनाहरू, सात ऋतुहरू र संवत्सर गरी जम्मा बीस
सङ्ख्या भएको विंश अभीवर्तदेवतालाई मनन गरेर तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौ ।
महान् तेज प्रदान गर्ने बाईस स्तोमहरू छन्, ती सम्भरण देवतालाई मनन गरेर हामी
तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौ । प्रजा उत्पन्न गर्ने स्तोम चौबीसवट हुन्छन्, त्यस्ता
योनीलाई मनन गरेर हामी इष्टकालाई स्थापना गर्दछौ । त्रिणव नामका ओजस्वी
देवतालाई स्मरण गरेर हामी इष्टका ओच्छ्याउँछौ । एकतीस अवयवहरूले युक्त
एकत्रिंश स्तोम भएका ऋतु देवतालाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौ ।
तेतीस अवयवहरूले युक्त प्रतिष्ठाका कारण त्रयस्त्रिंशत् स्तोम छन्, ती प्रतिष्ठा
देवतालाई मनन गरेर तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौ । सूर्यको निवास स्थल चौबीस
स्तोम हो, उनै ब्रह्मविष्टप देवतालाई मनन गरेर हामी इष्टका स्थापित गर्दछौ । सामका
आवर्तनहरूले सम्पन्न अठचालीस स्तोम छन्, ती विवर्त देवतालाई मनन गर्दै हामी
इष्टका स्थापित गर्दछौ । त्रिवृत्, पञ्चदश, सप्तदश, एकविंश यी चार स्तोमहरूको
समूह चतुष्टोम सबैलाई धारण गर्ने शक्तिले सम्पन्न छ । चतुष्टोम धर्त्र देवतालाई मनन
गर्दै हामी इष्टका स्थापित गर्दछौ ।

अग्नेर्भागोसि दीक्षायाऽ आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृत्स्तोमः इन्द्रस्य भागोसि
विष्णोराधिपत्यं क्षत्रं स्पृतं पञ्चदश स्तोमो नृचक्षसां भागोसि धातुराधिपत्यं
जनित्रं स्पृतं सप्तदश स्तोमो मित्रस्य भागोसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो
वृष्टिर्वातं स्पृतं एकविंश स्तोमः ॥२४॥

हे इष्टकाहरू हो । तिमीहरू अग्निका अङ्ग हो, दीक्षाको आधिपत्य तिमीहरूमाथि छ,
न्यसैले त्रिवृत् स्तोमद्वारा मृत्युबाट ब्राह्मणको रक्षा भयो । त्रिवृत् स्तोमलाई मनन गरेर
तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौ । तिमीहरू इन्द्रदेवताका अङ्ग हो, तिमीहरूमाथि
विष्णुदेवताको अधिकार छ । पञ्चदश स्तोमले मृत्युबाट क्षत्रियको रक्षा भयो ।

त्यसैले पञ्चदश स्तोमलाई मनन गर्दै हामी इष्टकाहरू हो । हे इष्टकाहरू हो । तिमीहरू मानवका असल र खराब कर्मका ज्ञाता हो र देवताको अङ्गका रूपमा छौ । तिमीहरूमाथि धाता देवताको अधिकार छ । तिमीहरूले सप्तदश स्तोमद्वारा वैश्यहरूलाई मृत्युबाट रक्षा गरेका छौ, त्यसैले सप्तदश स्तोमलाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौ । हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू मित्रदेवताका अङ्गरूप हो । तिमीहरूमाथि वरुणदेवताको अधिकार छ । एकविंश स्तोमका कारणले ह्युलोकसित सम्बन्धित वर्षा र वायु मृत्युबाट संरक्षित भए, त्यसैले एकविंश स्तोमदेवतालाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौ ।

वसूना भागोसि रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पात् स्पृतं चतुर्विंशं श स्तोमऽ आदित्यानां भागोसि मरुतामाधिपत्यं गर्भं स्पृताः पञ्चविंशं श स्तोमोदित्यै भागोसि पूष्णऽआधिपत्यमोज स्पृतं त्रिणव स्तोमो देवस्य सवितुर्भागोसि बृहस्पतिराधिपत्यं समीचीदिशं स्पृताश्चतुष्टोम स्तोमः ॥२५॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू वसुगणका भाग हो, रुद्रदेवताको तिमीहरूमाथि अधिकार छ । तिमीहरूले चतुर्विंश स्तोमद्वारा पशुलाई मृत्युबाट संरक्षित गर्नु, चतुर्विंशस्तोम देवतालाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौ । हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू आदित्यदेवताका भाग हो, तिमीहरूमाथि मरुतगणको अधिकार छ । तिमीहरूले पञ्चविंश स्तोमद्वारा गर्भमा रहेका प्राणीहरूलाई मृत्युबाट सुरक्षित गरायो । पञ्चविंश स्तोमदेवतालाई मनन गरेर हामी तिमीहरूलाई यस ठाउँमा विराजमान गराउँछौ । हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू अदितिका अंश हो, तिमीहरूमाथि पूषादेवताको अधिकार छ, त्रिणवस्तोमद्वारा तिमीहरूले प्रजाको शक्तिलाई सुरक्षित गर्नु । हामी त्रिणव स्तोमदेवताको मनन गर्दै तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौ । हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू सर्वप्रेरक सवितादेवताका अंश हो, तिमीहरूमाथि बृहस्पतिदेवताको अधिकार छ । तिमीहरूले चतुष्टोम स्तोमद्वारा सबै मानिसले विचरण गर्ने गरेका दिशाहरूलाई संरक्षण प्रदान गर्नु । उनै चतुष्टोमदेवतालाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौ ।

यवाना भागोस्ययवानामाधिपत्यं प्रजा स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशं श स्तोमऽ ऋभूणां भागोसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यं भूतं स्पृतं त्रयस्त्रिंशं श स्तोमः ॥२६॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू शुक्लपक्षका तिथीहरूका भाग हो, कृष्णपक्षीय तिथिहरूको तिमीहरूमाथि अधिकार छ । तिमीहरूले चत्वारिंशत स्तोमद्वारा प्रजालाई मृत्युबाट संरक्षित गर्नु, चत्वारिंशतस्तोम देवतालाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौ । हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू ऋतुहरूका भाग हो, समस्त देवताहरूको तिमीहरूमाथि अधिकार छ । तिमीहरूले त्रयस्त्रिंशत स्तोमद्वारा सम्पूर्ण प्राणीलाई मृत्युबाट संरक्षित गर्नु, उनै देवतालाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई यस ठाउँमा स्थापित गर्दछौ ।

सहस्र सहस्यश्च हैमन्तिकावृत् अग्नेन्तःश्लेषोसि कल्पेता द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप्य ओषधयः कल्पन्तामनयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये

अग्नयः समनसोन्तरा द्यावापृथिवी इमे । हैमन्तिकावृत् अभिकल्पमानाऽ
इन्द्रमिव देवाऽ अभिसविशन्तु तथा देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवे सीदतम् ॥२७॥

मसिर र पुस महिना हेमन्त ऋतुका भाग हुन् । यी दुवै अग्निदेवताका बीचमा रहेर
सृष्ट्रताका लागि नियुक्त भएका छन् । अग्निचयन गर्दै हामी याजकहरूको उन्नतिका
लागि द्यावापृथिवीले अनुग्रह गर्नु । जल र औषधिहरूले हामीलाई आरोग्य प्रदान
गर्नु । समान व्रतहरूमा सङ्कलित, अनेकौं नाम भएका अग्निले हामीलाई उचित
किसिमले सहायता गर्नु । यी श्रुलोक र पृथ्वीका बीचमा रहेका समान मनका
अग्निहरू हेमन्त ऋतुलाई सम्पन्न गराउँदै देवताहरू इन्द्रदेवतामा आश्रित भएभैं यस
यज्ञकर्ममा आश्रित होऊन् । हे इष्टकाहरू हो , प्रख्यात देवताहरूबाट अङ्गिरा सुदृढ
भएभैं तिमीहरू प्रतिष्ठित होओ ।

एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत् तिसुभिरस्तुवत
ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यन्त भूतानां
पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत सप्त ऋषयोसृज्यन्त
धाताधिपतिरासीत् ॥२८॥

प्रजापति स्रष्टाले एकाग्र बाणीले प्रार्थना गरेका हुँदा परमेश्वरले अचेतन प्रजा उत्पन्न गरे,
अग्नि प्रजापति सबैका अधिपति भए । प्राण, अपान र व्यान यी तीन शक्तिद्वारा ब्रह्मको
उत्पत्ति भयो, यी तीनैले त्यसको स्तुति गरे, ब्रह्मणस्पति त्यस सृष्टिका अधिपति भए ।
पाँच प्राणले परमेश्वरको स्तुति गरे । त्यसबाट पञ्चभूतको निर्माण भयो । ती
पञ्चभूतको स्वामी परमात्मा नै सबैका अधिपति भए । कान, नाक, जिह्वा, आँखा, यी
सातैका सहयोगले सप्तर्षि प्रकट भए, संसारलाई धारण गर्ने परमेश्वर नै तिनका
अधिपति भए ।

नवभिरस्तुवत पितरोसृज्यन्तादितिरधिपत्यासीदेकादशभिरस्तुवत ऋतवो
सृज्यन्तार्त्वा अधिपतयऽ आसँस्त्रयोदशाभिरस्तुवत मासाऽ असृज्यन्त संवत्सरो
धिपतिरासीत् पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोधिपतिरासीत्
सप्तदशभिरस्तुवत ग्राम्याः पशवोसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीत् ॥२९॥

परमेश्वरले पितृहरूलाई संरक्षकका रूपमा उत्पन्न गरे, देवमाता अदिति उनीहरूकी
अधिपति भइन् । नवप्राणले उनको स्तुति गरियो, वसन्त आदि ऋतुहरू उत्पन्न भए र
उनीले नै ऋतुहरूका गुण आआफ्ना विषयमा अधिपति भए । उनलाई दस प्राण र
एघारौं आत्माले प्रार्थना गरे । उनैले सबै महिनाहरूको रचना गरे र पन्ध्र तिथिहरूसँगै
स्वत्सरकाललाई अधिपति बनाए । उनैलाई दस प्राण, एघारौं जीवात्मा र दुई पाउले
स्तुति गरे । राज्य र क्षत्रिय वंशको सिर्जना गर्नेका गोडाका दसवटा औंला, दुई जङ्घा,
दुई घुडा र एउटा नाभि अग्नि त्यसभन्दा माथिका अन्य अङ्गहरू सबै गरी जम्मा
पन्ध्रवटाले स्तुति गरे । जसले वैश्ववर्गका अधिकारीहरूको रचना गरे र गाई आदि
घरपालुवा पशुहरूको रचना गरे । उसैका गोडाका दस औंला, घुडाभन्दा मुनि र
माथिका चार जोर्नी, दुई गोडा र सत्रौं नाभिभन्दा तल्ला भागको स्तुति गरियो ।

नवदशभिरस्तुवत शूद्रार्पावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकविंश
शत्यास्तुवतैकशफाः पशवोऽसृज्यन्त वरुणोधिपतिरासीत् त्रयोविंशशत्यास्तुवत
क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत् पञ्चविंशशत्यास्तुवतारण्याः
पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत् सप्तविंशशत्यास्तुवत धावापृथिवी च्येता
वसवो रुद्राः आदित्याः अनुव्यायैस्तः एवाधिपतयः आसन् ॥३०॥

दुई हातका दस औंला र शारीरिक नौ प्राण गरी उत्राईसवटले स्तुति गरियो । यी
उत्राईसवट आन्तरिक तथा बाह्य अङ्गको जस्तै शूद्रको सेवाभाव र आर्यको ब्रह्मनिष्ठ
भाव प्रादुर्भाव भए । रात र दिन यिनका स्वामी भए । हातका दस तथा गोडाका दस
गरी बीस औंला र एक आत्मा शरीरमा विद्यमान छन्, यिनीहरूबाट परमात्माको
गुणानुवाद हुन्छ । ती अङ्गहरूका शक्तिले क्षुद्र पशुहरू उत्पन्न भए र ती सबैका
अधिपति पूषादेवताका रूपमा अन्नदात्री भूमि रहेको छ । हातगोडाका दसदस औंला
दुई भुजा, दुई गोडा र आत्मा जम्मा यिनको सङ्ख्या पच्चीस छ । यी पच्चीस शरीरका
अवयव हुन् । यिनीहरूबाट विधाताका महिमाको गुणगान गरिन्छ । ती अवयवहरूबाटै
जङ्गली पशुहरूको रचना भयो, यी सबैका स्वामी वायु हुन् । हातगोडाका दसदस
औंला, दुई भुजा, दुई घुँडा, दुई गोडा र आत्मा जम्मा गरी सत्ताईस भए । यिनै सत्ताईस
घटकहरूले परमेश्वरका कलाकौशलको वर्णन गर्दै महिमाको गुणगान गरियो ।
यिनीहरूले नै देवलोक र पृथ्वीलोक दुवै व्याप्त छन् । उनीहरूमै आठ वसु, एघार रुद्र
र बाह्र महिना व्यवस्थित भएका छन् । उनीहरू नै आकाश र भूलोक दुवैका अधिपति
र पालक हुन् ।

नवविंशशत्यास्तुव वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोधिपतिरासीदेकत्रिंशशतास्तुवत
प्रजाऽ असृज्यन्त यवाश्चायवाश्चाधिपतयः आसैस्त्रयस्त्रिंशशतास्तुवत
भूतान्यशाम्यन् प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासील्लोक ताऽ इन्द्रम् ॥३१॥

शरीरमा हातगोडाका दसदस औंला र नौ प्राण जम्मा गरी भएका उनन्तीस
शक्तिघटकहरूले नै विश्वको रचना गरिरहेका छन्, उनैले विधाताको स्तुति गर्दछन् ।
तिनै घटकहरूले नै वनस्पति निर्माण गरे र सोम त्यसका अधिपति भए । हातगोडाका
दसदस औंला, दस प्राण र एकतासौ जीवात्मा यी घटकशक्तिहरूले सम्पूर्ण शरीर
बनेको छ । यिनै शक्तिले परमात्माका कौशलको महिमाको गुणगान गरियो । यिनैले
पृजाको सृष्टि भयो । पुरुष र स्त्री यिनका अधिपति हुन् । हातगोडाका दसदस औंला,
दस प्राण, दुई ग्रेडा र तेसीसौ जीवात्माबाट सम्पूर्ण शरीरको रचना भयो । यी
शक्तिबाटै परमात्माको स्तुति गरियो । त्यसैबाट सम्पूर्ण प्राणीहरू सुखी भए । परम
पदमा रहेका प्रजापति परमेश्वर नै सबैका अधिपति भए । सबैले ऐश्वर्यशाली
इन्द्रदेवतालाई प्रार्थना गर्दछन् ।

इति चतुर्दशोऽध्यायः

चौधौ अध्याय सकियो

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि माध्यन्दिना शुक्ल

यजुर्वेद – संहिता

॥अथ पञ्चदशोऽध्यायः॥

॥पञ्चीं अध्यायाः॥

श्रुति— परमेष्ठी विरूप, भरद्वाज, त्रिशिरा, बुध गविष्ठिर, वामदेव, सुतम्भर, इष, सवनन, प्रस्कण्व, वसिष्ठ, गौतम, सौभरि, कुमारवृष, बन्धु, देवश्रवा देववात, भारत, प्रियमेध ऐन्द्र, जेता माधुच्छन्दस ।

देवता— अग्नि, लिङ्गोक्त, ऋतु, सूर्य, लोकमृणा लिङ्गोक्त, आपः, इन्द्र, स्वयमातृणा ।

छन्द— त्रिष्टुप्, भुरिक् त्रिष्टुप्, ब्राह्मी त्रिष्टुप्, निचृत् आकृति निचृत् अभिकृति, विराट् अभिकृति, भुरिक् आर्षी अनुष्टुप्, विराट् ब्राह्मी जगती, विराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, ब्राह्मी बृहती, स्वराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, ब्राह्मी बृहती, भुरिक् ब्राह्मी जगती, ब्राह्मी बृहती, ब्राह्मी जगती, ब्राह्मी त्रिष्टुप्, विकृति, निचृत् प्रकृति, कृति, भुरिक् अतिधृति, निचृत् कृति, निचृत् गायत्री, निचृत् आर्षी त्रिष्टुप्, निचृत् त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्षी त्रिष्टुप्, निचृत् आर्षी जगती, विराट् आर्षी जगती, विराट् अनुष्टुप्, विराट् बृहती, निचृत् बृहती, आर्षी अनुष्टुप्, उष्णिक्, निचृत् उष्णिक्, निचृत् पङ्क्ति, आर्षी पङ्क्ति, आर्षी गायत्री, भुरिक् आर्षी गायत्री, विराट् ब्राह्मी त्रिष्टुप्, स्वराट् ब्राह्मी बृहती, आर्षी त्रिष्टुप्, स्वराट् आर्षी त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्षी पङ्क्ति निचृत् अनुष्टुप्, स्वराट् उत्कृति, ब्राह्मी बृहती, विराट् त्रिष्टुप्, आकृति ।

आने जातान् प्र पुदा नः सपत्नान् प्रत्यजातान् नुद जातवेदः । अधि नो ब्रूहि सुमनाऽ अहेर्हस्तव स्याम शर्मथ् स्त्रिवरूयऽ ठद्वी ॥१॥

हे सर्वज्ञानसम्पन्न अग्निदेवता ! देखा परेका हाम्रा शत्रुहरूलाई तिमी राम्ररी विनाश गर र पछि देखा पर्ने शत्रुहरूलाई रोक् । तिमी खुसी होऊ र हामीलाई अपमानित नगरीकन चाहिएको वर प्रदान गर । हामी तिमी उत्तम सुखको उत्पादक आश्रयमा स्थित रहेर अग्निध, हविर्धान तथा सदोमण्डप तीनै मण्डपमा यज्ञको कार्य सम्पन्न गरौं ।

सहसा जातान् प्रपुदा नः सपत्नान् प्रत्यजाताञ्जातवेदो नुदस्व । अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयथ् स्याम प्र पुदा नः सपत्नान् ॥२॥

हे सम्पूर्ण ज्ञानले सम्पन्न अग्निदेवता ! हाम्रा सबै खालका शत्रुलाई विनाश गर भविष्यमा देखा पर्ने शत्रुलाई पनि नष्ट गराऊ । तिमी खुसी मनले हामीलाई मार्गदर्शन गराऊ, त्यसो भएपछि हामी सबै शत्रुलाई विनाश गर्नमा समर्थ हुन सक्नेछौं ।

षोडशी स्तोमऽ ओजो द्रविणं चतुश्चत्वारिधं स स्तोमो वर्चो द्रविणम् । अग्नेः
पुरीषमस्यस्तो नाम तां त्वा विश्वे अभि गृह्णन्तु देवाः । स्तोमपृष्ठा धृतवतीह सीद
प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्व ॥३॥

हे इष्टकाहरू हो ! मोह कलाले सम्पन्न स्तोमलाई ध्यान गर्दै तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । ती स्तोमहरूले पराक्रमयुक्त सम्पदा प्रदान गर्दछन् । चवालीस शक्तिले युक्त स्तोमहरूलाई मनन गर्दै तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । तिनले तेज र शक्ति प्रदान गर्नेछन् । तिमीहरू रक्षकका नामले पूर्णिमाका चन्द्रमाजस्तै अग्निदेवतालाई पूज्नु प्रदान गर्दछौं । पूर्ण शक्तिलाई देवताका समूहले प्रशंसा गर्दछन् । सबै शक्तिहरू र बलशाली पुरुषहरूले सम्मान गरेपछि तेजस्विता धारण गरेर तिमीहरू यस स्थानमा विराजमान होओ । तिमीहरू हाम्राई उपयोगी ऐश्वर्य प्रदान गर ।

एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्दः आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो
व्यश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रश्छन्दः सरिर छन्दः ककुब्जश्छन्दः ककुब्जश्छन्दः
काव्य छन्दो अङ्कुप छन्दोक्षरपङ्क्तिश्छन्दः पदपङ्क्तिश्छन्दो
विष्टरपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरोभ्रजश्छन्दः ॥४॥

हे इष्टकाहरू हो ! प्राणीहरूका लागि विचरण गर्न योग्य पृथ्वी, प्रभामण्डलले युक्त भन्तरिक्ष, स्वर्गीय आनन्द प्रदाता द्युलोक र सबैतिर व्याप्त रहेका दिशाहरूलाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । प्रजापतिको सङ्कल्प, मनको मनन शक्ति, समस्त संसारमा व्याप्त हुने गुणले युक्त सूर्य, नाडिहरूद्वारा शरीरमा व्याप्त प्राणवायु, समुद्रजस्तै गम्भीर मन र मुखबाट निस्केको वाणी यी सबैलाई मनन गर्दै तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौं । प्राण र उदानलाई मनन गरेर तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । प्रकाशरूपी तान वेद, कुटिल मार्गमा प्रवाहित हुने जल, पृथ्वी, आकाश, पाताल, दिशाहरू र देदीप्यमान विद्युत्लाई मनन गर्दै हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं ।

आच्छच्छन्दः प्रच्छच्छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरञ्छन्दो
निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः सधंस्तुच्छन्दोनुष्टुप्छन्दः
एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विष्पधश्छन्दो विशालं
छन्दश्छदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्र छन्दो अङ्गाङ्गं छन्दः ॥५॥

हे इष्टकाहरू हो ! शरीरलाई ढाक्ने अन्नलाई मनन गरेर तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । शरीरलाई पखाल्ने जललाई, कर्मबाट निवृत्त गर्ने रात्रिलाई, विशिष्ट व्यापारका प्रवर्तक दिनहरूलाई मनन गरेर तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । विस्तृत द्युलोक, रथ आदिमा गमन गर्न योग्य पृथ्वी र अत्यन्त शब्द निकाल्ने वायुदेवतालाई मनन गरेर तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । वैखरी वाणी, मध्यमा वाणी र भूलोकलाई स्थापना गरेर तिमीहरूलाई स्थापना गर्दछौं । प्रभामण्डललाई मनन गरेर, काल्य आदि उपेक्षालाई मनन गरेर, जठराग्निलाई मनन गरेर, तिमीहरूको प्रचुर ऐश्वर्य प्रदायक स्वर्गलाई मनन गरेर जहाँ विभिन्न किसिमका मानिसहरू शोभायमान हुन्छन्, त्यस्तो भूतललाई मनन गरेर सूर्यको रश्मिले व्याप्त भन्तरिक्ष तथा द्युलोकलाई मनन गरेर तिमीहरूलाई स्थापित

गर्दछौं । निष्काम ज्योतिष्टोम यज्ञका कृपाले मिद्ध ज्ञानस्वरूप सूर्यदेवतालाई मनन गरेर बुझामाथे, खाइल आदिले युक्त जललाई मनन गरेर तिमीहरूलाई यस ठाउँमा स्थापित गर्दछौं ।

रश्मिना सत्याय सत्यं जित्व प्रतिना धर्मणा धर्मं जित्वान्वित्या दिवा दिवं जित्व
सन्धिनान्तरिक्षेणान्तरिक्षं जित्व प्रतिधिना पृथिव्या पृथिवीं जित्व विष्टम्भेन
वृष्ट्या वृष्टिं जित्व प्रवयाद्वाहर्जित्वानुया राज्या रात्रीं जित्वोशिजा वसुभ्यो
वसुज्जित्व प्रकृतेनादित्येभ्यः आदित्याज्जित्व ॥६॥

हे इष्टकाहरू हो ! तेजस्विताका माध्यमबाट सत्यको प्रतिष्ठा गर्नका लागि सत्यलाई पुष्ट गराओ । गतिशील आचरणद्वारा धर्मको प्रतिष्ठा गर्नका लागि धर्मलाई परिपुष्ट गराओ । दिव्यताको अनुगमन गर्दै झुलोकलाई तुष्ट गराओ । परस्पर सञ्चार सन्धिका माध्यमबाट पृथ्वी, झुलोक, पदार्थ र चेतनालाई एकीकृत प्रतिष्ठा गर्नका लागि अन्तरिक्षलाई परिपुष्ट गराओ । पदार्थहरूलाई प्रतिपादनका माध्यमबाट उर्वरता र यथास्थितिलाई निरन्तरता प्रदान गर्नका लागि पृथ्वीलाई सन्तुष्ट गराओ । वर्षाबाट जल प्राप्त गरेर सार्थकता प्रदान गर्नका लागि वर्षालाई सन्तुष्ट गराओ । कर्तव्यअनुसार विशिष्ट कर्म सम्पादन गर्दै दिवसलाई सार्थकता प्रदान गर्नका लागि दिवसहरूलाई पुष्ट गराओ । शरीर र प्रकृतिका अवयवहरूको अनुकूल माध्यमबाट विश्रामको स्थिति प्राप्त गर्नका लागि रात्रिलाई सन्तुष्ट गराओ । आवास प्रदान गराउने वसुहरूको प्रतिष्ठाका लागि, हिन, आकाङ्क्षाका माध्यमबाट सबैमा वास गरेका चेतनारूपी वसुहरूलाई सन्तुष्ट गराओ । ज्ञानरूपी प्रतिभाको विकासका माध्यमबाट प्रकाशको स्रोतका रूपमा रहेका प्रकाशपुञ्ज आदित्यलाई पुष्ट गराओ ।

तन्तुना रायस्पोषेण रायस्पोषं जित्व सध्वं सर्पेण श्रुताय श्रुतं जित्वै
डेनौषधीभिरोषधीर्जित्वोत्तमेन तनूभिस्तनूर्जित्व वयोधसाधीतेनाधीतं
जित्वाभिजिता तेजसा तेजो जित्व ॥७॥

हे इष्टकाहरू हो ! विस्तार र उत्पादन गर्नमा समर्थ तन्तुहरूका माध्यमबाट ऐश्वर्यको प्रतिष्ठाका लागि सम्पत्तिलाई सम्पन्न गराओ । श्रुतिज्ञानको प्रतिष्ठाका लागि उचित किसिमले प्रचारका माध्यमबाट वेदहरूमाथि प्रेम गर । पृथ्वीमा उत्पन्न अन्न वनस्पति आदिका गुणले औषधिउपचारको प्रतिष्ठाका लागि औषधिहरूलाई परिपुष्टता प्रदान गर , विकृति उच्चेदन गर्ने सामर्थ्यरूपी उत्तमताका माध्यमबाट शरीरलाई प्रतिष्ठा प्रदान गर्न अङ्गअवयवहरूलाई पुष्ट गराओ । अध्ययनलाई प्रतिष्ठित गर्नका लागि अनुभवसम्पन्नताका माध्यमबाट अध्ययनसित प्रीति गर । तेजस्विताको प्रतिष्ठाका लागि विजयशीलताका माध्यमबाट बाधाहरूलाई जितेर तेजस्वितालाई पुष्ट गराओ ।

प्रतिपदसि प्रतिपदे त्वानुपदस्यनुपदे त्वा सम्पदसि सम्पदे त्वा तेजोसि तेजसे
त्वा ॥८॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू जीवनको मूल आधार अन्नका रूप हो । अन्नका लागि निर्माहरूलाई स्वीकार गर्दछौं , तिमीहरू विचारका रूप हो । त्यसैले बुद्धिका लागि निर्माहरूलाई स्थापित गर्दछौं । तिमीहरू सम्पत्तिको रूप हो । त्यसैले सम्पत्तिका

लागि तिमीहरूलाई उपलब्ध गर्दछौं । तिमीहरू मानिसका शरीरमा तेजका रूप हो । त्यसैले तेजस्विताका लागि तिमीहरूलाई स्वीकार गर्दछौं ।

त्रिवृदसि त्रिवृते त्वा प्रवृदसि प्रवृते त्वा विवृदसि विवृते त्वा सवृदसि सवृते
त्वा क्रमोऽस्याक्रमाय त्वा सङ्क्रमोसि सङ्क्रमाय त्वोत्क्रमोऽस्युत्क्रमाय
त्वोत्क्रान्तिरस्युत्क्रान्त्यै त्वाधिपतिनोज्ज्वै जिन्व ॥९॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू कृषि, वर्षा र बीजबाट उत्पन्न हुने अन्नजस्तै छौं । अन्न वृद्धि गर्नका लागि तिमीहरूलाई स्वीकार गर्दछौं । तिमीहरू सत्कर्मका प्रवर्तक हो, त्यसैले सत्कर्मको प्रवृत्तिको विस्तारका लागि तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । तिमीहरू विशिष्ट विधिले कर्म सम्पादन गर्दछौं । त्यसैले शुभकर्मका लागि तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । तिमीहरू श्रेष्ठ आचरणले यत्न छौं । त्यसैले उत्तम न्यायका लागि तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं । तिमीहरू

भोक निवारण गर्नका लागि तिमीहरूलाई हामी स्थापित गर्दछौं । तिमीहरू उन्नत क्रान्तिका प्रवर्तक हो । त्यसैले क्रान्तिकारी परिवर्तनका लागि हामी तिमीहरूलाई स्थापित गर्दछौं ।

राज्यसि प्राची दिग्वसवस्ते देवाऽ अधिपतयोग्निर्हेतीनां प्रतिधर्ता त्रिवृत् त्वा
स्तोमः पृथिव्याध्वं श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु रयन्तरध्वं साम
प्रतिष्ठित्याऽ अन्तरिक्षाऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिष्णा प्रधन्तु
विधर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे सविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमान
च सादयन्तु ॥१०॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू पूर्व दिशाका स्वामिनी हो । अष्टवसु तिमीहरूका पालक हुन् । अग्निदेवता समस्त अग्निष्ट निवारक हुन् । त्रिवृत् स्तोमले तिमीहरूलाई भूमिमाथि स्थापित गरुन् । आज्य र उक्थले तिमीहरूलाई सुदृढ गराऊन् । प्रतिष्ठका लागि रयन्तर सामले अन्तरिक्षलोकमा तिमीहरूलाई स्थापित गराऊन् । सर्वप्रथम उत्पन्न भएका ऋषिगणले देवलोकमा तिमीहरूलाई श्रेष्ठ देवताहरूका साथमा स्थापित गराऊन् । विशिष्ट रीतिले धारण गर्ने अधिपतिले तिमीहरूलाई विस्तारित गरुन् । यसै किसिमले सम्पूर्ण वसु आदि देवताहरू एक साथ भएर याजकलाई स्वर्गको सुखबाट लाभान्वित गराऊन् ।

विप्रादसि दक्षिणा दिग्द्रास्ते देवाऽ अधिपतयऽन्द्रो हेतीनां प्रतिधर्ता
पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याध्वं श्रयतु प्र उगमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु बृहत्साम
प्रतिष्ठित्याऽ अन्तरिक्षाऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिष्णा प्रधन्तु
विधर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे सविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमान
च सादयन्तु ॥११॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू विशेष रूपले व्यापक दक्षिण दिशाका रूप हो । रुद्रदेवता तिमीहरूका पालक हुन् । विष्णुविनाशक इन्द्रदेवताले पञ्चदश स्तोम पृथ्वीमा स्थापित गरुन् । प्रउग नामका उक्थले स्थिरताका निम्ति तिमीहरूलाई सुदृढ गराऊन् र बृहत्साम अन्तरिक्षमा स्थापित गराऊन् । ऋषिगणले दिव्यलोकमा देवी

गुणका रूपमा प्रतिष्ठित गरुन् । यसै गरी वसु आदि देवताहरू एकत्रित भएर याजकहरूको सुखका लागि स्वर्गलोकमा पुर्‍याऊन् ।

सप्ताडसि प्रतीची दिगादित्यास्ते देवाऽ अधिपतयो वरुणो हेतीना प्रतिघर्ता सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याध्, श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु वैरूपध्,साम प्रतिष्ठित्याऽ अन्तरिक्षऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विघर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे सविदाना नाकस्य पुष्टे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१२॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू विशेष दीप्तियुक्त पश्चिम दिशाजस्तै छौ । आदित्यगण तिमीहरूका पालनकर्ता हुन् । दुःखनिवारक वरुणदेवताले तिमीहरूलाई सप्तादश स्तोम भूमिमाथि प्रतिष्ठित गरुन् । मरुत् उक्थले दृढताका लागि तिमीहरूलाई स्थापित गरुन् । वैरूप सामले अन्तरिक्षमा दृढताका लागि तिमीहरूलाई स्थापित गरुन् । सृष्टिक्रममा प्रथमपटक उत्पन्न ऋषिहरूले तिमीहरूलाई देवलोकमा स्थापित गरुन् । यसै गरी सम्पूर्ण वसु आदि सबै देवताहरूले याजकहरूको सुखका रूपमा तिमीहरूलाई स्वर्गलोकमा पुर्‍याऊन् ।

स्वराडस्युदीची दिङ्मरुतस्ते देवाऽ अधिपतयः सोमो हेतीना प्रतिघर्तकविध्,शस्त्वा स्तोमः पृथिव्याध्, श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु वैराजध्,साम प्रतिष्ठित्याऽ अन्तरिक्षऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विघर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे सविदाना नाकस्य पुष्टे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१३॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू स्वयं दीप्तिमान् रहेको उत्तर दिशाका रूप हो, मरुत्गण तिमीहरूका स्वामी हुन् । सोमले व्याधि निवारण गर्दछन् । एकविंश स्तोमले तिमीहरूलाई पृथ्वीमा विराजित गराऊन् । सुदृढताका लागि तिमीहरू निष्केवल्य नामको शस्त्ररूपी स्तोत्रमा स्थित गरेर वैराज सामले अन्तरिक्षमा स्थिर गराऊन् । प्रथम उत्पन्न ऋषिहरूले सम्पूर्ण दिव्यलोकमा उत्तम दैवी गुणले व्याप्त गराऊन् । अभीष्ट सिद्धि गराउने र मुख्य यी स्वाभिमानी देवताहरूले पनि तिमीहरूलाई विस्तारित गरुन् । यसै किसिमले सम्पूर्ण वसु आदि देवताले एकमत भएर याजकहरूलाई माथि रहेको सुखस्वरूपको स्वर्गलोकमा अवश्य पुर्‍याऊन् ।

अधिपत्यसि बृहती दिग्विधे ते देवाऽ अधिपतयो बृहस्पतिर्हेतीना प्रतिघर्ता त्रिणवत्रयस्त्रिध्, शौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याध्, श्रयता वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथायै स्तभ्नीताध्, शाक्वरैवते सामनी प्रतिष्ठित्याऽ अन्तरिक्षऽ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथन्तु विघर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे सविदाना नाकस्य पुष्टे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु ॥१४॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू पालनशक्तिले युक्त, विस्तृत, ऊर्ध्व दिशाका रूप हो । सबै देवशक्तिहरू तिमीहरूका पालक हुन् । बृहस्पति दुःखनिवारक हुन् । त्रिणवत्रयस्त्रिंश स्तोमले भूमिमा तिमीहरूलाई प्रतिष्ठित गराऊन् । वैश्वदेवता, अग्निदेवता, मरुत्देवतासम्बन्धी स्तोत्रहरूले सुस्थिरताका लागि तिमीहरूलाई स्थापित

गरुन । शाक्वर र रैवत नामका दुई सामले तिमीहरूलाई अन्तरिक्षमा प्रतिष्ठित गरुन प्रथम उत्पन्न ऋषिहरूले दिव्यलोकमा उत्तम देवी गुणले तिमीहरूलाई व्याप्त गराऊन् अभीष्ट कार्य सम्पन्न गर्ने र प्रधान स्थाभिमाना देवताहरूले पनि तिमीहरूलाई विस्तारित गरुन् । यसै किसिमले वसु आदि देवताहरू एकमत भएर सुखस्वरूप उच्चतायुक्त स्वर्गलोकमा यजमानलाई अवश्य प्रतिष्ठित गरुन् ।

**अथ पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगुप्तश्च रथौजाश्च सेनानीग्रामण्यौ ।
पुञ्जिकस्थला च ऋतुस्थला चाप्सरसौ दक्षिणवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः
प्रहेतिस्तेभ्यो नमो अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते य द्विष्यो यश्च नो द्वेष्टि
तमेषां जम्भे दध्मः ॥१५॥**

सूर्यदेवताको सुनौलो आभाजस्तै देदीप्यमान अग्निदेवता पूर्व दिशामा इष्टकाका रूपमा प्रतिष्ठित छन् । उनै अग्निदेवताको रथमा विद्या र सिपमा कुशल वसन्तऋतु सेनापति र ग्रामनायक बनेर रहेको छ । सत्सङ्कल्प र रूप आदिका प्रेरक दिशा र उपदिशाहरू अप्सराका रूपमा छन् । व्याघ्र आदि हिंस्रक पशुहरू नै यिनका शस्त्रास्त्र हुन् र लडाइँको मृत्यु नै यिनले गरेको वध हो । यस किसिमले उनै अग्निदेवतालाई सबै सहभागिहरूका साथ नमस्कार गर्दछौ । उनीहरू सबैले हाम्रो रक्षा गर्दै सुख प्रदान गर्दछन् । जो हामीसित प्रेमभावविनाका छन् र जसले हाम्रो रिस गर्दछन्, ती सबैलाई हामी अग्निदेवताका ज्वालारूपी दाहामा हालिदिन्छौ ।

**अथ दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च रथेक्षित्रश्च सेनानीग्रामण्यौ । मेनका च
सहजन्या चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षाध्वं सि प्रहेतिस्तेभ्यो नमो अस्तु ते
नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते य द्विष्यो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥१६॥**

सबै कर्महरूलाई निर्वाह गर्ने विश्वकर्मा वायुका रूपमा यी इष्टकाहरू दक्षिण दिशामा स्थापित छन् । रथमा बसेर शब्द गर्दै शासक, सेनापति र नगर रक्षकका रूपमा ग्रीष्म ऋतु रहेका छन् । सबैले मानेको मेनका र सबैसँग समान भाव राख्ने सहजन्या यी दुई अप्सराहरू छन् । विभिन्न किसिमका आसुरो वृत्ति र क्रूर खालका विभिन्न राक्षसहरू यिनका तीक्ष्ण शस्त्रास्त्र हुन् । यसै किसिमले यी वायुरूपी इष्टकालाई सबै सेवकहरूले सेवासुमार तथा नमस्कार गर्दछन् । उनीहरू सबैले हामीलाई सुखी बनाऊन्, उनीहरू सबैले हामीलाई सुरक्षा गरुन् । जो हामीसित प्रेमभावविनाका छन् र जसले हाम्रो रिस गर्दछन्, ती सबै रिस गर्नेहरूलाई हामी अग्निदेवताका ज्वालारूपी दाहामा हालिदिन्छौ ।

**अथ पश्चाद्विष्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासमरषश्च सेनानीग्रामण्यौ । प्रम्लोचन्ती
चानुम्लोचन्ती चाप्सरसौ व्याघ्रा हेतिः सर्पाः प्रहेतिस्तेभ्यो नमो अस्तु ते नोवन्तु ते
नो मृडयन्तु ते य द्विष्यो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥१७॥**

सम्पूर्ण विश्वलाई प्रकाशित गर्ने, आदित्यस्वरूपका इष्टका पश्चिम दिशामा स्थापित छन् । युद्धमा धैर्यशाली वीर महारथी वर्षाऋतु यिनका सेनानायक ग्रामरक्षक हुन् । आफ्नो परिधानको सौन्दर्यले सबैको मन लोभ्याउने, मख्ख घाने व्यक्तिलाई पनि मोहित पार्ने प्रम्लोचनी र अनुम्लोचनी यिनका दुई अप्सराहरू छन् । बाघ आदि पशु सर्प आदि

विषालु जीव चिनका शस्त्रास्त्र हुन् । यी सबैलाई हाम्रो नमस्कार छ । यिनीहरू सबै हाम्रा लागि सुखकारी होऊन्, यी सबैले हामीलाई रक्षा गरुन् । जो हामीसित प्रेमभावविनाका छन् र जसले हाम्रो रिस गर्दछन्, ती सबैलाई हामी अग्निदेवताका ज्वालारूपी दाहामा हालिदिन्छौं ।

अयमुत्तरातस्यद्वमुस्तस्य तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानीग्रामण्यौ । विश्वाची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिस्तेभ्यो नमो अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विभ्यो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥१८॥

उत्तर दिशामा प्रतिष्ठित रहेका यी इष्टकाहरू धनले सम्पन्न हुने यज्ञका रूप हुन् । अन्तरिक्षमा उनीहरूका तीक्ष्ण पक्षरूपी आयुधहरूलाई विस्तार गर्ने र विकृति नाश गर्ने छालका अपराजेय शस्त्रास्त्रले युक्त सेनापति र ग्रामपालकका रूपमा शरद् ऋतु रहेको छ । विश्वले वन्दना गर्ने र घिउ भक्षण गर्ने विश्वाची र घृताची नामका दुई अप्सरा उसका छन् । जल उनको शस्त्र हो र वायु उनको तीक्ष्ण आयुध हो । उनीहरू सबैलाई हाम्रो नमस्कार छ । तिनीहरू सबैले हामीलाई रक्षा गरुन् । जो हामीसित प्रेमभावविनाका छन् र जसले हाम्रो रिस गर्दछन्, ती सबैलाई हामी अग्निदेवताका ज्वालारूपी दाहामा हालिदिन्छौं ।

अयमुपर्यर्वाग्वमुस्तस्य सेनजिज्ज सुषेणश्च सेनानीग्रामण्यौ । उर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसाववस्पर्जन् हेतिर्विद्युत्प्रहेतिस्तेभ्यो नमो अस्तु ते नोवन्तु ते नो मृडयन्तु ते यं द्विभ्यो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥१९॥

माथिस्सो दिशामा रहेका इष्टकाहरू पर्जन्यका रूप हुन् । उनीहरूसित विजेता र समर्थ सेनायुक्त सेनानायक र ग्रामपालक हेमन्त ऋतु छन् । उनले विस्तार गरेका कार्यलाई नियन्त्रित गर्ने र अत्यन्त सुन्दर रूपसम्पन्न हुनाले जुनसुकै व्यक्तिका मनलाई वशीभूत गर्ने उर्वशी र पूर्वचित्ति नामका दुई अप्सराहरू छन् । भयानक गर्जना तथा विद्युत् उनका शस्त्रास्त्र र तीक्ष्ण आयुध हुन्, उनीहरू सबैलाई हाम्रो नमस्कार छ । उनीहरू सबैले हामीलाई सुखी बनाऊन् र रक्षा गरुन् । जो हामीसित प्रेमभावविनाका छन् र जसले हाम्रो रिस गर्दछन्, ती सबैलाई हामी अग्निदेवताका ज्वालारूपी दाहामा हालिदिन्छौं ।

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽ अयम् । अपांश्च रैतांश्च सि ज्जिवति ॥२०॥

सर्वश्रेष्ठ देवता, आकाशका उच्चतम स्थानमा प्रतिष्ठित, पृथ्वीका स्वामी अग्निदेवमा ओज स्थापित गरिएको छ ।

अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतितनस्पतिः । मूर्धं कवी रयीणाम् ॥२१॥

ज्ञानी अग्निदेव सयौं वा हजारौ किसिमका अन्न र धनका सर्वोच्च अधिपत्या हुन् ।

त्वामग्ने पुष्करदध्यधर्वा निरमन्यत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः ॥२२॥

परम श्रेष्ठ, अखिल विश्व धारण गर्ने हे अग्निदेवता ! अधर्वाले तिमीलाई विश्वका महान्तम आधारका रूपमा अरणीमन्धनद्वारा प्रकट गरे ।

भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्र नियुजिः सचसे शिवाभिः । दिवि मूर्धानं दधिषे
स्वर्षा जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम् ॥२३॥

हे अग्निदेवता । तिमीले हविष्यात्र ग्रहण गर्ने आफ्नो जिह्वेरूपी ज्वाला प्रदीप्त गर्दा
यज्ञ र फलश्रुतिका रूपमा रहेका पर्जन्यको प्रवर्तक मानिन्छौ । तिमी कल्याणस्वरूप
अश्वसँग पुग्दा दिव्यलोकमा विराजमान आदित्यको शोभा धारण गर्दछौ ।

अबोध्मग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुवासम् । यद्वाऽ इव प्र
ययामुज्जिह्वानाः प्र भानवः सिसते नाकमच्छ ॥२४॥

उषाकालमा गाई जागेभैं थाजकका समिधाले प्रज्वलित भई जागेका दिव्य ज्वाला
रुखको हाँगे मौलाएभैं दुलोकसम्म फैलिन्छन् ।

अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दार वृषभाय वृष्णे । गविष्ठिरो नमसा
स्तोममग्नौ दिवीय रुक्ममुख्यज्वमव्रेत् ॥२५॥

त्रिकालदर्शी, शक्तिशाली र सेचन गर्नका लागि सक्षम यज्ञका अग्निलाई स्तोत्र पाठ
गर्दै हामी स्तुति गर्दछौ । दुलोकमा प्रकाशमान आदित्यलाई सन्ध्योपासनाका समयमा
विशिष्ट महिमाले युक्त प्रार्थना समर्पित गरेभैं स्थिर वाणी भएका हविदाताले आह्वान
गर्दै अग्निमा मन्त्रोच्चारणपूर्वक हविष्यात्र समर्पित गर्दछन् ।

अयमिह प्रथमो धायि धातुभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीत्यः । यमज्वानो भृगवो
विरुचुर्वनेषु चित्रं विष्व विशेविशे ॥२६॥

देवता बोलाइदिने, यज्ञीय कर्म निर्वाह गर्ने अग्निदेवताले यज्ञमा ऋत्विक्हरूको
प्रशंसीय स्तुति प्राप्त गर्दछन् । यज्ञको कार्य गर्न यस यज्ञवेदीमा उनलाई स्थापित
गरेका छन् । यजमानको उन्नतिका लागि भृगुवंशी ऋषिले विलक्षण एवं विस्तृत
कर्मका सम्पादक अग्निदेवतालाई वनमा प्रज्वलित गरेका थिए ।

जनस्य गोपाऽ अजनिष्ट जागृधिरग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे । घृतप्रतीको
बृहता दिविस्पृशा द्युमद्विभाति भरतेभ्यः शुचिः ॥२७॥

प्रजाको रक्षा गर्ने, जागृति र दक्षता प्रदान गर्ने अग्निदेव याजकलाई प्रगतिको नयाँ बाटो
प्रशस्त गर्नका लागि प्रकट भएका छन् । घिउका आहुतिले अधिक प्रदीप्त भएर विराट
आकाश स्पर्श गर्न सक्छन् । साधकलाई तेजले युक्त पवित्रता प्रदान गर्नका लागि नै
तिमी प्रकट हुन्छौ ।

त्वामग्ने अक्षिरसो गुहा हितमन्वकिन्द्विभ्रियाणं वनेवने । स जायसे
मध्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्युत्रमङ्गिरः ॥२८॥

हे अग्निदेवता ! विभिन्न वनस्पतिमा व्याप्त भएर गोप्य ठाउँमा रहेका बेला तिमीलाई
अक्षिरावशी ऋषिहरूले फेला पारे । धेरै बल गरेर अरणी घोट्याछि तिमी उत्पन्न
हुन्छौ । त्यसो हुनाले मनीषीहरू तिमीलाई शक्तिका पुत्र भनेर बोलाउँछन् ।

सखायः स ब्रः सम्यज्वमिषथ् स्तोमं चाग्नये । वार्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नज्जे
सहस्यते ॥२९॥

हे ऋत्विक् मित्रहरू हो ! वरिष्ठ अग्निदेव जलका नाति हुन् र असल बल प्रदान
गर्दछन् । तिमीहरू यिनका लागि असल स्तवन गाउँदै हविष्यात्र समर्पित गर ।

सध्वंसमिद्युवसे वृषत्राणे विश्वान्यर्यऽ आ । इदस्पदे समिध्यसे स नो
वसून्वाभर ॥३०॥

हे सुख बर्साउने अग्निदेवता ! तिमी सम्पूर्ण विश्वका अधिपति भएर समस्त तत्त्वमा
रहन्छौ । यज्ञको वेदी वा पृथ्वीमा नै प्रकट हुँदा हामीलाई विभिन्न ऐश्वर्य प्रदान गर ।

त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते विश्व जन्तवः । शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय
वोढवे ॥३१॥

प्रेमपूर्वक हविष्य ग्रहण गर्ने हे यशस्वी अग्निदेवता ! तिमी आश्चर्यजनक वैनवले
सम्पन्न छौ । सम्पूर्ण मनुष्य एवं ऋत्विक्गण यज्ञ सम्पादन गर्नका लागि तिमी आह्वान
गर्दै हवि समर्पित गर्दछन् ।

एना वो अग्निं नमसोजो नपातमा हुवे । प्रियं चेतिष्ठमरतिध्वं स्वध्वरं विश्वस्य
दूतममृतम् ॥३२॥

शक्ति अक्षुण्ण गराउने, चेतना एवं स्नेह प्रदाता, उत्तम यज्ञका आधाररूप, ज्ञानप्रदाता,
सनातन अग्निदेवतालाई आह्वान गर्दै हामी उनको वन्दना गर्दछौ ।

विश्वस्य दूतममृतं विश्वस्य दूतममृतम् । स योजते अरुषा विश्वभोजसा स
दुद्रवत्स्वाहुतः ॥३३॥

दूतले भैं तत्परातापूर्वक यज्ञ आदि कार्यहरू सम्पन्न गर्ने, अमृतरूपी अग्निदेवतालाई
हामी आह्वान गर्दछौ । ती क्रोधरहित प्रख्यात अग्निदेवता सम्पूर्ण उत्तम यज्ञमा भाग
पाउँछन् । यज्ञमा उनलाई बोलाएपछि तुरुन्तै अश्वलाई आफ्ना रथमा नियुक्त गर्दछन् र
श्रेष्ठ विधिले यज्ञमा उपस्थित हुन्छन् ।

स दुद्रवत्स्वाहुतः स दुद्रवत्स्वाहुतः । सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवध्वं राघो
जनानाम् ॥३४॥

उत्तम किसिमका याज्ञिक आदिले सम्पन्न, सत्कर्मरूपी यज्ञमा आह्वान गरिएका प्रख्यात
अग्निदेवता चाँडै प्रकट हुन्छन् । वसु, रुद्र, आदित्य आदि देवताहरूले युक्त भएका
यज्ञमा दैवी सम्पदायुक्त व्यक्तिहरूद्वारा उत्तम विधिले आहुति समर्पित गरिन्छ । त्यस
किसिमका यज्ञमा नै तिमी जाने गर्दछौ ।

अग्ने वाजस्य गोमतऽ ईशानः सहस्रो यहो । अस्मे धेहि जातवेदो महि
श्रवः ॥३५॥

बलपूर्वक उत्पन्न हुने हे ज्ञानसम्पन्न अग्निदेवता ! तिमी अन्न र गाई आदि पशुधनले
सम्पन्न छौ । हाम्रा लागि पनि तिमी अपार वैभव प्रदान गर ।

सऽ इधानो वसुष्कविरग्निरीडेन्यो गिरा । रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥३६॥

ज्वालाका रूपमा विभिन्न मुख भएका जान्बल्यमान हे अग्निदेवता ! तिमी त्रिकालदर्शी
एवं सबैका आश्रयस्थल हौ । दिव्य स्तुतिले सन्तुष्ट भएर यज्ञमा सर्वप्रथम उपस्थित हुने
तिमी आफ्नो तेजस्विताले हामीलाई अपार धनवैभव प्रदान गर ।

क्षपो राजव्रत त्पनाग्ने वस्तोरुतोषसः । स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ॥३७॥

ज्वालारूपी विकराल दाहा हुने हे अग्निदेवता ! आफ्ना तीक्ष्ण स्वभावले तिमी असुर
संहार गर्दछौ । त्यसैले रात्रि, दिन, उषाकाल र हाम्रा सबै हानीकारक असुर भस्म गर ।

भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रतिः सुभग भद्रो अध्वरः । भद्राऽ उत
प्रशस्तयः ॥३८॥

हविले सन्तुष्ट भएका हे अग्निदेवता ! हाम्रा लागि मङ्गलकारी होऊ । हे ऐश्वर्यशाली ! हामीलाई कल्याणकारी धन प्राप्त होस् र तिम्रो स्तुति हाम्रा लागि मङ्गलकारी होस् ।

भद्रा उत प्रशस्तयो भद्र मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये । येना समन्तसु सासहः ॥३९॥

हे अग्निदेवता ! तिमी जुन मनका शक्तिले जीवनरूपी समरमा कुविचाररूपी शत्रुहरूलाई पराजित गर्दछी, मनको उही शक्तिलाई हाम्रो दुष्कर्मरूपी पाप नाश गर्नका लागि लगाएर हाम्रो कल्याण गर ।

येना समन्तसु सासहोव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धताम् । वनेमा ते
अभिष्टिभिः ॥४०॥

हे अग्निदेवता ! तिमी जुन शक्तिले युद्धमा शत्रुलाई संहार गर्दछी, उसै किसिमले अति सङ्घर्षशील शत्रुहरूलाई बलिया धनुषको प्रत्यङ्गा काटिदेऊ तिमीले प्रदान गरेको ऐश्वर्यले हामी सबै सधैंका लागि सुखी रहौ ।

अग्निं त मन्ये यो वसुरस्तं वं यन्ति धेनवः । अस्तमर्वन्तऽ आशवीस्तनित्यासो
वाजिनऽ इषधं स्तोतृभ्यऽ आ भर ॥४१॥

सबैका आश्रयस्थलका रूपमा रहेका उनै अग्निदेवता हामीसित परिचित छन् । साँभको अग्निहोत्रका समयमा अग्निदेवता प्रदीप्त भएको देखेपछि गाईहरू आफ्ना थलामा फर्कन्छन् र तीव्रगामी अश्व पनि सधैं उनै अग्निदेवतालाई प्रदीप्त भएको देखेपछि तबेलामा फर्कन्छन् । हे अग्निदेवता ! तिमी यस किसिमका हुनाले याजकहरूलाई प्रचुर धनधान्य प्रदान गर ।

सो अग्निर्यो वसुर्गुणे सं यमायन्ति धेनवः । समर्वन्तो रघुद्रवः सधं सुजातासः

सूर्यऽ इषधं स्तोतृभ्यऽ आ भर ॥४२॥

जो सबैका आश्रयरूप र सहायक हुन्, उनै अग्निदेवतालाई हामी प्रार्थना गर्दछौ । अग्निका नजिकै गाई र तेज गतिमा कुदने अश्व पनि आउँछन् । श्रेष्ठ कुलमा उत्पन्न र सुसंस्कार सम्पन्न विद्वान्हरूले अग्निदेवतालाई उपासना गर्दछन् । उपास्य गुणले युक्त हे अग्निदेवता ! याजकहरूका लागि मनगो धनधान्य प्रदान गर ।

उभे सुश्रन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीषऽ आसनि । उतो नऽ उत्सुपूर्या उक्थेषु

शवसस्पतऽ इषधं स्तोतृभ्यऽ आ भर ॥४३॥

प्रजाको पालन गर्ने, शक्तिले सम्पन्न, देदीप्यमान हे अग्निदेवता ! आहुति प्रदान गर्दाखेरि दुवै पात्र तिम्रा मुखसम्म पुग्छन् । हविष्यान्नद्वारा तिमीलाई प्रसन्न गर्ने स्तोतालाई महान् ऐश्वर्य प्रदान गर ।

अग्ने तमद्याध्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रधं हृदिस्पृशाम् । ऋष्यामा तऽ
ओहैः ॥४४॥

खोजेको कुरो पूरा गराउने हे अग्निदेवता ! आज तिम्रा यस यज्ञलाई सामगानले संवर्द्धित गराउँछौ । अश्वमेध यज्ञमा जसरी विभिन्न किसिमका स्तुतिहरूले अश्वलाई

विशेष रूपले प्रेरित गरिन्छ, उर्षी गरी हामी कल्याणकारी यज्ञीय सङ्कल्पहरूलाई सुदृढ गराउँछौं ।

अथा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः । रथीर्धृतस्य बृहतो बभूव ॥४५॥

हे कल्याणकारी, बलवर्द्धक, अभीष्ट प्रदान गर्ने र सत्यस्वरूप अग्निदेवता ! तिमी महान् छौं र हाम्रो यज्ञका मुख्य आधार हो ।

**एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ्क् स्वर्ण ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमनाऽ
अनीकैः ॥४६॥**

हे अग्निदेवता ! सूर्यजस्तै तेजस्वी, असल विचारका तिमी पूज्य इन्द्र आदि देवताका साथ हाम्रा यज्ञमा आऊ ।

**अग्निंश्च होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुंश्च सुनुंश्च सहस्रो जातवेदसं विप्रं न
जातवेदसम् । यऽ ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिम्नु
वष्टि शोचिषाजुह्वानस्य सर्पिषः ॥४७॥**

देवां गुणसम्पन्न, श्रेष्ठ कर्मका सम्पादक, देवताका नजिक जाने, ऊर्ध्वगामो ज्वालाले सन्दाप्त र विस्तारयुक्त भएर अग्निदेव निरन्तर घृतपानको अभिलाषा गर्दछन् । देवताका आह्वानकर्ता, दानकर्ता, सर्वका आश्रयस्वरूप अग्नि अरणि मन्थनबाट उत्पन्न हुनाले शक्तिका पुत्र हुन् । सर्वज्ञानसम्पन्न, शास्त्रज्ञ र ब्रह्मनिष्ठ ज्ञानीजस्ता अग्निदेवतालाई हामी स्वीकार गर्दछौं ।

**अग्ने त्वं नो अन्तामऽ उत त्राता शिवो भवा वरूध्यः । वसुरगिर्वसुश्रवाऽ अचञ्च
नक्षि ह्यमत्तमंश्च रयिं दाः । तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे
सखिभ्यः ॥४८॥**

हे अग्निदेवता ! तिमी हाम्रा अति नजिकै असल सरक्षक र मङ्गलकारी भएर रहन्छौ । सर्वलाई आश्रय दिने, धनवान्हरूमा प्रथम हे अग्निदेवता ! तिमी हाम्रा नजिकै सहजै आऊ र तेजस्वितायुक्त भएर हामीलाई धन प्रदान गर । हे तेजस्वी र प्रकाशवान् अग्निदेवता ! मित्र आदि स्नेही आफन्तका लागि सुखको कामना गर्दै निश्चित रूपमा हामी तिम्रो प्रार्थना गर्दछौ ।

**येन ऋषयस्तपसा सत्रमायन्निध्याऽ अग्निंश्च स्वराभरन्तः । तस्मिन्नहं नि दधे
नाकं अग्निं यमाहुर्मनवस्तीर्णबर्हिषम् ॥४९॥**

मनलाई केन्द्रित गराउने तपस्साधनाले ऋषिहरूले अग्निलाई प्रज्वलित गरेर देवत्व प्राप्तिका परम पुरुषार्थ प्राप्त गरे । उसै मनका एकाग्रतारूपी तपस्साधनाले हामी पनि देवां क्षमतालाई जगाउनका लागि अग्निदेवतालाई स्थापना गर्दछौ । उनै अग्निदेवतालाई मनीषीहरूको यज्ञीय श्रेष्ठ कर्मलाई सफल बनाउनका लागि हामी सम्बोधन गर्दछौ ।

**तं पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः । नाकं गुग्गुणाः
सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः ॥५०॥**

हे दैवीगुणसम्पन्न व्यक्तिहरू हो ! पुण्यकर्मले प्राप्त गरेको तेझो ज्योतिर्मय दिव्यलोकमा श्रेष्ठ आनन्दमय स्थान उपलब्ध गर्ने इच्छा गर्दै हामी सहधर्मिणी, पुत्र,

बन्धुबान्धव र स्वर्ण आदि पदार्थका साधसाथै अग्निको सेवन गर्दछौं । यसबाट हामी श्रेष्ठ देवलोक प्राप्त गर्दछौं ।

आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितान् । पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविदूतदधस्पदं कृता ये पृतन्यवः ॥५१॥

विश्वलाई भरणपोषण गर्ने, श्रेष्ठ महामानवहरूका पालक, चेतन्य, भूमिका उच्च भागमा रहेका, अति प्रकाशमान हे अग्निदेवता ! मन्त्रोच्चारका बीच तिम्रो यज्ञरूपी चयनस्थलमा स्थापित हुनेछौं । सैन्यशक्तिले सम्पन्न भएर जुन दुष्ट दुराचारीहरू हामीसित युद्ध गर्दै खोज्दछन्, उनीहरूलाई तिम्रो आफ्ना गोडाले किचेर नाश गरिदेऊ ।

अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्रियो द्योततामप्रयुच्छन् । विभ्राजमानः सरिरस्य मध्यऽ उप प्र याहि दिव्यानि धाम ॥५२॥

अत्यन्त बलवान्, हविष्यार ग्रहण गर्नमा समर्थ, हजारौं किसिमका कार्य सम्पन्न गर्ने हे अग्निदेवता ! तिम्रो प्रारम्भ गरिएका धार्मिक अनुष्ठानहरूलाई पूरा गराउनका लागि आलस्यरहित भएर प्रकट होऊ । तीनै लोकका बीचमा विशेष रूपले प्रकाशमान भएर हामीलाई दिव्यलोक उपलब्ध गराऊ ।

सम्प्रच्यवध्वमुप सम्प्रयाताग्ने पथो देवयानान् कृणुध्वम् । पुनः कृण्वानाः पितरा युवानान्वाताध्वं सीतृ त्वयि तन्तुमेतम् ॥५३॥

हे ऋषिहरू हो ! तिम्रोहरू सबै यी अग्निदेवताका नजिक आओ । नजिक आएर राम्रोसँग उनलाई प्रज्वलित गर । हे अग्निदेवता ! हाम्रो देवयानको मार्ग तिम्रो प्रशस्त गराइदेऊ । वाणी र मनलाई तरुण गराउँदै ऋषिहरूले यस यज्ञमा तिम्रोलाई श्रेष्ठ रीतिले बिस्तारित गरेका छन् ।

उदबुध्यस्वाने प्रति जागृहि त्वमिष्ट्यपूर्ते सध्वं सुजेयामयं च । अस्मिन्सधस्ये अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥५४॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रो जागृत होऊ र प्रतिदिन यजमानलाई पनि जागृत गराऊ । यस यज्ञमा यजमानसँग सुसङ्गत होऊन् । तिम्रा अनुग्रहले यस यजमानका श्रेष्ठ इच्छाहरू पूर्ति होऊन् । हे विश्वदेवताहरू हो ! याजकहरू, देवताहरू देवताहरूका लागि योग्य सर्वश्रेष्ठ स्थान देवलोकमा चिरकालसम्म हामी निवास गरौं ।

येन वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेम यज्ञं नो नय स्वदेवेषु गन्तवे ॥५५॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रो जुन शक्तिले सहस्र दक्षिणले सम्पन्न सर्वमेघ नामको सर्वस्व समर्पित गर्ने यज्ञ सम्पन्न गर्दछौ, उसै पराक्रमी शक्तिले हाम्रो यो यज्ञ सम्पन्न गराऊ । यज्ञका प्रभावले हामी याजकहरूलाई देवत्वको परमपद प्राप्त गराऊ ।

अथ ते योनिर्वृत्तियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्नऽ आरोहाथा नो वर्धया रयिम् ॥५६॥

हे अग्निदेवता ! यो गार्हपत्य अग्नि तिम्रो उत्पत्तिस्थल हो । जुन ऋतुकालका गार्हपत्यबाट उत्पन्न भएर तिम्रोले यज्ञ आदि श्रेष्ठ कर्म सम्पन्न गर्नका लागि प्रदीप्त

हुन्वी, उसै गार्हपत्यलाई राम्ररी अनुभव गर्दै हे अग्निदेवता ! तिमी दक्षिण कुण्डमा स्थापित होऊ र त्यसपछि हाम्रा लागि धनऐश्वर्यलाई मनगटे संवर्धित गर ।

तपश्च तपस्यश्च शीशिरवृत् अग्नेस्तःश्लेषोसि कल्पेता द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप्य ओषधयः कल्पन्तामग्नयः पुष्यश्चमय ज्यैष्ठ्याय सव्रतः । ये अग्नयः समनसेन्तरा द्यावापृथिवी इमे । शीशिरवृत् अभिकल्पमानाऽ इन्द्रमिव देवाऽ अभिसविशन्तु तथा देवतायाङ्गिरस्वद्ध्रुवे सीदन्तम् ॥५७॥

माघ र फागुन महिनाहरू शिशिर ऋतुसित सम्बन्धित छन् । हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू प्रज्वलित अग्निमा त्यसको सुदृढताका लागि स्थिर होओ । तिमीहरूले गर्दा ह्युलोक र भूलोक आनन्ददायक होऊन्, जल र सौमलता आदि औषधिहरू आनन्दप्रद होऊन् । सम्पूर्ण अग्निहरू हामी याज्ञकहरूका लागि उन्नतिदायक होऊन् । द्यावा र पृथ्वीका बीचमा जुन अनेकौं खालका अग्निहरू एक समान मन भएका छन् तिनीहरू यस शिशिर ऋतुसित सम्बन्धित भएर उसलाई पनि उस्तै किसिमले सुदृढ गराऊन्, जसरी सम्पूर्ण देवशक्तिहरू इन्द्रदेवतालाई आफ्नो आश्रय मानेर कर्म सम्पादन गर्दछन् । हे इष्टकाहरू हो ! उनै प्रधान देवताद्वारा अङ्गिराको जस्तै स्थित भएर तिमीहरू पनि सुदृढता धारण गर ।

परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्टे ज्योतिष्मतीम् । विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ । सूर्यस्तेधिपतिस्तथा देवतायाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सीद ॥५८॥

हे जाज्वल्यमान इष्टकाहरू हो ! वायुरूपी तिमीहरूलाई विश्वकर्माले स्वर्गलोकमाथि विराजमान गराऊन् । सूर्यदेवता तिमीहरूका स्वामी हुन् । तिमी याज्ञकहरूका प्राण, अपान र व्यानलाई उत्थान गर्नका लागि ज्योति प्रदान गर । तिमीहरू वायुदेवताका सामर्थ्यले अङ्गिराजस्तै भएर यज्ञका कार्यमा अविचल र सुस्थिर भइराख ।

लोकं पुण छिद्रं पुणायो सीद ध्रुवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन्योनावसीषदन् ॥५९॥

हे इष्टकाहरू हो ! तिमीहरू पहिलेदेखि स्थापित इष्टकाहरूले स्पर्श नभईकन, चयनस्थलका रिक्त स्थानलाई पूर्ण गराऊ र दृढतापूर्वक स्थित होओ । इन्द्रदेवता, अग्निदेवता र बृहस्पतिदेवताले यस स्थानमा तिमीहरूलाई विराजित गरेका छन् ।

ता अस्य सुदोहसः सोमश्च, श्रीणन्ति पूश्नयः । जन्मदेवानां विशस्त्रिष्वो रोचने दिवः ॥६०॥

सूर्योदय हुँदा गार्हले देवताको जन्मस्थानबाट तीनै वटा सवनमा प्रचुर दुध प्रदान गर्छन् । तिनीहरू इन्द्रदेवताका लागि आफ्नो दुध सोमरसमा मिसाउँछन् ।

इन्द्रं विश्वा अवीवृषन्तसमुद्रव्यवसं गिरः । रथीतमश्च रथीनां वाजानाश्च सत्यति पतिम् ॥६१॥

समुद्रजस्तै व्यापक, रथीहरूमा महानतम, अन्नका स्वामी र सत्प्रवृत्ति भएका इन्द्रलाई सबै स्तुतिले उन्नतिशील गराउँछन् ।

प्रोचदशो न यवसेविष्यन्त्या महः संवहराह्यस्थात् । आदस्य वातो अनु वाति
शोचिरथ स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति ॥६२॥

हिल्लिने थोडाले भाँसमा चरेभैं दावानलले पेटमा रुख भराउँछन् । यस अवस्थामा
वायुका प्रभावले कालो धुवाँ जतातिर जान्छ, अग्निदेवताको मार्ग त्यसै हुन्छ ।

आयोष्ट्वा सदने सादयाम्यवतरञ्जयायाध्वं समुद्रस्य हृदये । रश्मीवती
भास्वतीमा या छां भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षम् ॥६३॥

तेजस्वी रश्मिहरूका प्रकाशले सुशोभित हे स्वयमातृण्णे । जल वर्षा गराउने सागरको
जस्तै पोषक तत्त्वको वर्षा गरेर संसारलाई पालनपोषण गर्ने आदित्यका हृदयस्थलमा
हामी तिमीलाई स्थापित गर्दछौं । तिमी पृथ्वी, अन्तरिक्ष र द्युलोकलाई आफ्ना दिव्य
प्रकाशले परिपूर्ण ज्योतिसम्पन्न गराउँछौं ।

परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्टे व्यचस्वती प्रधस्वती दिवं यच्छ दिवं दृष्ट्वह
दिवं मा हिध्वंसीः । विश्वस्मै प्राणायपानाय ध्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै
चरित्राय । सूर्यस्त्वापि पातु मद्भा स्वस्त्या छर्दिषा शन्तमेन तया
देवतयाङ्गिरस्यद् ध्रुवे सीदतम् ॥६४॥

सम्पूर्ण संसारमा आफ्नो तेज विस्तार गर्ने हे स्वयमातृण्णे । संसारको सृष्टि गर्ने
विश्वकर्मांले तिमीलाई दिव्यलोकमाथि स्थापित गरुन् । तिमी समस्त प्राणीहरूको
प्राण, अपान, ध्यान र उदानको शक्तिलाई सुदृढता प्रदान गर्नका लागि आफ्ना स्थानमा
प्रतिष्ठित होऊ र सदाचरणको विस्तार गर्नमा सहायक होऊ । सूर्यदेवताले तिमीलाई
रात्रोसँग रक्षा गरुन् । तिमी दिव्य गुण नष्ट हुन नदेऊ । आफ्ना उसै अधिष्ठाता
देवताको अनुकूलताले अङ्गिराजस्तै अविचल भएर तिमी स्थापित होऊ ।

सहस्रस्य प्रमासि सहस्रस्य प्रतिमासि सहस्रस्योन्मासि साहस्रोसि सहस्राय
त्वा ॥६५॥

हे अग्निदेवता । तिमी हजारौं इष्टकाहरूजस्तै राक्तिले सम्पन्न भएका भापवण्ड हो ।
तिमी असङ्ख्य वैभवका प्रतिरूप हो र हजारौं स्थानमा विराजमान हुन योग्य छौ । यसै
कारणले तिमी हजारौं इष्टकाभन्दा माथि विराजमान हुनका लागि उपयुक्त छौ । हामी
असङ्ख्य उच्च श्रेणीहरू प्राप्त गर्नका लागि तिमीलाई स्वाँकार गर्दछौं ।

इति पञ्चदशोऽध्यायः ॥

पन्ध्रौं अध्याय सकियो ।

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

पाजसनेयि माध्यन्दिना शुक्ल

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ षोडशोऽध्यायः॥

॥सोहो अध्यायः॥

ऋषि— परमेष्ठी प्रजापति, देवगण प्रजापति, कुत्स ।

देवता— एक रुद्र, बहुरुद्रगण, बहुरुद्रगण, अग्नि, वायु, सूर्य ।

छन्द— आषीं गायत्री, आषीं स्वराद अनुष्टुप्, विराद आषीं अनुष्टुप्, निचृत् आषीं अनुष्टुप्, भुरिक् आषीं उष्णिक्, भुरिक् आषीं अनुष्टुप्, निचृत् अनुष्टुप्, स्वराद आषीं उष्णिक्, निचृत् आषीं जगती, निचृत् अतिधृति, निचृत् अष्टि, विराद अतिधृति, अतिधृति, निचृत् अतिजगती, शक्वरी, भुरिक् शक्वरी, भुरिक् अतिजगती, निचृत् शक्वरी, आषीं जगती, विराद आषीं त्रिष्टुप्, स्वराद आषीं पङ्क्ति, स्वराद आषीं त्रिष्टुप्, आषीं त्रिष्टुप्, निचृत् आषीं त्रिष्टुप्, भुरिक् आषीं पङ्क्ति, अतिशक्वरी, स्वराद आषीं बृहती, जगती, स्वराद प्रकृति, आषीं अनुष्टुप्, निचृत् आषीं यवमध्या त्रिष्टुप्, निचृत् धृति, धृति ।

नमस्ते रुद्र मन्यक्ऽउतो तऽइषवे नमः । बाहुभ्यामुत ते नमः ॥१॥

हे दुष्ट दमन गर्ने रुद्रदेवता । तिम्रो क्षीनीति दमन गर्ने क्रोधरूपी मन्युलाई हाम्रो नमस्कार छ । तिम्रा बाणीलाई हामी नमस्कार गर्दछौं । तिम्रा दुवै भुजाहरूलाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

या ते रुद्र शिवा तनूरघोरपापकाशिनी । तया नस्तन्वा शान्तमया गिरिशन्ताभि चाकशीहि ॥२॥

हे रुद्रदेवता ! तिमी अति उच्च पर्वतको सुरक्षित गुफामा रहन्छौ । तिम्रो कल्याणकारी शान्त रूप पाप विनाशक हुनाले सौम्य र बलशाली पनि छ । तिम्रो त्यो मङ्गलमय रूपले हामीमाथि कृपादृष्टि राख्ने गर ।

यामिषु गिरिशन्त हस्ते बिभर्ष्यस्तवे । शिवा गिरित्र तां कुरु मा हिंश्सीः पुरुष जगत् ॥३॥

हे रुद्रदेवता ! तिमी पर्वतमा रहेर प्राणीको रक्षाका लागि समर्पित छौ । शत्रु विनाशका लागि तिमीले हातमा लिएका बाणलाई कल्याणको प्रयोजनमा प्रयुक्त गर । ती बाणहरू असल मानिस र सोभ्र प्राणीको हिसामा प्रयोग नहोऊन् ।

शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छवदामसि । यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मश्च सुमनाऽजसत् ॥४॥

हे पर्वतका निवासी रुद्रदेवता ! तिमी सम्पूर्ण संसारलाई नै रोगबाट मुक्त राख र उत्तम विचारले युक्त भएको मन प्रदान गर भन्दै हामी मङ्गलमय स्तुतिले तिमीलाई सर्वै प्रार्थना गर्दछौं ।

अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक् । अहीश्च सर्वाञ्जम्भयन्तसर्वाश्च
यातुघान्योधराचीः परा सुव ॥४॥

हे प्रमुख ज्ञानका प्रवक्ता, देवताहरूमा प्रथम घुम्न, स्मरण गर्नासाथ सांसारिक
रोगहरूलाई हटाउने वैद्यजस्ता रुद्रदेवताले सर्प आदि सबै क्रूर प्राणीहरूलाई नष्ट गर र
अधोगामी राक्षसी प्रवृत्तिका स्त्रीहरूलाई पर हटाऊ भनेर वीरभद्र आदिलाई भने ।

असौ यस्ताम्रो अरुणउत बभ्रुः सुपङ्गलः । ये चैनंरुद्राञ्जभितो दिक्षु श्रिताः
सहस्रशोवैषांश्च हेह्यैर्महे ॥५॥

भुल्कँदा तौवाको रङ्गका, मध्याह्न कालमा अरुणिम र अस्त कालमा खैरो रङ्गमा
देखिने यी रुद्रको अंशका रूपमा आएका सूर्यदेवताले आफ्ना रश्मिरूपी हजारौं
किसिमका शक्ति अनन्त दिशामा स्थापित गरेका छन् । उनलाई हामी नमस्कार गर्दै
उनको क्रोध हामीमाथि नपरोस् ।

असौ योवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः । उतैन गोपाञ्जदुश्रत्रदुश्रत्रुदहार्थः स
दृष्ट्ये मृडयाति नः ॥६॥

यी सूर्यदेवताको नीलो ग्रीवायुक्त तेजस्वी आभाले सूर्यमण्डलमा विशेष रूपले
प्रकाशित देखिन्छ र विशेष रातो भएर निरन्तर गतिमान रहन्छ । यी रङ्गहरूको दर्शन
उदयकालमा नित्य गाईको चरनमा जाने र जल लिएर आउने नारीहरूले गर्दछन् ।
यस्ता उनै रुद्ररूपी आदित्य देवताको दर्शन हाम्रा निम्ति कल्याणकारी होस् ।

नमोस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय भीतुषे । अथो ये अस्य सत्वानोहं तेभ्योकर
नमः ॥७॥

नीलो कण्ठ भएका, सूयको किरणरूपी सहस्र नेत्र भएका, प्राणपर्जन्यरूपी वर्षा गराउने
रुद्रदेवतालाई हाम्रो नमस्कार छ । यिनको यो सत्यरूप अंशलाई पनि हामी सधैं
नमस्कार गर्दछौं ।

प्रमुञ्च धन्वनस्तवमुभयोऽन्त्योर्ज्याम् । याश्च ते हस्तोऽङ्गवः परा ता भगवो
वप ॥८॥

हे आदित्यस्वरूप भगवान् रुद्रदेवता । साँभका समयमा तिमीले धारण गरेका, आफ्ना
धनुषका दुवै कोटीमा रहेको प्रत्यङ्ग्वारूपी किरणलाई समेट र हातमा धारण गरेको
बाणरूपी गर्मी हटाइदेऊ ।

विज्य धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवीरऽ उत । अनेशन्नस्य
याऽङ्गवऽआभुरस्य निषङ्गधिः ॥९॥

यी जटधारी रुद्रदेवताको धनुष पत्यञ्चारहित भएर आवश्यकताविहीन होऊ, ठोक्रो
बाणविनाको खाली होस् र यिनका बाण कतै नदेखिऊन् । यिनको खड्ग राख्ने म्यान
खाली होस् ।

या ते हेतिर्मातुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः । तयास्मान्विभक्तस्तवमयक्ष्मया परि
भुज ॥१०॥

हे सुखदायक रुद्रदेवता । तिम्रा हातमा भएको धनुष र हतियारहरू विध्वंसरहित छन् ।
तिमी तिनै हतियारहरूले हामीलाई सबै तिरबाट राम्रो सुरक्षा गर ।

परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विधतः । अथो यऽपुधित्तवारे अस्मन्निधेहि
तम् ॥१२॥

हे रुद्रदेवता ! तिम्रो धनुषबाण आदि शस्त्रहरू सबै तर्फबाट हाम्रा लागि सुरक्षादायक
होऊन् । आन्तरिक र बाह्य शत्रुका आक्रमणबाट हामीलाई तिनले बचाइरहून् र तिम्रो
हारो हामीबाट टाढै रहोस्, हामीले तिम्रो कोपभाजन बन्नु नपरोस् ।

अवतत्य धनुष्यध्वं सहस्राक्ष शतेषुधे । निशीर्य शल्यानां मुख्या शिवो नः
सुमना भव ॥१३॥

हे सहस्र नेत्रधारी रुद्रदेवता ! तिम्रोसित सयौँ किसिमका तीरहरू छन् । आफ्ना
धनुषको प्रत्यङ्गको खसाल र बाणको तिखो धार पनि मेटाऊ । यसो गरेर नै तिमी हाम्रा
लागि कल्याणकारी र उत्तम मनोभावका होऊ ।

नमस्तऽआयुधानातताय धृष्णवे । उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव
धन्वे ॥१४॥

हे रुद्रदेवता ! तिम्रा धनुषमा चढाइने गरेका बाणलाई हामी नमस्कार गर्दछौँ । तिम्रा
दुवै सामर्थ्यवान् भुजा र तिनले धारण गरेका धनुषलाई पनि हामी नमस्कार गर्दछौँ ।

मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा नऽश्वितम् । मा नो वधीः
पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्यो रुद्र रीरिषः ॥१५॥

हे रुद्रदेवता ! हाम्रा ज्ञान र बलसम्पन्न वृद्धलाई नसतऊ । हाम्रा साना बालकलाई हिंसा
नगर । हाम्रा बलिष्ठ युवा पुरुषहरूलाई घात नगर । हाम्रा गर्भस्थ शिशुहरूलाई हिंसित
नगराऊ र हाम्रा मातृपितालाई नाश नगरिदेऊ । हाम्रा आफन्तको शरीर कष्टमा नपार ।

मा नस्तोके तनये मा नऽआयुधि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः । मा नो
वीरान् रुद्र भामिनो वधीर्हविष्यन्तः सदमित् त्वा हवामहे ॥१६॥

हे रुद्रदेवता ! हाम्रा छोरोनाति सन्तानहरू, हाम्रो जीवन, गाई, घोडालाई हानी
नपुगोस् । तिमी हाम्रा शूरवीरलाई विनाशका लागि क्रोधित नगराऊ । हविष्यान्न प्रदान
गर्ने यज्ञमा हामी तिमीलाई आह्वान गर्दछौँ ।

नमो शिरण्यबाह्वे सेनान्ये दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनां
पतये नमो नमः शम्भिञ्जरण्य त्विषीमते पथीनां पतये नमो नमो
हरिकेशायोपवीतिने पुष्ट्यां पतये नमः ॥१७॥

सुनौला गहनाले सुशोभित भुजा भएका, दिशाहरूका स्वामी, सेनानायक, पल्लवभै
कोमल हरियालीयुक्त, वृक्षभै हितकारी, प्राणीका पालनकर्ता, तेजस्वी,
नवअङ्कुरणभै पीत वर्णका मार्गका अधिपति, प्रेरणादायी मार्गदर्शक, जैन धारण गर्ने,
बराहहित, ज्ञानसम्पन्न, समर्थ मानिसका अधिपति महादेवरूपी रुद्रदेवतालाई हामी
नमस्कार गर्दछौँ ।

नमो बभ्रुश्रयय व्याधिनेत्रां पतये नमो नमो भवस्य हेतय जगतां पतये नमो नमो
रुद्रायाततायिने क्षेत्राण्यं पतये नमो नमः सूतायाहन्त्यै वनानां पतये नमः ॥१८॥

खैरो रङ्गका, शत्रुलाई नाश गर्ने, अन्नलाई पोषक बनाउने, संसारको हितका लागि
हतियार भिर्ने, संसारका पालनकर्ता, आततायीहरूको विनाशका लागि हतियार धारण

गर्ने, खेत-चरन र वनको रक्षा गर्ने र कसैबाट वध नगरिने खालका सारथीस्वरूप देवाधिदेव रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमो रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायीषधीनां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय कक्षाणां पतये नमो नमोऽउच्चैर्घोषायात्रन्दयते पत्नीनां पतये नमः ॥१९॥

रातो वर्णका, विश्वकर्माको रूपमा काम गर्ने, बोटबिरुवाका पोषक, भूमण्डललाई विस्तृत गराउने, ऐश्वर्यका संरक्षक, औषधिहरूलाई पोषण प्रदान गर्ने, व्यापारमा कुशल, जनतालाई उचित प्रेरणा दिने, काटिएका बोटबिरुवालाई फेरि पलाउन प्रेरित गर्ने, सङ्ग्राममा शत्रुलाई रुवाउने, भयङ्कर गर्जना गर्ने र पङ्क्तिबद्ध भएर पैदल हिँड्ने सेनाका अधिपति रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमः कृत्स्नायतया धावते सत्त्वनां पतये नमो नमः सहमानाय निव्याधिनऽआव्याधिनीनां पतये नमो नमो निषङ्गिणे ककुभाय स्तेनानां पतये नमो नमो निचेरवे परिवरायारण्यानां पतये नमः ॥२०॥

हाम्रो रक्षा गर्नका लागि धनुष तयार गरेर शत्रुमाथि हमला गर्ने, सबै सात्विक पुरुषहरूका पालक, शत्रुविजयी, वैरीका विनाशक, आफ्ना पराक्रमी सेनाका नायक, उपद्रवकारीहरूमाथि खड्ग प्रहार गर्ने, चोरचकारलाई नियन्त्रण गर्ने, अपहरणकारी उपद्रवाहाहरूलाई नियन्त्रण गर्ने र वनका संरक्षक रुद्रदेवतालाई हामीहरू सबैले सधैं नमस्कार गर्दछौं ।

नमो वज्रवते परिवज्रवते स्तायूनां पतये नमो नमो निषङ्गिणऽइषुधिमते तस्कराणां पतये नमो नमः सुकायिभ्यो जिघाक्षसद्भ्यो मुष्णतां पतये नमो नमोसिमद्भ्यो नक्तञ्चरद्भ्यो विकृतानां पतये नमः ॥२१॥

लुटार ठगहरूमाथि नियन्त्रण राख्ने रुद्रदेवतालाई हाम्रो नमस्कार छ । गुप्तचरलाई नियन्त्रण गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । खड्ग र बाण लिएका उपद्रवाहाहरूलाई रोक्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । तस्करी गर्नेहरूमाथि नियन्त्रण गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । हातमा वज्रजस्ता हतियार लिएका शत्रुलाई विनाश गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । हातमा खड्ग लिएर राति विचरण गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । सुरुङ्ग हानेर अर्काको धनसम्पत्ति चोर्ने दस्युहरूलाई दुःख दिने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमोऽउष्णीषिणे गिरिचराय कुलुञ्चानां पतये नमो नमोऽइषुमद्भ्यो घन्वायिभ्यश्च वो नमो नमोऽआतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नमोऽआयच्छद्भ्योऽस्यद्भ्यश्च यो नमः ॥२२॥

फेठ बाँधेर पर्वतमा विचरण गर्ने रुद्रदेवतालाई हाम्रो नमस्कार छ । बलपूर्वक अर्काको धन हरण गर्नेहरूलाई नियन्त्रण गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । दुष्टका निम्ति डर उत्पन्न गराउने, धनुषबाण धारण गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । दुष्टको दमन गर्नका लागि धनुषमा प्रत्यञ्चा चढाएर धनुष तन्काएर चलाउने रुद्रदेवतालाई नमस्कार छ । हे बाण प्रहार गर्ने रुद्रदेवता ! बारम्बार हाम्रो नमस्कार छ ।

नमो विसृजद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो
नमः शयानेभ्यः आसीनेभ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो
नमः ॥२३॥

दृष्टहरूमाथि बाण चलाउने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । शत्रुलाई भेदन गर्ने
रुद्रदेवतालाई हाम्रो नमस्कार छ । सुत्ने, जाग्ने, बस्ने, उभिने र कुट्ने गरेका
रुद्रदेवतालाई मनदेखि हाम्रो नमस्कार छ ।

नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमोऽश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमो
नमः॥आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नमः॥उगणाभ्यस्तृष्णहतीभ्यश्च वो
नमः ॥२४॥

सभाका रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । सभापतिका रूपमा रहेका
रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । अश्वको बलका रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी
नमस्कार गर्दछौं । असल सेवक वा सेनाका रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार
गर्दछौं । सङ्ग्राममा सहायक भएर शत्रुमाथि प्रहार गर्ने रुद्रदेवतालाई पनि हामी
नमस्कार गर्दछौं ।

नमो गणेश्वो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो द्वातेभ्यो द्वातपतिभ्यश्च वो नमो नमो
गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमः ॥२५॥

सेनाको समूहका रूपमा रहेका, सेनापतिका रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार
गर्दछौं । विशिष्ट आक्रमणकारी र उनीहरूको समूहको अधिपतिका रूपमा रहेका
रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । बुद्धिमान् र तिनीहरूको समूहका रूपमा रहेका
रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । विभिन्न किसिमका असङ्ख्य रूप धारण गर्ने
रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमः सेनाभ्यः सेनापतिभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्यो अरथेभ्यश्च वो नमो नमः
क्षत्रुभ्यः सङ्ग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यो अर्भकेभ्यश्च वो नमः ॥२६॥

सेनारूपी रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं र सेनापतिरूपी रुद्रदेवतालाई हाम्रो
नमस्कार छ । रथ लिएका वीरलाई नमस्कार गर्दछौं र रथविनाका वीरलाई पनि
नमस्कार गर्दछौं । सङ्ग्राम गर्ने वीर तथा रथ आदि सामग्रीले युक्त वीर रुद्रदेवतालाई
हामी नमस्कार गर्दछौं । वरिष्ठ पूजनीय र कनिष्ठ वीररूपी रुद्रदेवतालाई हामी
नमस्कार गर्दछौं ।

नमस्तक्ष्मभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कर्मरिभ्यश्च वो नमो नमो
निषादेभ्यः पुञ्जिष्टेभ्यश्च वो नमो नमः क्षनिभ्यो मृगयुभ्यश्च वो नमः ॥२७॥

धनुषबाण र रथ निर्माण गर्ने श्रेष्ठ कलाकारका रूपमा रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।
माटका भाँडाकुँडा बनाउने र फलामका साधन बनाउने रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी
नमस्कार गर्दछौं । पर्वतनिवासी भिल आदि र वनमा बस्ने पुञ्जिष्ठ आदि जङ्गली जातका
रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । कुकुरका गलापा डोरी बाँधेर धिच्याउने
गरेकालाई रुद्रदेवताका रूपमा हामी नमस्कार गर्दछौं र सिकारको खोजीमा लागेका व्याघ्रका
रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई पनि हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमः शम्भ्यः शपतिभ्यश्च यो नमो नमो भवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च ॥२८॥

कुकुरका अन्तःकरणमा निवास गरेका रुद्रदेवतालाई हाम्रो नमस्कार छ । कुकुरका स्वामी बनेका किराँतका अन्तःकरणमा निवास गरेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । जसबाट सिङ्गो संसार सृष्टि भएको छ उनलाई नमस्कार, पापनाशक रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । नीलो गला भएका रुद्रदेवतालाई नमस्कार नीलोभन्दा बाहेक सेतो गलो भएका रुद्रदेवतालाई पनि हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमः कपर्दिने च व्युलकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशयाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय चैषुमते च ॥२९॥

कपालका जटको जुरो बाँधेका, मुडुलो टाउको भएका, हजारौं आँखा भएका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । सयौं धनुष धारण गरेका रुद्रदेवताका रूपलाई हामी नमस्कार गर्दछौं । विष्णुको रूपमा सबै प्राणीभित्र बसेका, तृप्ति प्रदान गर्ने मेघको रूपमा रहेका र चाण धारण गरेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमो इस्त्राय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च सवृधे च नमोन्याय च प्रथमाय च ॥३०॥

ख्याउटे जिउ भएका, वामपुडको उचाइ भएका, अधबैसे उमेरको अङ्ग भएका, बुढो जिउ भएका, अति बुढो उमेर भएका, आकर्षक तन्त्रेरी रूप भएका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । सबैका अगुवा, पुरुष रूपधारी रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं र सबैमा श्रेष्ठ गुणले सम्पन्न पुरुषरूपी रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमऽ आशवे चाजिराय च नमः शीष्प्याय च शीभ्याय च नमऽ ऊर्म्याय च वस्यन्याय च नमो नादेयाय च द्वीप्याय च ॥३१॥

शीघ्र गति भएका, शीघ्र काम गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । वेगका साथ चल्ने र प्रवाहमान वायुको रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । जलको तरङ्गमा रहेका रुद्रदेवताका रूपलाई हामी नमस्कार गर्दछौं । नदीमा रहने र द्वीपमा रहने गरेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्न्याय च ॥३२॥

जेठो रूपमा रहेका र कान्छो रूपमा रहेकालाई नमस्कार गर्दछौं । सृष्टिको सुरुमा उत्पन्न भएको र वर्तमान अवस्थामा रहेका रूपलाई हामी नमस्कार गर्दछौं । सन्तानका रूपमा उत्पन्न हुने रूप, अव्यक्त अण्डका रूपमा उत्पन्न भएका रुद्रदेवताका रूपलाई हामी नमस्कार गर्दछौं । पशु आदिका रूपमा रहेका र वृक्ष आदिको मूलका रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमः सोभ्याय च प्रतिसर्पाय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमऽ उर्वर्याय च खल्याय च ॥३३॥

सोभ्य नाम गरेको मनुष्यलोकका रूपमा रहेकालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । शत्रुमाथि आक्रमण गरेर पराजित गराउन सफल हुने खालका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार

गर्दछौ । न्यायका रक्षक र व्यवहारमा कुशल रूपलाई हामी नमस्कार गर्दछौ । मन्त्रको व्याख्या गर्नमा कुशल र कार्यलाई सफलतापूर्वक समाप्त गर्नेका रूपमा रहेका रुद्रदेवताका रूपलाई हामी नमस्कार गर्दछौ । अचल धनसम्पत्तिको अधिपति र अन्न आदि पदार्थलाई सञ्चय गर्नमा कुशल रुद्ररूपी देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ ।

नमो वन्याय च कक्षाय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च नमः आशुषेणाय चाशुरधाय च नमः शूराय चावभेदिने च ॥३४॥

वनका रुखहरूमा रहेका र घाँस आदि औषधिहरूमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ । ध्वनिमा रहेका र प्रतिध्वनिमा रहेका देवताहरूलाई हामी नमस्कार गर्दछौ । चौडो गति भएका सेनामा रहेका देवतालाई नमस्कार गर्दछौ । शूवीरहरूमा विद्यमान र शत्रुका हृदय छेड्ने खालका हतियारमा बसेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ ।

नमो विल्मिने च कवचिने च नमो वर्मिणे च वरूधिने च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च ॥३५॥

शत्रुको प्रहारबाट शिरलाई जोगाउन शिरस्त्राण र शरीर जोगाउन कवच लगाउने देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ । रथभित्र बसेका र हातका हौदाभित्र बसेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ । प्रसिद्धि कमाएका र प्रसिद्ध सेना लिएका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ । रणका बाजालाई र ती बाद्ययन्त्रहरू बजाउनेका रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ ।

नमो धृष्णवे च प्रमुशाय च नमो निषङ्गिणे चेधुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे चाधुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च ॥३६॥

सङ्घर्षशील वीरहरूलाई, विचारशील वीरहरूलाई, खड्गधारी वीरहरूलाई, धनुषबाण लिएका वीरहरूलाई हामी नमस्कार गर्दछौ । तिखो बाण प्रहार गर्ने र उत्तम आयुध लिएका वीरहरूलाई हामी नमस्कार गर्दछौ । उच्च कोटीका आयुध धारण गरेका वीरहरू र श्रेष्ठ धनुषधारी वीरहरूलाई हामी नमस्कार गर्दछौ ।

नमः भुत्याय च पथ्याय च नमः काठ्याय च नीप्याय च नमः कुल्याय च सरस्याय च नमो नादेयाय च वैशन्ताय च ॥३७॥

गाउँका सानातिना बाटाहरूमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ । राजमार्गमा रहेका देवताहरूलाई हामी नमस्कार गर्दछौ । दुर्गम ठाउँका बाटाहरूमा रहेका र पर्वतका तल्ला भागमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ । कुलो नहर र ताल आदिमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ । नदीका जलमा रहेका र सानातिना पोखरीहरूमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ ।

नमः कूप्याय चावध्याय च नमो वीघ्याय चातप्याय च नमो मेघ्याय च विसुत्याय च नमो वर्ध्याय चावर्ध्याय च ॥३८॥

इनारमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ । खाडलमा रहेका देवतालाई नमस्कार छ । अत्यन्त प्रकाशमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार छ । सूर्यको राप्तामा रहेका देवतालाई नमस्कार । बादलमा बसेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौ । खरो

घाममा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । मुसलधारे भरिमा रहने र त्यस्तो भरी रोकिदिने देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमो वात्स्याय च रेष्म्याय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च ॥३९॥

हावाहुरीका रूपमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । प्रलयका रूपमा रहने देवतालाई हाम्रो नमस्कार छ । वास्तुकलामा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । घरगृह आदि वास्तुमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । चन्द्रमामा रहेका देवतालाई नमस्कार, पापनाशक रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । सभिषखका तारवारङ्गी सूर्यदेवताका रूपमा रहेका र बिहानीको लालीमायुक्त सूर्यदेवताको रूपमा रहेका देवतालाई हाम्रो नमस्कार छ ।

नमःशङ्खवे च पशुपतये च नमः उग्राय च भीमाय च नमोग्रेवधाय च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय ॥४०॥

कल्याणकारी वार्णाका रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । प्राणीहरूका पालक रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । शत्रुविनाशका लागि कठोर हृदयको रूप लिने देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं र शत्रुलाई डरत्रास देखाउने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । अगाडि आएका शत्रुलाई विनाश गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । परबाट आउने शत्रुलाई विनाश गर्ने रुद्रदेवतालाई हाम्रो प्रणाम । शत्रुविनाश गर्ने र प्रलयको जस्तै हुड्कार गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । घाँसजस्तो हरियो रङ्गको कपाल भएका वृक्षरूपी देवताहरूलाई हामी नमस्कार गर्दछौं र संसाररूपी सागरबाट पार लगाउने विराट् रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमः शम्भवाय च मयोभवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च ॥४१॥

दिव्य आनन्द प्रदान गर्ने र सांसारिक सुख प्रदान गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । कल्याण गर्ने र सुख बढाउने देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । सबै किसिमका मङ्गल गर्ने र आफ्ना भक्तहरूलाई पवित्रतापूर्वक गति प्रदान गर्ने रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमः पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः शष्याय च फेन्याय च ॥४२॥

समुद्रपारि रहेका र समुद्रका किनारमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । पार लगाउन प्रयोग भएका साधनभैं बनेर आफैं पार गराउने देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । तीर्थमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं र जलका किनारमा रहने देवतालाई हाम्रो नमस्कार छ । कुश आदिमा रहेका र समुद्रको फिँजमा रहेका देवतालाई हाम्रो नमस्कार छ ।

नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च नमः किंशिलाय च क्षयरणाय च नमः

कपर्दिने च पुलस्तये च नमः इरिण्याय च प्रपथ्याय च ॥४३॥

बालुवाभा बसेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं र नदीका प्रवाहमा रहने देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । नदीका तलीमा रहने र रुखबिरुवा, ढुङ्गा आदिमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । सिपी, कौडी, राख्ख आदि किराहरूमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । पानीमा पूरै मिसिएर बसेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । घाँस आदि र रुखो पाखामा रहने तथा विशिष्ट जलप्रवाहमा रहने देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमो व्रज्याय च गोष्ठ्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमो हृदय्याय च निवेष्ट्याय च नमः काठ्याय च गह्वरेष्ठाय च ॥४४॥

गाई आदि पशुको चरनमा रहने र गोठ आदिमा रहने देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । ओछ्यान र घर आदिमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । हृदयमा प्राणका रूपमा बसेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । हिउँका चुचुराहरूमा रहने देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । दुर्गम मार्गमा रहेका पर्वत आदि पाखापखेर, गुफा तथा गहिरो पानीमा रहने देवतालाई हामी नमस्कार छ ।

नमः शुष्क्याय च हरित्याय च नमः पार्थसव्याय च रजस्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च नमः ऊर्ध्व्याय च सूर्याय च ॥४५॥

सुकेका काठदाउरामा रहेका, हरिया वनबुट्यानमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार छ । फूलका धुंगा र वनका सुन्दरतामा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । अदृश्य स्थानमा रहेका र घाँसका तान्द्राहरूमा रहने देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । पृथ्वीको उर्वर भूमिमा रहने र महाप्रलयको विकराल अग्निमा विराजमान देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

नमः पर्णाय च पर्णश्लाय च नमः उद्गुरमाणाय चाभिज्जते च नमः आखिदते च प्रखिदते च नमः इषुकुद्भ्यो धनुष्कुद्भ्यश्च यो नमो नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमो विक्षिणत्केभ्यो नमः आनिर्हीतेभ्यः ॥४६॥

भारपातमा रहेका, सुकेका पातपतिङ्गरमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । सृष्टिचक्र चलाउन निरन्तर काममा खटिएका, शत्रुलाई संहार गर्ने रूप लिएर बसेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । अलछे र दुःखदायी रूपमा रहेका, तान किसिमका ताप उत्पन्न गर्नेका रूपमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार छ । बाण आदि उत्पन्न गर्ने र धनुष आदि निर्माण गर्नेका रूपमा रहेका देवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं । देवताको हृदयरूपी सूर्य, वर्षा आदिले संसारको सृष्टिचक्र चलाउने बनेर बसेका धार्मिक वा पापवृत्तिमा संलग्न रहेकाहरूलाई विभाजन गर्नेका रूपमा रहेका रुद्रदेवतालाई हामी नमस्कार गर्दछौं ।

द्रापे अन्धसस्यते दरिद्र नीललोहित । आसा प्रजानामेषां पशूनां मा भेर्मा ऐक्ष्यो
च नः किंचनाममत् ॥४७॥

हे रुद्रदेवता ! तिमी पापाहरूलाई अधम गतिमा लैजाने, अन्नका स्वामी, निलोभी, नीलोरातो रङ्गका छौ । तिमी यी प्रजा र पशुहरूलाई दुःख पाउन नदेऊ । पशुहरूलाई डराउने नबनाइदेऊ र हामीलाई कुनै खालको रोग लाग्न नदेऊ ।

इमा रुद्राय तवसे कर्षदिने क्षयद्वीराय प्र भरमहे मतीः । यथा रामसद् द्विपदे
चतुष्पदे विश्वं पुष्टं प्राप्तेऽ अस्मिन्नातुरम् ॥४८॥

हाम्रा प्रजा र गाई आदि पशुलाई सुख होस् । यस गाईका सबै प्राणीहरू आपदरहित र बलिया होऊन् । हामी आफ्नो बुद्धि दुष्टहरूलाई नाश गर्ने वीरलाई प्रेरणा दिने जटाधारी रुद्रदेवतालाई समर्पित गरौ ।

या ते रुद्र शिवा तनुः शिवा विश्वाहा भेषजी । शिवा रुतस्य भेषजी तथा नो मृड
जीवसे ॥४९॥

हे रुद्रदेवता ! तिमी कल्याणकारी रूप नै विश्वलाई व्याधिबाट मुक्त गराउने औषधि हो । त्यो औषधि शरीरलाई नवजीवन प्रदान गर्ने बलको रूप हो । तिम्रा त्यसै बलले हाम्रो जीवनलाई सुखमय बनाऊ ।

परि नो रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः । अव स्थिर
मषवद्भ्यस्तनुष मीद्वस्तोकाय तनयाय मृड ॥५०॥

रुद्रदेवताको आयुध हामीदेखि परै रहोस् । क्रोधित मुद्रा भएका दुर्बुद्धिहरू हामीदेखि परै रहून् । हे इष्टप्रदायक रुद्रदेवता ! ऐश्वर्यवान् यज्ञमानको भय हटाउनका लागि आफ्ना धनुषको प्रत्यञ्चा खसाल र हाम्रा पुत्रपौत्रादिलाई सुख तथा सौभाग्य प्रदान गर ।

मीद्वष्टम शिवतम शिवो नः सुमना भव । परमे वृक्षऽ आयुधं निधाय कृत्वि
वसानऽ आ चर पिनाकं विप्रदा गहि ॥५१॥

हे इष्ट फलप्रदायक रुद्रदेवता ! तिमी हाम्रा लागि कल्याणकारी छौ । तिमी सधैं शान्त र श्रेष्ठ मनका छौ । आफ्ना शस्त्र साधन ठूला वृक्षका टुप्पामा राखेर निःशस्त्र हुँदै चर्मरूपी वस्त्र धारण गरेर आऊ । तिमी केवल शत्रुनाशक धनुष मात्रै लिएर यहाँ आऊ ।

विकिद्रिद्र विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः । यास्ते सहस्रं हेतयोन्यमस्मन्नि
वपन्तु ताः ॥५२॥

हे अत्यन्त शुद्ध स्वरूप भएका र उपद्रव नाश गर्ने रुद्र भगवान् ! तिमीलाई नमस्कार गर्दछौ । तिम्रा हजारौँ किसिमका शस्त्रहरू हामीदेखि बाहेक अन्य उपद्रव गर्नेहरूमाथि बसिऊन् र तिनीहरू नाश होऊन् ।

सहस्राणि सहस्रशो बाह्वोस्तव हेतयः । तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा
कृधि ॥५३॥

हे आफ्ना भुजाहरूमा सहस्र किसिमका खड्ग, शूल आदि आयुधहरू लिएका रुद्र भगवान् ! तिमी यी संहारक आयुधहरूको मुख हामीलाई हानी नहुने गरी हामीभन्दा भित्र दिशातर्फ फर्काऊ ।

असंख्याता सहस्राणि ये रुद्राऽ अधि भूम्याम् । तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानी
तन्मसी ॥१४॥

असंख्य प्राणीहरूलाई नियन्त्रित गर्ने रुद्रदेवताको हजारौंको गण भूमिमा नै रहेको
छ । हे भव्य स्वरूप भएका रुद्रदेवता । ती गणको धनुष हामीभन्दा हजारौं योजन
पर राख् ।

अस्मिन् महत्यर्णवेन्तरिक्षे भवाऽ अधि । तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानी
तन्मसी ॥१५॥

यस अन्तरिक्षमा र विशाल सागरका आश्रयमा व्याप्त भएर रहेका प्रलयङ्कारी शक्तिरूप
रुद्रगण र हे महारुद्र । यी सबै धनुषहरू हामीदेखि हजारौं योजन पर र प्रत्यञ्चारहित
अवस्थामा रहन् ।

नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः दिव्यरुद्राऽ अपश्रिताः । तेषां सहस्रयोजनेव
धन्वानी तन्मसी ॥१६॥

नीलो घाँटी र सेतो कण्ठ भएको शर्व नामका रुद्रगण ह्यूलोकका आश्रयमा रहेका छन् ।
हे महारुद्र । उनीहरू सबैका धनुष हामीदेखि हजारौं योजन पर र प्रत्यञ्चारहित
अवस्थामा रहन् ।

नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वाऽ अधः क्षमाचराः । तेषां सहस्रयोजनेव
धन्वानी तन्मसी ॥१७॥

नीलो घाँटी र सेतो कण्ठ भएको शर्व नामका रुद्रगण भूमण्डलका तल्लो भागमा
विचरण गर्दछन् । हे महारुद्र । उनीहरू सबैका धनुष हामीदेखि हजारौं योजन पर र
प्रत्यञ्चारहित अवस्थामा रहन् ।

ये वृक्षेषु शब्धिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः । तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानी
तन्मसी ॥१८॥

नीलो घाँटी र हरियो वर्णको तेजस्विताले सम्पन्न रुद्रगण वृक्ष आदिमा रहेका छन् । हे
शक्तिशाली महारुद्र । उनीहरू सबैका धनुष हामीदेखि हजारौं योजन पर र
प्रत्यञ्चारहित अवस्थामा रहन् ।

ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः । तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानी
तन्मसी ॥१९॥

हे महारुद्रदेवता । सम्पूर्ण प्राणीहरूका रक्षक, मुडुलो शिर भएका वा जटधारी सबै
रुद्रगणका जुनसुकै धनुष प्रत्यञ्चारहित बनाएर हामीदेखि हजारौं योजन पर राख् ।

ये पथा पथिरक्षायऽ ऐलवृदाऽ आयुर्युधः । तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानी
तन्मसी ॥२०॥

हे महारुद्रदेवता । विभिन्न मार्गमा हिँड्ने पथिकहरूलाई विभिन्न तरिकाले रक्षा गर्ने र
अत्रले प्राणीलाई परिपुष्ट गराएर जीवनसङ्ग्रामभरि जुम्ने प्रेरणा प्रदान गर्ने ती
रुद्रगणको धनुषलाई प्रत्यञ्चारहित बनाएर हामीदेखि हजारौं योजन पर राखिदेऊ ।

ये तीर्थानि प्रचरन्ति सुकाहस्ता निषङ्गिनः । तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानी तन्मसी ॥६९॥

रुद्रगणहरू हातमा भाला लिएर र तरवार भिरेर विभिन्न तीर्थहरूमा विचरण गर्दछन् । हे महारुद्रदेवता ! उनीहरूका सबै धनुषहरूलाई प्रत्यञ्चाविहीन बनाएर हामीदेखि हजारौं योजन पर राख ।

येष्वेते विविधान्ति पात्रेषु पिबतो जनान् । तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानी तन्मसी ॥६९॥

रुद्रका गणले अन्न ग्रहण गर्ने प्राणीहरूलाई विभिन्न किसिमका रोगव्याधिले प्रताडित गर्दछन् र विभिन्न किसिमका पात्रमा पानी, दुध आदि पिउने प्राणीलाई अनेकौं खालका दुःख दिन्छन् । हे महारुद्रदेवता ! उनीहरूका सबै धनुषलाई प्रत्यञ्चाविहीन बनाएर हामीदेखि हजारौं योजन पर राख ।

य एतावन्तश्च भूयाश्चस्र दिशो रुद्रा वितस्थिरे । तेषां सहस्रयोजनेव धन्वानी तन्मसी ॥६९॥

हे महारुद्रदेवता ! यहाँ वा कहाँका विभिन्न दिशामा रहने गरेका रुद्रगणका सबै धनुषहरूलाई प्रत्यञ्चाविहीन बनाएर हामीदेखि हजारौं योजन पर राख ।

नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये दिवि येषां वर्षमिषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतिचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो अस्तु ते नो वन्तु ते नो मृडयन्तु ते य द्विभ्यो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥६९॥

ह्युलोकमा रहने रुद्रको शक्तिरूपी रुद्रगणले वर्षाका धाराहरू बाण लिएको छ, उसलाई नमस्कार छ । उसै रुद्रगणलाई पूर्व, दक्षिण, पश्चिम, उत्तर र ऊर्ध्व दिशामा हामी हात जोडेर नमस्कार गर्दछौं । उसै रुद्रगणले हाम्रो रक्षा गरेको, हामीलाई सुख प्रदान गरेको । जोसित हामी द्वेष गर्दछौं र जो हामीसित द्वेष गर्दछन्, तिनीहरूलाई हामी रुद्रदेवताका दाहामा हालिदिन्छौं ।

नमोस्तु रुद्रेभ्यो येन्तरिक्षे येषां वातऽ इषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतिचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो अस्तु ते नो वन्तु ते नो मृडयन्तु ते य द्विभ्यो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥६९॥

अन्तरिक्षमा रहने रुद्रको शक्तिरूपी रुद्रगणले विभिन्न खालका पवनरूपी बाण लिएको छ, उसलाई नमस्कार छ । उसै रुद्रगणलाई पूर्व, दक्षिण, पश्चिम, उत्तर र ऊर्ध्व दिशामा हामी हात जोडेर नमस्कार गर्दछौं । उसै रुद्रगणले हाम्रो रक्षा गरेको, हामीलाई सुख प्रदान गरेको । जोसित हामी द्वेष गर्दछौं र जो हामीसित द्वेष गर्दछन्, तिनीहरूलाई हामी रुद्रदेवताका दाहामा हालिदिन्छौं ।

नमोस्तु रुद्रेभ्यो ये पृथिव्या येषामन्नमिषवः । तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतिचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः । तेभ्यो नमो अस्तु ते नो वन्तु ते नो मृडयन्तु ते य द्विभ्यो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जम्भे दध्मः ॥६९॥

पृथ्वीमा रहने रुद्रको शक्तिरूपी रुद्रगणले विभिन्न खालका अन्नरूपी बाण लिएको छ, उसलाई नमस्कार छ । उसै रुद्रगणलाई पूर्व, दक्षिण, पश्चिम, उत्तर र ऊर्ध्व दिशामा हामी हात जोडेर नमस्कार गर्दछौं । उसै रुद्रगणले हाम्रो रक्षा गरेको, हामीलाई सुख प्रदान गरेको । जोसित हामी द्वेष गर्दछौं र जो हामीसित द्वेष गर्दछन्, तिनीहरूलाई हामी रुद्रदेवताका दाहामा हालिदिन्छौं ।

इति षोडशोऽध्यायः
सोही अध्याय सकियो ।

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि माध्यन्दिन शुक्ल

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ सप्तदशोऽध्यायः॥

॥सत्रौ अध्यायः॥

ऋषि— कुत्स, वसुयव, मेधातिथि, भरद्वाज, ऋषिसूत लोपामुद्रा, विश्वकर्मा भौवन, अग्रतिरथ, तापस विश्वावसु, जेता माधुच्छन्दस, विधृति, कण्व, गुत्समद, वसिष्ठ, कुमारवृष, सप्तर्षिगण, वामदेव ।

देवता— मरुत्गण, अश्मा, आर्शावाँद, आभिचारिक, अग्नि, प्राणसमूह, विश्वकर्मा, इन्द्र, इषु, योद्धागण, लिङ्गोक्त, दिशा, हविर्पज्ञ, आदित्य, यज्ञ, इन्द्राग्नी, सविता, यज्ञपुरुष ।

छन्द— भुरिक् अतिशक्वरी, निचृत् विकृति, विराट् आर्षी पङ्क्ति, भुरिक् आर्षी गायत्री, आर्षी त्रिष्टुप्, आर्षी बृहती, आर्षी गायत्री, निचृत् आर्षी गायत्री, निचृत् आर्षी जगती, भुरिक् आर्षी बृहती, निचृत् गायत्री, आर्षी जगती, निचृत् आर्षी त्रिष्टुप्, भुरिक् आर्षी पङ्क्ति, विराट् आर्षी त्रिष्टुप्, आर्षी अनुष्टुप्, विराट् आर्षी अनुष्टुप्, पङ्क्ति, विराट् आर्षी त्रिष्टुप्, आर्षी अनुष्टुप्, निचृत् आर्षी बृहती, पिपीलिकामध्या बृहती, निचृत् आर्षी पङ्क्ति, आर्षी उष्णिक्, विराट् अतिजगती, भुरिक् आर्षी उष्णिक्, स्वराट् आर्षी गायत्री, निचृत् शक्वरी ।

अश्वमूर्जं पर्वते शिथियाणामद्भ्यऽ ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो अधि सम्भूतं पयः । तां नऽ इषमूर्जं धत्त मरुतः सधरराणा अश्मंस्ते क्षुमयि तऽ ऊर्यं द्विषस्तं ते शुगच्छतु ॥१॥

हे मरुद्गण । तिमीहरू हामीलाई अन्न आदिले सम्पन्न बनाउन सक्षम छौ । तिमीहरू पर्वत र ढुङ्गाहरूमा आश्रित बललाई, औषधिहरूलाई, वनस्पति आदिबाट निस्कने रसलाई र श्रेष्ठ अन्न तथा ओजलाई हाम्रा निम्ति धारण गर । हे सर्वभक्षी अग्निदेवता । तिम्रो भोक शान्त होस्, तिम्रो स्वरूप हामीलाई प्राप्त होस् । जसले रिसडाह गर्दछन् उनीमाथि तिम्रा क्रोधको प्रभाव परोस् ।

इमा मे अग्नऽ इष्टका धेनवः सन्त्वेका च दश च दश च शतं च शतं च सहस्रं च सहस्रं चायुतं चायुतं च नियुतं च नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्धक्षैता मे अग्नऽ इष्टका धेनवः सन्त्वमुत्रामुर्ध्विल्लोके ॥२॥

हे अग्निदेवता । हव्यका सूक्ष्म एकाइका रूपमा अर्पित यी इष्टकाहरू हाम्रा लागि कावधेनुजस्तै अभीष्ट फल प्रदान गर्नमा समर्थ होऊन । यी इष्टकाहरू दस गुणा भएर, एकबाट दस, दसबाट सय, सयबाट हजार, हजारबाट अयुत, अयुतबाट नियुत, नियुतबाट प्रयुत, प्रयुतबाट करोड, करोडबाट अर्ब, अर्बबाट न्यर्ब, न्यर्बबाट खर्ब, खर्बबाट पद्म, पद्मबाट महापद्म, महापद्मबाट शङ्कु, शङ्कुबाट समुद्र, समुद्रबाट मध्य, मध्यबाट अन्त र

अन्तर्गत पराङ्गसम्पन्न बढ्दै जान्छन् । यी बढिरहेका इष्टकाहरू हाम्रा लागि यो लोक र परलोकमा हरेक किसिमले अभीष्ट फल प्रदायक कामधेनु गाईबस्तै होऊन् ।

श्रुतवः स्थऽ श्रुतावुधऽ श्रुतुष्टाः स्थऽ श्रुतावुधः । घृतश्च्युतो मधुरच्युतो विराजो नाम कामदुघाऽ अक्षीयमाणाः ॥३॥

हे इष्टकाहरू हो । तिमीहरू सत्यरूपी यज्ञजस्तै पोषण प्रदान गर्ने हो । यज्ञलाई बढाउने श्रुतहरूमा तिमीहरू अधिष्ठित छौ । तिमीहरू घितरूपी रस र मधुरूपी रस सेवन गराउने, देदीप्यमान, अभीष्ट कामनाहरू पूरा गराउने र कहिल्यै नष्ट नहुने खालका छौ ।

समुद्रस्य त्वावकयाग्ने परि व्ययामसि । पावको अस्मभ्यश्च शिवो भव ॥४॥

हे अग्निदेवता ! हामी तिमीलाई समुद्रका शैवाल आदि तापका कुचालकहरूले सुरक्षित गराएर राख्छौ । तिमी हाम्रो जीवनलाई पवित्र बनाउँदै हाम्रो कल्याण गर ।

हिमस्य त्वा जरायुणान्ने परि व्ययामसि । पावको अस्मभ्यश्च शिवो भव ॥५॥

हे अग्निदेवता ! हिउँको संरक्षक आवरणले भैँ चारै तिरबाट ढाकेर हामी तिमीलाई सुरक्षित गराउँछौ । हाम्रा लागि तिमी पवित्रकर्ता र कल्याणकारी भइदेऊ ।

उप ज्यन्तुप वेतसेऽ वतर नदीष्वा । अग्ने पित्तमपामसि मण्डूकि ताभिरागहि सेम नो यज्ञ पावकवर्णश्च शिवं कृधि ॥६॥

हे अग्निदेवता ! तिमी भूमिमाथि आऊ र बडवानलसँगै नदीमा प्रवाहित होऊ । किनभने पानी पनि जलको तेजस् रूप नै हो । हे मण्डकहरू हो ! तिमीहरू पनि अग्निको अनुसरण गर्दै पृथ्वीका बाहिरी सतहमा आएर जलमा प्रवेश गर । हाम्रा यस यज्ञलाई पवित्र र कल्याणकारी बनाओ ।

अपामिदं न्ययनश्च समुद्रस्य निवेशनम् । अन्यैस्ते अस्मत्तप्तु हेतवः पावको अस्मभ्यश्च शिवो भव ॥७॥

हे अग्निदेवता ! तिमी जलको आधार यस स्थान विशाल समुद्रमा बडवानलका रूपमा विद्यमान छौ । तिम्रा ज्वालाले हामीलाई छोडेर अन्यत्र शत्रुलाई सताऊन् । हाम्रा निम्ति तिमी पवित्रकर्ता र कल्याणकारी सिद्ध होऊ ।

अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान्वक्षि यक्षि च ॥८॥

हे पवित्रता प्रदान गर्ने अग्निदेवता ! प्रसन्न गराउने ज्वालारूपी जिह्वाले देवताहरूलाई आमन्त्रित गर र उनीहरूका निम्ति यज्ञ सम्पन्न गर ।

स नः पावक दीदिवोग्ने देवाँरऽ इहा वह । उप यज्ञश्च हविश्च नः ॥९॥

हे पवित्र गराउने र दीप्तिमान् अग्निदेवता ! तिमी देवताहरूलाई हाम्रा यज्ञमा हवि ग्रहण गर्नका लागि लिएर आऊ ।

पावकया यक्षितयन्त्या कृपा क्षामन् रुचऽ उपसो न भानुना । तूर्वायामवेतशस्य नू रणऽ आ यो घृणे न ततुषाणो अजरः ॥१०॥

उषा कालको प्रकाशजस्ता अग्निदेवबाट पृथिवीलाई पवित्रता र चेतना प्राप्त हुँदा पृथ्वी तेजले शोभायमान हुन्छ । हे वातहव्य ! तिमीहरू सर्वभक्षी र अजर अग्निदेवताको अर्चना गर । उनी एतश ऋषिको रक्षाका लागि रणभूमिमा शीघ्र चैतन्य हुन्छन् ।

नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे । अन्यास्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको
अस्मभ्यध् शिवो भव ॥११॥

हे अग्निदेवता । तिम्रो दीप्तिमान् ज्वाला सबै किसिमका रसलाई आकर्षण गर्न सक्ने
खालको छ । तिम्रा त्यस तेजलाई हामी नमस्कार गर्दछौं । तिम्रा ज्वालाले हामीलाई
बाहेक अरूलाई नै दुःख दियोस् । हाम्रा लागि तिम्रो पवित्रकर्ता र
कल्याणकारी होऊ ।

नृषदे वेङ्गपुषदे वेङ्ग बर्हिषदे वेङ्ग वनसदे वेङ्ग स्वर्दिदे वेङ्ग ॥१२॥

यी अग्निदेवता मानिसभिन्न जठराग्निका रूपमा विद्यमान रहन्छन् । उनका लागि नै यो
आहुति समर्पित गरिएको छ । अग्निदेवता समुद्रमा बडवानलका रूपमा अधिष्ठित
छन् । उनका लागि यो आहुति हामी समर्पित गर्दछौं । अग्निदेवता कुश आदिमा
औषधिका रूपमा विद्यमान रहन्छन् । उनको खुस्रोका लागि हामी यो आहुति
चढाउँछौं । यी अग्नि वृक्षमा दावानलका रूपमा अधिष्ठित छन् । उनकै प्रीतिका
निमित्त हामी यो आहुति प्रदान गर्दछौं । यी अग्निदेवता झुलोकमा अवस्थित सूर्यका
रूपमा प्रसिद्ध छन् । उनका प्रीतिका लागि हामी यो आहुति समर्पित गर्दछौं ।

ये देवा देवानां यज्ञिया यज्ञियानाध् सवत्सरीणमुप भागमासते । अहुतादो
हविषो यज्ञे अस्मिन्स्वयं पिबन्तु मधुनो घृतस्य ॥१३॥

जुन देवताहरू आहुति प्रदान नगरीकनै हविष्यान्न ग्रहण गर्दछन्, उनै प्राणरूप देवताहरू
यस यज्ञमा मधु, घिउ आदि हविको भाग स्वयं पान गर्नु । जुन देवताहरू यजनका
निमित्त प्रतिष्ठित देवताहरूका बीचमा देदीप्यमान् छन्, उनीहरू नै वर्षको समाप्तिमा
हुने गरेका यज्ञका हविको भाग सेवन गर्दछन् ।

ये देवा देवेष्यधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुरऽ एतारो अस्य । येभ्यो नऽ ऋते
पवते धाम किञ्चन न ते दिवो न पृथिव्याऽ अधि स्तुषु ॥१४॥

जुन प्राणरूपी देवताहरूले इन्द्र आदिको जस्तै देवत्वको अधिकार प्राप्त गरेका छन्, जो
आत्मारूपी अग्निका सम्मुखमा विचरण गर्दछन्, जसको अभावमा शरीरमा अलिकति
पनि चेतना बाँकी रहँदैन ती प्राणरूपी देवता न झुलोकमा छन्, न त पृथ्वीमा नै । उनी
त सबैका सबै इन्द्रियमा नै विद्यमान छन् ।

प्राणदाऽ अपानदा व्यानदा वर्चोदा वरिवोदाः । अन्यास्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः
पावको अस्मभ्यध् शिवो भव ॥१५॥

याजकहरूलाई प्राण, अपान, व्यान आदि वायुका साथै पराक्रम र ऐश्वर्य प्रदान गर्ने हे
अग्निदेवता । तिम्रा शस्त्रास्त्र हाम्रा लागि पवित्रता र कल्याण प्रदान गर्ने होऊन् तथा
तिनले शत्रुलाई दुःख दिऊन् ।

अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यासद्विधं न्यत्रिणम् । अग्निर्नो वनते रयिम् ॥१६॥

हे अग्निदेवता । तिम्रो आफ्ना प्रज्वलित, तीक्ष्ण ज्वालाले विघ्नकारक तत्त्व नष्ट गर
अग्नि जसले तिम्रो उपासना र स्तुति गर्दछन्, तिनलाई बल तथा ऐश्वर्य प्रदान गर ।

य इमा विद्या भुवनानि जुहुदुपिहोता न्यसीदत् पिता नः । सऽ आशिषा
द्रविणमिच्छमानः प्रथमच्छदवरीरऽ आ विवेश ॥१७॥

हामीलाई पिताले भैं पोषण प्रदान गर्ने परमात्मा स्वयं नै यी सम्पूर्ण लोकका प्राणीहरूको सहार गर्ने भनेर सूक्ष्मद्रष्टा ऋषि र याज्ञकहरूमा अधिष्ठित भएका हुन्छन् । उनै परमात्माको सबैलाई धनसम्पदाको इच्छा पूरा गराउँछन् । उनैले सबैलाई आफ्ना अधीनमा राख्दछन् र आफ्ना अधीनमा रहेका प्राणीहरूमा आफ्नै नै सर्वत्र व्याप्त हुन पुग्दछन् ।

किंश्च स्वदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमत्स्वत्कयासीत् । यतो भूमिं
जनयन्विश्वकर्मा वि द्यामीर्णोन्महिना विश्वचक्षाः ॥१८॥

सृष्टिको निर्माणभन्दा पहिले परमात्मा कुन आश्रयमा अडिएका थिए ? सृष्टिको निर्माणमा प्रयोग भएका मूल द्रव्य के र कस्ता थियो ? त्यसबाट सर्वद्रष्टा विश्वकर्मा परमात्माको यस सुविशाल पृथ्वी र महान् द्युलोकको सिर्जना महान् सामर्थ्यले कहाँ बसेर गरे ?

विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखोविश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् । स बाहुभ्यां धमति स
पतत्रैर्घावाभूमी जनयन्देवऽ एकः ॥१९॥

सर्वत्र आँखा भएका, सबैतिर मुख भएका, सबैतिर भुजा भएका र सबैतिर चरण भएका उनै अद्वितीय परमात्माको आफ्ना भुजाले गतिशाल पृथ्वी र द्युलोक आश्रयबिने निर्माण गरेका थिए र उचित रूपमा तिनलाई सञ्चालित गर्ने उनी एकलै थिए ।

किंश्च स्वद्वनं कऽ उ स वृक्षऽ आस यतो द्यावापृथिवी निष्पतक्षुः । मनीषिणो
मनसा पृच्छेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन् ॥२०॥

कस्तो वन र कस्ता वृक्षबाट निर्माण सामग्री लिएर विश्वकर्मा ईश्वरले पृथिवी र द्युलोक निर्माण गरे ? हे विवेकी पुरुष हो ! समस्त भुवन धारण गर्दै ती विश्वकर्मादेव कुन ठाउँमा अडिएका छन् भनेर आआफ्ना मनका शक्तिसित सोध ।

या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मनुतेमा । शिक्षा सखिभ्यो
हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तन्वं वृधानः ॥२१॥

हे विश्वको रचना गर्ने परमात्मा ! हे सबैलाई धारणपोषण गर्ने ईश्वर ! तिम्रा उच्चतम, मध्यम वा तल्ला धामका विषयमा हामीलाई मित्रको भावना राखेर सिकाऊ । सबै जीवलाई तिमीले वृद्धि प्रदान गरेपछि नै हामी उत्तम हविष्यान्नद्वारा यजन गरौं ।

विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम् । मुह्यन्त्वन्ये
अभितः सपत्नाऽ इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु ॥२२॥

हे विश्वका स्रष्टा परमात्मा ! हामीले दिइएका हविष्यान्नले प्रसन्न भएर पृथ्वीले जस्तै सबै आश्रितहरूको हितका लागि यज्ञमा स्वयं यजन गर । तिमी सबै शत्रु आफ्ना बलले मोहग्रस्त गराऊ । यस महान् प्रकृतियज्ञमा ऐश्वर्यसम्पन्न इन्द्रदेवताले हाम्रा लागि आत्मज्ञान प्रदान गरुन् ।

वाचस्पतिं विश्वकर्माणमुत्तये मनोजुवं वाजे अद्या हुवेम । स नो विश्वानि
हवनानि जोषद्विश्वाभूवसे साधुकर्मा ॥२३॥

हामी आज जीवनयज्ञमा आफ्नो रक्षाका लागि ज्ञानका अधिपति सृष्टिका रचयिता
परमेश्वरलाई आह्वान गर्दछौं । सत्कर्ममा प्रेरणा दिएर कल्याण गर्ने ती विश्वकर्माले
हामीबाट प्रदान गरिएको हविष्यान्न हाम्रो रक्षाका लागि प्रेमपूर्वक ग्रहण गरुन् ।

विश्वकर्मान् हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकुणोरवधम् । तस्मै विशः समनमन्त
पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत् ॥२४॥

हे विश्वका रचनाकर्ता परमेश्वर ! हविले वृद्धि प्राप्त गरेर तिमीले इन्द्रलाई विश्वको
रक्षक र अपराजेय बनायौं । उहिलेका ऋषिहरूको जस्तै हामी पनि उनै इन्द्रदेवतालाई
भुकेर नमस्कार गर्दछौं । यी पराक्रमी इन्द्रदेवता तिम्रै शक्तिले सबै तिरबाट समर्थ
भएका छन् । हामी उनैलाई आह्वान गर्दछौं ।

चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने अजनत्रमनमाने । यदेदन्ताऽ अददुहन्त
पूर्वऽ आदिद् द्यावापृथिवी अप्रथेताम् ॥२५॥

उहिल्यै द्यावापृथिवीको विस्तार भएर तिनका बाहिराभित्री भाग बलियोसँग अडिएपछि
चक्षुसम्पन्न पिताले नमनशील घृतको सृष्टि गरे ।

विश्वकर्मा विमनाऽ आद्विहाया घाता विधाता परमोत्त सद्गुक् । तेषामिष्टानि
समिषा मदन्ति यत्रा सप्तश्वषीन्परऽ एकमाहुः ॥२६॥

विश्वकर्मादेव विशिष्ट महाशक्तिसम्पन्न, व्यापक विश्वका निर्माता, धारणकर्ता, महान् र
सर्वद्रष्टा हुन् । उनैलाई प्राणका सप्तधाराका रूपमा रहेका सप्तऋषि पनि भनिन्छ ।
तिनको अभीष्ट पूर्ति उनकै पोषणशक्तिले हुन्छ । ती एउटै अद्वितीय हुन् ।

यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा । यो देवानां
नामधाऽ एकऽ एव तच्छ सम्प्रश्नं भुवना यन्त्यन्या ॥२७॥

परमेश्वर हामी सबैका उत्पन्न र पालन गर्ने हुन्, उनी सबैका धारणकर्ता हुन् । उनी
सम्पूर्ण लोकका स्थानका ज्ञाता हुन् र एउटै भएर पनि विविध देवताको विभिन्न नाम
धारण गर्दछन् । सबै लोकका प्राणी आखिरमा उनैसित पुग्दछन् ।

त आऽ यजन्त द्रविणश्च समस्माऽ ऋषयः पूर्वं चरितारो न भूता । असूतं सूतं
रजसि निषते ये भूतानि समकृष्वत्रिमानि ॥२८॥

अन्तरिक्षमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा निवास गर्ने परमेश्वरले नै समस्त प्राणीको रचना
गरेका छन् । उनै स्रष्टाका लागि उहिलेका ऋषिहरूले स्तुति गर्दै यज्ञमा महान् वैभव
समर्पित गरे ।

परो दिवा परऽ एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्यदस्ति । कश्चि स्विद् गर्भं प्रथमं
दघ्नऽ आपो यत्र देवाः समपश्यन्त पूर्वं ॥२९॥

हृदयमाको ईश्वरीय तत्त्व चुलोकभन्दा पर छ, पृथ्वीभन्दा पर छ, देवता र असुरभन्दा
पनि पर छ । जल तत्त्वले सर्वप्रथम कुन गर्भ धारण गर्‍यो ? त्यो गर्भ कस्तो विलक्षण
थियो ? उहिलेका ऋषिहरू त्यसै परमतत्त्वको उचित दर्शन पाउनासाथ देवत्वको
परमपद प्राप्त गर्दथे ।

तमिदगर्भं प्रथमं दधऽ आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे । अजस्य
नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन् विश्वानि भुवनानि तस्युः ॥३०॥

सृष्टिका आदिदेखि नै विद्यमान त्यस परमतत्त्वले जलाको गर्भ धारण गर्‍यो, त्यसै
ठाउँमा सम्पूर्ण देवशक्तिहरूको आश्रय स्थल छ । त्यस अजन्मा ईश्वरको नाभीकेन्द्रमा
एउटै परम तत्त्व अधिष्ठित छ र त्यसैमा समस्त भुवन आश्रित भएर स्थिर रहेको छ ।

न तं विदाथ यऽ इमा जजानान्यष्टुष्पाकमन्तरं बभूव । नीहारेण प्रावृता जल्य्या
चासुतुपऽ उक्थशासश्चरन्ति ॥३१॥

हे मानिस हो ! यस सम्पूर्ण ब्रह्माण्डको रचना गर्ने परमेश्वरलाई तिमीहरू जान्दैनौ ।
परमतत्त्वका रूपमा रहेका तिनी सबैबाट भिन्न भएर पनि सबैभित्र प्रतिष्ठित छन् ।
अज्ञानको बाक्लो अन्धकारमा डुबेका, केवल गफ र विवादमा लागेर जिउ जोगाउने र
पोस्ने चिन्ताले सताइएकाहरूले त्यस्ता परमेश्वरका सम्बन्धमा व्यर्थ विवाद गर्दै विचरण
गर्दछन्, साक्षात्कार गर्न सक्दैनन् ।

विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देवऽ आदिदग्नधर्वो अभवद् द्वितीयः । तृतीयः पिता
जनितीयधीनामर्पा गर्भं व्यदधात् पुरुत्रा ॥३२॥

सृष्टिका क्रममा सर्वप्रथम ब्रह्माण्डका सञ्चालक देवताहरू उत्पन्न भए, त्यसपछि
पृथ्वीलाई धारण गर्ने अग्निरूपी सूर्यदेवता प्रकट भए । तेस्रो क्रममा औषधिका
उत्पादक र पालक प्राणरूपी पर्जन्य देवता उत्पन्न भए । उनै विश्वसृजेताले सबै
जसलाई गर्भका रूपमा विभिन्न किसिमले धारण गरेका छन् ।

आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् । सङ्क्रन्दनोऽ
निमिष एकवीरः शतध्वं सेनाऽ अजयत्साकमिन्द्र ॥३३॥

स्फूर्तिवान्, विकराल, सङ्घिर्भै शत्रु तर्साउने, दुष्टनाशक, शत्रु रुवाउने, द्वेष गर्नेलाई
दिक्क पार्ने अलच्छाई नभएका वीर इन्द्रदेव सयौं शत्रु जितेर विजयी हुन्छन् ।

संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना । तदिन्द्रेण जयत
तत्सहध्वं युधो नरऽ इषुहस्तेन वृष्णा ॥३४॥

हे योद्धा पुरुषहरू हो ! तिमीहरू सबै धैर्यपूर्वक गर्जना गर्दै शत्रुलाई तर्साउने गर्दछौ,
विभिन्न खालका आक्रामक मुद्रामा रहेर युद्धमा तयार हुने, बाण लिएका, विजेता,
अजेय, इच्छित बाणको वर्षा गराउने इन्द्रदेवताका सामर्थ्यसँग आबद्ध भएर
शत्रुसेनालाई पराजित गर्दै विजयी होओ र सुखी जीवन बिताओ ।

सऽ इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी संध्रस्रथ्य स युषऽ इन्द्रो गणेन ।
संध्रसृष्टजितसोमपा बाहुसधयुर्ग्रधन्या प्रतिहिताभिरस्ता ॥३५॥

शत्रुलाई वशमा राख्ने इन्द्रदेवता बाणधारी, खड्गधारी वीरको सैन्यदललाई उचित
किसिमले व्यवस्थित गराउँदै सङ्ग्राममा शत्रुसित लडाईं गर्दछन् । एकत्रित भएका
शत्रुलाई जित्ने, उत्तम धनुषले शत्रुमाथि बाणको वर्षा गराउने र यज्ञमा सोमपान गर्ने
उनै इन्द्रदेवताले हामीलाई रक्षा गरुन् । ।

**बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्रैः अपबाधमानः । प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो
युधा जयत्रस्माकमेध्यविता रथानाम् ॥३६॥**

हे सर्वपालक इन्द्रदेवता ! राक्षस मार्ये, शत्रु तर्साएर उसको सेना ध्वंस गराउँदै
तिमीहरू रथमा यहाँ आओ । युद्धमा विजयी भएर हाम्रा रथको रक्षा गर्दै अधि बढ ।

**बलविज्ञाय स्पविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सहमानऽ उग्रः । अभिवीरो
अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित् ॥३७॥**

हे इन्द्रदेवता । सबैका बलको ज्ञान भएका, उत्तम वीर, शत्रुको आक्रमण खप्ने,
बलवान्, शत्रुमाथि विजय गर्ने, उग्र, महावीर, शक्तिशाली भएर जन्मेका, गाईको रक्षा
गर्ने तिमी विजयी रथमा प्रतिष्ठित छौ ।

**गोत्रभिद गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमग्नं प्रमृणन्तमोजसा । इमं सजाताऽ अनु
वीरयध्वमिन्द्रं सखायो अनु संधं रभध्वम् ॥३८॥**

हे योद्धा हो । तिमीहरू सबै शत्रुका किल्लाका भेदक, गाईको रक्षा गर्ने, वज्रजस्तै
बलिया भुजा भएका, शत्रु विनाश गर्ने, विजेता इन्द्रका नेतृत्वमा रहेर पराक्रम
देखाओ । हे मित्र हो । इन्द्रदेव रिसाउँदा शत्रुमाथि रिस गर ।

**अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोदयो वीरः शतमुन्युरिन्द्रः । दुरं च्यवनः
पृतनाषाडयुध्योस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु ॥३९॥**

आफ्ना बलले शत्रुका समूहलाई निर्दयतापूर्वक कुच्याउँदै, अत्यन्त क्रोधले रन्किँदै,
शत्रुको सेनालाई पराजित गराउने पराक्रमी इन्द्रदेवताले युद्धमा हाम्रा सेनालाई उचित
किसिमले संरक्षण प्रदान गर्नु ।

**इन्द्रऽ आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुरऽ एव सोमः ।
देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥४०॥**

हाम्रा सेनालाई नेतृत्व प्रदान गर्ने हे इन्द्रदेवता । बृहस्पतिदेव सबैभन्दा अधि जाऊन् ।
दक्षिणायज्ञका सञ्चालक सोम अधि जाऊन् । शत्रुनाशक मरुतहरू विजयी देवताका
सेनाका अधि लाग्नु ।

**इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञऽ आदित्यानां मरुतां रार्धं उग्रम् । महामनसां
भुवनव्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्यात् ॥४१॥**

बलशाली इन्द्रदेव, राजा वरुण, आदित्य र मरुतहरूको तीक्ष्ण बल सहायक होस् ।
शत्रुको सहर ध्वस्त पार्ने, विशाल मन भएका र विजयी देवताको जयघोष गुन्जियोस् ।

**उद्वर्षय मघवन्नायुधान्युत्सवनां मामकानां मनां धंसि । उद्वृत्रहन् वाजिनां
वाजिनानयुद्रयानां जयतां यन्तु घोषाः ॥४२॥**

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेवता । तिमी आफ्ना आयुधहरूलाई उचित किसिमले तिखारेर
देवताका पक्षका वीरहरूका मनलाई उत्साहित गर । अश्वहरूलाई तीव्र गतिमा
कुद्नका लागि उत्तेजित गर । हे शत्रुनाशक इन्द्रदेवता । विजयी रथको जयघोष चारै
दिशामा गुञ्जायमान होस् र चारै दिशामा देवताहरूको विजयको उत्सव मनाइयोस् ।

अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं याऽ इमवरता जयन्तु । अस्माकं वीराऽ
उत्तरे भवन्त्वस्माँऽ उ देवाऽ अन्ता हवेषु ॥४३॥

गृह्यमा ह्यस्य मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः समन्त । ह्यस्य अन्तः शत्रुर्नाम विजयते
मेधाया ह्यस्य मेधाया विजयते अन्तः इन्द्रदेवताये । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते

अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाद्भान्यप्ये परेहि । अभि प्रेहि निर्दह इत्यु
शौकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥४४॥

हे परावृत्ति हो । ह्यस्य मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते

अवसृष्ट्य परा पत शत्रुव्ये ब्रह्मसध्वशिते । गच्छमित्रान् पद्यस्व मामीषां कं
चनोच्छिपः ॥४५॥

हे आश्रयता अन्तः । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते

प्रेता जयता नरऽ इन्द्रो वः शर्म यच्छतु । उग्रा वः सन्तु ब्राह्म्योऽ नाभृष्या
यथासथ ॥४६॥

हं नर हो । शत्रुर्नाम विजयते मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते

असौ या मेना भरतः परेषामभ्यैति नऽ ओजसा स्पर्धमाना । तां गूहत
तमसापव्रतेन यथामी अन्यो अन्यं न जानन् ॥४७॥

हं भरत हो । शत्रुर्नाम विजयते मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते

यत्र बाणाः सम्यतन्ति कुमारा विशिखाऽ इव । तत्रऽ इन्द्रो बृहस्पतिरदितिः
शर्म यच्छतु विशाहा शर्म यच्छतु ॥४८॥

यत्र विशिखा इव बाणा जगतां युग्मेभ्यो यत्रो व्याण सध्वशितः । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते

मर्माणि ते वर्मणा छदयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्तान् । उरोर्वरीषो
वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु ॥४९॥

हं वर्म हो । शत्रुर्नाम विजयते मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते
मेधाया इन्द्रदेवताये मेधाया अन्तः शत्रुर्नाम विजयते । अन्तः शत्रुर्नाम विजयते

**उदेनमुत्तरं नयाने घृतेनाहुत । रायस्पोषेण सध्वं सुज प्रजया च बहु
कृधि ॥१०॥**

हे अग्निदेवता ! याजकहरूले प्रदान गरेको घिउको आहुतिले तृप्त भएर तिमी उनीहरूलाई प्रचुर मात्रामा धनसम्पदाका रूपमा अपार वैभव प्रदान गर । पुत्रपौत्रादि दिएर सन्तानको सुखलाभ गराऊ ।

**इन्द्रेम प्रतरं नय सजातानामसदृशो । समेन वर्चसा सुज देवानां भागदाऽ
असत् ॥११॥**

हे इन्द्रदेवता ! यी यजमानहरूलाई उन्नतिको दिशामा अग्रसर गराऊ । त्यसो भएपछि उनले आफ्ना दाजुभाइ नातागोतालाई आफ्ना अनुकूल भएका पाउन सकून् । यिनलाई तेजस्वी वैभव प्रदान गर । त्यस वैभवले उनीहरू यस्ता यज्ञका रूपमा देवतालाई उनीहरूको भाग प्रदान गर्न सकून् ।

**यस्य कुर्मो गृहे हविस्तमने वर्धया त्वम् । तस्मै देवाऽ अधि ह्रवन्नयं च
ब्रह्मणस्पतिः ॥१२॥**

हे अग्निदेवता ! हामी जुन याजकका आवासमा यज्ञकर्म गर्दछौं, तिमी तिनीहरूको वैभव बढाइदेऊ । सबै देवताहरूले उसको श्रेष्ठता स्वीकार गरून् । त्यस्ता यजमानहरूले यज्ञ आदि श्रेष्ठ कर्मको पालन सधैं गर्न सकून् र सुखीसमृद्ध जीवन निर्वाह गर्न पाऊन् ।

**उदु त्वा विश्वे देवाऽ अग्ने भरन्तु चित्तिभिः । स नो भव शिवस्त्वध्वं सुप्रतीको
विभावसुः ॥१३॥**

हे अग्निदेवता ! दिव्य गुणले सम्पन्न समस्त देवतागण नित्य यज्ञ आदि कर्म र श्रेष्ठ विचारले तिमी उन्नति गराऊन् । मन्त्रका साथसाथै यज्ञमा आहुति दिएर अग्निलाई बढाऊन् । हामी याजकहरूलाई तिमी अपार तेजस्वी वैभव प्रदान गरेर कल्याण गर्ने कृपा गर ।

**पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामति दुर्मति बाधमानाः । रायस्पोषे
यज्ञपतिमाभजन्ती रायस्पोषे अधि यज्ञो अस्थात् ॥१४॥**

हामी याजकहरूको कमसल बुद्धि र दुर्बुद्धिलाई इन्द्र, यम, वरुण, सोम र ब्रह्मासित सम्बन्धित पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण तथा मध्य यी पाँचै दिव्य दिशाहरूले हटाइदिऊन् । यज्ञ आदि श्रेष्ठ कर्म गर्ने यजमानलाई तिमी अपार धनवैभव उपलब्ध गराऊ र हाप्पा यज्ञलाई सुरक्षा प्रदान गर । धनको वृद्धिका साथसाथै हाप्पा दान आदि सत्कर्मरूपी यज्ञ पनि समृद्ध होऊन् ।

**समिद्धे अग्नावधि मामहानऽ उक्थपत्रऽ ईक्ष्यो गृभीतः । तप्तं घर्मं
परिगृह्णायजन्तोर्जायद्यज्ञमयजन्त देवाः ॥१५॥**

दिव्य गुणले सम्पन्न याजकहरूले तातो घिउ लिएर यजन कर्म गर्दै बिडले युक्त हविष्यान्नले अग्निलाई प्रदीप्त गराउँदै अत्यन्त पूजनीय, स्तुत्य देवताहरूको स्तुति वेदमन्त्रले गर्दछन् र यज्ञलाई उत्तम किसिले सम्पन्न गर्दछन् ।

दैव्याय धर्त्रे जोष्ट्रे देवश्रीः श्रीमनाः शतपथाः । परिगृह्य देवा यज्ञमायन् देवा
देवेभ्यो अध्वर्यन्तो अस्थुः ॥१६॥

श्रेष्ठ पुरुषहरू देवताका निम्ति यज्ञकर्मको कामना गर्दछन् । त्यस्ता दिव्य गुणले सम्पन्न र सम्पदाका स्वामी, उत्तम मन भएका तथा सयौँ किसिमका गाईको दुध आदि पदार्थले पुष्ट हुने पुरुषहरू यज्ञमा आईछन् । उनीहरू दिव्य गुणले सम्पन्न विश्वलाई धारण गर्ने, प्रेमभावले युक्त परमात्मालाई स्तुति गरेर सधैँ उनको आश्रय पनि प्राप्त गर्न सफल हुन्छन् ।

वीतथ्, हविः शमितथ्, शमिता यजध्वै तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति । ततो
वाकाऽ आशियो नो जुषन्ताम् ॥१७॥

उदार मन भएका सौम्य पुरुषहरूले संस्कारित हविले सम्पन्न यज्ञलाई देवताको सन्तुष्टिका लागि सम्पन्न गराउँछन् । त्यस्ता बेलाको यज्ञलाई चौथो वा अन्तिम अर्थ लाग्ने तुरीय यज्ञ सम्पन्न हुन्छ । त्यस बेला यज्ञमा उच्चारण गरिएका वेदका मन्त्रका आशीर्वचनहरू हाम्रो मनको इच्छाअनुसार सफल हुन्छन् ।

सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयोरऽ अजगन्म । तस्य पूषा प्रसवे
याति विद्वान्सम्पश्यन्विष्टा भुवनानि गोपाः ॥१८॥

हरियो रङ्गका वनस्पति र यसमा आश्रित सबै जीवलाई पोषण गर्ने परप ज्योतिर्वान् सूर्यदेव आफ्नो रश्मि पूर्व दिशामा प्रकट गर्दछन् । जितेन्द्रिय विद्वान् र पोषणकर्ता सूर्यदेव उत्पन्न भएर सम्पूर्ण लोकलाई प्रकाशित गर्दछन् र निरन्तर गतिशील हुन्छन् ।

विमानऽ एष दिवो मध्यऽ आस्तऽ आपप्रिवान् रोदसी अन्तरिक्षम् । स
विश्वाचीरभिचष्टे धृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥१९॥

संसारको रचना गर्नमा सक्षम सूर्यदेवता छुलोकका मध्य भागमा अवस्थित छन् । उनले छुलोक, पृथ्वीलोक र अन्तरिक्षलोक यी तीनैलाई आफ्ना तेजले दीप्तिमान् गराउँछन् । सूर्यदेवता सम्पूर्ण विश्वलाई आफ्ना आश्रयमा लिने, जल धारण गर्ने र सबै कुरो देख्ने गर्दछन् । यो लोक, परलोक र मध्यलोकमा स्थित प्राणीहरूको सूक्ष्म भाव पनि उनले राम्ररी जान्दछन् ।

उक्षा समुद्रो अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरविवेश । मध्ये दिवो निहितः
पृश्निरश्मा विचक्रमे रजसस्पात्यन्तौ ॥२०॥

सूर्यदेवता वर्षाले संसारको सेचन गर्ने, समुद्रबाट जल धारण गर्ने, रातो वर्णका भएर आकाशमा निरन्तर गतिशील रहने गर्दछन् । अनेकौँ रश्मिले युक्त भई पूर्व दिशाबाट उदाएर छुलोकका गर्भमा समाविष्ट हुन्छन् । उनी आकाशमा गमन गर्दै सबै लोकलाई सबै तिरबाट संरक्षासुरक्षा प्रदान गर्दछन् ।

इन्द्र विश्वाऽ अवीवृधन्समुद्रव्यचसं गिरः । रथीतमथ् रथीनां वाजानाथ् सत्यंति
पतिम् ॥२१॥

समुद्रजस्तै व्यापक, सबै रथिहरूमा महानतम, अन्नका स्वामी र सत्यवृत्तिहरूका पालक इन्द्रदेवतालाई सबै खालका स्तुतिले अभिवृद्धि गराउँछन् ।

देवहृयज्ञऽ आ च वक्षतसुमहृयज्ञऽ आ च वक्षत् । यक्षदग्निदेवो देवाँरऽ आ च वक्षत् ॥६२॥

देवताहरूलाई आह्वान गर्दै यज्ञदेवताले देवताहरूलाई हविष्यान्न वहन गरुन् र उनैको यजन गरुन् । सम्पूर्ण सुखसुविधालाई आह्वान गर्ने यज्ञदेवतालाई हवि प्रदान गर्ने काम सम्पन्न गरौं । अग्निदेवताले समस्त देवताहरूका यज्ञशालामा अधिष्ठित गर र उनीहरूको यजन कार्य सम्पन्न गरौं ।

वाजस्य मा प्रसवऽ उद्ग्राभेणोदग्रभीत् । अधा सपत्नानिन्द्रो मे निग्राभेणाधरौरऽ अकः ॥६३॥

हे इन्द्रदेवता ! सत्कर्म गर्ने हाम्रा याजकहरूका लागि अन्न उत्पादन गर्दै प्रगतिको मार्ग प्रशस्त पारेर उच्चतम स्थिति प्रदान गर र शत्रुलाई निम्न स्थितिमा पुर्‍याएर अधोगति प्रदान गर ।

उद्ग्राभ च निग्राभ च ब्रह्म देवाऽ अवीवृधन् । अधा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम् ॥६४॥

हे देवताहरू हो ! सत्कर्म गर्नमा लागेका हामीहरूलाई उत्तम सामर्थ्य धारण गर्ने स्थितिमा र शत्रुलाई धनका खाडलमा पुर्‍याऊ । इन्द्रदेवता र अग्निदेवताले हाम्रा शत्रुलाई विभिन्न किसिमले घुरी बिनाश गरुन् ।

क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं हस्तेषु बिभ्रतः । दिवस्पृष्ठं स्वर्गत्वा मिश्रा देवेभिराध्वम् ॥६५॥

हे याज्ञिकहरू हो ! अग्निदेवताबाट उत्तम सुख प्राप्त गरेर उखा पात्रलाई हातमा लिँदै शौर्य प्रदर्शन गर । तिमीहरू देवगणसित मिलेर दिव्यलोकमा जाओ र सुखपूर्वक निवास गर ।

प्राचीमनु प्रदिशं प्रहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह । विश्वाऽ आशा दीद्यानो वि बाह्वर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥६६॥

हे अग्निदेवता ! तिमी पूर्व दिशातिर फर्क । अग्रगामो भएर सबैलाई नेतृत्व प्रदान गर । सम्पूर्ण दिशाहरूलाई दीप्तिमान् ज्वालाले संव्याप्त गर र हाम्रा पुत्रपौत्र, गाई आदि पशुहरूलाई बलसम्पन्न बनाऊ ।

पृथिव्याऽ अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षादिवमारुहम् । दिवो नाकस्य पृष्ठात् स्वर्ग्योतिरगामहम् ॥६७॥

हामी पृथ्वीभन्दा माथि रहेको अन्तरिक्षमा आरुढ हुन्झौं र अन्तरिक्षभन्दा उच्च स्थानमा रहेका द्युलोकमा आरुढ हुन्झौं । त्यसपछि द्युलोकको सुखस्वरूप बलयचक्रभन्दा माथि रहेको परम ज्योतिष्मान् सूर्यलोकमा पुग्दछौं ।

स्वयन्तो नापेक्षन्ताऽ आ द्यां रोहन्ति रोदसी । यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांस्सो वितेनिरे ॥६८॥

विश्वको चर्काय व्यवस्थालाई जुन उत्तम विद्वान्ले धारण गर्दछन्, जसले यज्ञीय अनुष्ठान सम्पन्न गरेर आफ्नो यश फैजाउँछन्, उनै अत्यन्त सुखकारी स्वर्गलाई भोदैं लौकिक भोगहरूलाई अपेक्षा नगरेर द्यावापृथ्वीभन्दा माथि उड्दछन् र स्वर्गका आरोहण गर्दछन् ।

श्रुतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च । धर्ता च विधर्ता च विधारयः ॥८२॥

शुद्ध र सत्यस्वरूप, स्थिर, धारणशील, धर्ता, विधर्ता र विधर्ता किसिमले धारण गर्ने उनन्वास मरुद्गण हाम्रा यज्ञमा आऊन् । यो आहुति उनीहरूका लागि समर्पित गरिएको छ ।

श्रुतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्च । अन्तिमित्रश्च दूरे अमित्रश्च गणः ॥८३॥

शुद्ध स्वरूपका विजेता, सत्यस्वरूपका विजेता, शत्रुको सेनाविजेता, श्रेष्ठ सेनाले सम्पन्न भएका, मित्रका समीप रहने गरेका, शत्रुलाई पर भगाउने र सङ्ग्रामा एकत्र भएर रहने यी मरुद्गण हाम्रा यस यज्ञमा आऊन् । उनीहरूका लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ ।

ईदृक्षासऽ एतादृक्षासऽ ऊ पु णः सदृक्षासः प्रतिसदृक्षासऽ एतन । मितासश्च सम्मितासो नोऽ अद्य सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन् ॥८४॥

हे मरुद्गण ! तिमीहरू विभिन्न कोणबाट देख्ने, समान कोणबाट देख्ने, प्रत्येक समान कोणबाट देख्ने, मिश्रित कोणबाट देख्ने, समान किसिमका मिश्रित कोणबाट देख्ने र समान अलङ्कारले सजिएका छौ । तिमीहरू आज हाम्रा यस यज्ञमा आओ । यो आहुति तिमीहरूका लागि समर्पित गरिएको छ ।

स्वतर्वाश्च प्रघासी च सान्तपनश्च गृहमेधी च । क्रीडी च शाकी चोज्जेयी ॥८५॥

स्वयं आर्जन गरेका तपोबलले सम्पन्न र पुरोडाश आदि भक्षण गर्ने, शत्रुलाई सन्तप्त गराउने, गृहस्थधर्मका पालक, क्रीडाशील, बलशाली, यशस्वी, विजयशील मरुद्गण हाम्रा यस यज्ञमा आऊन् । उनीहरूका निमित्त यो आहुति समर्पित गरिएको छ ।

इन्द्र दैवीर्विशो मरुतानुवर्त्मानोऽ भवन्त्येन्द्र दैवीर्विशो मरुतानु वर्त्मानोभवन् ।

एवमिमं यजमानं दैवीश्च विशो मानुषीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु ॥८६॥

देवताको सेना शक्तिशाली मरुद्गणका रूपमा जसरी इन्द्रदेवताको प्रजामै उनको अनुगामी भएको छ, उसै गरी समस्त दैवी गुण र मनुष्यरूपमा रहेका प्रजाहरूले यी यजमानलाई अनुसरण गरुन् ।

इमंश्च स्तनमूर्जस्वन्तं धयापां प्रपीनमग्ने सरिरस्य मध्ये । उत्सं जुषस्व मधुमन्तमर्वन्तसमुद्रियंश्च सदनमा विशस्व ॥८७॥

हे अग्निदेवता ! जलका मध्य भागमा रहेका विशिष्ट रसले परिपूर्ण, चिउका धाराले युक्त सुक नामको पात्ररूपी स्तनलाई तिमी पान गर । हे अर्वन् थोडारूपी अग्निदेवता ! मधुर स्वादयुक्त चिउले भएका सुकलाई स्नेहपूर्वक पान गर र सन्तुष्ट भएर समुद्रको चयन यागसम्बन्धी यस सङ्गस्थलमा शीघ्र प्रवेश गर ।

घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्बस्य धाम । अनुष्वधमा वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम् ॥८८॥

अग्निदेवताको मुख्य आश्रयस्थल चिउ हो । त्यसैले यिनलाई चिउले मिमिक्षित गरिन्छ । हे बलशाली अग्निदेवता ! स्नेहपूर्वक समर्पित गरिएको आहुति सबै देवतालाई पुन्याइएर प्रसन्न गराऊ ।

समुद्राद्धर्मिर्मधुमरऽ उदारदुपाध्नु शुना सममृतत्वामानद । घृतस्य नाम गुह्यं
यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः ॥५९॥

मधु रसले युक्त भएका तरङ्गहरू, घिउरूपी समुद्रबाट माथि उल्टि प्राणरूप
अग्निदेवतामा एकांकित भएर अमरता प्राप्त गर्दछन् । त्यस घिउको गुप्त नाम देवताको
जिह्वो र अमृतको नाभिका रूपमा रहेको छ भन्ने गरिन्छ ।

वयं नाम प्र ब्रवामा घृतस्यास्मिन्यज्ञे धारयामा नमोभिः । उप ब्रह्मा
शृण्वच्छत्यमानं चतुः शृङ्गोऽ वमीदगौरऽ एतत् ॥९०॥

हामी याजकहरू त्यस घिउको स्तुति गर्दछौं । यस यज्ञमण्डपमा नमस्कार गर्दै हामी
त्यसलाई धारण गर्दछौं । हामीबाट गाईले स्तुति ब्रह्माजीले सुन्नुन् । चार वेदरूपी सिङ्ग
भएका, गोरो वर्णका देवताले यस संसारको सृष्टि गरे ।

चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य । त्रिधा बद्धो
वृषभो रोरुवीति महो देवो मर्त्यैरऽ आ विवेश ॥९१॥

यज्ञका अग्निदेवताका चार वटा सिङ्ग, तीन वटा खुट्टा, दुई टाउका र सात वटा हात
छन् । ती चल्शाली वृषभ देवता तीन किसिमले बद्ध भएर ध्वनि गर्दछन् र मानिसका
बीचमा प्रवेश गर्दछन् ।

त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वविन्दन् । इन्द्रऽ एकध्नु सूर्यऽ
एकं जजान वेनादेकध्नु स्वधया निष्यतक्षुः ॥९२॥

देवताले व्यापारीबाट गाईका बीचमा तीन किसिमले लुकाएर राखेको घिउ थाहा पाए ।
तिनमध्ये सबैभन्दा पहिलो इन्द्रदेवताले निकाले, दोस्रो आदित्यदेवताले निकाले र तेस्रो
देवताहरूले आफ्ना बलले अग्निबाट निकाले ।

एताऽ अर्षन्ति ह्यद्यात्समुद्राच्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे । घृतस्य धाराऽ अभि
चाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्यऽ आसाम् ॥९३॥

धाराहरू मनोहर समुद्रभन्दा सधैं गतिले प्रवाहित भइरहेका छन् । शत्रुले त्यसलाई
देख्न सक्दैनन् । घिउका ती धारा हाम्रो देख्छौं । ती धाराका बीचमा विद्यमान अग्नि
पनि हामी देख्न सक्छौं ।

सम्यक्स्रवन्ति सरितो न धेनाऽ अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः । एते अर्षन्त्यूर्मयो
घृतस्य मृगाऽ इव क्षिपणोरीषमाणाः ॥९४॥

साँतबाट निस्किएको र चित्तले शुद्ध गरेको तेज धारा खुसीको नदीभैं आनन्दले बग्दछ ।
सिकारोदेखि तर्सिएर हरिण भागेभैं गरी घिउको धारा तीव्र गतिले प्रवाहित हुन्छ ।

सिन्धोरिव प्राध्वने शूचनासो वातप्रमियः पतयन्ति यद्वाः । घृतस्य धाराऽ अरुषो
न वाजी काष्ठा भिन्दन्मिभिः पिन्वमानः ॥९५॥

नदीको पानी तेज गतिमा ओरालोतिर बगेभैं वायुसमानको वेगले घिउको धारा
अग्नितिर जडि छ । घिउको धारा तेजस्वी घोडाभैं आफ्नो परिधिलाई नाघेर लहरले
आफ माथि उठ्दछन् ।

अभि प्रवन्त समनेव योवाः कल्याण्यः स्मयमानासो अग्निम् । घृतस्य धाराः
समिधो नसन्त ता जुषाणो हर्यति जातवेदाः ॥९६॥

विचार मिलेका कारण हासिरहने स्त्री आप्ता पतितिर गएभैँ गरी घिउको धारा
अग्नितिर जाँदै हुन्छ । घिउको धारा प्रज्वलित हुँदै सबै ठाउँमा व्याप्त हुन्छ । सबै
कुराको ज्ञान भएका अग्निदेव हर्षित भएर त्यस धाराकै इच्छा गर्दछन् ।

कन्याऽ इव वहतुमेतवाऽ उ अब्यञ्जानाऽ अभि चाकशीमि । यत्र सोमः
सूयते यत्र यज्ञो घृतस्य धाराऽ अभि तत्पवन्ते ॥९७॥

सोमरस पेलेर तयार गरिने र यज्ञ सम्पन्न गरिने ठाउँमा घिउको धारा प्रवाहित हुन्छ । यो
धारा बरको पछि लाग्न सिँगारिएको कन्याभैँ प्रवाहित भएको हामी देख्छौँ ।

अभ्यर्षत सुष्टुति गव्यमाजिमस्मानु भद्रा द्रविणानि धत्त । इमं यज्ञं नयत देवता
नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ते ॥९८॥

हे याज्ञक हो ! देवताका लागि स्तुति गर । हे देवता हो । हामी याज्ञकका लागि
प्रशंसनीय ऐश्वर्य, गाई र विजय धारण गर । हाम्रो यो यज्ञ तिमी देवतासमक्ष पुर्‍याऊ ।
घिउका मधुर धारा प्रवाहित भएको छ ।

धाम ते विश्व भुवनमधि श्रितमन्तः समुद्रे हृद्यन्तरायुषि । अपामनीके समिधे
यऽ आभृतस्तमरयाम मधुमन्तं तऽ ऊर्मिम् ॥९९॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रो तेज समुद्रका बीचमा बडवाग्निका रूपमा, आकाशमा
नूर्यदेवताका रूपमा, हृदयका बीचमा वैश्वानरका रूपमा, अङ्गमा प्राणका रूपमा,
जलमा विद्युत्का रूपमा र युद्धमा शौर्याग्निका रूपमा विद्यमान छ । सारा संसार नै
तिमीमा आश्रित छ । तिम्रो त्यो मिठासले पूर्ण रसको उपयोग गर्नमा हामी समर्थ
होऔँ ।

इति सप्तदशोऽध्यायः

सत्रौ अध्याय सकियो ।

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि माध्याह्निके शुक्ल

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ अष्टदशोऽध्यायः॥

॥अठारौ अध्यायः॥

ऋषि— देवगण, लुशोधनाक, इन्द्राग्नी, शुन.शेष, गालव, विश्वकर्मा, बन्धु, देवश्रवा, देववात भारत, इन्द्र, विश्वामित्र, शास भारद्वाज, जय ऐन्द्र, कुत्स, भरद्वाज, उत्काल कान्य, उशना काव्य ।

देवता— अग्नि, पृथिवी, विश्वेदेवा, अन्न, सविता, लिङ्गोक्त, गन्धर्व, अप्सरा, प्रजापति, वायु, वरुण, यजमान, देवगण, आत्मा, वृत्रहा, वैश्वानर ।

छन्द— शक्वरी, भुरिक् अतिजगती, भुरिक् शक्वरी, निचृत् अत्यष्टि, स्वराट् शक्वरी, भुरिक् अतिशक्वरी, भुरिक् अतिजगती, निचृत् शक्वरी, भुरिक् अष्टि, विराट् आपी पङ्क्ति, निचृत् अतिशक्वरी, स्वराट् अतिधृति, विराट् धृति, पङ्क्ति, सकृति, विराट् सकृति, भुरिक् पङ्क्ति, निचृत् आकृति, ब्राह्मी बृहती, भुरिक् आपी पङ्क्ति, भुरिक् आकृति, आर्ची बृहती, स्वराट् विकृति, ब्राह्मी उष्णिक्, स्वराट् जगती, निचृत् आपी त्रिष्टुप्, निचृत् आपी अनुष्टुप्, त्रिष्टुप्, विराट् आपी अनुष्टुप्, आपी अनुष्टुप्, आपी पङ्क्ति, विराट् आपी त्रिष्टुप्, भुरिक् आपी त्रिष्टुप्, निचृत् आपी जगती, ब्राह्मी उष्णिक्, आपी त्रिष्टुप्, विराट् आपी जगती, निचृत् अष्टि, भुरिक् आपी अनुष्टुप्, भुरिक् आपी उष्णिक्, स्वराट् आपी त्रिष्टुप्, आपी जगती, आपी जगती, आपी उष्णिक्, निचृत् आपी गायत्री, निचृत् अनुष्टुप्, विराट् अनुष्टुप्, निचृत् त्रिष्टुप्, निचृत् गायत्री, आपी गायत्री ।

वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रवश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे स्वश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१॥

यस्य यज्ञनाट हार्मोलाई अन्न, सम्पदा, ऐश्वर्यं, पुरुषार्थपरायणता, प्रबन्धक्षमता, निर्णायक बुद्धिको क्षमता, काम गर्ने शक्ति, स्वर, श्लोक, यशसम्पदा, श्रवणक्षमता, ज्ञानसम्पदा, तेजस्विता र आत्मशक्ति आदि प्राप्त होऊन् ।

प्राणश्च मे पानश्च मे व्यात्रश्च मेसुश्च मे चित्तं च मऽ आधितं च मे वाक् च मे मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२॥

हार्मोलाई प्राणवायु, आपानवायु, व्यानवायु, मुख्य प्राण, चिन्तन, परिश्रम गर्ने क्षमता, वाक्, मन, दृष्टिक्षमता, श्रवणक्षमता र बल आदि सबै कुराहरू यज्ञका फलको रूपमा प्राप्त होऊन् ।

ओजश्च मे सहश्च मऽ आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च मे यर्म च मेज्ञानि च
मेस्थीनि च मे परुष्थश्च मे शरीराणि च मऽ आयुश्च मे जरा च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥३॥

यसै यज्ञचाट हार्मोलाई ओज, सहिष्णुता, आत्मबल र शारीरिक बल वृद्धि होस् ।
सुखसम्पदा, शारीरिक सुरक्षा, परिपुष्टता, हृद्दीप्ता बल औला जोर्गेहरू बलिया
होऊन् । हार्मोलाई शारीरिक आरोग्यता प्राप्त होम् र आयु तथा परिपक्वतामा
अभिवृद्धि होस् ।

ज्यैष्ठ्यं च मऽ आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेमश्च मेम्भश्च मे जेमा च मे
महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्षिमा च मे द्राधिमा च मे वृद्धं च मे
वृद्धिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥४॥

यज्ञको फलस्वरूप हार्मोमा पाकोपना, अधिकार, अनीतिमाथि नियन्त्रणक्षमता,
दुष्टताको प्रतिकार गर्ने सामर्थ्य बढोस् । हाम्रो परिपक्वता, जीवनशक्ति, विजयशीलता,
महत्ता, उत्कृष्टता, व्यापकता, दीर्घायुष्य, सुभ्रवुभ, वंशपरम्परा र उत्कृष्टता आदिमा
वृद्धि होस् ।

सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगज्ज्व मे धनज्ज्व मे विश्वं च मे महश्च मे ज्रीड्यं च मे
मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सुक्तं च मे सुकृतं च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥५॥

यज्ञको फलस्वरूप हार्मोमा सत्य र श्रद्धाको भावना वृद्धि होस् । हाम्रा लौकिक
पदार्थ, धनसम्पदा, विश्वस्तरीय महत्ता, खेलकुद, आमोदप्रमोद, सन्तान, धार्मिक ज्ञान र
त्यसमा आधारित कर्ममा सबै किमिमले वृद्धि होस् ।

ऋतं च मेमृतं च मेयक्ष्मं च येनामयज्ज्व मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेनमित्रं च
मे भयं च मे सुखं च मे शयनं च मे सूषाश्च मे सुदिनं च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥६॥

यस यज्ञका कर्मफलले उत्तम कर्म, अमृततत्त्व आदि प्राप्त होऊन् । क्षय आदि विभिन्न
किसिमका रोगका साथै अभाव, अनिकाल हर्नु । रोगप्रतिरोधक क्षमता बढोस् र
हार्मोमा आरोग्यता, क्षमता, आयु बढोस् । हाम्रा शत्रु मासिऊन्, हार्मोभिन्न निर्भयता,
आनन्द, सुख प्राप्त होम् । हार्मोलाई शयन, सन्ध्योपासनका लागि उचित प्रभात र
उत्तम दिन धेरै उपलब्ध होऊन् ।

यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च मे महश्च मे सविज्ज्व मे ज्ञात्रं
च मे सुश्च मे प्रसुश्च मे सीरं च मे लयश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥७॥

यज्ञको फलस्वरूप हार्मोलाई नेतृत्वक्षमता, सम्पत्तिरक्षणको क्षमता प्राप्त होस् ।
हार्मोलाई धैर्य, सबै किसिमका लौकिक ऐश्वर्य, गहान सामर्थ्य प्राप्त होस् । हाम्रो ज्ञान
र विज्ञानको क्षमता, कृषिका साधनहरू र सांसारिक आधावाट मुक्त हुने क्षमता
प्राप्त होस् ।

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वसीयश्च मे यशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥८॥

यज्ञ आदि श्रेष्ठ कर्मका प्रभावले हाम्रो सुख, सबै खालका आनन्द, प्रिय पदार्थको प्राप्ति, भोग्य पदार्थको प्राप्ति, उत्तम मन, ऐश्वर्य, धनसम्पदा, श्रेयकल्याण, गृहसुख, यश आदि सबै कुरा प्रचुर मात्रामा वृद्धि होऊन् ।

ऊर्क् च मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे सङ्घिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च मऽ औद्भिद्वं च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥९॥

यज्ञ आदिको फलस्वरूप हामीलाई अन्न, ज्ञानयुक्त वाणी, दुध आदि रसयुक्त पेय पदार्थ, घिउ, मह आदि प्राप्त होस् । हामी आफ्ना आफन्तहरूसँग मिलेर भोजन र दुग्धपान आदि गर्न पाऔं । वर्षाले हाम्रो धान आदि बाली उब्जाउन र खेतीका अन्य काम गर्न सजिलो र अनुकूलता प्रदान गरीस् । हाम्रो चोटचिरुवाहरू राम्ररी बढिरहून् र हामीलाई विजयका लागि उपयुक्त शक्तिसम्पन्नता प्राप्त होस्, हामी शत्रुजयी बनौं ।

रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभु च मे प्रभु च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मे कुयवं च मेक्षितं च मेत्रं च मे क्षुच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१०॥

यज्ञ आदि श्रेष्ठ कर्मको फलले हाम्रो सम्पदा, हाम्रो ऐश्वर्य जतामुकैबाट समृद्ध रहोस् । शरीर आदिका सबै भाग राम्ररी फस्टाउन् । हाम्रो व्यापकता, प्रभुता, पूर्णता र धनधान्यको प्रचुरतामा पर्याप्त वृद्धि होस् । हाम्रो कुअन्न पशुलाई पुग्ने गरी होस् । असल अबहरू सबै पुष्टिकारक र हाम्रो भोकतिर्खा भेटाउनेका लागि समर्थ होऊन् ।

वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथ्यं च मऽ ऋद्धं च मऽ ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥११॥

यज्ञ आदि उत्तम कर्मका प्रभावले हाम्रो धनद्रव्य आदिमा निरन्तर वृद्धि भइरहोस् । पूर्वसञ्चित धन र आउँदा दिनहरूमा प्राप्त हुने धनमा वृद्धि होस् । धन प्राप्त गर्ने कर्महरू सजिला र मार्गहरू सुगम होऊन् । यज्ञीय सत्कर्महरू समृद्ध होऊन् । हाम्रा यी कर्महरू श्रेष्ठ द्रव्य र सत् सामर्थ्य बढाउने किसिमका होऊन् । यज्ञको सत्परिणाम हाम्रो बुद्धि उच्च गराउने सबैका लागि हितकारी होस् ।

व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे प्रियङ्गवश्च मेणवश्च मे श्यामावाश्च मे नीवारश्च मे गोधूमाश्च मे मसूरश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१२॥

यज्ञ आदि सत्कर्मको फलस्वरूप हाम्रा लागि धान, जौ, भास, तिल, मुर्गी, चना, कागुन, रायो, साँवा, नीवार, गहुँ, मुसुरो आदि सबै बालीहरूको वृद्धि होस् ।

अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेयश्च मे श्यामं च मे लोहं च मे सीसं च मे त्रपु च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१३॥

हाम्रोकाही भएका खनिज पदार्थ, बुझा, माटो, सानाढूला पर्वत, बालुवा, वनस्पति, मुनचौंदो, फलाम, ताँवा, मिसा र टिन आदि सबै वस्तुहरू यज्ञीय कर्मका प्रभावले सधैं धेरै भइरहून् ।

अग्निश्च मऽ आपश्च मे वीरुधश्च मऽ ओषधयश्च मे कृष्टपच्याश्च मेकृष्टपच्याश्च
मे ग्राम्याश्च मे पशवऽ आरण्याश्च मे वित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च मे भूतिश्च मे
यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१४॥

यज्ञीय कर्मका प्रभावले हाम्रा लागि देवगणले अग्नि र आकाशीय जललाई अनुकूल
बनाऊन् । वुट्यान, घाँस, बोटबिरुवा, औषधिहरू, मिहिनेत गरेर बनाइएका औषधिहरू
र आफैं उब्जिएका औषधिहरू पूर्ण रूपले मौलाऊन् । यस यज्ञले घरपालुवा र जङ्गली
पशुहरूलाई परिपुष्ट गरेस् । पहिले कमाइएको र कमाउनुपर्ने धन, पुत्र आदिको
सुखका साथै ऐश्वर्य आदिमा पनि वृद्धि होस् ।

वसु च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेर्यश्च मऽ एमश्च मऽ इत्या च मे
गतिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१५॥

यज्ञ आदि कर्मका फलले हामीलाई देवगणले उपयोगी धनसम्पदा तथा गृहसम्पदाले
समृद्ध गराऊन् । मन परेका कर्म गर्नका लागि र तिनलाई पूरा गर्नका लागि उनीहरूले
मनचिन्ते सामर्थ्य पनि उपलब्ध गराऊन् । आवश्यक धन, इष्ट साधन, इष्ट प्राप्तिका
उपाय र गतिको सामर्थ्यले उनीहरूले हामीलाई सक्षम गराऊन् ।

अग्निश्च मऽ इन्द्रश्च मे सोमश्च मऽ इन्द्रश्च मे सविता च मऽ इन्द्रश्च मे सरस्वती
च मऽ इन्द्रश्च मे पूषा च मऽ इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च मऽ इन्द्रश्च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥१६॥

यस यज्ञका फलले हाम्रा लागि अग्निदेवतासँग इन्द्रदेवताको, सोमदेवतासँग
इन्द्रदेवताको, सवितादेवतासँग इन्द्रदेवताको, सरस्वतीदेवीसँग इन्द्रदेवताको
पूषादेवतासँग इन्द्रदेवताको र बृहस्पतिदेवतासँग इन्द्रदेवताको कृपा प्रचुर मात्रामा
वृद्धि होस् ।

मित्रश्च मऽ इन्द्रश्च मे वरुणश्च मऽ इन्द्रश्च मे धाता च मऽ इन्द्रश्च मे त्वष्टा च
मऽ इन्द्रश्च मे मरुतश्च मऽ इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवाऽ इन्द्रश्च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥१७॥

यस यज्ञका फलले हाम्रा लागि मित्रदेवतासँग इन्द्रदेवताको, वरुणदेवतासँग
इन्द्रदेवताको, धातादेवतासँग इन्द्रदेवताको, त्वष्टादेवतासँग इन्द्रदेवताको,
मरुतदेवतासँग इन्द्रदेवताको र विश्वेदेवतासँग इन्द्रदेवताको कृपा प्रचुर मात्रामा
वृद्धि होस् ।

पृथिवी च मऽ इन्द्रश्च मेन्तरिक्षं च मऽ इन्द्रश्च मे द्यौश्च मऽ इन्द्रश्च मे समाश्च मऽ
इन्द्रश्च मे नक्षत्राणि च मऽ इन्द्रश्च मे दिशाश्च मऽ इन्द्रश्च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥१८॥

यज्ञ आदि कर्मको फलस्वरूप हाम्रा निम्ति भूमिदेवता, अन्तरिक्षदेवता, द्युलोकका
देवता, वर्षाका देवता, नक्षत्रका देवता, दिशाहरूका देवता आदिको कृपा मनगने रूपमा
प्राप्त होस् । यी देवताहरूका साथसाथै देवताहरूका राजा इन्द्रदेवताको कृपा पनि
अनिवार्य रूपमा हामीलाई प्राप्त भइरहोस् ।

अथ शश मे रश्मिश्च मेदाभ्यश्च मेधिपतिश्च मऽ उपाथ्, शुश मेन्तर्यामश्च मऽ
ऐन्द्रवाजश्च मे मैत्रावरुणश्च मऽ आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी
च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥१९॥

यज्ञ कर्मको फलस्वरूप अंशुग्रह, रश्मिग्रह, अदाभ्यग्रह, अधिपतिग्रह, उपांशुग्रह,
मन्तर्यामग्रह, ऐन्द्रवाहवग्रह, मैत्रावरुणग्रह, आश्विनग्रह, प्रतिप्रस्थानग्रह, शुक्रग्रह,
मन्थीग्रह आदि सबे सहायक होऊन् र हमीलाई सक्षम बनाऊन् ।

आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च मऽ ऐन्द्राग्नश्च मे महावैश्वदेवश्च
मे मरुत्वतीयाश्च मे निष्केवत्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पालीवतश्च मे
हारियोजनश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२०॥

यज्ञ कर्मको फलस्वरूप आग्रयण, वैश्वदेव, ध्रुव, वैश्वानर, ऐन्द्राग्न, महावैश्वदेव,
मरुत्वतीय, निष्केवत्य, सावित्र, सारस्वत, पालीवत र हारियोजन आदि सबे देवताहरू
अनुकूल भएर हमीलाई सशक्त बनाऊन् ।

सुचश्च मे चमसाश्च मे वायव्यानि च मे द्रोणकलशश्च मे ग्रावाणश्च मेधिधवणे च
मे पूतभृच्च मऽ आधवनीयश्च मे वेदिश्च मे बर्हिश्च मेवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे
यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२१॥

यज्ञको फलस्वरूपले हाप्पा निम्ति सुच, चमस, वायव्य आदि यज्ञपात्र, द्रोणकलश,
ग्रावा, अधिधवण फलक नामको फल्पाक, पूतभृत् नामको सोमपात्र, आधवनीय
नामको पात्र, वेदिका, कुश, अवभृथस्नान र शम्युनाक पात्र अनुकूल भएर अभीष्टलाई
पूर्ति गराऊन् ।

अग्निश्च मे धर्मश्च मेर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेधमेधश्च मे पृथिवी च मेदितिश्च मे
दितिश्च मे द्यौश्च मेद्गुलयः शक्वरयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२२॥

यज्ञको फलस्वरूप हाप्पा लागि अग्नि, प्रवर्ग्य, पुरोडाशसित सन्बन्धित यज्ञ, सूर्य, प्राण,
अश्वमेध, भूमि, दिति, अदिति, द्युलोक, विराट् पुरुषका अवयवहरू शक्तिहरू र
दिशाहरू यी सबे सहायक भएर हमीलाई अभीष्ट प्राप्त गराऊन् ।

व्रतं च मऽ ऋतवश्च मे तपश्च मे संवत्सरश्च मेहोरात्रे ऊर्वष्ठीवे बृहद्रथन्तरे च मे
यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२३॥

यज्ञको फलस्वरूप व्रत, ऋतु, तप, संवत्सर, दिनरात, ऊर्वष्ठी, बृहद्रथन्तर साम आदि
सबै हाप्पा लागि अनुकूल भएर हमीलाई अभीष्ट प्राप्त गराऊन् ।

एका च मे तिस्रश्च मे तिस्रश्च मे पञ्च मे पञ्च च मे सप्त च मे सप्त च मे नव
च मे नव च मऽ एकादश च मऽ एकादश च मे त्रयोदश च मे त्रयोदश च मे
पञ्चदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे सप्तदश च मे नवदश च मे
नवदश च मऽ एकविंश शतिश्च मऽ एकविंश शतिश्च मे त्रयोविंश शतिश्च मे
त्रयोविंश शतिश्च मे पञ्चविंश शतिश्च मे पञ्चविंश शतिश्च मे

सप्तविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च मे
मऽ एकत्रिंशच्च मऽ एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥२४॥

यज्ञको फलस्वरूप हामीलाई एक, तीन, पाँच, सात, नौ, एघार, तेह्र, पन्ध्र, सत्र, उन्नाईस, एक्काईस, तेईस, पच्चीस, सन्नाईस, उनन्तीस, एकताँस र तैताँस सदृशका स्तोमहरू सहायक भएर अभीष्ट प्राप्त गराऊन् ।

चतस्रश्च मेष्टी च मष्टी च मे द्वादश च मे द्वादश च मे षोडश च मे षोडश च मे
विंशतिश्च मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च
मेष्टविंशतिश्च मेष्टविंशतिश्च मे द्वात्रिंशच्च मे द्वात्रिंशच्च मे
षट्त्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे
चतुश्चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मेष्टचत्वारिंशच्च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥२५॥

चार, आठ, बाह्र, सोह्र, बीस, चौबीस, अठ्ठाईस, बत्तीस, छत्तीस, चालीस, चत्तीस र अठ्चालीस सदृशक स्तोमहरू यस यज्ञमा सहायक भएर हामीलाई अभीष्ट कुरो सबै प्राप्त गराऊन् ।

त्र्यविंश मे त्र्यवी च मे दित्यवाद् च मे दित्यीही च मे पञ्चाविंश मे पञ्चावी च
मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे त्र्यवाद् च मे त्र्यीही च मे यज्ञेन
कल्पन्ताम् ॥२६॥

यस यको फलस्वरूप हाप्पा निम्ति डेढ बर्से, दुई बर्से र अर्ध बर्से बाछाबाछी त्यसका साथै तीन बर्से बहर र कोरली गाई तथा तीन बर्से गाई र गोरु पनि सहायक भएर अभीष्ट प्राप्त गराऊन् ।

पष्ठवाद् च मे पष्ठीही च मऽ उक्षा च मे वशा च मऽ ऋषभश्च मे वेहच्च
मेनड्वीश्च मे धेनुश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२७॥

यज्ञको फलले हामीलाई चार वर्षका गोरुगाई, सेवा गर्न सक्षम गाईगोरु, बाँभा गाई, गर्भ तुहाउने गाई, गाडा ताम्रे गोरु र भर्खर ब्याएका लैना गाई हामीलाई प्राप्त होऊन् र सबै किसिमका पशु सम्पदा प्राप्त होऊन् ।

वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहापिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा वसवे स्वाहाहर्षतये
स्वाहाहे मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनश्च शिनाय स्वाहा विनश्चशिनऽ
आन्त्यायनाय स्वाहान्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये स्वाहा
प्रजापतये स्वाहा । इयं ते राष्मिन्नाय यन्तासि यमनऽ ऊर्जे त्वा वृष्ट्यै त्वा
प्रजानां त्वाधिपत्याय ॥२८॥

प्रचुर अन्नको कारण वाजरूपी चैत्र मास, जल क्रीडा आदिका प्रमुखका रूपमा परिचित प्रसव नामको वैशाख मास, जलक्रीडा आदिमा प्रशस्त आनन्द प्रदान गर्ने हुनाले अपिज नामको ज्येष्ठ मास, चातुर्मास याग आदिको प्राचुर्यताका कारणले ऋतुरूप आपाद मास, चातुर्मास यात्राको निरोधक वसुहरूको श्रावण मास, वर्षाको अन्त्यमा तातो ग्रामको कारण बहर्षतिरूप भाद्र मास, तुषारपातको कारण मुग्धरूप

आश्विन मास, दिनमान घटने हुनाले विनाशशाली र पापनाशक हुनाले अमृग्ध एवं विनाशरूप कार्तिक मास दक्षिणायनका अन्त्यमा रहेका हुनाले अविनाशी विष्णुरूप मागशीर्ष मास, जडराग्निलाई शोष गराउने हुनाले भौवनरूप पौष मास, सम्पूर्ण प्राणीलाई घालन गर्ने भुवनपरितरूप माघ मास, वर्षको अन्त्यमा हुने र चिसो कम हुँदै जानाले रमाइलो अधवा वसन्त ऋतुको उदय गराउने हुनाले अधिक स्वास्थ्यकर र सुन्दर हुनाले प्रजापतिरूप फाल्गुन मासका लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ । हे प्रजापति ! आफ्ना यस राज्यमा तिमी यस्ता यजमानहरूका लागि मित्रजस्तै छौ । तिमी यज्ञ आदिका क्रियाका नियन्ता हो । पोषक अन्नरूप ऊर्जा वृद्धिका लागि धनधान्य प्राप्तिका लागि वृद्धिका लागि प्रजाका अधिपतिको रूपमा रहेर संरक्षणका लागि हामी तिमीलाई प्रीतिपूर्वक नमस्कार गर्दछौ ।

आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतांश्च श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां ब्रह्मा यज्ञेन कल्पतां ज्योतिर्यज्ञेन कल्पतांश्च स्वर्यज्ञेन कल्पतां पृथं यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम् । स्तोमश्च यजुश्च ऋक् च साम च बृहच्च रथन्तरं च । स्वर्देवाऽऽगन्तामृताऽऽभूम प्रजापतेः प्रजाऽऽभूम वेद स्वाहा ॥२९॥

यज्ञको फलस्वरूप हाम्रो आयु वृद्धि होस्, तेजयुक्त प्राण चलले सम्पन्न होस्, श्रोत्र तथा कानमा उत्कृष्टताले परिपूर्ण होऊन्, वाणी उत्कृष्ट होस्, मन सामर्थ्यवान् होस् र हाम्रो आत्मा परम आनन्दमा रमाओस् । वेदहरूका ज्ञाता ब्रह्मा सन्तोषले परिपूर्ण होऊन्, यम यज्ञबाट ज्योतिमान् परमतन्त्र प्राप्त होस्, यज्ञबाट स्वर्गको प्राप्ति होस्, स्वर्गीय मुख प्राप्त होस्, यज्ञबाट यज्ञले उन्कषंता प्राप्त गरौस् । स्तुतिका मन्त्र, यजु, ऋक्, साम, बृहत् र रथन्तर पनि हामीलाई अर्भाष्ट प्राप्तिका लागि सहायक होऊन् । समस्त देवगण स्वयं प्रत्यक्षपूर्वक रहेर हामीमाथि देवत्व स्थापित स्वर्गको अमृतमय मुख प्राप्त गराऊन् । हामी पनि प्रजापति परमात्माका प्रजाका रूपमा रहेर मुखको भोग गरौ । यस अभिलाषाले प्रेरित यो विशिष्ट आहुति समर्पित गरिएको छ ।

वाजस्य नु प्रसवे मातरं महोमदिति नाम वचसा कणामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्मं साविषत् ॥३०॥

आफ्ना दिव्य रस र अन्नले समस्त प्राणीलाई पोषण प्रदान गर्ने अखण्ड पृथ्वीका साथै समस्त लोकहरूलाई समेत हामी उत्तम विश्वले वन्दना गर्दछौ । सम्पूर्ण जगत्लाई आफ्नो दिव्य किरणले प्रेरित गर्ने मबिनादेवताले यम पृथ्वीमा हाम्रो स्थिति बलियो बनाउनमा सहयोग गरून् ।

विश्वे अद्य मरुतो विश्वऽऽकृती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः । विश्वे नो देवाऽऽवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे ॥३१॥

मरुदेव र इन्द्र आदि सर्व देवताले हाम्रो रक्षण गरून् । सम्पूर्ण अग्नि प्रज्वलित होऊन् । इन्द्र आदि मरु देवता हाम्रो रक्षणका लागि यत्नमा आऊन् । हामीलाई सर्व क्रियात्मक शैश्वर्यसम्पन्न र अन्न ग्रामणी उपलब्ध होस् ।

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वो परावतः । वाजो नो विश्वेदेवैर्धनसाताविहावतु ॥३२॥

हाम्रो अन्न, ज्ञान, ऐश्वर्य, पराक्रम आदि चारै लोक र स्मर्तै दिशामा अभिवृद्धि होम् । समस्त दिव्य शक्तिले हाम्रा धनधान्यको रक्षा गरुन् ।

वाजो नो अद्य प्र सुवाति दानं वाजो देवीरऽ ऋतुभिः कल्पयाति । वाजो हि मा सर्ववीरं जजान विश्वाऽ आशा वाजपतिर्जयेयम् ॥३३॥

अन्नका अधिष्ठाता वाजदेवताले हामीलाई अन्नदानको प्रेरणा प्रदान गरुन् । सबै देवगणलाई ऋतुहरूको अनुसार हविष्यान्न प्राप्त भइरहोम् । अन्नदेवताले हामीलाई चार पुत्रपौत्रादिले सम्पन्न बनाऊन् । हामी अन्नका अधिपति देवताको रूप गृहण गरेर सबै दिशामा प्रगति गर्न सकौं ।

वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवान् हविषा वर्धयाति । वाजो हि मा सर्ववीरं चकार सर्वाऽ आशा वाजपतिर्भवेयम् ॥३४॥

अन्न हाम्रा अगाडि र पछिभित्रै उत्पन्न हुन्छ । अन्नले हविष्यान्न देवताहरूलाई सन्तुष्ट गराउँछ । अन्नले नै हामीलाई चार पुत्रपौत्रादिले सम्पन्न गराउँछ । हामी अन्नका अधिपति भएर सबै दिशामा प्रगति गरौं ।

सम्मा सृजामि पयसा पृथिव्याः सम्मा सृजाम्यद्भिरोषधीभिः । सोहं वाजध्वं सनेयमाने ॥३५॥

हे अग्निदेवता ! हामी यस पृथ्वीमा उपलब्ध हुने रसहरूलाई आफैले जुटाउँछौं । हामी जल र औषधिहरूलाई पनि आफै जुटाउँछौं । हामी औषधि र जलका रूपमा पोषक अन्न प्राप्त गर्दछौं ।

पयः पृथिव्यां पयऽ ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः । पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मद्भाम् ॥३६॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रो यस पृथ्वीमा समस्त पोषका रसलाई स्थापित गर । औषधिमा जीवनरस स्थापित गर । द्युलोकमा दिव्य रसलाई स्थापित गर । अन्तरिक्षमा श्रेष्ठ रसलाई स्थापित गर । हाम्रा लागि यी सबै दिशा र उपदिशाहरू अभीष्ट रस प्रदान गर्ने खालका होऊन् ।

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेक्षिनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणानेः साम्राज्येनाभिषिञ्चामि ॥३७॥

हे यज्ञमानहरू हो ! सवितादेवता उदाउँदा उनको प्रेरणाले दुवै अधिर्नाकुमारहरूका बाहुले, पूषादेवताका दुवै हातले, सरस्वतीका वाणीले, नियामक सताका नियमले र अग्निदेवताका साम्राज्यले तिमांहरूलाई कृपाको वर्षा गराउँदै अभिषेक गरिएको छ ।

ऋतापाद्भुतधामाग्निर्गन्धर्वस्तस्यैषधयोप्सरसो मुदो नाम । स नऽ इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥३८॥

सत्यका बलले विजय प्राप्त गर्ने, श्रेष्ठ आधार भएका, पृथ्वीलाई धारण गर्ने, अग्निदेवताले ब्राह्मण, क्षत्रिय आदि वर्णका संस्कारवान् द्विजाति नागरिकहरूलाई रक्षा गरुन् । उनका लागि प्रेमपूर्वक हामी यो आहुति प्रदान गर्दछौं । प्राणीहरूमा हर्षको

मञ्जवार गराउने औषधिहरू यी अग्निरूपी गन्धर्वका अप्सराजस्तै हुन् । उनले हामीलाई उनले रक्षा गर्नु । उनलाई प्रेमपूर्वक यो आहुति हामी समर्पित गर्दछौ ।

सधेऽहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरसऽ आयुवो नाम । स नऽ इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाद ताभ्यः स्वाहा ॥३९॥

दिन र रातलाई मिलाउने, सामवेदका उत्तम ऋचाहरूले स्तुति गरिने, पृथ्वीलाई धारण गर्ने सूर्यदेवताले हाम्रो सुवर्गजस्ता सस्कारवान् ब्राह्मण, क्षत्रिय आदि वर्णको रक्षा गर्नु । उनका लागि यो आहुति अर्पित छ । आपसमा संयोगको गुण भएका गन्धर्वरूपी सूर्यका रश्मिहरू उनका अप्सराजस्तै हुन्, उनीहरूले हामीलाई रक्षा गर्नु । उनीहरूका लागि यो आहुति प्रेमपूर्वक समर्पित गरिएको छ ।

सुधुम्यः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो भेकुरयो नाम । स नऽ इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाद ताभ्यः स्वाहा ॥४०॥

उत्तम किसिमको आनन्द प्रदान गर्ने, सूर्यका रश्मिले प्रकाश प्राप्त गर्ने चन्द्रमारूपी गन्धर्वका हामीलाई ब्राह्मबल र क्षात्रबलले रक्षा गर्नु । उनकै खुसीका लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ । विशेष रूपले कान्तिमान्, आरोग्यवर्द्धक, शीतल रश्मिहरू उनका अप्सरा हुन् । उनीहरूले हाम्रो रक्षा गर्नु । उनीहरूको खुसीका लागि यो आहुति प्रेमपूर्वक समर्पित गरिएको छ ।

इषिरो विश्वव्याचा वातो गन्धर्वस्तस्यापो अप्सरसऽ ऊर्जो नाम । स नऽ इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाद ताभ्यः स्वाहा ॥४१॥

शान्त गमन गर्ने, सर्वत्र व्याप्त यस भूमिलाई धारण गर्ने गन्धर्वरूपी वायुले हाम्रो ब्राह्मबल र क्षात्रबलको रक्षा गर्नु । उनका लागि प्रेमपूर्वक यो आहुति समर्पित गरिएको छ । प्राणीहरूलाई जीवनरसरूपी जल यिनका अप्सरा हुन्, उनीहरूले पनि हाम्रो रक्षा गर्नु । उनीहरूको खुसीका लागि हामीले यो आहुति समर्पित गरेका छौ ।

भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणाऽ अप्सरस स्तावा नाम । स नऽ इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाद ताभ्यः स्वाहा ॥४२॥

शान्तपर्जन्यका रूपमा पोषक पदार्थ प्रदान गर्ने, सधैं उत्तम गमनशील यज्ञ गन्धर्व हुन् । उनले हाम्रो ब्राह्मबल र क्षात्रबलको रक्षा गर्नु । उनका निमित्त यो श्रेष्ठ आहुति हामी समर्पित गर्दछौ । श्रेष्ठ स्तुतिरूपी स्तावा नामका दक्षिणा ती यज्ञरूपी गन्धर्वकी अप्सरा हुन् । उनले हामीलाई रक्षा गर्नु । उनको खुसीका लागि यो उत्तम आहुति समर्पित गरिएको छ ।

प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनो गन्धर्वस्तस्य ऋक्सामान्यप्सरसऽ एष्टयो नाम । स नऽ इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाद ताभ्यः स्वाहा ॥४३॥

गर्भाको पालक, समस्त विश्वका सृष्टिकर्ता, मनरूपी गन्धर्वले हाम्रो ब्राह्मबल र क्षात्रबलको रक्षा गर्नु । उनका लागि यो श्रेष्ठ आहुति समर्पित गरिएको छ । अर्थाष्ट नामका ऋक्वेद र सामवेदका ऋचाहरू त्यस मनका अप्सराहरू हुन् । उनले हाम्रो रक्षा गर्नु । यो आहुति उनीहरूकै खुसीका लागि समर्पित गरिएको छ ।

स नो भुवनस्य पते प्रजापते यस्य तऽ उपरि गृहा यस्य वेह । अस्मै ब्रह्मणेस्मै
क्षत्राय महि शर्म यच्छ स्वाहा ॥४४॥

विश्वलाई घनन गर्ने हे प्रजापति ! गाथि रहेको ठाउँनलोकका ग्रह अथवा यस लोकका
ग्रहहरू मर्ने तिम्रै आश्रयमा अडिएका छन् । तिम्रो नै हाम्रो ब्राह्मणत्व र क्षात्रत्वको
रक्षा गर्दै हामीलाई सुख प्रदान गर्दछौ । तिम्रा लागि यो आहुति प्रदान गरिएको छ ।

समुद्रोसि नभस्वानार्द्रवानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा । मारुतोसि मरुता
गणः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावस्यूरसि दुवस्वान्छम्भूर्मयोभूरभि मा
वाहि स्वाहा ॥४५॥

हे वायुदेवता ! तिम्रो अपार जलसमूहले भरिएको समुद्रजस्तो छौ । तिम्रो नभमण्डलमा
मन्त्र व्याप्त छौ । वर्षाले भूमिलाई भित्राउने, सबैलाई सुख प्रदान गर्ने र अत्यन्त हर्ष
उत्पन्न गर्ने तिम्रो नै हो । तिम्रो अन्तरिक्षमा यात्रा गर्ने मरुतगणका रूप हो । सबैलाई
आफ्नो आश्रयमा स्थान दिएर मरुक्षण प्रदान गर्ने, भन्न उत्पन्न गर्ने, सम्पूर्ण सुख र हर्ष
प्रदान गर्ने तिम्रो नै हो । हामीलाई तिम्रो नै सुरक्षा गर । तिम्रा लागि प्रेमपूर्वक हामीले
आहुति प्रदान गरेका छौ ।

यास्ते अग्ने सूर्ये रुचो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः । ताभिर्नो अद्य सर्वाभी रुचे
जनाय नस्कुधि ॥४६॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रो दिव्य प्रकाश सूर्यको रश्मिका माध्यबाट द्युलोकलाई प्रकाशित
गर्दछ । त्यो ज्योति आज दिव्य कान्तियुक्त भएर हामी र हाम्रा शाखासन्तानलाई तेजले
सम्पन्न बनाउनका लागि प्रकाशित होस् ।

या यो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः । इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचत्रो धत्त
बृहस्पते ॥४७॥

हे इन्द्र, अग्नि, बृहस्पति आदि बिधका सम्पन्न देवशक्तिहरू हो ! तिम्रोहरूको जुन
दीप्ति सूर्यमण्डलमा विद्यमान रहेको छ र जुन दीप्ति गाई तथा अश्वमा तेजका रूपमा
समाधिष्ट छ, त्यस्ता सबै दीप्तिहरूले प्रकाशित भएर तिम्रोहरू हामीभित्र दिव्य तेज
धारण गराओ ।

रुचत्रो धेहि ब्राह्मणेषु रुचश्च राजसु नस्कुधि । रुच विश्वेषु शूत्रेषु मयि धेहि
रुचा रुचम् ॥४८॥

हे अग्निदेवता ! हाम्रा ब्राह्मणहरूमा तेजस्विता स्थापित गर । हाम्रा क्षत्रियहरूमा
तेजस्विता स्थापित गर । वैश्यहरूमा तेजस्विता स्थापित गर र शूद्रहरूमा तथा हामीमा
पनि दिव्य तेज स्थापित गर र हाम्रा राष्ट्रका चारै वर्णलाई तेजस्वी गराऊ ।

तत्त्वायामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो वरुणेश्च
बोध्युरुशश्च स मा नऽ आयुः प्र मोषीः ॥४९॥

वेदका मन्त्रहरूले अभिनन्दन गरिने हे वर्णदेवता ! हवि दान दिएर यजमानहरू
लौकिक सुखको आकाङ्क्षा गर्दछन् । हामी वेदका वचन चुम्ने ब्राह्मणहरू यजमानको
मनुष्य र प्रसन्नताका लागि मृत्ति गर्दै तिम्रीलाई प्रार्थना गर्दछौ । सबैले स्तुति गर्ने

गरेका हे बरुणदेवता । यस स्थानमा तिमी क्रोध नगरेर हाम्रो प्रार्थना सुन । हाम्रो आयु कसै गरेर क्षीण हुन नदेऊ ।

स्वर्ण धर्मः स्वाहा स्वर्णार्कः स्वाहा स्वर्ण शुक्रः स्वाहा स्वर्ण ज्योतिः स्वाहा स्वर्ण सूर्यः स्वाहा ॥१०॥

सर्वत्र प्रकाश फैजाउने आदित्यदेवताका लागि यो आहुति समर्पित छ । सूर्यको रूपमा रहेका अग्निदेवताका लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ । शुभ्र तेजले सम्पन्न देवताका लागि यो आहुति समर्पित गरिएको छ । अन्तर्निहित ज्योतिका निम्ति यो आहुति समर्पित गरिएको छ । अन्तःकरणमा प्रकाशित सूर्यका निम्ति यो आहुति समर्पित गरिएको छ । यो आहुति सबैले उचित किसिमले ग्रहण गरुन् ।

अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यं सुपर्णं वयसा बृहन्तम् । तेन वयं गमेम ब्रह्मस्य विष्टपं स्वो रुहाणा अधि नाकमुत्तमम् ॥११॥

दिव्य गुणले सम्पन्न, श्रेष्ठ गति भएका, आन्यका आहुतिले वृद्धि प्राप्त गर्ने अग्निदेवतालाई हामी बलदायक घिउले सुसम्पन्न गर्दछौं । हामी यस माध्यमबाट आदित्यलोकमा गमन गर्दछौं । त्यसपछि स्वर्गलोकमाथि गमन गर्दै सन्तापूरहित सर्वोत्तम लोकमा पुग्दछौं ।

इमौ ते पक्षावजरो पतत्रिणौ याभ्यां रक्षां स्वपहं स्यग्ने । ताभ्यां पतेम सुकृतामु लोकं यत्र ऋषयो जग्मुः प्रथमजः पुराणाः ॥१२॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रा यी दुई पंखेटा कहिल्यै पुराना नहुने र सधैं उड्ढनमा नै तयार रहने खालका छन् । यिनकै सहायताले तिमी राक्षसहरूलाई विनाश गर्दछौ । तिनी पंखेटाका सहायताले हामी पुण्यात्माहरूका दिव्यलोकको यात्रा गरौं । उहिलेका ऋषिहरू पनि त्यहीँ गएका छन् ।

इन्दुर्दक्षः रयेनऽ ऋतावा हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युः । महान्तसधस्ये ध्रुवऽ आ निषत्तो नमस्ते अस्तु मा हिंसीः ॥१३॥

हे अग्निदेवता ! तिमी चन्द्रजस्तै आनन्द प्रदान गर्दछौ । निरन्तर प्रयत्नशील, बाज पक्षीजस्तै वेगवान्, सत्यका रूपमा कर्म गर्ने, सत्यका सुनीला पंखेटा भएका, भरणपोषणका आधार रूप, महान् सामर्थ्यवान्, अटल, यज्ञमा अविच्छिन्न रूपले स्थित रहने किसिमका छौ । तिमीलाई हामी सधैं नमस्कार गर्दछौं, हामीलाई तिमी कुनै किसिमले दुःख नदेऊ ।

दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम् । विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्स्ये ॥१४॥

हे अग्निदेवता ! तिमी स्वर्गलोकको मस्तकजस्तै मूर्धन्य र पृथ्वीको नाभीजस्तै केन्द्रबिन्दु हो । तिमी जल र औषधिका साररूपमा छौ । समस्त प्राणीका जीवनआधार, सुखप्रदायक तिमी समान रूपले सबै व्याप्त भएर रहेका छौ । सबैका लागि पथप्रदर्शक रहेका तिमीलाई हामी नमस्कार गर्दछौ ।

विश्वस्य मूर्धत्रधितिष्ठसि श्रितः समुद्रे ते हृदयमप्स्वासुरपो दत्तोदधि भिन्त ।

दिवस्पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याव ॥५५॥

हे अग्निदेवता ! सर्वत्र व्याप्त भएर तिमी विश्वका सर्वोच्च स्थानमा विराजमान छौ । तिमी हृदय अन्तरिक्षमा र आयु जलमा व्याप्त बनेर रहेका छन् । तिमी धुलोक, अन्तरिक्ष, पृथ्वीको गर्भ र अन्य स्थानबाट जल ल्याएर पृथ्वीमा वर्षा गराएर हामीमाथि कृपा गर । बादललाई भत्काएर हामीलाई पानी देऊ ।

इष्टे यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिः । तस्य नऽ इष्टस्य प्रीतस्य
द्रविणेहागमेः ॥५६॥

हे धनदालत ! तिमी हाम्रो अत्यन्त आफन्तका रूप हो र हामीसित तिमी प्रेम गाँसिएको छ । धनको कामना गर्ने यजमानका घरमा तिमीहरू आफ्नो वैभवले सम्पन्न गराओ । मन लागेको फल उपलब्ध गराउने यो यज्ञ शत्रु नाश गर्ने भृगु र स्थायी निवास गर्ने वीर वसुहरूले उत्तम किसिमले सम्पादन गरेका छन् ।

इष्टे अग्निराहुतः पिपर्सु नऽ इष्टं हविः । स्वगेदं देवेभ्यो नमः ॥५७॥

यज्ञ सम्पादन गर्नमा सबैभन्दा प्रमुख अग्निदेवता याजकहरूले प्रदान गरेको हविले सन्तुष्ट भएर हाम्रो अर्घ्य पूरा गराऊन् र उनी स्वयं गमनशील भएर यो हवि देवताहरूलाई पनि पुऱ्याइदिऊन् ।

यदाकृतात्समसुदोदधौ वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा । तदनु प्रेत सुकृतानु
लोकं यत्र ऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः ॥५८॥

हे ऋषिहरू हो ! अन्तर्प्रेरणाबाट, हृदयबाट, मनबाट या नेत्र आदि इन्द्रियबाट जुन ज्ञान उचित रूपमा निष्पन्न भएको छ, त्यसको अनुसरण गर्दै आचारवान् सत्पुरुषहरूको दिव्यलोक प्राप्त गर । उही ठाउँ उहिलेका ऋषिहरू पनि प्राप्त गरेका छन् ।

एतं सधस्य परि ते ददामि यमावहाच्छेषं जातवेदाः । अन्वागन्ता
यज्ञपतिर्वो अत्र तं स्म जानीत परमे व्योमन् ॥५९॥

परम श्रेष्ठ स्वर्गलोकमा रहने गरेका हे देवताहरू हो ! अग्निदेवताले जुन यज्ञका सुखदायक फल यजमानलाई प्रदान गरेका छन्, त्यही फल हामी तिमीहरूका लागि अर्पित गर्दछौं । हे देवताहरू हो ! यजमानहरू तिमीहरूलाई आउनेछन्, त्यस परम श्रेष्ठ स्वर्गलोकमा आउने यजमानहरूलाई तिमीहरू यथोचित रूपमा बिनेर अर्घ्य प्रदान गर ।

एतं जानीथ परमे व्योमन् देवाः सधस्या विद रूपमस्य ।

यदागच्छत्पृथिविर्देवयानैरिष्टापूर्तं कृणवाथाविरस्मै ॥६०॥

परम श्रेष्ठ स्वर्गमा निवास गर्ने हे देवताहरू हो ! यो यजमानसित र यिनका श्रेष्ठ स्वरूपसित परिचित होओ । जुन बेला यिनोहरू देवयानका मार्गबाट गमन गर्दछन्, त्यस बेला यज्ञ कर्मबाट प्राप्त हुने सम्पूर्ण फल यिनलाई प्रदान गर ।

उद्वृध्यस्याग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्तं सधं सुज्ञेधामयं च । अस्मिन्सधस्ये
अध्युत्तरस्मिन्विधे देवा यजमानश्च सीदत ॥६१॥

हे अग्निदेवता ! तिमी उचित रीतिले प्रज्वलित भएर चेतन्यता धारण गर । अर्घ्य पूरित गर्नमा सक्षम यस यज्ञको फलस्वरूप यजमानका सन् आकाङ्क्षाहरू पूरा गराऊ र

उसको जीवनलाई चेतनामय गराऊ । हे विश्वदेवताहरू हो ! तिमीहरूका लागि कर्म गर्ने यी यज्ञमानहरू देवताका साथमा रहनका लागि योग्य हुँदै स्वर्गलोकमा विरकालसम्म रहिरहून् ।

येन वहसि सहस्र येनाग्ने सर्ववेदसम् । तेनेम यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥६२॥

हे अग्निदेवता ! तिमी जुन शक्तिले सहस्र दक्षिणाले युक्त यज्ञलाई सम्पन्न गर्दछौ, जुन शक्तिले सर्वज्ञ भएको गौरव प्राप्त गर्दछौ, उसै सामर्थ्यले हाम्रा यस यज्ञलाई अर्थात् यत्रमा समर्पित हविष्यान्नलाई स्वर्गमा रहेका देवताहरूसम्म पुर्‍याउने कृपा गर । याजकहरूलाई दिव्य गुणले अभिपूरित गर ।

प्रतरेण परिधिना सूचा वेद्या च बर्हिषा । ऋचेम यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गन्तवे ॥६३॥

हे अग्निदेवता ! हाम्रा दुग्धा, परित्रि, सूक, वेदी, कुशा र ऋचा आदिले सम्पन्न यस यज्ञलाई वा यज्ञका सामग्री वा साधनलाई देवतासम्म पुग्नका लागि देवलोकतर्फ प्रेरित गर ।

यदत्तं यत्परादानं यत्पूर्तं याश्च दक्षिणाः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥६४॥

हे संसारको सिर्जना गर्ने अग्निदेवता ! हामीले दोनदुःखी, अतिथि र ब्राह्मणलाई धन वा साधन आदिका रूपमा दिउका दानलाई अथवा इनार, सत्तल आदिको निर्माण गर्नेजस्ता उचित कार्यमा लगाएका धनलाई अथवा यज्ञको दक्षिणालाई स्वर्गमा रहने गरेको देवशक्तिहरूसम्म पुर्‍याइदेऊ ।

यत्र धाराऽ अनपेता मधोर्धृतस्य च याः । तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥६५॥

यी संसारको सिर्जना गर्ने अग्निदेवताले हामी याजकहरूलाई मधु, घिउ र दुधदही आदिको कहिल्यै नसकिने धारा निरन्तर रूपमा ऋग्ने दिव्यलोकमा सद्गुणले सुशोभित भएर सुखद अवस्थामा रहन पाउने गरी पुर्‍याऊन् ।

अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं मऽ आसन् । अर्कस्त्रिधात् रजसो विमानोजस्रो घर्भो हविरस्मि नाम ॥६६॥

म जन्मजात रूपले सबै कुराको जानकारी भएको अग्नि हुँ । घिउ मेरो आँखाको शक्ति हो । मेरा मुखमा अमृत छ । म प्राणरूपमा तीनै वटालाई धारण गरेर अन्तरिक्ष मापन गर्दछु । निरन्तर तेजोमय सूर्य, हवि एवं हविवाहक पनि म नै हुँ ।

ऋचो नामास्मि यजूंश्चि नामास्मि सामानि नामास्मि । ये अग्नयः पाज्वज्ज्याऽ अस्यां पृथिव्यामधि । तेषामसि त्वमुत्तमः प्र नो जीवातवे सुख ॥६७॥

भद्वैतवादी याजक स्वयंलाई अग्निका रूपमा अनुभव गर्दै ऋक्वेद, यजुर्वेद र सामवेद नामको अग्नि मै हुँ भन्दछन् । यस संसारमा पाँचै किसिमका जनताको हितकारी अग्निमध्येका हे विशिष्ट ज्ञानाग्नि ! तिमी श्रेष्ठ छौ, सत्कर्ममा निरन्तर जुटिरहेका हामी याजकहरूलाई तिमी लामो आयु प्रदान गरेर दीर्घजीवी बनाऊ ।

वार्त्रहत्याय शवसे पृतनापाद्याय च । इन्द्र त्वा वर्तयामसि ॥६८॥

हे इन्द्रदेवता ! वृत्र नामको असुर मार्नका लागि र शत्रुको सेना पराजित गर्नका लागि शक्ति पाऊँ भन्ने निवेदन तिमीसित हामी गर्दछौँ ।

सहदानु पुरुहूत क्षियन्तमहस्तमिन्द्र सं पिणक्कुणारुम् । अभि वृत्रं वर्धमानं
पियारुमपादमिन्द्र तवसा जघन्थ ॥६९॥

हे धेरैबाट बोलाइने इन्द्रदेवता ! दानीहरूका तिमी आश्रयदाता हो । साह्रै चर्को गर्जना गर्ने वृत्रलाई तिमीले हात नभएको डुँडो बनाएर टुक्राटुक्रा पार्‍यो । हे इन्द्रदेवता ! तिमीले उल्टै आएको र हिंस्रक स्वभावका वृत्रलाई गोडविनाको खोरन्डो बनाएर बलपूर्वक मारेका थियौँ ।

वि नऽ इन्द्र मृधे जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः । यो अस्मोऽभिदासत्यधरं
गमया तमः ॥७०॥

हे इन्द्रदेवता ! सङ्ग्राममा हाम्रा शत्रुलाई पूरै रूपमा पराजित गराऊ । युद्धको कामना गर्दै जुन शत्रु हाम्रा विरुद्धमा सैन्य बल उपस्थित गराउन खोज्दछन्, त्यस्ता शत्रुलाई तल खसालिदेऊ । जुन शत्रुले हामीलाई वशमा पारेर दासत्वमा राख्न खोज्दछन्, तिनलाई बाक्लो अन्धकारका छाडलमा खसालिदेऊ ।

मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावतऽ आ जगन्था परस्याः । सुकथं
सथं शाय पविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रून् ताडि वि मृधे नुदस्व ॥७१॥

हे इन्द्रदेवता ! तिमी पर्वतीय हिंस्रक सिंहजस्तै भयङ्कर छौ । तिमी टाढाबाट यहाँ आएर टाढासम्म हात्र सकिने वज्र धारिलो बनाएर शत्रु विनाश गर । लडाईँ गर्न खोज्ने असुर पर पुर्‍याऊ ।

वैश्वानरो नऽ ऊतयऽ आ प्र यातु परावतः । अग्निर्नः सुष्टुतीरुप ॥७२॥

सम्पूर्ण प्राणीलाई कल्याण गर्ने हे अग्निदेवता ! तिमी हाम्रो उत्तम स्तुति सुन । धेरै टाढाबाट आएर भए पनि सत्कर्म गर्ने हामी याजकहरूलाई तिमी रक्षा गर ।

पृथ्ये दिवि पृथ्ये अग्निः पृथिव्या पृथ्ये विश्वा ओषधीरा विवेश । वैश्वानरः
सहसा पृथ्ये अग्निः स नो दिवा स रिषस्मातु नक्तम् ॥७३॥

वैश्वानर अग्निदेव द्युलोक र पृथ्वीमा प्रशंसनीय छन् । सम्पूर्ण औषधीमा व्याप्त हुनाले यिनी प्रशंसाका पात्र हुन् । बलाका कारण प्रशंसनीय अग्निदेवताले दिनरातका हिंस्रक प्राणीबाट हामीलाई रक्षा गरुन् ।

अश्याम तं काममग्ने तवोती अश्याम रयिथं रयिवः सुवीरम् । अश्याम
वाजमभि वाजयन्तोश्याम द्युमन्मजरजरं ते ॥७४॥

हे अग्निदेवता ! तिम्रा कृपाले हाम्रो कामना पूरा होस् । ऐश्वर्यका स्वामी हे अग्निदेवता ! हामी सुसन्तति युक्त एवं ऐश्वर्यवान् होऔँ । हे अन्नदाता ! हामीलाई अन्न प्रदान गर । हे अग्निदेवता ! तिमी अजर छौ, आफ्नो तेजस्वी अमर यशले हामीलाई यशस्वी बनाऊ ।

वयं ते अद्य ररिमा हि काममुत्तानहस्ता नमसोपसद्य । यजिष्ठेन मनसा यक्षि
देवानश्चेधता मन्मना विप्रो अग्ने ॥७५॥

हे अग्निदेवता । हमी कामनायुक्त याजकहरू हत माथि उठाएर तिमीलाई हव्य आदि
अर्पण गर्दछौं । हे मेघावान् अग्निदेवता । हाम्रा हव्य आदिले सन्तुष्ट भएर तिमी
आफ्ना असल मनले स्तोत्रद्वारा देवताहरूको यजन गर ।

धामच्छद्गिरिन्द्रो ब्रह्मा देवो बृहस्पतिः । सचेतसो विश्वे देवा यज्ञं प्रावन्तु नः
शुभे ॥७६॥

सबै लोकहरूलाई धारण गर्ने देवगण, अग्नि, इन्द्र, ब्रह्मा, बृहस्पति र उत्तम बुद्धि
भएका हे विश्वदेवताहरू हो ! तिमीहरू हाम्रा यज्ञलाई धाममा स्थापित गर ।
याजकहरूका यस श्रेष्ठ कर्मरूप यज्ञको अनुष्ठानलाई दिव्यलोकसम्म पुन्याइदेओ ।

त्वं यविष्ठ दाशुषो नृः पाहि शृणुषी गिरः । रक्षा तोकमुत त्मना ॥७७॥

सधैं युवा रहने हे अग्निदेवता ! तिमी दानीहरूको रक्षा गर्नका लागि स्तुतिमा ध्यान
देऊ । आफ्ना पुत्रको रक्षाका लागि प्रयत्नशील होऊ ।

इति अष्टदशोऽध्यायः

अठारौं अध्याय सकियो ।

भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ।

वाजसनेयि ताध्यन्दिन शुक्ल

यजुर्वेद - संहिता

॥अथ एकोनविंशोऽध्यायः॥

॥उब्राईसौ अध्याया॥

ऋषि— प्रजापति, अश्विनीकुमार, सरस्वती, भारद्वाज, आभूति, सुकीर्ति काशीवत, हैमवर्चि, वैखानस, शङ्ख, इन्द्र ।

देवता— सुरासोम, सूर्य, सोम, पयसुरा, विषूचिका, अग्नि, पयोग्रह, सुराग्रह, सोमसम्पत्, अश्विनी, सरस्वती, इन्द्र, पितर, पवमान अग्नि, लिङ्गोक्त, ब्रह्म, सविता, विश्वेदेवा, यजमान, आशीर्वाद, देवयान, पितृयान, इन्द्र, ग्रहसमूह ।

छन्द— निचृत् शक्वरी, स्वराद अनुष्टुप्, भुरिक् त्रिष्टुप्, आर्षी गायत्री, निचृत् जगती, विराद प्रकृति, निचृत् पङ्क्ति, आर्षी उष्णिक्, शक्वरी, भुरिक् अनुष्टुप्, अनुष्टुप्, निचृत् अनुष्टुप्, भुरिक् उष्णिक्, निचृत् त्रिष्टुप्, त्रिष्टुप्, विराद त्रिष्टुप्, निचृत् अष्टि, भुरिक् अष्टि, गायत्री, निचृत् गायत्री, स्वराद पङ्क्ति, भुरिक् पङ्क्ति विराद पङ्क्ति, स्वराद त्रिष्टुप्, विराद अनुष्टुप्, स्वराद ब्राह्मी उष्णिक्, भुरिक् अतिजगती, भुरिक् अतिशक्वरी, अतिशक्वरी ।

स्वाद्धी त्वा स्वादुना तीव्रा तीव्रेणामृताममृतेन । मधुमतीं मधुमता सुजामि
संश्रंसोमेन । सोमोस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्ये
पच्यस्व ॥१॥

उत्तम स्वाद भएको, तीक्ष्ण, अमृतसरहको गुण भएको, मधुर रसयुक्त हे औषधिहरू हो ! तिमीहरूलाई अत्यन्त स्वादिष्ट, तीक्ष्ण, अमृतोपम र मधुर सोमसँगै मिसाउँछौं । हे औषधिहरू हो ! सोमका संसर्गले तिमीहरू पनि सोमजस्तै भएका छौं । तिमीहरू अश्विनीकुमारहरूका निम्ति परिपक्व होओ, देवता सरस्वतीका लागि परिपक्व होओ र सबै किसिमको संरक्षण प्रदान गर्ने इन्द्रदेवताका लागि परिपक्व होओ ।

परीतो पिञ्चता सुतंश्रंसोमो य उत्तमंश्रंस हविः । दधन्वाँ यो नर्यो अप्स्वन्तरा
सुषाव सोममद्रिभिः ॥२॥

हे ऋत्विक् हो ! मानिसको हितैषि, दुःखामा पेलिएको, जल मिसिएको सोम देवताको उत्तम हवि हो ।

वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्क्सोमो अतिद्वुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा । वायो
पूतः पवित्रेण प्राङ्क्सोमो अतिद्वुतः । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥३॥

यो दिव्य सोम माथि अन्तरिक्षबाट अवतरण गर्दाखेरि वायुले शुद्ध भएर देवशक्तिको नियन्त्रक इन्द्रदेवताको मित्र हुन्छ । यही सोम यज्ञद्वारा तलबाट माथितिर जाँदा पनि वायुले नै शुद्ध भएर इन्द्रदेवताको मित्र सिद्ध हुन्छ ।

पुनाति ते परिस्रुतश्च सोमश्च सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तना ॥४॥

हे सोमरूपी यजमान ! प्रकृतिरूपी शाश्वत चाल्नीले तिमीलाई छानेभैं नै सूर्यपुत्री श्रद्धाले पनि छानेर पवित्र गराउँदै दैवशक्तिका लागि उपयोगी बनाएर सनातन बनाउँछिन् ।

ब्रह्म क्षत्रं पवते तेजऽ इन्द्रिय सुरया सोमः सुतऽ आसुतो मदाय । शुक्रेण देव देवताः पिपृग्धि रसेनात्र यजमानाय धेहि ॥५॥

हे दिव्य सोमदेवता ! तिमी आफ्ना दिव्य तेजले देवताहरूलाई प्रसन्न गराऊ । यजमानलाई रसयुक्त अन्न प्रदान गर । पेलेर तयार पारेका यस सोमले ब्राह्मबल र क्षात्रबललाई पवित्र गराउँछ तथा उनीहरूको तेज एवं इन्द्रियलाई सामर्थ्य प्रदान गर्दछ । तीक्ष्ण स्वभाव भएक, उत्तम रसरूपी औषधिहरूसँग मिसिएर यो सोम अभै आनन्ददायक हुने गर्दछ ।

कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय । इहेहैषा कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमऽ उक्तिं यजन्ति । उपयामगृहीतोस्यश्चिभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेन्द्राय त्वा सुत्राम्णऽ एष ते योनिस्तेजसे त्वा वीर्याय त्वा बलाय त्वा ॥६॥

हे सोम ! प्रजाको रक्षा गर्ने कामनाले तिमीलाई ज्ञानवान्, ऐश्वर्ययुक्त अश्विनीकुमारहरू, देवी सरस्वती र इन्द्रदेवताका लागि हामी उपयाम पात्र ग्रहण गर्दछौं । जौखेती गर्ने किसानले जतन गरेर जौ काटेभैं देवताहरूको प्रिय सोमले दुष्टको दमन गर्नका लागि उत्तम पुरुषको भनाइअनुसार श्रेष्ठजनलाई पोषण प्रदान गरेर उनीहरूको सुरक्षा गरौस् । शौर्य र बल सम्पन्नताका लागि पनि तिमीलाई यस ठाउँमा स्थापना गर्दछौं ।

नाना हि वा देवहितश्च सदस्कृतं मा सश्च सुक्ष्मायां परमे व्योमन् । सुरा त्वमसि शुभिणी सोमऽ एष मा मा हिश्च सीः स्वां योनिमाविशन्ती ॥७॥

हे सुरारूपी औषधि र सोमरस ! देवताको हितकारी यज्ञशालामा तिमीहरू दुई अलगअलग भएर रहेका बेला आकाशको अत्यन्त उचाइमा यज्ञ आदि कर्म गरिसक्दा पनि एकापसमा नमिसिन् । हे सुरा ! तिमी बलशाली रसका रूप हौं र यो सोम तिमीभन्दा भिन्न स्वभावको छ । त्यसो हुनाले त्यसका स्थानमा तिमी पसेर उसको गुण नष्ट नगरिदेऊ ।

उपयामगृहीतोस्याश्चिन तेजः सारस्वतं वीर्यमैन्द्र बलम् । एष ते योनिर्मादाय त्वा नन्दाय त्वा महसे त्वा ॥८॥

हे सोम ! तिमी उपयाम पात्रमा जम्मा होऊ । तिम्रो स्थान यही हो, यसै स्थानमा तिमीलाई अश्विनीकुमारहरूको तेज, देवी सरस्वतीको बल र इन्द्रदेवताको शौर्य प्राप्त गर्नका लागि राखेका छौं । हे सोम ! देवतालाई हर्ष, आनन्द र उनीहरूको महत्ता वृद्धि गर्नका लागि तिमीलाई उनका लागि प्रदान गर्दछौं ।

तेजोसि तेजो मयि धेहि वीर्यमसि वीर्यं मयि धेहि बलमसि बलं मयि धेद्भोजोस्योजो मयि धेहि मन्युरसि मन्युं मयि धेहि सहोसि सहो मयि धेहि ॥९॥

हे तेजस्वी ! हामीलाई तेजले युक्त गराऊ । हे वीर्यवान् ! हामीलाई पराक्रमी बनाऊ । हे बलशाली ! हामीलाई बलवान् बनाऊ । हे ओजस्वी ! हामीलाई